

Indvandrere, offentlige udgifter og finanspolitisk holdbarhed

Danish Rational Economic Agents Model, DREAM

Oktober 2004

Indvandrere, offentlige udgifter og finanspolitisk holdbarhed

Udgiver:

Danish Rational Economic Agents Model, DREAM
Christiansborg Slotsplads 1
1218 København K
Tlf.: 33 95 15 94
info@dreammodel.dk

Layout: b:graphic aps
Tryk: Schultz Grafisk

ISBN: 87-91638-00-3

Oplag: 1000 stk.
Pris: 125 kr. inkl. moms

Publikationen kan bestilles hos:

Schultz Information
Herstedvang 12
2620 Albertslund
Telefon 43 63 23 00
Fax: 43 63 19 69
E-mail: Schultz@schultz.dk
Hjemmeside: www.schultz.dk

eller afhentes hos:

Schultz Information
Herstedvang 4
2620 Albertslund

Publikationen er tilgængelig på Internet på <http://www.dreammodel.dk>

Elektronisk ISBN: 87-91638-01-1

Indholdsfortegnelse

Forord 5

1. Indledning og sammenfatning 7

- 1.1 Befolkningsgruppernes nettobidrag til den offentlige sektor 8
- 1.2 Ændringen i udlændinge- og ægteskabsloven 9
- 1.3 Ændring i lov om aktiv socialpolitik og integrationsloven 11
- 1.4 Øget indvandring fra mere og mindre udviklede lande 11
- 1.5 Øget indvandring fra mindre udviklede lande 13
- 1.6 Potentielle effekter ved integration af indvandrere og efterkommere 14
- 1.7 Oversigt over hovedresultater og rapportens indhold 16

2. Udviklingen i befolkningens sammensætning 18

- 2.1 Udviklingen i de enkelte befolkningsgrupper 19
- 2.2 Udviklingen for udvalgte aldersgrupper 21
- 2.3 Forsørgerbrøker 23

3. Arbejdsstyrke og antal overførselsindkomstmodtagere 28

- 3.1 Arbejdsstyrken 32
- 3.2 Overførselsindkomstmodtagere 34

4. Centrale forudsætninger og metode 40

- 4.1 Finanspolitikken 40
  - 4.1.1 Overførselsindkomster 40
  - 4.1.2 Gennemsnitlige overførselsindkomster pr. person 41
  - 4.1.3 Aldersafhængige individuelle offentlige serviceydelser 43
  - 4.1.4 Aldersfordelingen af de totale individuelle offentlige udgifter 46
  - 4.1.5 Andre udgifter og indtægter 48
- 4.2 Udlandet 48

5. Den økonomiske udvikling 49

- 5.1 Den makroøkonomiske udvikling 49
- 5.2 Udviklingen i offentlige udgifter og indtægter 52
- 5.3 Udvikling i udgifterne til centrale offentlige serviceopgaver 55
- 5.4 Offentlige delsektorer 58
  - 5.4.1 De offentlige delsektorerers finanser 58
  - 5.4.2 Udviklingen i de offentlige delsektorerers udgifter og indtægter 62
  - 5.4.3 Indvandreres og efterkommeres andel af udgiftstyperne i de offentlige delsektorer 65
- 5.5 Alternativ hvor den finanspolitiske holdbarhed opnås ved højere skat 66
- 5.6 Alternativ med lavere erhvervsfrekvenser for efterkommere fra mindre udviklede lande 70
- 5.7 Sammenfatning af kapitlet 77

6. Langsigtet befolkningsregnskab 79

- 6.1 Dannelse af individuelle nettobidrag 79
- 6.2 Individuelle nettobidrag 82
- 6.3 Langsigtsbidrag for de enkelte befolkningsgrupper 85
- 6.4 Lavere erhvervsfrekvenser for efterkommere fra mindre udviklede lande 90

7. De gennemførte ændringer i indvandrings- og integrationspolitikken 92

- 7.1 Ændringen af udlændingeloven og ægteskabsloven 92
  - 7.1.1 Makroøkonomi og offentlige indtægter og udgifter 95
  - 7.1.2 Effekten på udviklingen i centrale typer af individuelt offentligt konsum 96
  - 7.1.3 Effekten fordelt på stat, amter og kommuner 98
  - 7.1.4 Effekten på befolkningsgrupperegnskabet 99
- 7.2 Ændringen af lov om aktiv socialpolitik og integrationsloven 101

8. Potentielle effekter ved integration af indvandrere og efterkommere	104
8.1 Samme erhvervsfrekvens og overførselsindkomstfrekvenser	105
8.2 Samme forbrug af de individuelle offentlige serviceydelser	113
8.3 Samme forbrug af de ikke-indkomsterstøttede offentlige overførselsindkomster	115
8.4 Samme lønprofil over livet for indvandrere som for Resterende befolkning	117
8.5 Samme bestemmelse af ledighedsprocent for indvandrere som for Resterende befolkning	121
8.6 Perfekt integration i alt	122
8.6.1 Perfekt integrations betydning for centrale individuelle offentlige serviceudgifter	126
8.6.2 Perfekt integrations betydning for de offentlige delsektorer	128
8.6.3 Perfekt integrations betydning for befolkningsgrupperegnskabet	130
8.7 Sammenfatning af afsnittet	132
9. Effekten af øget indvandring	135
9.1 Øget indvandring fra både mere og mindre udviklede lande	137
9.1.1 Øget indvandrings betydning for forsørgerbrøker og makroøkonomi	138
9.1.2 Øget indvandrings betydning for centrale offentlige serviceydelser	143
9.1.3 Øget indvandrings betydning for de offentlige delsektorer	143
9.1.4 Øget indvandrings betydning for befolkningsgrupperegnskabet	145
9.1.5 Lavere erhvervsfrekvens for efterkommere	147
9.2 Øget indvandring fra mindre udviklede lande	148
9.2.1 Øget indvandring fra mindre udviklede landes betydning for forsørgerbrøker og makroøkonomi	150
9.2.2 Øget indvandring fra mindre udviklede landes betydning for centrale offentlige serviceudgifter	154
9.2.3 Øget indvandring fra mindre udviklede landes betydning for de offentlige delsektorer	156
9.2.4 Øget indvandring fra mindre udviklede landes betydning for befolkningsgrupperegnskabet	156
9.2.5 Lavere erhvervsfrekvens for efterkommere	158
Litteraturliste	161

Forord

Denne rapport er bestilt af Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration til brug for Arbejdsgruppen om Byrdefordelingsmæssige Konsekvenser af Udlændinge- og Indvandringspolitikken, ABK, hos Danish Rational Economic Agents Model, DREAM.

Formålet med rapporten er

- at belyse de langsigtede økonomiske konsekvenser for byrdefordelingen mellem stat, amter og kommuner af udlændinge- og integrationspolitikken
- at vurdere udlændinge- og integrationspolitikens betydning for de statslige og kommunale opgaver på vigtige udgiftsområder inden for undervisning, sundhed og ældrepleje
- at vurdere udlændinge- og integrationspolitikens virkning på udviklingen i statslige, amtslige og kommunale indtægter og udgifter

DREAM har specificeret alle forudsætninger og beregningsmetoder. ABK har derfor hverken ansvaret for den anvendte analysemetode, DREAM-modellen eller de anvendte forudsætninger. Konklusioner, der præsenteres i analysen, er alene DREAMs og kan ikke nødvendigvis tages som udtryk for ABKs vurdering.

Befolkningsfremskrivningen og udgangsforløbet for den økonomiske udvikling er DREAMs generelle fremskrivninger. Rettighederne til disse tilhører DREAM.

Rapporten er redigeret af Lars Haagen Pedersen, der også er hovedforfatter. Øvrige forfattere er Martin B. Knudsen, Anders Due Madsen, Poul Schou, Morten Lobedanz Sørensen, Michael Andersen og Peter Stephensen.

Ida Bøkman, Tobias Markeprand, Anne Kragelund Rasmussen og Jacob Palsgaard Petersen har bistået med data-, beregnings- og editeringsopgaver. Analysen er udført i perioden 5. februar 2003 til 26. januar 2004.

Yderligere oplysninger om DREAM kan findes på www.dreammodel.dk eller ved at kontakte Poul Schou på psu@dreammodel.dk.

1. Indledning og sammenfatning

Formålet med denne rapport er at vurdere de langsigtede konsekvenser af udlændinge- og integrationspolitikken. Der fokuseres på befolkningsudviklingen, udviklingen i produktion og beskæftigelse samt på udviklingen i den offentlige sektors indtægter og udgifter med henblik på at fastlægge disses betydning for den finanspolitiske holdbarhed.

Den offentlige sektor opdeles i stat, amter og kommuner, og betydningen af udlændinge- og integrationspolitikken for hver af disse tre delsektorer analyseres. Det undersøges herunder, hvordan politikken påvirker den langsigtede holdbarhed i hver af de tre delsektorer.

Analysen opdeler befolkningen i fem grupper: Indvandrere fra henholdsvis mere og mindre udviklede lande, efterkommere fra henholdsvis mere og mindre udviklede lande og Resterende befolkning.¹ Der er til analysen udviklet et regnskab, der måler, hvor meget nuværende og fremtidige generationer af den enkelte befolkningsgruppe betaler i nettobidrag til den offentlige sektors primære budget i den analyserede periode. Resultatet af disse beregninger afhænger i høj grad af de forudsætninger om finanspolitikken, der ligger til grund for analysen.

Betydningen af udlændinge- og integrationspolitikken er på den ene side vurderet ved konkret at analysere effekterne af de gennemførte ændringer i henholdsvis udlændinge- og ægteskabsloven m.fl. love ved lov nr. 365 af 6. juni 2002 og lov nr. 361 af 6. juni 2002 vedrørende ændringer i lov om aktiv socialpolitik og integrationsloven.

På den anden side er det mere generelt undersøgt, hvordan ændringer i indvandringen påvirker den langsigtede udvikling, og hvordan potentielle ændringer i indvandreres og efterkommeres økonomiske adfærd påvirker denne udvikling.

Der er anvendt en meget lang tidshorizont i beregningerne. Det skyldes, at beregningerne søger at vurdere størrelsen af udgifter og indtægter for den offentlige sektor over et helt livsforløb for såvel indvandrere som deres efterkommere. Det er klart, at der knytter sig en betydelig usikkerhed til beregninger, der rækker så langt ud i fremtiden. Beregningerne skal illustrere, hvordan offentlige udgifter og indtægter til indvandrere og efterkommere vil udvikle sig, hvis indvandringen og udvandringen svarer til den, der er observeret henholdsvis med og uden de ændringer, der følger af lovændringen. Endvidere antages, at fremtidige indvandrere og efterkommere får en økonomisk adfærd, der svarer til den, som de eksisterende indvandrere og efterkommere har.

Om den økonomiske politik antages, at offentlige overførselsindkomster reguleres med lønudviklingen svarende til satsreguleringsloven, at udgifter til individuelle offentlige serviceydelser til den enkelte reguleres med inflation og produktivitetsstigninger, og at kollektive offentlige udgifter reguleres med udviklingen i BNP. Skatte- og afgiftssatser fastholdes på det niveau, som gælder fra 2004. Det sikres, at finanspolitikken er holdbar ved at lave en tilpasning i niveauet for de kollektive offentlige udgifter i år 2006, hvorefter de igen reguleres med udviklingen i BNP.

I det omfang fremtidige indvandreres og efterkommeres økonomiske adfærd er anderledes end den, der er observeret blandt de nuværende indvandrere og efterkommere, eller den økonomiske politik fastlægges på en anden måde, vil dette naturligvis påvirke beregningerne. Specielt centralt er det, at det antages, at indvandrere og efterkommere også i fremtiden vil have en lavere erhvervsfrekvens og en højere ledighed end Resterende befolkning. Dette gælder, selvom det generelt forventes, at der kommer et større pres på

---

¹ Resterende befolkning skrives med stort i denne rapport for at markere, at der er tale om en specifikt defineret befolkningsgruppe.

arbejdsmarkedet som følge af den ændrede befolknings sammensætning, hvor en lavere andel af befolkningen er i den erhvervsaktive alder.

1.1 Befolkningsgruppernes nettobidrag til den offentlige sektor

De langsigtede konsekvenser for det offentlige budget af indvandring er vanskelige at opgøre af mange grunde. En af de vigtigste er, at de generationer, der følger efter et givet indvandrerpar, gradvist integreres i befolkningen, og det bliver ikke statistisk muligt (eller relevant) at skelne disse efterkommere efter indvandrere fra andre befolkningsgrupper igennem flere generationer.

I denne analyse er der derfor valgt to alternative måder at belyse problemstillingen på. Den ene er at betragte en stigning i den årlige indvandring og den påvirkning, som dette vil have på den samlede befolkning. Man kan derefter analysere, hvordan den ændrede befolkningsudvikling påvirker den offentlige sektors økonomi. Resultaterne af denne type analyser er beskrevet i afsnit 1.4 og 1.5 i denne sammenfatning.

Den anden metode er at undlade at følge indvandrerens familiemæssige udvikling over generationer, men i stedet betragte en opdeling, der følger opdelingen af befolkningen efter oprindelse. På denne måde måles nuværende og fremtidige (første generations-) indvandreres nettobidrag til den offentlige sektor. I regnskabet opdeles indvandrerne efter oprindelse. Tilsvarende findes nuværende og fremtidige efterkommeres² nettobidrag til den offentlige sektor. Også efterkommergrupperne opdeles i personer med oprindelse i henholdsvis mere og mindre udviklede lande. Endelig findes nettobidragene til den offentlige sektor fra nuværende og fremtidige generationer fra gruppen Resterende befolkning.

De årlige nettobidrag til den offentlige sektor findes ved at fordele samtlige offentlige udgifter og indtægter på det primære offentlige budget ud på de fem befolkningsgrupper. Offentlige udgifter, som enten er overførselsindkomster eller individuelt offentligt forbrug, kan fordeles ud fra eksisterende statistik og antagelser om fremtidig adfærd. De øvrige udgiftsposter kan ikke naturligt fordeles på befolkningsgrupper, fordi de ikke knytter sig til enkeltindivider. Disse udgiftsposter fordeles med samme beløb pr. person. For de offentlige indtægter gælder, at personlige skattebetalinger kan fordeles på befolkningsgrupper, mens andre poster er vanskeligere. Afgifter betalt af forbrugere fordeles efter forbrugernes indkomst efter skat. Andre offentlige indtægter (som f.eks. selskabsskat og afgifter betalt af virksomhederne) kan ikke umiddelbart fordeles på personer. Også i dette tilfælde posterne er fordelt med samme beløb pr. person.

Der er således et ikke ubetydeligt element af metodemæssigt valg bag de nettobidragbeløb, der anvendes til beregning af de befolkningsgrupperegnskaber, der præsenteres i det følgende.

Resultaterne er:

- Nuværende og fremtidige generationer af indvandrere fra mere udviklede lande har positive nettobidrag til den offentlige sektor, der svarer til 3,4 mia. kr. pr. år i faste priser i al fremtid.
- Nuværende og fremtidige generationer af indvandrere fra mindre udviklede lande har negative nettobidrag til den offentlige sektor, der svarer til 7,8 mia. kr. pr. år i faste priser i al fremtid.
- Nuværende og fremtidige generationer af efterkommere fra mere udviklede lande har negative nettobidrag til den offentlige sektor, der svarer til 0,8 mia. kr. pr. år i faste priser i al fremtid.
- Nuværende og fremtidige generationer af efterkommere fra mindre udviklede lande har negative nettobidrag til den offentlige sektor, der svarer til 4,9 mia. kr. pr. år i faste priser i al fremtid.

---

² Efterkommere er defineret som personer født i Danmark af forældre, hvoraf ingen er både født i Danmark og dansk statsborger.

- Nuværende og fremtidige generationer af Resterende befolkning har positive nettobidrag til den offentlige sektor, der svarer til 22,8 mia. kr. pr. år i faste priser i al fremtid.

Ved sammenligning af resultaterne skal man være opmærksom på befolkningsgruppernes relative størrelse, hvor Resterende befolkning er klart den største befolkningsgruppe gennem hele den analyserede periode.

Årsagen til, at indvandrere fra mere udviklede lande har positive nettobidrag til den offentlige sektor, selvom denne gruppes erhvervsfrekvenser er noget lavere end efterkommergruppernes, er, at indvandrere fra mere udviklede lande først ankommer, når en del af udgifterne til uddannelse er afholdt i oprindelseslandet, og en betydelig del af disse indvandrere forlader Danmark, før de når pensionsalderen, hvor trækket på såvel overførselsindkomst som offentlige serviceydelser er betydeligt.

Det ses, at nuværende og fremtidige indvandrere og efterkommere i alt har negative nettobidrag til den offentlige sektor, der svarer til 9,9 mia. kr. pr. år i al fremtid.³

1.2 Ændringen i udlændinge- og ægteskabsloven

Lovændringen betød ændringer i betingelserne for at få opholdstilladelse i Danmark. De vigtigste ændringer er

- at opholdstilladelse til asylansøgere med de facto flygtningestatus ikke længere gives. I stedet er begrebet asylansøgere med beskyttelsesstatus indført. Gruppen af personer, der er omfattet af beskyttelsesstatusbegrebet, er mindre end gruppen af personer, der er omfattet af de facto flygtningestatusbegrebet.
- at adgangen til familiesammenføring er begrænset. Det er ikke muligt at få familiesammenført forældre over 60 år. Retten til ægtefællesammenføring er betinget af, at begge parter er fyldt 24 år (mod tidligere 18 år). Retten til at få familiesammenført en ægtefælle er betinget af, at det kan godtgøres, at den herboende kan forsørge ægtefællen, og at ægtefællernes samlede tilknytning til Danmark er større end til et andet land.

Hovedresultatet af analysen af denne ændring i politikken er, at der opnås en årlig forbedring af den finanspolitiske holdbarhed på 0,26 procent af BNP, svarende til 3,9 mia. kr. i faste priser i år 2006.

Effekten af ændringerne i lovgivningen er vurderet ved først at fremskrive indvandringen, som den ville have udviklet sig uden ændringerne, og dernæst at fremskrive indvandringen givet lovændringen. Forskellen mellem de to fremskrivninger er herefter effekten af den ændrede lovgivning.

I DREAMs befolkningsfremskrivning er det vurderet, at de skærpede regler for tildeling af asyl (jf. første punkt ovenfor) vil reducere den årlige bruttoindvandring med 2,5 til 3,0 tusinde personer. Begrænsningen i adgangen til familiesammenføring (jf. andet punkt ovenfor) vil føre til en reduktion i indvandringen, der gradvist vokser fra 0,5 til 2,9 tusinde personer. Den samlede reduktion i bruttoindvandringen vurderes til at være på mellem 2,9 og 4,5 tusinde personer om året igennem fremskrivningsperioden. Den heraf følgende reduktion i nettoindvandringen ligger på mellem 2,1 og 2,9 tusinde personer.

Den samlede befolkning vokser langsommere med de nye regler. Reduktionen i befolkningsvæksten sker i de første år ved, at antallet af indvandrere fra specielt mindre udviklede lande reduceres. Efter nogle år begynder også antallet af efterkommere fra mindre udviklede lande at vokse langsommere end uden ind-

³ Det ses, at alle befolkningsgrupper under ét bidrager med et beløb, der svarer til 12,8 mia. kr. pr. år i al fremtid. Dette beløb er den konstante reale forrentning af den offentlige gæld i udgangspunktet (år 2000).

grebet. Endelig efter ca. 40 år begynder den oprindeligt reducerede indvandring at få effekt på antallet af personer i Resterende befolkning, som reduceres i forhold til situationen med de hidtidige regler. På langt sigt (dvs. ved udgangen af århundredet) forventes der at være 484 tusinde personer færre i Danmark, end der ville have været, hvis de hidtidige regler havde været gældende. På dette tidspunkt er reduktionen nogenlunde ligeligt fordelt mellem indvandrere fra mindre udviklede lande, efterkommere fra mindre udviklede lande og Resterende befolkning. I 2040, hvor aldringsproblemet topper midlertidigt, forventes der som følge af de nye regler at være 83 tusinde færre indvandrere fra mindre udviklede lande, 50 tusinde færre efterkommere fra mindre udviklede lande og 9 tusinde færre i Resterende befolkning. Alle tal er målt i forhold til udviklingen med de hidtidige regler.

Hvis befolkningsgrupperne i fremtiden har en adfærd, der svarer til den nuværende, forventes der på langt sigt at være 181 tusinde personer færre i arbejdsstyrken, end der ellers ville have været. Samtidig forventes der 178 tusinde færre overførselsindkomstmottagere uden for arbejdsstyrken. Den resterende reduktion på ca. 125 tusinde personer skyldes færre børn.

Beskæftigelsen (målt i produktivitetskorrigerede enheder) falder lidt mindre end antallet af personer i arbejdsstyrken, fordi en betydelig andel af reduktionen i arbejdsstyrken skyldes et lavere antal indvandrede fra mindre udviklede lande. Disse har dels en lavere produktivitet og dels en højere ledighed. Det lavere fald i beskæftigelsen er medvirkende til, at produktion og privatforbrug pr. person er lidt højere i situationen med de nye regler end ved de hidtidige regler.

Givet den antagne finanspolitik og givet, at de enkelte befolkningsgrupper fordelt på alder og køn i fremtiden har en adfærd, der svarer til den nuværende adfærd, kan det beregnes, hvordan den ændrede befolkningsudvikling og produktion påvirker de offentlige indtægter og udgifter og dermed den finanspolitiske holdbarhed. Resultatet er, som nævnt, at den ændrede befolkningsudvikling fører til en nettobesparelse for den offentlige sektor. Besparelsen betyder, at den nødvendige permanente stramning i finanspolitikken bliver 0,27 procent af BNP lavere end i situationen med de hidtidige regler. Det svarer i år 2006 til 3,9 mia. kr. i faste priser.

Forbedringen af den finanspolitiske holdbarhed kan fordeles på stat, amter og kommuner givet de eksisterende regler for fordelingen af udgifter og indtægter mellem de offentlige delsektorer, samt reglerne for overførsler fra staten til kommuner og amter.

Den samlede langsigtede forbedring for den offentlige sektor på 0,26 procent af BNP fordeler sig med 0,14 procent af BNP til staten, 0,08 procent af BNP til kommunerne og 0,04 til amterne. Det er således staten, der opnår mere en halvdelen af den samlede forbedring. Fordelingen af besparelsen hænger sammen med, at en stor del af nettobesparelsen vedrører reducerede udbetalinger af overførselsindkomster, som staten enten direkte eller indirekte finansierer.

Betragtes udviklingen i udvalgte offentlige serviceydelser som børneinstitutioner, folkeskole, gymnasium, videregående uddannelse, sygesikring, hospitaler, hjemmehjælp og plejehjem, findes, at udgiften til disse poster målt som procent af BNP tilsammen falder med 0,12 procent af BNP omkring år 2040, hvor besparelsen er størst. Besparelsen målt i procent af BNP skyldes hovedsageligt, at der med de nye regler bliver relativt færre børn og unge i befolkningen. Besparelsen kommer først på børneinstitutioner og lidt senere på uddannelsesinstitutionerne. For udgifterne til social sikring og sundhed gælder, at disse ikke falder målt som procent af BNP, snarere tværtimod. Dette hænger sammen med, at begrænsningen af indvandringen fører til, at der bliver relativt flere ældre. Da forbruget af social- og sundhedsydelserne er voksende med alderen, er der ikke tendens til, at disse udgifter falder relativt til BNP, når antallet af indvandrere reduceres.

De forskellige befolkningsgruppers nettobidrag til den offentlige sektor illustreres ved det langsigtede befolkningsgrupperegnskab, der er opstillet i forbindelse med analysen. Med de nye regler for indvandrings-

politikken er effekten, at nettoudgifterne til indvandrere fra mindre udviklede lande falder med 1,3 mia. kr. om året i al fremtid. Tilsvarende falder udgifterne til efterkommere fra mindre udviklede lande med 0,9 mia. kr. om året, mens der stort set ikke er nogen effekter for indvandrere og efterkommere fra mere udviklede lande. Modsvaret til dette er, at nettobidraget fra Resterende befolkning reduceres med 2,0 mia. kr. om året.

1.3 Ændring i lov om aktiv socialpolitik og integrationsloven

Ændringen i lov om aktiv socialpolitik og integrationsloven ved lov nr. 361 af 6. juni 2002 betød indførelse af starthjælp til personer, der har opholdt sig i Danmark i mindre end 7 år ud af de seneste 8. Personer i denne befolkningsgruppe, der ifølge de hidtidige regler var berettiget til introduktionsydelse eller kontanthjælp, modtager introduktionsydelse eller kontanthjælp svarende til starthjælpen. Reglen gælder for personer, der har fået opholdstilladelse efter lovens vedtagelse.⁴

Starthjælpsydelsen er lavere end både introduktionsydelse og kontanthjælp. Beløbet afhænger af husstandens sammensætning. I beregningerne i denne rapport er der regnet med, at starthjælpsydelsen før skat i gennemsnit udgør 50 procent af kontanthjælpsydelsen.⁵

I DREAMs data er det muligt at identificere indvandrere, som har fået opholdstilladelse i Danmark inden for de sidste 7 år og derfor vil modtage starthjælp. Det er ikke muligt at identificere personer i andre befolkningsgrupper, som har opholdt sig i Danmark mindre end 7 ud af de seneste 8 år. Det er derfor alene indvandrere, der modtager starthjælp i denne analyse. For den fremtidige del af analyseperioden er det ligeledes alene indvandrere, der som nytilkomne modtager starthjælp.

Med disse antagelser bliver antallet af modtagere af starthjælp på mellem 11 og 14 tusinde personer pr. år i hele fremskrivningsperioden. Intentionen med introduktionen af starthjælp er at øge incitamentet for personer med mindre end 7 års opholdstid til at søge beskæftigelse. Der er imidlertid endnu ikke data, der kan beskrive, i hvilket omfang det forøgede incitament har virket. Det er derfor antaget, at andelen af personer på starthjælp svarer til andelen, der før var på kontanthjælp, for en given alder, et givet køn og given længde af opholdet i Danmark.

Den samlede bruttobesparelse bliver på 0,75 mia. kr., når ændringen har fået fuld effekt. Nettoeffekten er selvfølgelig mindre, først og fremmest på grund af lavere skatte- og afgiftsbetalinger. Ændringen i lovgivningen har med disse forudsætninger en meget begrænset effekt på makroøkonomien og den offentlige sektors økonomi. Holdbarheden forbedres med 0,03 procent af BNP, hvilket svarer til 0,4 mia. kr. i faste priser i år 2006. Forbedringen berører stort set kun den statslige del af det offentlige budget.

1.4 Øget indvandring fra mere og mindre udviklede lande

For yderligere at belyse indvandringens konsekvenser for den langsigtede udvikling er det analyseret, hvordan øget årlig indvandring fra både mere og mindre udviklede lande vil påvirke befolkningsudvikling, produktion og finanspolitisk holdbarhed.

Det antages, at der fra (primo) 2006 kommer 5000 ekstra indvandrere, som fordeler sig på oprindelseslande på samme måde som den del af indvandringen i år 2001, der ikke havde opholdstilladelser som de facto flygtninge eller familiesammenførte. Det svarer til, at ca. 2/3 af den samlede ekstra indvandring kommer

⁴ Det er beregningsteknisk antaget, at loven træder i kraft med fuld effekt fra år 2006.

⁵ Integrationsministeriet anslår, at det vægtede gennemsnit for familier, der modtager starthjælp, svarer til 55 procent af kontanthjælpsydelsen. Husholdningernes disponible indkomst ændres mindre, fordi skattebetalingerne reduceres og fordi visse andre offentlige ydelser som boligskring stiger.

fra mere udviklede lande. Som følge af den gradvist øgede bestand af indvandrede og efterkommere vil der også komme flere familiesammenførte. Ved udgangen af den hundredårige fremskrivningsperiode er den årlige bruttoindvandring derfor 5600 personer højere end uden merindvandringen. Stigningen i bruttoindvandringen sker gradvist gennem perioden.

Hovedresultaterne af denne analyse er for det første, at merindvandringen har en betydelig effekt på befolkningens størrelse. Over 100 år stiger befolkningen med 370 tusinde eller med 7,1 procent i forhold til hovedforløbet. For det andet har den forøgede indvandring en begrænset virkning på den finanspolitiske holdbarhed. Holdbarheden forværres med 0,08 procent af BNP, hvilket svarer til 1,2 mia. kr. i faste priser i 2006.

Som ved analysen af ændringen i udlændinge- og ægteskabsloven bærer staten ca. halvdelen af effekten på holdbarheden, hvilket i dette tilfælde er 0,03 procent af BNP. Kommunerne har en forværring på 0,04 procent af BNP, mens amternes holdbarhed forværres med 0,01 procent af BNP.

Selvom 2/3 af den årlige merindvandring består af indvandrere fra mere udviklede lande, er udvandrings-sandsynlighederne for denne gruppe så meget højere end for indvandrere fra mindre udviklede lande, at bestanden af sidstnævnte vokser mest, nemlig med 86 tusinde personer efter 100 år, mens bestanden af indvandrere fra mere udviklede lande er vokset med 50 tusinde. De tilsvarende tal for efterkommere er henholdsvis 71 og 11 tusinde personer. Indvandring fra mere udviklede lande har således i gennemsnit en mere temporær karakter end indvandring fra mindre udviklede lande.

Effekten af den forøgede indvandring på befolkningsgrupperegnskabet er, at stigningen i antallet af indvandrere fra mindre udviklede lande fører til, at denne gruppe i al fremtid modtager 0,7 mia. kr. ekstra om året i faste priser. Tilsvarende betyder stigningen i antallet af indvandrere fra mere udviklede lande, at denne gruppe bidrager yderligere til den offentlige sektors økonomi. Stigningen svarer til, at indvandre-re fra mere udviklede lande hvert år bidrager med yderligere et beløb af samme størrelsesorden, som indvandrere fra mindre udviklede lande modtager. De flere efterkommere fra begge grupper af oprindelses-lande betyder, at også disse grupper modtager et større nettobeløb fra den offentlige sektor. Tilsammen modtager de to efterkommergrupper 0,5 mia. kr. i faste priser ekstra om året. Denne stigning finansieres ved, at Resterende befolknings bidrag til den offentlige sektor vokser med et tilsvarende beløb.

Beregningen af de økonomiske konsekvenser af øget indvandring afhænger i høj grad af, hvad der forudsættes om efterkommernes økonomiske adfærd. For efterkommere fra mindre udviklede lande er det særligt vanskeligt at skønne over den fremtidige økonomiske adfærd. Det skyldes, at der på nuværende tids-punkt kun er få personer, som er over 25 år. I hovedforløbet er det antaget, at efterkommere fra mindre udviklede lande har samme adfærd som efterkommere fra mere udviklede lande. Som alternativ er der gennemført følsomhedsberegninger, hvor det antages, at efterkommere fra mindre udviklede lande har en adfærd, som ligger mellem efterkommere fra mere udviklede lande og indvandrere fra mindre udviklede lande, hvad angår erhvervs- og overførselsindkomstfrekvenser.

Denne ændring i antagelserne betyder, at den finanspolitiske holdbarhed forværres betydeligt mere ved den forøgede indvandring, end tilfældet var med forudsætningerne i hovedforløbet. Holdbarheden forværres i dette tilfælde med 0,35 procent af BNP eller 0,27 procentpoint af BNP mere end i hovedforløbet. Forværringen af holdbarheden svarer i dette tilfælde til 5,2 mia. kr. i faste priser i 2006.

Mens den samlede forværring af holdbarheden er steget med 0,27 procentpoint af BNP, som følge af den ændrede forudsætning om efterkommere fra mindre udviklede lande, har ændringen ikke nogen stor betydning for ændringen i holdbarheden af den økonomiske politik i kommuner og amter. Det er staten, der bærer hovedparten af forværringen af holdbarheden som følge af den ændrede forudsætning. Forklaringen på dette er, at forudsætningen om, at efterkommere fra mindre udviklede lande har lavere erhvervs-frekvens og højere overførselsindkomstfrekvens, først og fremmest fører til en stigning i overførselsind-

komsterne. Da staten finansierer disse enten direkte eller indirekte, er det således denne delsektor, der bærer forværringen.

På befolkningsgrupperegnskaberne betyder de lavere erhvervsfrekvenser for efterkommere fra mindre udviklede lande, at de ekstra personer i denne gruppe, som merindvandringen fører med sig, modtager et større nettobeløb fra den offentlige sektor. Merindvandringen leder til en forøget nettoudgift til efterkommere fra mindre udviklede lande på 2,4 mia. kr. i gennemsnit pr. år i faste priser. Merudgifterne finansieres ved, at de øvrige befolkningsgrupper får forøget deres nettobidrag eller reduceret det nettobeløb, de modtager fra den offentlige sektor. Da Resterende befolkning er den dominerende befolkningsgruppe, er det især denne gruppe, der får forøgede nettobidrag.

1.5 Øget indvandring fra mindre udviklede lande

For at vurdere betydningen af sammensætningen af indvandringen på oprindelseslande er det undersøgt, hvordan resultatet ændres, hvis det antages, at hele merindvandringen kommer fra mindre udviklede lande.

For at forstå resultaterne er det vigtigt at vide, at indvandrere fra mindre udviklede lande gennemsnitligt er yngre end indvandrere fra mere udviklede lande på tidspunktet for indvandring, og at sandsynligheden for, at de udvandrer igen, er væsentligt lavere end for indvandrere fra mere udviklede lande, men højere end for personer fra Resterende befolkning. Samtidig gælder, at indvandrere fra mindre udviklede lande i gennemsnit har lavere erhvervsfrekvenser og højere overførselsindkomstfrekvenser end personer fra de øvrige befolkningsgrupper af samme alder og køn. Hertil kommer, at ledigheden blandt indvandrere fra mindre udviklede lande er højere end for øvrige befolkningsgrupper, og at deres løn og produktivitet er lavere.

Det første hovedresultat er, at befolkningen gennem fremskrivningsperioden vokser med 671 tusinde personer mere end i hovedforløbet. Det svarer til en vækst på 12,9 procent målt i forhold til befolkningen i år 2100 i hovedforløbet. I forhold til befolkningsvæksten i alternativet, hvor merindvandringen kommer fra både mere og mindre udviklede lande, er der 300 tusinde personer flere i dette alternativ.

Når befolkningsstigningen er større i dette alternativ end i det foregående, skyldes det tre effekter. For det første er tendensen til at få familiesammenført en ægtefælle større blandt indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande end blandt indvandrere og efterkommere fra mere udviklede lande. Det gælder selv med de nye regler for familiesammenføring og betyder, at bruttoindvandringen stiger mere i dette alternativ. Mod slutningen af fremskrivningsperioden er bruttoindvandringen 6500 højere end i hovedforløbet. Der er altså ekstra 1500 familiesammenførte pr. år som følge af merindvandringen. Stigningen i antallet af familiesammenførte sker gradvist gennem fremskrivningsperioden. For det andet opholder indvandrere fra mindre udviklede lande sig gennemsnitligt længere i Danmark end indvandrere fra mere udviklede lande, og for det tredje er fertiliteten højere blandt kvinder fra mindre udviklede lande.

Det andet hovedresultat er, at den forøgede indvandring leder til en forværring af holdbarheden på 0,34 procent af BNP, hvilket svarer til en forværring på 5,0 mia. kr. i faste priser i 2006.

Holdbarhedsoverførslen til kommunerne stiger med 0,12 procent af BNP i forhold til hovedforløbet, mens stigningen i amternes holdbarhedsoverførsel er på 0,05 procent af BNP. Som i alternativet med merindvandring fra både mere og mindre udviklede lande bærer staten derfor også her ca. halvdelen af den samlede holdbarhedsforværring.

Merindvandringen betyder, at udgifterne til børneinstitutioner, skoler, gymnasier, videregående uddannelse, sygesikring, hospitaler, hjemmehjælp og plejehjem tilsammen stiger med op til 0,15 procent af BNP. Stigningen er ujævnt fordelt over de nævnte opgaver. Stigningen skyldes, at udgifter til børneinstitutioner

og uddannelse stiger som følge af det øgede antal indvandrere og efterkommere. Stigningen i sygesikrings- og hospitalsudgifter svarer omtrent til stigningen i BNP, så disse opgavetyper udgiftsandel er forholdsvis uændret. Udgiftsandelen til hjemmehjælp og plejehjem falder derimod som følge af indvandringen.

Forklaringen på denne udvikling i udgiftsstrukturen er, at stigningen i antallet af indvandrere betyder, at der kommer relativt flere unge ind i befolkningen. BNP vokser mere end udgifter, der hovedsageligt er knyttet til ældre, fordi stigningen i arbejdsstyrken er større end stigningen i antallet af ældre.

I befolkningsgrupperegnskabet betyder den ekstra indvandring fra mindre udviklede lande, at nettoydelse til denne befolkningsgruppe stiger med 2,1 mia. kr. i faste priser hvert år i al fremtid. Nettoydelse til efterkommere fra mindre udviklede lande stiger tilsvarende med 1,0 mia. kr. pr. år i faste priser i al fremtid. Disse stigninger i nettoydelse finansieres ved en tilsvarende stigning i nettobetalingerne fra henholdsvis Resterende befolkning og indvandrere fra mere udviklede lande. Førstnævnte gruppes nettobidrag til den offentlige sektor stiger med 2,8 mia. kr. om året i faste priser, mens indvandrere fra mere udviklede landes nettobidrag stiger med 0,2 mia. kr. pr. år i al fremtid.

Betydningen af antagelsen om erhvervs- og overførselsindkomstfrekvenser for efterkommere fra mindre udviklede lande er også undersøgt i dette tilfælde. Effekten af at ændre antagelsen er her større, fordi antallet af efterkommere fra mindre udviklede lande vokser mere i dette alternativ.

Hovedresultatet er, at den finanspolitiske holdbarhed forværres med 0,64 procent af BNP som følge af den forøgede indvandring fra mindre udviklede lande. Forværringen svarer til 9,4 mia. kr. i faste priser i år 2006.

De lavere erhvervsfrekvenser og højere overførselsindkomstfrekvenser til efterkommere fra mindre udviklede lande betyder, at de ekstra efterkommere fra mindre udviklede lande fører til at nettoydelse til den offentlige sektor til denne gruppe stiger med, hvad der svarer til 3,3 mia. kr. i faste priser pr. år i al fremtid. Stigningen finansieres ved, at nettobidragene fra indvandrere fra mere udviklede lande og især fra Resterende befolkning stiger. I dette alternativ stiger nettobidraget til den offentlige sektor fra Resterende befolkning med 4,8 mia. kr. pr. år i al fremtid, målt i forhold til situationen uden merindvandring. Det er en stigning på 2,0 mia. kr. pr. år i forhold til resultatet målt ved standardforudsætningerne.

1.6 Potentielle effekter ved integration af indvandrere og efterkommere

Udgangspunktet for analysen af de potentielle effekter ved integration er, at indvandreres og efterkommeres økonomiske adfærd på en række punkter afviger fra den økonomiske adfærd for jævnaldrende personer af samme køn fra Resterende befolkning. Hvis integrationen forbedres, antages det i analysen at få den konsekvens, at indvandreres og efterkommeres økonomiske adfærd ændres i retning af adfærden for jævnaldrende personer fra Resterende befolkning.

Situationen, hvor indvandrere og efterkommere har samme gennemsnitlige adfærd som jævnaldrende person af samme køn fra Resterende befolkning, kaldes perfekt integration. Ordet perfekt anvendes, fordi forskellene i den gennemsnitlige økonomiske adfærd er helt væk.

Perfekt integration skal ikke opfattes som et realistisk alternativ, men kun som et mål for hvor store ændringer man maksimalt kan opnå ved integration. Antagelsen om perfekt integration fra 2006 indebærer, at alle indvandrere og efterkommere, der er i landet i år 2006, ændrer deres adfærd, så de får samme gennemsnitlige adfærd som jævnaldrende personer af samme køn fra Resterende befolkning. Endvidere har alle nye indvandrere samme adfærd som jævnaldrende personer af samme køn fra Resterende befolkning fra det tidspunkt, hvor de får opholdstilladelse og derfor optræder i statistikken. Derfor er såvel niveauet for integrationen som den hastighed, hvormed den antages at ske, større end det er muligt at opnå

med selv maksimal integrationsindsats. Endelig er der i beregningerne set bort fra omkostningerne ved at gennemføre integrationen. Det er således kun størrelsen af den potentielle gevinst, der beregnes.

I udgangspunktet er der to typer af forskelle imellem de forskellige befolkningsgrupper. Det er forskelle i henholdsvis demografisk adfærd og økonomisk adfærd. Demografisk adfærd er fertilitet, udvandringshyppighed, familiesammenføringshyppighed og dødelighed. I analysen er der forskel mellem befolkningsgrupperne, hvad angår de tre førstnævnte, mens der er antaget samme alders- og kønsbetingede døds sandsynligheder for alle befolkningsgrupper. I analysen med perfekt integration bevares forskellene i den demografiske adfærd.

I situationen med perfekt integration antages, at indvandrere og efterkommere i gennemsnit får samme løn pr. time, som jævnaldrende af samme køn fra Resterende befolkning får i gennemsnit.⁶ Indvandrere og efterkommere vil endvidere have samme gennemsnitlige erhvervsfrekvens og i gennemsnit modtage indkomsterstøttende ydelser svarende til personer af samme køn og alder i Resterende befolkning. Det samme er tilfældet for såvel andre overførselsindkomster som individuelle offentlige serviceydelser. Specielt gælder, at ledighedsprocenten er den samme for indvandrergupperne som for Resterende befolkning.

Ved fortolkningen af de meget markante resultater, der følger, skal man være opmærksom på, at analysen ikke afspejler, hvad der realistisk kan nås ved integration, men derimod repræsenterer den urealistiske situation, at indvandrere har fuldstændig samme gennemsnitlige adfærd som Resterende befolkning fra det øjeblik, de får opholdstilladelse.

Første hovedresultat er, at perfekt integration betyder en stigning i arbejdsstyrken, der gradvist vokser fra 75 tusinde personer i 2006 til 127 tusinde personer ved udgangen af århundredet. Det svarer til en stigning på mellem 3 og 5,5 procent. Beskæftigelsen målt i produktivitetskorrigerede enheder stiger endnu mere på grund af antagelsen om, at indvandrernes ledighedsprocent falder til samme niveau som Resterende befolknings, og fordi indvandrernes produktivitet antages at vokse til samme niveau som Resterende befolknings. Disse tre forhold får beskæftigelsen til at stige 7,1 procent på langt sigt.

Andet hovedresultat er, at den finanspolitiske holdbarhed forbedres markant. Forbedringen er på 1,99 procent af BNP, hvilket svarer til 29,2 mia. kr. i år 2006.

Forbedringen i den finanspolitiske holdbarhed kommer hovedsageligt den statslige sektor til gode, idet ca. $\frac{3}{4}$ af forbedringen sker i den statslige sektor. Årsagen til, at det hovedsageligt er staten, der får gevinsten, er, at besparelsen på de offentlige udgifter hovedsageligt vedrører overførselsindkomster, som direkte eller indirekte finansieres af staten. Endvidere betyder de højere lønninger for indvandrere, at staten via den progressive beskatning får en større indkomststigning end kommunerne.

Udgifterne til børneinstitutioner, skoler, gymnasier, videregående uddannelse, sygesikring, hospitaler, hjemmehjælp og plejehjem målt som andel af BNP falder alle i alternativet med perfekt integration. Det skyldes, at den positive effekt på BNP fra den øgede beskæftigelse dominerer de langt mindre forskelle i befolkningsgruppernes forbrug af de offentlige serviceydelser. Indvandreres og specielt efterkommeres forbrug af børneinstitutioner stiger med perfekt integration, også målt som andel af BNP. Det samme er tilfældet for gymnasier og videregående uddannelser, men her er det især indvandrerne, som får et øget forbrug af udgifterne i situationen med perfekt integration. For social- og sundhedsudgifterne er der også en tendens til, at indvandrere og efterkommeres forbrug af disse udgifter målt som andel af BNP stiger i alternativet med perfekt integration. Årsagen til stigningerne er, at indvandrere og efterkommere i hovedforløbet tenderer til at have et lavere forbrug af disse serviceydelser end resterende befolkning.

De øgede indtægter som følge af højere erhvervsfrekvens, lavere ledighed og højere løn til specielt indvandrere fra mindre udviklede lande fører til, at befolkningsgrupperegnskabet ændres markant. Befolk-

---

⁶ Antagelsen indebærer, at indvandrere og efterkommeres uddannelsessammensætning antages at svare til Resterende befolknings.

ningsgrupperegnskabet måler værdien af nuværende og fremtidige generationers nettobidrag til den offentlige sektor fordelt på befolkningsgrupper. Perfekt integration øger beskæftigelse og indkomst for indvandrere fra mindre udviklede lande og sænker samtidig værdien af de overførselsindkomster, som personer fra denne befolkningsgruppe modtager. Gruppens nettobidrag til den offentlige sektor stiger derfor betydeligt. Stigningen er på 14,4 mia. kr. pr. år i al fremtid. Indvandrere fra mere udviklede lande får også øget erhvervsdeltagelse, lavere ledighed og højere løn samtidig med, at de modtager mindre i overførselsindkomst. Også for denne gruppe gælder, at nettobidraget vokser. I dette tilfælde er stigningen på 2,5 mia. kr. pr. år. De øgede nettobidrag fra disse to grupper fører til, at nettobidraget fra Resterende befolkning reduceres med 16,9 mia. kr. pr. år i al fremtid.

1.7 Oversigt over hovedresultater og rapportens indhold

Resultaterne af alle de alternativer, der er undersøgt i rapporten, er sammenfattet i Tabel 1. Der rapporteres 7 hovedtal fra hvert alternativ. De første to rækker viser resultaterne af hovedforløbet. Den første række viser niveauet, mens den anden række viser ændringen i forhold til år 2000 for de hovedtal, hvor denne ændring er relevant. Ændringerne er vist i parentes.

Den fjerde søjle viser, hvor stor en ændring i finanspolitikken målt i procent af BNP, der skal til for at sikre holdbarhed. I hovedforløbet skal finanspolitikken strammes med 2,13 procent af BNP for at sikre holdbarhed. Det svarer til en stramning på 31,3 mia. kr. i faste priser i år 2006.

De øvrige rækker viser effekten ved de forskellige alternativer, der er undersøgt. Der er to rækker for hvert alternativ. Første række viser hovedresultaterne i niveau, mens anden række viser ændringen i forhold til hovedforløbet. Tallene i anden række er vist i parentes for at markere, at der er tale om ændringer.

Ved fortolkning af alternativerne "uden ændringer i indvandringsreglerne" og "ingen starthjælp" skal man være opmærksom på, at hovedforløbet er baseret på en befolkningsfremskrivning, hvor der er taget højde for ændringerne i indvandringsreglerne. Alternativet er derfor lavet som en tilbageføring til de hidtidige regler. Det samme er tilfældet for starthjælp, som også er inkluderet i hovedforløbet. Alternativet er derfor en tilbageføring til de oprindelige regler.

De efterfølgende 5 alternativer er analyser af hver af de enkelte dele af perfekt integration, hvor forskellene i den gennemsnitlige økonomiske adfærd mellem befolkningsgrupperne fjernes hver for sig.

Den resterende del af rapporten er struktureret på følgende måde: I det næste kapitel præsenteres resultatet af den befolkningsfremskrivning, der ligger til grund for hovedfremskrivningen. Der fokuseres på forskydninger mellem de forskellige befolkningsgrupper og forskydninger i befolkningens aldersstruktur gennem det næste århundrede.

I Kapitel 3 foretages med udgangspunkt i befolkningsfremskrivningen en fordeling af befolkningen på forskellige typer af aktiviteter. Hver af disse typer af aktiviteter er karakteriseret ved, at der er knyttet en indkomsttype til aktiviteten. Det kan enten være lønindkomst, en given type indkomsterstøttende overførselsindkomst eller en residualkategori (øvrige) som ikke modtager indkomst. Givet den initiale fordeling og en antagelse om uændret adfærd for de enkelte grupper fordelt efter alder, køn og oprindelse fremskrives antallet af modtagere af de enkelte typer indkomsterstøttende overførselsindkomst og antallet af personer i arbejdsstyrken. For indvandrergupperne tages der endvidere højde for, hvor længe de har opholdt sig i landet.

Kapitel 4 beskriver fastlæggelsen af finanspolitikken og præsenterer den initiale fordeling af overførselsindkomster og individuelt offentligt forbrug fordelt på alder, køn og oprindelse. Endvidere fastlægges antagelserne om udlandets påvirkning af dansk økonomi og om produktivitetsudviklingen.

Tabel 1. Oversigt over hovedresultater i rapporten

	Korrigeret forsørgerbrøk i 2040	Arbejdsstyrke i antal personer i 2040 i tusinder	Beskæftigelsesindeks i 2040, 2000=100	Nødvendig ændring i finanspolitikken i % af BNP	Nødvendig ændring i finanspolitikken i mia. kr. i 2006	Nødvendig overførsel til kommunerne i % af BNP	Nødvendig overførsel til amterne i % af BNP
Hovedforløb	1.17	2434	84.2	-2.13	-31.3	1.14	0.83
Ændring i forhold til 2000	(0.24)	(-333)	(-15.8)				
Reducerede erhvervsfrekv. efterkommere, mindre udviklede lande	1.19	2415	83.6	-2.39	-35.1	1.17	0.85
Ændring i forhold til hovedforløb	(0.02)	(-19)	(-0.6)	(-0.26)	(-3.8)	(0.03)	(0.02)
Uden ændringer i indvandringsreglerne	1.18	2488	85.6	-2.39	-35.2	1.22	0.87
Ændring i forhold til hovedforløb	(0.01)	(54)	(1.4)	(-0.26)	(-3.9)	(0.08)	(0.04)
Ingen starthjælp	1.17	2434	84.2	-2.16	-31.8	1.12	0.82
Ændring i forhold til hovedforløb	(0.00)	(0)	(0.0)	(-0.03)	(-0.4)	(-0.02)	(-0.01)
Samme erhvervsfrekvenser for alle	1.08	2548	87.1	-1.01	-15.1	0.97	0.71
Ændring i forhold til hovedforløb	(-0.09)	(114)	(2.9)	(1.12)	(16.2)	(-0.17)	(-0.12)
Samme ikke-indkomsterstøttede overførsler for alle	1.17	2434	84.3	-1.93	-28.4	1.16	0.86
Ændring i forhold til hovedforløb	(0.00)	(0)	(0.1)	(0.20)	(2.9)	(0.02)	(0.03)
Samme individuelt offentligt konsum for alle	1.17	2434	84.2	-2.27	-33.4	1.18	0.85
Ændring i forhold til hovedforløb	(0.00)	(0)	(0.0)	(-0.14)	(-2.1)	(0.04)	(0.02)
Samme produktivetsprofil for alle	1.17	2434	84.9	-2.01	-29.7	1.05	0.78
Ændring i forhold til hovedforløb	(0.00)	(0)	(0.7)	(0.12)	(1.6)	(-0.09)	(-0.05)
Samme fastlæggelse af ledighed for alle i arbejdsstyrken	1.17	2434	85.2	-1.70	-25.1	1.12	0.81
Ændring i forhold til hovedforløb	(0.00)	(0)	(1.0)	(0.43)	(6.2)	(-0.02)	(-0.02)
Perfekt integration	1.08	2548	89.4	-0.14	-2.1	0.87	0.67
Ændring i forhold til hovedforløb	(-0.09)	(114)	(5.2)	(1.99)	(29.2)	(-0.27)	(-0.16)
5000 ekstra indvandrere	1.18	2487	85.8	-2.21	-32.6	1.18	0.84
Ændring i forhold til hovedforløb	(0.01)	(53)	(1.6)	(-0.08)	(-1.2)	(0.04)	(0.01)
5000 ekstra indvandrere, lavere erhvervsfrekvens efterkommere	1.19	2468	85.1	-2.48	-36.5	1.20	0.86
Ændring i forhold til hovedforløb	(0.02)	(34)	(0.9)	(-0.35)	(-5.2)	(0.06)	(0.03)
5000 ekstra indvandrere fra mindre udviklede lande	1.19	2510	86.2	-2.47	-36.4	1.26	0.88
Ændring i forhold til hovedforløb	(0.02)	(76)	(2.0)	(-0.34)	(-5.0)	(0.12)	(0.05)
5000 ekstra indiv. mindre udviklede lande, lavere erhvervsfrekv.	1.20	2491	85.5	-2.77	-40.7	1.28	0.90
Ændring i forhold til hovedforløb	(0.03)	(57)	(1.3)	(-0.64)	(-9.4)	(0.14)	(0.07)

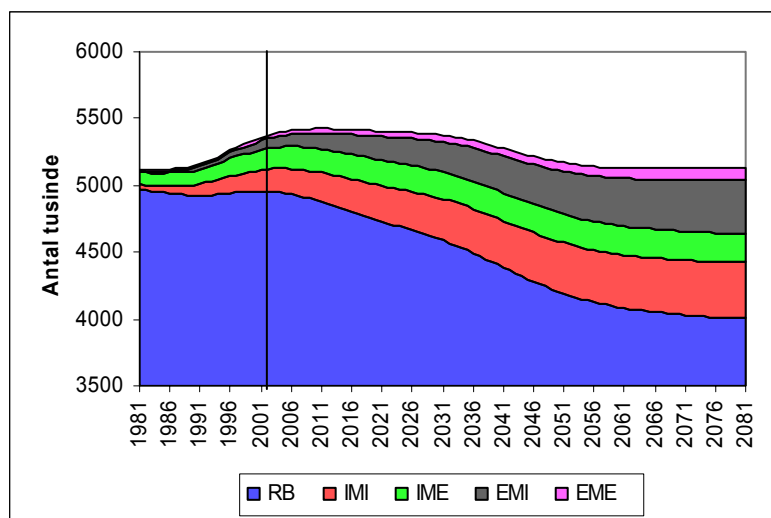
Kapitel 5 beskriver resultatet af den økonomiske udvikling i hovedforløbet. Kapitel 6 opstiller et langsigtet befolkningsgrupperegnskab, der måler størrelsen af nettobidrag til den offentlige sektor fra nulevende og fremtidige generationer fra hver befolkningsgruppe. Beløbet omregnes til et fast årligt beløb i faste priser. Regnskabet bruges til at vurdere, hvilke befolkningsgrupper der i hovedforløbet er nettobidragydere til den offentlige sektor, og hvilke der er nettomodtagere af offentlige udgifter. Regnskabet bruges endvidere i de efterfølgende kapitler til at måle, hvilke befolkningsgrupper der øger deres nettobidrag til den offentlige sektor som følge af en given ændring i forudsætningerne.

Kapitlerne 7 til 9 beskriver de ændringer i indvandrings- og integrationspolitikken, der er gennemgået ovenfor.

2. Udviklingen i befolkningens sammensætning

Udviklingen i befolkningen og dennes sammensætning efter alder og oprindelse følger fremskrivningen i "DREAMs disaggregerede befolkningsfremskrivning til år 2100", jf. Markeprand, Stephensen og Pedersen (2003). Hovedresultaterne i denne prognose præsenteres i det følgende.

Figur 1. Befolkningen opdelt efter oprindelse

Note: RB er Resterende befolkning, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande, EMI er efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande, og EME efterkommere efter indvandrere fra mere udviklede lande.

Figur 1 viser udviklingen i den samlede befolkning og dennes sammensætning på befolkningsgrupper i perioden fra 1981 til 2081. Overgangen fra historiske data til fremskrivning er markeret med den lodrette linie i år 2002.

Den samlede befolkning er vokset støt siden 1985 og frem til i dag. I perioden 1981 til 2002 som helhed er befolkningen forøget med 0,25 mio. personer, svarende til en tilvækst på 5,0 procent eller en gennemsnitlig årlig vækstrate på 0,2 procent. Hele befolkningsforøgelsen i denne periode kan tilskrives en vækst i antallet af indvandrere og efterkommere, idet antallet af personer i den Resterende befolkning er stort set konstant (faktisk er antallet faldet med ca. 13 tusinde personer i perioden).

I prognoseperioden bremses tilvæksten hurtigt op, og befolkningen topes i år 2011 med 5,43 mio. personer eller ca. 50 tusinde flere end i dag. Frem til 2030 aftager befolkningen ganske langsomt, men de efterfølgende 20 år bliver reduktionen væsentligt kraftigere. Fra 2050 aftager faldet gradvist og ophører helt efter yderligere ca. 10 år. Fra 2060 og de sidste 20 år frem ligger befolkningen konstant på samme niveau som i begyndelsen af 1980'erne - 5,13 mio. personer, jf. Figur 1 og Tabel 2, der begge illustrerer udviklingen i den samlede befolkning.

2.1 Udviklingen i de enkelte befolkningsgrupper

I fremskrivningen fordeles befolkningen efter oprindelse. Der anvendes en opdeling på fem grupper: Indvandrere fra henholdsvis mere og mindre udviklede lande, efterkommere efter hver af de to indvandrergrupper samt Resterende befolkning. Befolkningen opdeles i disse grupper, fordi grupperne påvirker befolkningsudviklingen forskelligt, da der er betydelige forskelle i både fødsels- og udvandringshyppigheder samt i andelen af personer i landet, der bliver ægtefællesammenført til en person udefra. For det andet har grupperne en ret forskellig adfærd med hensyn til arbejdsmarkedstilknytning og træk på offentlige overførselsindkomster og serviceydelser. Sammensætningen på befolkningsgrupper har derfor betydning for størrelsen af de udfordringer, som den danske økonomi står over for i fremtiden.

Opdelingen af lande i grupperne kaldet mere eller mindre udviklede følger FN's definition. Mere udviklede lande er Nordamerika, Japan, Australien og New Zealand samt de europæiske lande ekskl. Tyrkiet, Cypern og en række lande i Ekssovjetunionen.⁷ Mindre udviklede lande er alle andre lande. Bemærk specielt, at landene i Eksjugoslavien klassificeres som mere udviklede lande.

Danmarks Statistiks opdeling af befolkningen i indvandrere, efterkommere og Resterende befolkning følger følgende definition: En person tilhører gruppen *Resterende befolkning*, hvis mindst én af forældrene både er dansk statsborger og født i Danmark. (Det har således ingen betydning, om personen selv er dansk statsborger eller er født i Danmark). Hvis personen *ikke* tilhører gruppen Resterende befolkning, er den pågældende *indvandrer*, hvis personen er født i udlandet, og *efterkommer*, hvis personen er født i Danmark.

Hvis begge forældre er indvandrere, er deres børn, som er født i Danmark, efterkommere ifølge definitionen. Indvandreres børnebørn kan være både efterkommere og Resterende befolkning. Hvis et indvandrerpar's barn, der er født i Danmark, er dansk statsborger på tidspunktet for fødslen af barnebarnet, kommer barnebarnet til at tilhøre gruppen Resterende befolkning, uanset hvilken befolkningsgruppe partneren til indvandrerens barn tilhører. Hvis indvandrerens barn er udenlandsk statsborger på tidspunktet for barnebarnets fødsel, afhænger barnebarnets tilhørsforhold af, hvilken befolkningsgruppe partneren til indvandrerens barn tilhører. Hvis vedkommende ikke er både dansk statsborger og født i Danmark, bliver indvandrerens barnebarn karakteriseret som efterkommer.

Det kan således tage flere generationer, inden en familie, der nedstammer fra et indvandrerpar, bliver karakteriseret som tilhørende den Resterende befolkning. Gruppen af efterkommere er derfor større end den gruppe, der omtales som "andengenerationsindvandrere" (og består af indvandreres børn født i Danmark).

Den fremtidige udvikling i fordelingen af befolkningen på befolkningsgrupper betyder en forskydning i retning af flere indvandrere og efterkommere og i absolutte tal færre personer i den Resterende befolkning.

Den samlede indvandring fordelt på alder, køn og oprindelsesland fremskrives med udgangspunkt i de historiske data for *opholdstilladelser* fordelt på de forskellige grundlag. Fremskrivningen af antallet af familiesammenførte ægtefæller fremskrives (endogent) på baggrund af udviklingen i antallet af potentielle modtagere af familiesammenførte ægtefæller.

Det er antaget, at antallet af opholdstilladelser af beskæftigelsesmæssige eller erhvervshensyn fortsat vil vokse i begrænset omfang. For opholdstilladelser på basis af EF/EØS opholdsbeviser antages der fra år 2004 at være en ekstra (brutto)indvandring på 2000 personer. På langt sigt antages denne merindvandring at falde til 500 personer om året. Stigningen i antallet af indvandrere med EF/EØS opholdsbeviser skyldes en forventet indvandring af personer fra de nye medlemslande i EU fra år 2004.

---

⁷ Den præcise definition af *Mere udviklede lande* er: USA, Canada, Japan, Australien, New Zealand og alle europæiske lande eksklusive Tyrkiet, Cypern, Aserbadjan, Usbekistan, Kasakhstan, Turkmenistan, Kirgisistan, Tadsjikistan, Georgien og Armenien.

På trods af den stramning i reglerne for familiesammenføring af ægtefæller, der blev gennemført ved lov nr. 365 af 6. juni 2002, vokser det årlige antal af ægtefællesammenførte gennem fremskrivningsperioden. Det skyldes en betydelig vækst i antallet af indvandrere og efterkommere, der har den relevante alder til at modtage ægtefæller fra udlandet.

For de øvrige typer af opholdsgrundlag er det antaget, at indvandringen svarer til gennemsnittet af 5-årsperioden fra 1997 til 2001. Dog er det ikke længere muligt at opnå opholdstilladelse med status som "de facto flygtning". I stedet gives opholdstilladelse på det snævrere grundlag "beskyttelsesstatus". Det forventes, at det betyder en reduktion i antal opholdstilladelser på godt 2000 personer årligt.

Bruttoindvandringen fra mindre udviklede lande var i 2002 på 11,3 tusinde personer, mens indvandringen fra mere udviklede lande var 13,8 tusinde personer. For indvandringen fra mindre udviklede lande er der tale om et fald i forhold til de foregående år. Det skyldes især strammingerne på asyl- og familiesammenføringsområdet. I de første år af fremskrivningen fører strammingerne til et yderligere fald, idet strammingerne af reglerne først var gældende fra 1. juli 2002. Antagelsen om det stigende antal ægtefællesammenførte leder til, at indvandringen fra mindre udviklede lande stiger gradvist fra godt 9 tusinde i de første 20 år af fremskrivningen til omkring 11 tusinde på langt sigt.

Antallet af indvandrere fra mere udviklede lande forventes at stige til 14,8 tusinde i 2004. Stigningen skyldes antagelsen om øget indvandring som følge af EU-udvidelsen. Herefter vil der være et svagt faldende antal indvandrere gennem fremskrivningsperioden, således at indvandringen fra mere udviklede lande på langt sigt vil være på godt 14 tusinde personer om året.

I 1981 var bestanden af indvandrere og efterkommere ganske beskedne. Indvandrere i alt udgjorde 2,7 procent af befolkningen, mens efterkommere kun udgjorde 0,3 procent. I perioden fra 1981 til år 2002 firdobledes bestanden af indvandrere fra mindre udviklede lande, mens bestanden af indvandrere fra mere udviklede lande voksede med godt 60 procent.

Den samlede bestand af indvandrere udgjorde 6,1 procent af befolkningen i 2002. I følge fremskrivningen vokser antallet frem til 2050 til 11,4 procent af befolkningen. På meget langt sigt stabiliserer andelen sig ved knap 13 procent af befolkningen.

Tabel 2. Befolkningen opdelt efter herkomst, absolut og relativt. (1000 personer)

Population fordelt efter herkomst	1981	2002	2020	2050	2080
Indvandrere fra mindre udviklede lande	38.1 (22.5)	169.0 (100.0)	261.4 (154.6)	375.7 (222.3)	418.0 (247.3)
Indvandrere fra mere udviklede lande	98.1 (62.7)	156.4 (100.0)	192.0 (122.8)	212.9 (136.2)	217.0 (138.8)
Efterkommere fra mindre udviklede lande	7.7 (10.7)	72.0 (100.0)	167.9 (233.1)	314.8 (437.1)	402.5 (558.8)
Efterkommere fra mere udviklede lande	10.0 (41.7)	24.1 (100.0)	40.5 (168.0)	66.8 (276.7)	88.9 (368.6)
Resterende befolkning	4 967.7 (100.3)	4 954.3 (100.0)	4 745.4 (95.8)	4 208.3 (84.9)	4 004.1 (80.8)
I alt	5 121.6 (95.3)	5 375.8 (100.0)	5 407.1 (100.6)	5 178.6 (96.3)	5 130.5 (95.4)
Relativ fordeling efter herkomst					
Indvandrere fra mindre udviklede lande	0.7%	3.1%	4.8%	7.3%	8.1%
Indvandrere fra mere udviklede lande	1.9%	2.9%	3.6%	4.1%	4.2%
Efterkommere fra mindre udviklede lande	0.2%	1.3%	3.1%	6.1%	7.8%
Efterkommere fra mere udviklede lande	0.2%	0.4%	0.7%	1.3%	1.7%
Resterende befolkning	97.0%	92.2%	87.8%	81.3%	78.0%
I alt	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%

Mens bestanden af indvandrere fra mindre udviklede lande kun udgjorde 28 procent af den samlede bestand af indvandrere i år 1981, var der i år 2002 omtrent lige mange indvandrere fra henholdsvis mere og mindre udviklede lande. Frem til år 2050 vokser antallet af indvandrede fra mindre udviklede lande væsentligt hurtigere end indvandrede fra mere udviklede lande. I år 2050 udgør bestanden af indvandrere fra mere udviklede lande kun 36 procent af det samlede antal indvandrere.

Da bruttoindvandringen fra de mindre udviklede lande som nævnt er lavere end fra de mere udviklede lande, skyldes den forskellige udvikling i bestandene alene, at den fremskrevne udvandring fra bestanden af indvandrere fra mere udviklede lande er væsentligt højere end udvandringen fra bestanden af indvandrere fra mindre udviklede lande. Fremskrivningen af de to indvandrergrupperes udvandringstilbøjelighed er baseret på de gennemsnitlige alders- og kønsspecifikke udvandringssandsynligheder for perioden 1997-2001.

I Tabel 2 er antallet af personer i de enkelte befolkningsgrupper vist uden parentes omkring. Tallene i parentes måler udviklingen som et indeks relativt til niveauet i år 2002. Derved kan væksten i de enkelte grupper vurderes. Af tabellen fremgår derfor, at antallet af indvandrere fra mindre udviklede lande frem til 2050 vokser til en størrelse, der er 2,2 gange niveauet i år 2002. Herefter reduceres væksten betydeligt, og ved udgangen af århundredet er der ifølge prognosen omkring 2,5 gange så mange indvandrere fra mindre udviklede lande som i år 2002. Tilsvarende vokser antallet af indvandrere fra mere udviklede lande frem til år 2050 til et niveau, der er 1,4 gange så stort som i år 2002. Denne andel fastholdes i resten af århundredet.

Antallet af efterkommere efter indvandrere var i 1981 kun 18 tusinde personer. I år 2002 er tallet vokset, men er forsat kun 96 tusinde personer eller 1,8 procent af befolkningen. Det fremgår af Tabel 2, at det er den befolkningsgruppe, der vokser klart mest i de kommende år. I år 2050 vil andelen være vokset til 7,4 procent af befolkningen, og i år 2080 udgør efterkommere 9,5 procent af befolkningen.

Antallet af personer, der ikke er indvandrere eller efterkommere efter indvandrere, var i 1981 4,97 mio., hvilket udgjorde 97,0 procent af befolkningen. I 2002 var antallet faldet til 4,95 mio. personer eller 92,2 procent af befolkningen. Dette tal falder til 81,3 procent i 2050 og 78,0 procent i 2080.

2.2 Udviklingen for udvalgte aldersgrupper

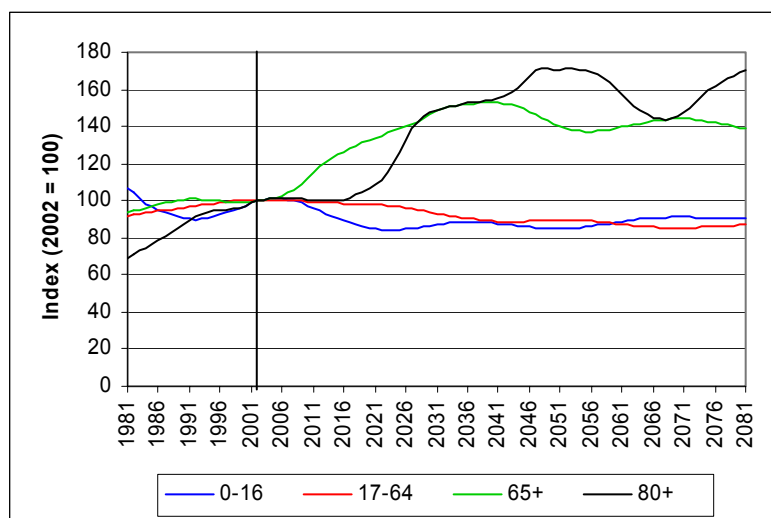
Den moderate udvikling i den samlede befolkning dækker også over meget kraftige aldersmæssige forskydninger i befolkningens sammensætning.

Defineres den erhvervsaktive alder som aldersgruppen 17 - 64 år, fås, at antallet af personer i den erhvervsaktive alder er steget fra 3,17 mio. personer i 1981 til godt 3,45 mio. i år 2002. Frem til 2007 stiger antallet af personer i den erhvervsaktive alder yderligere til et toppunkt på 3,46 mio. personer.

Fra år 2008 begynder befolkningen i den erhvervsaktive alder at falde. Dette fortsætter indtil 2044, hvor der er et minimum på 3,07 mio. personer, svarende til et fald på 11,2 procent i den 36-årige periode fra år 2008. Herefter følger en midlertidig stigning i antal personer i den erhvervsaktive alder frem til 2052, som efterfølges af et fald til et niveau på 2,95 mio. omkring 2070. Herefter stiger befolkningen i den erhvervsaktive alder gradvist i resten af århundredet.

Konklusionen er derfor, at der er udsigt til et fald i antallet af personer i den erhvervsaktive alder på ca. 11 procent i første halvdel af århundredet og kun en svag stigning fra dette niveau igennem den sidste halvdel af århundredet. I Figur 2 afbildes udviklingen i antallet af personer i forskellige aldersgrupper, herunder personer i den erhvervsaktive alder. Figuren afbilder udviklingen i hver befolkningsgruppe målt som et indeks med antallet af personer i gruppen i år 2002 lig 100.

Figur 2. Befolkningen fordelt på aldersgrupper.

Antallet af ældre udvikler sig væsentligt mere dramatisk. Antallet af personer på mindst 65 år var 0,74 mio. i år 1981. I år 2002 var dette vokset til 0,80 mio. personer. Væksten forventes at fortsætte med forøget styrke fra omkring år 2010. Det betyder, at antallet af ældre vokser til 1,22 mio. i 2040, hvilket svarer til en samlet vækst over perioden fra 2002 på 53 procent. Det bemærkes i øvrigt, at antallet af ældre topper netop samme år, som antallet af personer i den erhvervsaktive alder er lavest. Efter 2040 er der et midlertidigt fald i antallet af ældre på 9 procent, men antallet stabiliseres i sidste halvdel af århundredet og ender på et niveau på 1,15 mio. personer i år 2080.

I Figur 2 afbildes også denne udvikling i antallet af personer på 65 år eller derover relativt til antallet i 2002. Stigningen i antallet af ældre frem til 2040 hænger sammen med, at børnene af de store efterkrigsårgange går på pension i denne periode, men er også påvirket af den antagne stigning i middellevetiden. For kvinder antages en forholdsvis begrænset gradvis stigning i middellevetiden fra 79,4 i 2001 til 82,0 ved udgangen af dette århundrede. Stigningen er noget større for mænd; fra 74,8 i 2001 til 80,4 ved udgangen af århundredet. Stigningen i middellevetiderne er estimeret på basis af historiske erfaringer med den aldersbetingede dødelighed fra 1980 til i dag. I forhold til de fleste prognoser for andre udviklede lande er der tale om en forholdsvis lille stigning.

Som et mål for det såkaldte ”dobbeltaldringsfænomen” betragtes udviklingen i antal personer på mindst 80 år. Dobbeltaldringsfænomenet henviser til, at ikke kun antallet af ældre vokser, men at også den ældste andel af de ældre har tendens til at vokse (endnu mere). Dette har betydning for den forventede udvikling i sundheds- og plejeomkostningerne, fordi disse er meget høje for personer over 80 år, jf. kapitel 3. I år 1981 var der 0,15 mio. personer på mindst 80 år. I år 2002 var dette vokset til 0,22 mio. Væksten aftager i nærmeste år, men fra omkring 2020 er væksten i antallet af personer over 80 år igen høj. Antallet når et midlertidigt toppunkt på 0,37 mio. personer i år 2048, hvilket svarer til en vækst på 71 procent over perioden fra 2002. Som tilfældet var for de 65-årige og derover, falder også antallet af personer over 80 efter det midlertidige toppunkt. Fra omkring 2070 begynder antallet dog at stige igen og ligger ved århundredets udgang på 0,35 mio. personer. Udviklingen i antallet af personer i denne aldersgruppe, målt som indeks med værdien i år 2002 lig 100, er også afbildet i Figur 2.

2.3 Forsørgerbrøker

Sammensætningen af befolkningen både fordelt efter herkomst og efter alder har betydning for, hvor stor en andel af befolkningen, der potentielt skal forsørges af den resterende del af befolkningen.

Traditionelt anvendes et simpelt mål kaldet *den demografiske forsørgerbrøk* til at give en indikation af den forventede udvikling. Den demografiske forsørgerbrøk (eller bare forsørgerbrøken) defineres som

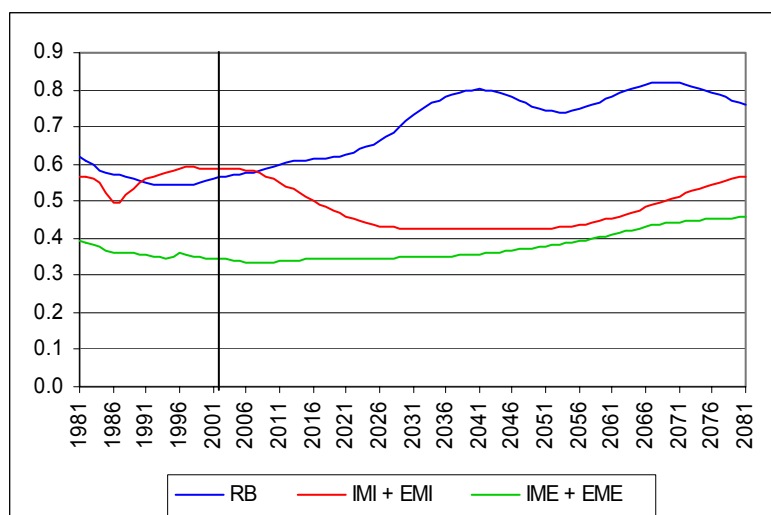
$$\text{forsørgerbrøk} = \frac{\text{antal personer under 17 år} + \text{antal personer på 65 år og derover}}{\text{antal personer fra 17 til 64 år}}$$

Den demografiske forsørgerbrøk angiver antallet af unge og ældre set i forhold til antal personer i de erhvervsaktive aldersgrupper. Som det fremgår, inddrager dette mål ikke sammensætningen af befolkningen efter oprindelse.

Det ses af Figur 5, at forsørgerbrøken stiger i de kommende år og topes i år 2040 på et niveau, der er 29 procent højere end i 2002. Herefter falder forsørgerbrøken lidt, men vender tilbage til et niveau, der er 32 procent højere end i år 2002 omkring år 2070. Herefter stabiliseres forsørgerbrøken på et niveau, der er omkring 28 procent højere end niveauet i 2002.

Det fremgår også af figuren, at forsørgerbrøken har været faldende fra 1981 til 1996, og at den derefter har ligget på et forholdsvist konstant niveau. Set i et historisk perspektiv er forsørgerbrøkens niveau meget lavt i 1990'erne. Cai *et al.* (2001) har undersøgt udviklingen i forsørgerbrøken fra år 1900. Denne analyse finder, at kun perioden fra 1940-45 har været karakteriseret ved et tilsvarende lavt niveau for forsørgerbrøken. Analysen viser samtidig, at man skal tilbage til 1920'erne for at finde forsørgerbrøker, der har samme høje niveau, som opnås omkring år 2040.

Figur 3: Forsørgerbrøk fordelt på befolkningsgrupper

Note: RB er Resterende befolkning, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande, EMI er efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande og EME er efterkommere efter indvandrere fra mere udviklede lande. IMI og EMI er slået sammen, fordi en stor del af EMI er børn af IMI. Tilsvarende gælder for IME og EME.

Sammensætningen af forsørgerbrøken er imidlertid en ganske anden i år 2040 end i 1920'erne: I tyverne var antallet af børn højt, mens antallet af ældre var lavt. Defineres *ældrebrøken* som antal personer på mindst 65 år delt med antal personer i den erhvervsaktive alder, findes, at denne er stigende gennem hele det 20. århundrede, og stigningen fortsætter i første halvdel af det 21. århundrede.

Indvandringen bidrager til at reducere den samlede demografiske forsørgerbrøk. I Figur 3 illustreres udviklingen i den demografiske forsørgerbrøk for dels befolkningsgruppen Resterende befolkning og dels grupperne indvandrere og efterkommere fra mere henholdsvis mindre udviklede lande. Årsagen til, at indvandrere og efterkommere er slået sammen i en gruppe, er, at efterkommere i høj grad består af indvandrernes børn. Det ses af figuren, at for den Resterende befolkning alene er forsørgerbrøken i år 2002 0,56, og denne vokser til 0,8 frem til 2040. Herefter svinger den omkring dette niveau i resten af århundredet. For indvandrere og efterkommere fra mere udviklede lande er forsørgerbrøken nede på ca. 0,34 i år 2002, og den stiger kun meget langsomt til et niveau på 0,47 i slutningen af århundredet. For indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande er forsørgerbrøken forholdsvis høj, 0,59 i år 2002. Det skyldes i høj grad børn, at forsørgerbrøken for denne gruppe er høj. Frem mod 2050 falder forsørgerbrøken for indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande til 0,42. Herefter stiger den svagt gennem resten af århundredet og ender på 0,59 i år 2100.

Når aldringsproblemet topes omkring år 2040, er den demografiske forsørgerbrøk for indvandrer- og efterkommergrupperne under ét kun ca. halvdelen af værdien af forsørgerbrøken for den Resterende befolkning. Fra et rent demografisk synspunkt betyder indvandringen derfor en betydelig reduktion i befolkningsaldringen.

I DREAM defineres endnu en forsørgerbrøk, som illustrerer befolkningsudviklingens betydning for udviklingen i antallet af potentielt forsørgede i forhold til antallet af potentielle forsørgere. Dette mål kaldes *den korrigerede forsørgerbrøk* og er defineret som

$$\text{korrigerede forsørgerbrøk} = \frac{\text{antal personer uden for arbejdsstyrken}}{\text{antal personer i arbejdsstyrken}}$$

Den korrigerede forsørgerbrøk måler forholdet mellem antallet af personer uden for arbejdsstyrken og antal personer i arbejdsstyrken. I modsætning til den demografiske forsørgerbrøk tager den korrigerede forsørgerbrøk højde for, at der er forskel på erhvervsfrekvenserne for de forskellige befolkningsgrupper. Antallet af potentielle forsørgere afhænger derfor ikke kun af, hvor mange personer der er i den erhvervsaktive alder, men også af, hvor stor en andel af disse der udbyder deres arbejdskraft.

Ved beregningen af antallet af personer i arbejdsstyrken tages udgangspunkt i den andel af en given aldersgruppe, et givet køn og en given oprindelsesgruppe, der i 2000 var i arbejdsstyrken. Det antages, at denne andel fastholdes i hele fremskrivningsperioden.

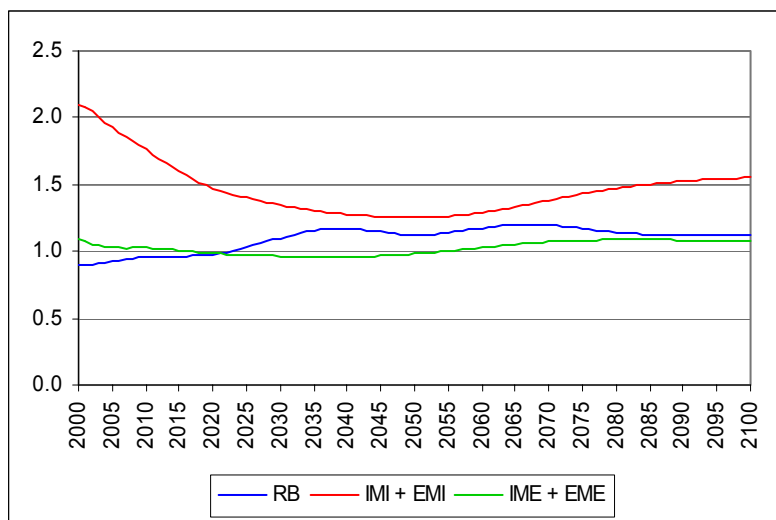
I Figur 4 vises de korrigerede forsørgerbrøker for henholdsvis indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande, indvandrere og efterkommere fra mere udviklede lande og den Resterende befolkning. Sammenlignes med Figur 3, der viser den demografiske forsørgerbrøk for de tilsvarende befolkningsgrupper, ses, at der er betydelig forskel på forsørgerbrøkernes relative størrelse.

I 2000 er der 2,1 indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande, der er uden for arbejdsstyrken, for hver indvandrer eller efterkommer fra mindre udviklede lande i arbejdsstyrken. Selvom dette tal er aftagende gennem den første del af fremskrivningsperioden, hvor den korrigerede forsørgerbrøk når et minimum på lige under 1,3 i år 2050, så er den korrigerede forsørgerbrøk gennem hele perioden højest for

denne gruppe. Konklusionen er, at effekten af denne befolkningsgruppes alderssammensætning, der betyder, at den demografiske forsørgerbrøk bliver lavere end den Resterende befolknings, bliver domineret af gruppens lavere erhvervsfrekvenser, således at indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande gennem hele fremskrivningsperioden har den højeste korrigerede forsørgerbrøk.

Figur 4. Korrigeret forsørgerbrøk fordelt på befolkningsgrupper

Note: RB er Resterende befolkning, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande, EMI er efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande og EME er efterkommere efter indvandrere fra mere udviklede lande. IMI og EMI er slået sammen, fordi en stor del af EMI er børn af IMI. Tilsvarende gælder for IME og EME.

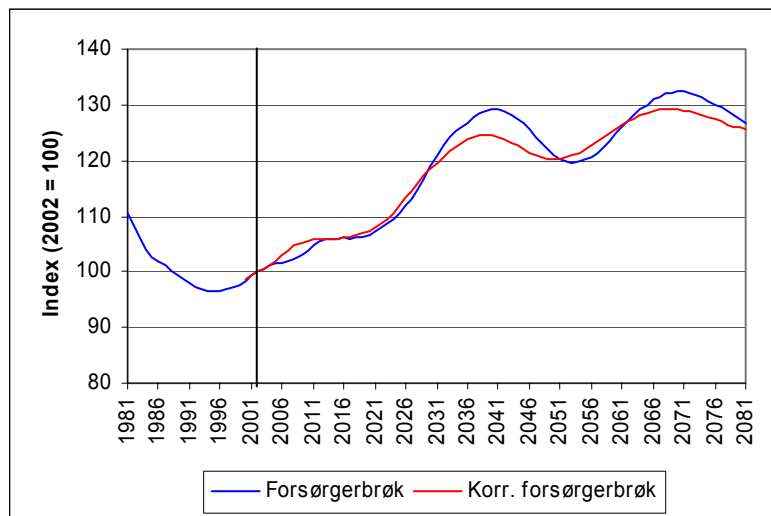
Tilsvarende ses, at mens alderssammensætningen af indvandrere og efterkommere fra mere udviklede lande betyder, at gruppen har en demografisk forsørgerbrøk, der ligger betydeligt under den Resterende befolknings, så betyder gruppens lavere erhvervsfrekvenser, at den korrigerede forsørgerbrøk i år 2000 er på 1,1, hvilket er højere end den korrigerede forsørgerbrøk for den Resterende befolkning, der er lige under 1,0 i år 2000. Stigningen i den demografiske forsørgerbrøk for den Resterende befolkning - som er en følge af det stigende antal ældre - er dog i dette tilfælde tilstrækkelig til, at den korrigerede forsørgerbrøk for den Resterende befolkning overstiger den for indvandrere og efterkommere fra mere udviklede lande fra ca. 2020 og frem.

Den korrigerede forsørgerbrøk for hele befolkningen er på ethvert tidspunkt et vejet gennemsnit af forsørgerbrøkerne for de enkelte befolkningsgrupper. Da specielt indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande udgør en voksende befolkningsgruppe, betyder dette, at den korrigerede forsørgerbrøk vokser både som følge af sammensætningseffekter mellem befolkningsgrupperne og som følge af stigningen i den korrigerede forsørgerbrøk for den Resterende befolkning, som er den dominerende befolkningsgruppe.

I Figur 5 er udviklingen i den korrigerede forsørgerbrøk vist sammen med udviklingen i den demografiske forsørgerbrøk.⁸ Det ses, at stigningen i den korrigerede forsørgerbrøk er nogenlunde i samme størrelsesorden som den demografiske. Den korrigerede forsørgerbrøk vokser med 25 procent frem til 2039, hvorefter der er et mindre midlertidigt fald. Herefter vokser den korrigerede forsørgerbrøk til det højeste niveau i 2068, som er 29 procent højere end i år 2002. Ved århundredets udgang stabiliseres den korrigerede forsørgerbrøk på et niveau, der er ca. 25 procent højere end niveauet i 2002.

⁸ I Figur 5 starter udviklingen i den korrigerede forsørgerbrøk i 2000, fordi DREAMs databank kun indeholder aldersbetingede erhvervsfrekvenser fordelt på de 5 befolkningsgrupper for perioden fra 1998 og frem.

Figur 5. Mål for forsørgertryk.

Konklusionen er, at stigningen i forsørgertrykket er et permanent fænomen. Langsigtsniveauet ikke er lavere end det midlertidige toppunkt omkring 2040. Det betyder, at den økonomiske politik må indrettes efter, at andelen af personer uden for arbejdsstyrken målt i forhold til personer i arbejdsstyrken i fremtiden vil ligge ca. 25 procent højere end i dag. I dag er forholdet mellem antal personer nogenlunde sådan, at for hver person i arbejdsstyrken er der 1 person uden for arbejdsstyrken. Fra omkring år 2040 og i resten af århundredet ændres dette til, at der for hver 5 personer i arbejdsstyrken er 6 personer uden for arbejdsstyrken.

Det er muligt at definere et simpelt mål, der medtager flere forhold, når forholdet mellem potentielt forsørgede og potentielle forsørgere skal måles. Det er mest oplagt at måle antallet af potentielt forsørgede i forhold til arbejdsomfanget, dvs. i forhold til antallet af udførte arbejdstimer. Derved tages der både hensyn til ændringer i den gennemsnitlige årlige arbejdstid og til udviklingen i ledigheden.

For den historiske periode fra 1950 til 2000 har det stor betydning, om arbejdsomfanget eller arbejdsstyrken anvendes, når udviklingen i forsørgerbrøken måles, jf. Cai *et al.* (ibid). Hvis man måler antal potentielt forsørgede i forhold til arbejdsomfanget, er der en generel tendens til, at forsørgerbrøken defineret på denne måde vokser over tid. Det skyldes, at den gennemsnitlige årlige arbejdstid har udvist et betydeligt fald i denne periode. Også ved dette mål gælder det dog, at det nuværende niveau for forsørgerbrøken er lavt sammenlignet med både den historiske periode og den forventede fremtidige udvikling. Det lave niveau i 1990'erne forklares med stigningen i erhvervsfrekvensen (for kvinder) i perioden fra midten af 1970'erne til omkring 1990. Denne stigning dominerer faldet i den aftalte arbejdstid og stigningen i deltidsfrekvensen.

I den her gennemførte analyse antages det, at erhvervsfrekvensen fastholdes på det nuværende (høje) niveau, at deltidsfrekvensen fastholdes, og at tendensen til reduktion i den årlige arbejdstid ophører, når det aftalte antal ekstra ferie-fridage i den nuværende overenskomstperiode er fuldt indfaset. Dermed er udviklingen i arbejdsomfanget i fremskrivningen proportional med udviklingen i beskæftigelsen. Udviklingen i beskæftigelsen afviger fra udviklingen i arbejdsstyrken, hvis der er ændringer i ledigheden. I fremskrivningen er ledigheden bestemt i DREAM, og resultatet er, at der på langt sigt er et meget moderat fald i ledigheden på under et halvt procentpoint. Med disse forudsætninger vil den relative udvikling i forsørgerbrøken målt i forhold til arbejdsomfanget være stort set identisk med den relative udvikling i forsørgerbrøken målt i forhold til arbejdsstyrken i antal personer.

I relation til analysens økonomiske resultater bør man specielt være opmærksom på, at tendensen til faldende årlig arbejdstid for de beskæftigede er antaget at ophøre. Det betyder, at aktivitet og skattebaser er forøget i forhold til en situation, hvor tendensen til fald i den årlige arbejdstid var fastholdt. Denne forudsætning har som konsekvens, at det offentlige finansieringsproblem bliver mindre, end det ville have været, hvis arbejdstiden havde været antaget faldende.

3. Arbejdsstyrke og antal overførselsindkomstmodtagere

Til brug for fastlæggelsen af udviklingen i arbejdsstyrke og i antallet af overførselsindkomstmodtagere opdeles befolkningen efter alder og køn for hver af de fem befolkningsgrupper fordelt efter oprindelse. Endvidere opdeles de to indvandrergrupper efter, hvor længe personerne har opholdt sig i Danmark.

Årsagen til, at indvandrergrupperne også opdeles efter, hvor længe de har opholdt sig i Danmark, er for det første, at denne gruppes tilknytning til arbejdsmarkedet afhænger af længden af den periode, som en given person har opholdt sig i Danmark. Det må alt andet lige forventes, at en person, der har opholdt sig længe i Danmark, er bedre integreret og dermed har bedre muligheder for at klare sig på arbejdsmarkedet end en, der lige er ankommet. Da den gennemsnitlige opholdstid for indvandrere er voksende i gennem fremskrivningsperioden, vil dette føre til, at der kommer en automatisk (men begrænset) forbedring af indvandrernes arbejdsmarkedstilknytning i løbet af fremskrivningsperioden.

Den anden årsag til, at bestandene af de to indvandrergrupper er opdelt efter, hvor længe de har opholdt sig i Danmark, er indførelsen af starthjælp, jf. lov nr. 361 af 6. juni 2002. Ifølge denne modtager personer, der har opholdt sig i mindre end 7 år i Danmark (inden for de seneste 8 år), starthjælp i stedet for kontanthjælp. Ydelserne i reglerne om starthjælp er lavere end kontanthjælpsydelser.

I datagrundlaget for DREAM er det muligt at fastlægge indvandringstidspunkt for personer, der tilhører de to indvandrergrupper. Det er imidlertid ikke muligt at fastslå, om personer i de øvrige befolkningsgrupper er (gen)indvandret efter et længerevarende udlandsophold inden for de seneste 8 år. Derfor antages det, at reglerne for starthjælp alene finder anvendelse for personer fra de to indvandrergrupper.

Opdelingen af de to indvandrergrupper efter, hvor længe indvandrerne har opholdt sig i Danmark, er baseret på tværnsnitsdata. Da sammensætningen af indvandringen på f.eks. oprindelseslande indenfor de to landegrupper afviger betydeligt fra periode til periode gennem de seneste tyve år, vil de observerede forskelle i opholdstiden som andre underliggende forskelle. Undersøgelser i Schultz-Nielsen (2000) og DA (2001) påviser, at tværnsnitsdata vil have en tendens til at overvurdere effekten af opholdstid på adfærden. Derfor kan den beregnede effekt af stigningen i den gennemsnitlige opholdstid på arbejdsstyrken være svagt overvurderet.

Uviklingen i arbejdsstyrken målt i antal personer fastlægges ud fra befolkningsfremskrivningen og RAS-statistikken (Registerbaseret Arbejdsstyrke Statistik). Ved hjælp af RAS-statistikken opdeles hver befolkningsgruppe fordelt på alder og køn og for indvandrergrupperne også opholdstid i såkaldte aktivitetskategorier. Disse kategorier er defineret som en aktivitet, der (bortset fra den lille residualgruppe "hjemme-gående") leder til en indkomst fra beskæftigelse eller til en indkomsterstattende ydelse i form af en overførselsindkomst fra det offentlige.

Det er ikke alle overførselsindkomster, der fordeles ved anvendelse af RAS-statistikken, men kun de, der har karakter af en erstatning for arbejdsindkomst.

RAS-statistikken fordeler befolkningen på disse aktivitetsgrupper, således at en person principielt kun optræder i én gruppe. I DREAM er der for studerende, personer på sygedagpenge og pensionister åbnet mulighed for en mellemsituation, hvor et antal personer karakteriseres som værende både beskæftigede og samtidig i enten gruppen af studerende eller pensionister.

DREAM definerer arbejdsstyrken som antal beskæftigede i RAS (der er 17 år eller derover) minus antal beskæftigede på arbejdsmarkedsorlov (forældre- eller uddannelsesorlov) plus antal personer på sygedagpenge fra beskæftigelse plus antal ledige. Det giver anledning til følgende aktivitetsgrupper i DREAM:

Arbejdsstyrken ekskl. studerende og pensionister, Studerende i arbejdsstyrken, Studerende uden for arbejdsstyrken, Personer på arbejdsmarkedsorlov, Modtagere af barselsdagpenge, Sygedagpengemodtagere i arbejdsstyrken, Sygedagpengemodtagere uden for arbejdsstyrken, Aktiverede, Kontanthjælpsmodtagere, Overgangsydelsesmodtagere, Efterlønsmodtagere, Førtidspensionister, Folkepensionister, Pensionister i arbejdsstyrken, Tjenestemandspensionister, Introduktionsydelsesmodtagere og Øvrige uden for arbejdsstyrken.

Den fremtidige udvikling i disse kategorier fremskrives på følgende måde: Med udgangspunkt i RAS-statistikken findes for hvert køn, alder, opholdstid og befolkningsgruppe (indvandrere fra mere og mindre udviklede lande, efterkommere efter hver af disse to grupper og den Resterende befolkning) den andel af den pågældende gruppe, der tilhører en given aktivitetskategori. Det antages herefter, at denne andel er konstant i fremskrivningsperioden.

Ændringer i f.eks. arbejdsstyrken fremkommer derfor som følge af ændringer i befolkningens sammensætning. Ændringerne kan skyldes både en ændret relativ størrelse af befolkningsgrupperne, en ændret alderssammensætning inden for en given befolkningsgruppe og ændret gennemsnitlig opholdstid for indvandrergupperne. Som gennemgået ovenfor sker der betydelige ændringer i de to førstnævnte forhold i fremskrivningsperioden.⁹

Metoden har til hensigt at fremskrive udviklingen i antal personer i arbejdsstyrken og i antal modtagere af indkomsterstøttede overførselsindkomster på en måde, som bedst afspejler en forudsætning om uændret adfærd i forhold til udgangsåret.

Som det fremgår af det følgende afsnit betyder befolkningsudviklingen at arbejdsstyrken falder, når den fremskrives på denne måde. Samtidig holdes efterspørgslen efter arbejdskraft oppe bl.a. på grund af en forøget offentlig efterspørgsel efter plejepersonale til det forøgede antal ældre. Det fører til et pres på arbejdsmarkedet, som hæver reallønnen og dermed øger incitamentet til at deltage i arbejdsstyrken. Af denne årsag kan den fremskrevne udvikling i arbejdsstyrken baseret på konstante aldersbetingede erhvervsfrekvenser vise sig at være for pessimistisk.

Figur 6 og Figur 7 viser de anvendte antagelser om de aldersbetingede erhvervsfrekvenser for hver af de fem befolkningsgrupper og for begge køn. For de to indvandrergupper er de aldersbetingede erhvervsfrekvenser dannet som gennemsnittet af erhvervsfrekvenserne fordelt efter opholdstid. Betragtes Figur 6, der vedrører mænd, ses, at Resterende befolkning har den højeste aldersbetingede erhvervsfrekvens for stort set alle aldersklasser, bortset fra aldersgruppen fra 62 til 66 år. For alle aldersgrupper mellem 20 og 59 år ligger erhvervsfrekvensen over 80 procent. I alderen 29 til 52 år er erhvervsfrekvensen helt oppe på omkring 90 procent.

I Figur 7 ses, at niveauet for de aldersafhængige erhvervsfrekvenser for kvinder fra Resterende befolkning ligger lidt lavere end for mænd fra denne befolkningsgruppe i samme aldersklasser. Specielt kvinder i slutningen af 20'erne og starten af 30'erne samt kvinder over 53 år har lavere erhvervsfrekvenser end mændene. For kvinder mellem 33 og 53 år er erhvervsfrekvensen på 80 til 88 procent, svarende til mellem 4 og 10 procentpoint lavere end mændenes.

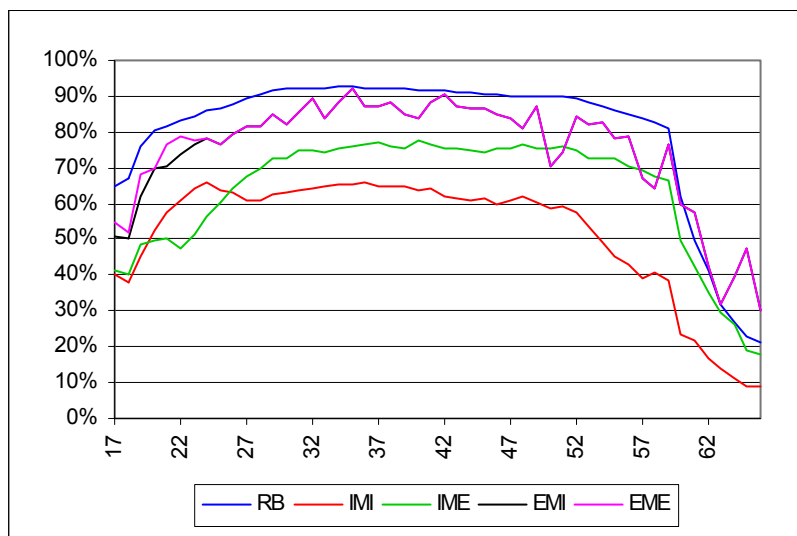
For efterkommere fra mindre udviklede lande gælder, at der i dag er meget få personer, der er 24 år eller ældre. Det gælder begge køn. Dette forhold gør det særligt vanskeligt at vurdere, hvilken adfærd denne gruppe vil få, når den bliver ældre. Det er i fremskrivningen antaget, at gruppens adfærd for 24-årige og ældre svarer til, hvad der kan observeres for efterkommere efter indvandrere fra mere udviklede lande. Der er ganske vist heller ikke nogen stor population i denne gruppe, men da udviklingen i erhvervsfrekven-

---

⁹ Bemærk, at der ikke er noget feedback fra den økonomiske udvikling til den antagne udvikling i arbejdsstyrken målt i antal personer.

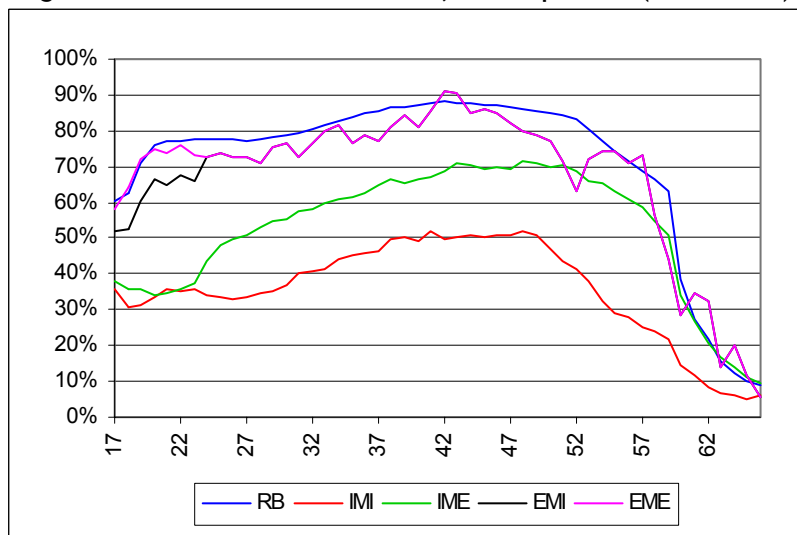
sen over aldersgrupper er forholdsvis stabil, og da de to grupper har næsten samme erhvervsfrekvenser for aldre under 24 år, er det valgt at lægge disse observationer til grund.

Figur 6. Erhvervsfrekvens for mænd, fordelt på alder (medio 2000).

Note: RB er Resterende befolkning, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, IME indvandrere fra mere udviklede lande, EMI er efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande, og EME er efterkommere efter indvandrere fra mere udviklede lande. Bemærk, at fra 24 år og frem er det antaget, at erhvervsfrekvensen for efterkommere fra mindre udviklede lande svarer til erhvervsfrekvensen for efterkommere fra mere udviklede lande, fordi der efter denne alder er meget få personer i førstnævnte gruppe.

Figur 7. Erhvervsfrekvens for kvinder, fordelt på alder (medio 2000).

Note: RB er Resterende befolkning, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, IME indvandrere fra mere udviklede lande, EMI er efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande, og EME er efterkommere efter indvandrere fra mere udviklede lande. Bemærk, at fra 24 år og frem er det antaget, at erhvervsfrekvensen for efterkommere fra mindre udviklede lande svarer til erhvervsfrekvensen for efterkommere fra mere udviklede lande, fordi der efter denne alder er meget få personer i førstnævnte gruppe.

Denne forudsætning betyder, at den gennemsnitlige erhvervsfrekvens for efterkommergrupper er noget højere end for indvandrergrupper. For mænd er erhvervsfrekvensen for efterkommergrupperne typisk mellem 5 og 10 procentpoint lavere i hver aldersgruppe end for mænd tilhørende Resterende befolkning. For

kvinder er der endnu mindre forskel mellem efterkommergrupperne og Resterende befolkning. Man kan fortolke dette som en antagelse om en ret kraftig integrationseffekt for specielt efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande, idet efterkommerkvinderne i langt højere grad ligner kvinder fra Resterende befolkning end indvandrerkvinder fra mindre udviklede lande.

Erhvervsfrekvenserne for indvandrermand fra mere udviklede lande ligger på ca. 75 procent for aldersgrupperne fra 34 til 51 år. Det svarer til ca. 15 procentpoint mindre end erhvervsfrekvensen for mænd fra Resterende befolkning. For gruppen af unge mænd i første halvdel af 20'erne er erhvervsfrekvensen meget lav - 50 voksende til 60. Det er lavere end for indvandrermand fra mindre udviklede lande. For indvandrermand fra mindre udviklede lande er erhvervsfrekvensen omkring 60 procent for aldersgrupperne fra 21 til 52 år. Det svarer til omkring 2/3 af erhvervsfrekvensen for mænd i de tilsvarende aldre fra Resterende befolkning.

For kvinder er forskellen mellem indvandrergrupperne på den ene side og Resterende befolkning på den anden endnu større. For kvinder fra mindre udviklede lande ligger erhvervsfrekvensen på 30 til 40 procent i aldersgruppen fra 20 til 32 år. Fra 33 til 51 år er erhvervsfrekvensen mellem 40 og 50. For kvinder over denne alder er erhvervsfrekvensen hurtigt faldende med alderen. I gennemsnit over den erhvervsaktive alder er erhvervsfrekvensen for indvandrerkvinder fra mindre udviklede lande kun ca. halvdelen af erhvervsfrekvensen for kvinder fra Resterende befolkning.

For indvandrerkvinder fra mere udviklede lande udviser erhvervsfrekvensen en langsomt stigende tendens med alderen fra begyndelsen af 20'erne til slutningen af 40'erne. Erhvervsfrekvensen for 20-årige ligger på omkring 34 procent, mens den for 48-årige er ca. 70 procent. Over aldersgrupper er der således en tilnærmelse til de erhvervsfrekvenser, der gælder for kvinder fra Resterende befolkning. Denne indsnævring kan afspejle, at den gennemsnitlige opholdstid i Danmark for midaldrende indvandrerkvinder er højere end for unge indvandrerkvinder, og derfor forklares af, at førstnævnte er bedre integreret. I gennemsnit over de erhvervsaktive aldre er der betydelig forskel på erhvervsfrekvensen for kvinder fra Resterende befolkning og indvandrerkvinder fra mere udviklede lande. Sidstnævntes erhvervsfrekvens udgør i gennemsnit kun godt 2/3 af førstnævntes.

Hovedforløbets antagelse om, at de observerede gennemsnitlige niveauer for de alders- og kønsbetingede erhvervsfrekvenser fastholdes, indebærer, at det antages, at også fremtidige indvandrere til Danmark vil have et familiemønster, der betyder, at indvandrerkvinders erhvervsfrekvens ligger betydeligt under indvandrermands. Hvis der sker en udvikling i indvandrerens oprindelseslande, således at beskæftigelsesmønstret nærmer sig det danske, må det formodes også at påvirke indvandrerkvinders erhvervsfrekvens i Danmark. I så fald undervurderer analysen de positive arbejdsstyrkekonsekvenser af indvandring.

Fremskrivningen af antal modtagere af overførselsindkomst i en given aktivitetskategori sker efter samme princip som arbejdsstyrkefremskrivningen. Den derved fremkomne fremskrivning af befolkningen fordelt på aktivitetskategorier kaldes den rene demografiske fremskrivning. Den korrigeres herefter som følge af forventede konsekvenser af vedtagen økonomisk politik. I fremskrivningen er følgende politiske indgreb kvantificeret: (1) Lukning af overgangsydelsesordningen. Der er ikke længere tilgang til denne ordning, og bestanden forsvinder, når de yngste medlemmer er blevet 60 år i 2007. Det er antaget, at personer, som efter den rene demografiske fremskrivning i fremtiden ville være på overgangsydelse, i stedet er i arbejdsstyrken. (2) Pensionsreformen. Med virkning fra 2005 er pensionsalderen nedsat til 65 år. Personer i alderen 65 og 66 år er derfor efter dette tidspunkt flyttet fra de kategorier, som de ville tilhøre ifølge den demografiske fremskrivning, til kategorien pensionister.¹⁰ Desuden blev der ved udformningen af pensionsreformen aftalt, at alle personer, der ved aftalens indgåelse - ultimo 1998 - havde status af førtids-

---

¹⁰ Specifikt anvendes - i overensstemmelse med lovgivningen - en 2-årig indfasning, således at personer med alderen 66 først er berettigede til folkepension fra år 2006.

pensionist, skulle kunne vedblive med at modtage førtidspension (frem for den lavere folkepension) indtil det fyldte 67. år. Alle kommende førtidspensionister overgår imidlertid til folkepension fra og med alderen 65. I beregningerne tages højde for denne særlige overgangsordning. (3) Barselsorlovsreform: Retten til barselsorlov er udvidet til 52 uger med virkning for børn født efter 1. januar 2002. Samtidig er retten til forældreorlov efter de tidligere regler bortfaldet for disse børn.

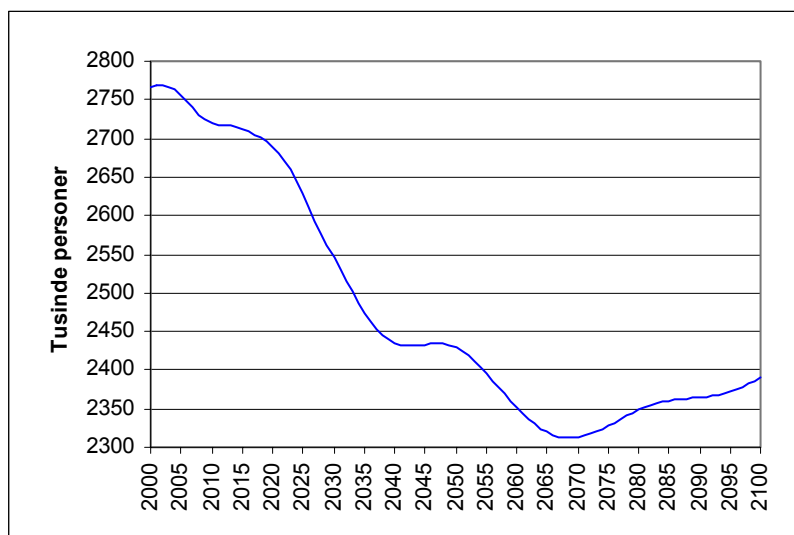
Der er ikke kvantificeret nogen virkning på tilgangen til efterløn og førtidspension som følge af reformerne på disse områder.

3.1 Arbejdsstyrken

Arbejdsstyrken¹¹ forventes - som følge af den demografiske udvikling - at falde betragteligt fra det nuværende niveau og frem til 2040, jf. Figur 8. Det samlede fald i perioden er på 0,31 mio. personer eller 11 procent. Det kan sammenlignes med faldet i antal personer i den erhvervsaktive alder, der i samme periode er på knap 11 procent. Det er således hovedsageligt ændringen i antallet af personer i den erhvervsaktive alder, der har betydning for faldet i arbejdsstyrken. Den ændrede sammensætning af befolkningen på herkomstgrupper og på aldersgrupper inden for den erhvervsaktive alder giver samlet kun anledning til et mindre ekstra procentvist fald i arbejdsstyrken. Efter 2040 er der en midlertidig stigning i arbejdsstyrken, som efterfølges af et fald til et minimum på 2,31 mio. personer i 2070. Herefter begynder arbejdsstyrken igen at stige, og ved udgangen af århundredet er arbejdsstyrken på 2,39 mio. personer, hvilket svarer til et fald på 0,36 mio. personer eller 13 procent i forhold til niveauet i 2000. Dette tal skal ses i forhold til, at antallet af personer i den erhvervsaktive alder er faldet med 11,6 procent fra år 2000 til år 2100.

Udgangspunktet for analysen af makroøkonomien og udviklingen i de offentlige finanser er således et arbejdsmarked, der er presset fra udbudssiden med et fald på 11 procent i arbejdsstyrken i første halvdel af perioden. Dette sker samtidig med, at antallet af ældre vokser med mere end 50 procent. Den befolkningsmæssige sammensætning er derfor væsentligt mere ugunstig i fremtiden end i den aktuelle situation.

Figur 8. Arbejdsstyrken.

Note: Arbejdsstyrken i DREAM er afgrænset til personer på 17 år eller derover og er derfor lavere end i officielle opgørelser (der inkluderer 15 - 16-årige).

¹¹ I DREAM afgrænses arbejdsstyrken således, at kun personer på 17 år eller derover indgår i arbejdsstyrken.

Udviklingen i sammensætningen af arbejdsstyrken på befolkningsgrupper i fremskrivningsperioden fremgår af Figur 9. Figuren er baseret på antagelsen om, at erhvervsfrekvenserne for hver alders-, køn- og befolkningsgruppe fastholdes i fremskrivningsperioden. Det bemærkes, at Resterende befolkning udgør en faldende andel gennem første halvdel af århundredet. Andelen falder fra 95 procent til 82 procent frem til 2050.

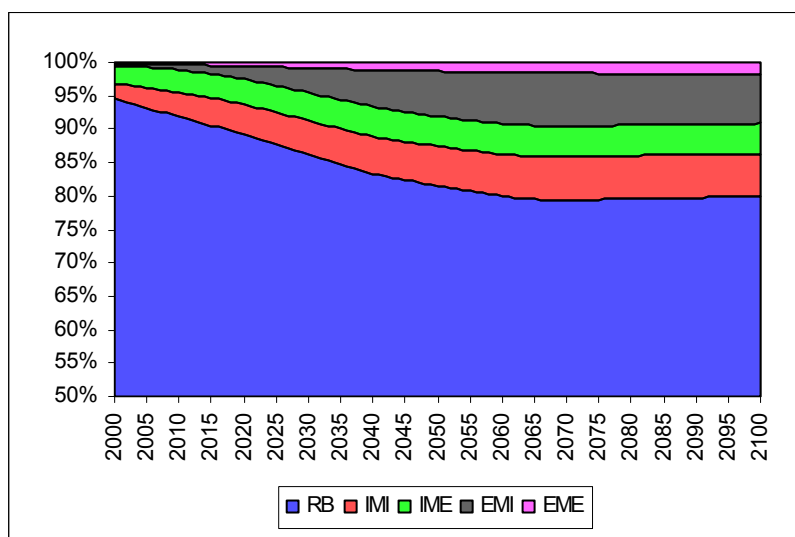
I 2050 er indvandrere og efterkommeres andel af befolkningen på 18,7 procent. Det betyder, at andelen af indvandrere og efterkommere i arbejdsstyrken er næsten lige så stor som gruppernes andel af den samlede befolkning. Forklaringen på, at dette er tilfældet til trods for, at indvandrere og efterkommere har en lavere erhvervsfrekvens, er, at disse befolkningsgrupper har en større andel i den erhvervsaktive alder i år 2050 end den Resterende befolkning.

Ved udgangen af århundredet har andelen af indvandrere og efterkommere i arbejdsstyrken ikke ændret sig meget i forhold til 2050 og ligger på 20 procent af arbejdsstyrken. Indvandrere og efterkommere udgør på dette tidspunkt 22 procent af befolkningen ifølge befolkningsfremskrivningen. Når underrepræsentationen af indvandrere og efterkommere i arbejdsstyrken ikke er mere udtalt, skyldes det, at andelen af efterkommere, der er i den erhvervsaktive alder, er højere end for de øvrige befolkningsgrupper.

Den fremskrevne udvikling betyder, at ca. en femtedel af den fremtidige arbejdsstyrke fra år 2050 og frem forventes at bestå af indvandrere og efterkommere. Specielt indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande forventes at udgøre en voksende andel. Andelen af indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande vokser til 12,6 procent i løbet af den første halvdel af århundredet.

Efterkommere fra mindre udviklede lande er som nævnt antaget at få en erhvervsfrekvens, der svarer til frekvensen for efterkommere fra mere udviklede lande. I det omfang, dette ikke bliver tilfældet, vil det forventede fald i arbejdsstyrken overstige de 11 procent i løbet af første halvdel af århundredet.

Figur 9. Fordelingen af arbejdsstyrken på befolkningsgrupper efter oprindelse

Note: RB er Resterende befolkning, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande, EMI er efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande og EME er efterkommere efter indvandrere fra mere udviklede lande

3.2 Overførselsindkomstmodtagere

Antallet af overførselsindkomstmodtagere, der modtager indkomsterstøttede ydelser og er uden for arbejdsstyrken, fremskrives på samme måde som antal personer i arbejdsstyrken, og udviklingen i antallet afspejler dels ændringer i befolkningens alderssammensætning og dels ændringer i befolkningsgruppernes relative andel. Figur 10 viser udviklingen i antallet af modtagere af en række centrale typer af overførselsindkomster, mens Tabel 3 viser det samlede antal personer fordelt efter indkomsttype og oprindelse i udvalgte år.¹²

Da indvandrere og efterkommere udgør en stigende andel af befolkningen i fremskrivningsperioden, er det afgørende, når man vurderer disse gruppers andel af personer med en given overførselsindkomsttype, at man sammenholder med deres tilsvarende befolkningsandel. På den måde kan det vurderes, om indvandrere- og efterkommergrupperne er over- eller underrepræsenteret for en given type overførselsindkomst. I det følgende vil der primært blive kommenteret på indvandreres og efterkommeres samlede andel af forskellige indkomsttyper i årene 2000, 2040 og 2100. I disse år er gruppens samlede befolkningsandel hhv. 7,2 procent, 16,7 procent og 22,0 procent.

Bemærk i øvrigt, at antallet af personer i de enkelte kategorier i Tabel 3 ikke summerer til befolkningen, da studerende, sygedagpengemodtagere og pensionister kan optræde både som henholdsvis studerende, sygedagpengemodtagere og pensionister samt i arbejdsstyrken.

Antallet af folkepensionister stiger markant fra 0,70 mio. personer i år 2000 til 1,21 mio. personer i år 2040. Det afspejler dels det stigende antal ældre i befolkningsfremskrivningen og dels sænkningen af pensionsalderen. Sidstnævnte bidrager isoleret set til forøgelsen med 0,10 mio. personer i år 2040. Indvandreres og efterkommeres andel af folkepensionister er betydeligt lavere end deres andel af befolkningen. Indvandrere og efterkommere udgjorde 3,0 procent af folkepensionisterne i år 2000, hvilket altså er mindre end halvdelen af deres befolkningsandel på 7,2 procent. I år 2040 udgør indvandrere og efterkommere 8,9 procent af folkepensionisterne, og der er således fortsat en kraftig underrepræsentation af indvandrere og efterkommere - jævnfør den tidligere anførte befolkningsandel på 16,7 procent i 2040. Det afspejler især, at den nuværende bestand af indvandrere består af forholdsvis unge personer, og at det forventes, at den fremtidige indvandring også hovedsageligt består af yngre personer. Det vil derfor tage op mod en generation, før indvandrerne får en aldersfordeling, der ligner den Resterende befolkning. Den forøgede udvandringstilbøjelighed vil dog fortsat trække i retning af en underrepræsentation af ældre blandt indvandrere og efterkommere. Da efterkommere i gennemsnit er yngre end både indvandrere og Resterende befolkning, vil det tage endnu længere tid, inden denne gruppe får en andel af pensionisterne, der svarer til gruppens andel af den samlede befolkning. Omkring år 2100 er ifølge fremskrivningen 23,6 procent af pensionisterne indvandrere eller efterkommere. Når man erindrer, at befolkningsgruppernes andel af den samlede befolkning vil være 22,0 procent, er der ikke længere tale om en underrepræsentation blandt antallet af folkepensionister i år 2100.

For **efterlønsmodtagere** gælder, at det samlede antal forventes at falde fra 0,15 mio. personer i år 2000 til 0,13 mio. personer i år 2040. Årsagen til faldet er, at 65- og 66-årige overgår til folkepension, og at antallet af år, man potentielt kan modtage efterløn, derfor reduceres.¹³ Som det er tilfældet med folkepensionen, er indvandrere og efterkommere også kraftigt underrepræsenteret blandt efterlønsmodtagerne i

¹² Indvandrere, der har opholdsgrundlag som familiesammenførte, har ikke adgang til overførselsindkomster. Undtaget herfra er indvandrere, der er familiesammenførte til flygtninge eller nordiske statsborgere, og som har fået opholdstilladelse før 1. juli 2002. I data fra Danmarks Statistik, herunder RAS-statistikken, er det ikke muligt at fordele indvandrerne efter opholdsgrundlag. Data for 2000 indeholder således også familiesammenførte uden ret til overførselsindkomster. Da fremskrivningen tager udgangspunkt i disse tal, er det valgt også at inkludere fremtidige familiesammenførte i fordelingen af overførselsindkomster. I det omfang, at andelen indvandrere, som har opholdsgrundlag som familiesammenførte uden ret til overførselsindkomster, vokser i forhold til andelen i 2000, vil dette indebære, at antallet af indvandrere, som modtager overførselsindkomst, bliver overvurderet.

¹³ Efterlønsreformen indebærer et formindsket incitament til tilbagetrækning for 60- til 62-årige. Der er i de her viste beregninger ikke indlagt nogen reduktion i antallet som følge af denne ændring.

år 2000, hvor de udgjorde 3,1 procent af modtagerne. I år 2040 udgør indvandrere og efterkommere 15,1 procent af efterlønsmodtagerne, hvilket fortsat er mindre end deres befolkningsandel. Som ved folkepensionen gælder, at andelen af efterlønsmodtagere stort set svarer til indvandrere og efterkommeres andel af befolkningen omkring år 2100, dog nu med en svag overrepræsentation.

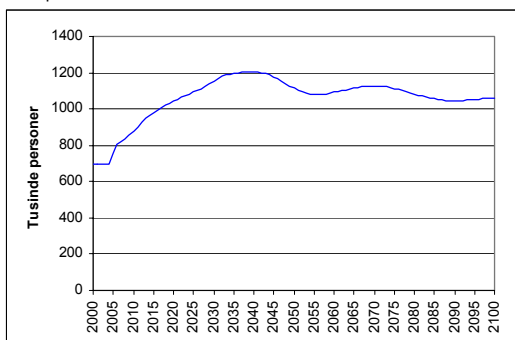
Tabel 3. Fordelingen af befolkningen efter indkomsttyper og oprindelse

Aldersinterval: 0-120 år	2000	2006	2010	2020	2040	2060	2100
Befolkningen i alt	5 339.6	5 411.6	5 424.9	5 407.1	5 288.7	5 130.6	5 214.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	2.8%	3.5%	3.9%	4.8%	6.6%	7.7%	8.2%
- heraf indvandrere, mere udv.	2.8%	3.1%	3.3%	3.6%	3.9%	4.2%	4.2%
- heraf efterkommere	1.6%	2.2%	2.7%	3.9%	6.2%	8.4%	9.6%
Arbejdsstyrken	2 767.2	2 748.3	2 720.2	2 689.0	2 434.4	2 352.0	2 390.2
- heraf indvandrere, mindre udv.	2.3%	3.1%	3.6%	4.5%	5.7%	6.3%	6.4%
- heraf indvandrere, mere udv.	2.7%	3.2%	3.4%	3.8%	4.5%	4.6%	4.5%
- heraf efterkommere	0.5%	0.8%	1.1%	2.5%	6.6%	9.2%	9.1%
Folkepension	696.4	807.3	876.4	1 042.9	1 206.3	1 091.8	1 061.3
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.6%	0.9%	1.1%	1.8%	5.4%	8.4%	10.8%
- heraf indvandrere, mere udv.	2.4%	2.6%	2.8%	3.0%	3.2%	4.3%	4.7%
- heraf efterkommere	0.1%	0.1%	0.1%	0.1%	0.3%	2.6%	8.1%
Efterløn	154.3	142.7	153.9	142.1	131.8	140.5	119.9
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.8%	1.5%	1.8%	4.7%	9.4%	10.0%	13.0%
- heraf indvandrere, mere udv.	2.2%	2.7%	3.1%	3.4%	4.7%	4.8%	5.5%
- heraf efterkommere	0.1%	0.0%	0.1%	0.2%	0.9%	4.2%	6.0%
Overgangsydelse	25.9	1.3	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	3.8%	4.5%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
- heraf indvandrere, mere udv.	3.2%	3.6%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
- heraf efterkommere	0.0%	0.1%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Førtidspension	223.6	218.6	221.4	220.2	200.3	206.8	197.3
- heraf indvandrere, mindre udv.	2.9%	4.3%	5.5%	9.1%	14.0%	15.1%	17.0%
- heraf indvandrere, mere udv.	3.2%	2.9%	3.0%	3.3%	4.3%	4.2%	4.3%
- heraf efterkommere	0.2%	0.3%	0.4%	1.0%	4.4%	9.3%	10.4%
Kontanthjælp	55.2	44.6	46.9	48.2	48.9	49.9	51.6
- heraf indvandrere, mindre udv.	29.5%	23.7%	28.1%	29.8%	33.9%	36.0%	36.1%
- heraf indvandrere, mere udv.	8.7%	4.2%	4.3%	4.6%	4.6%	4.4%	4.2%
- heraf efterkommere	0.9%	1.7%	2.4%	5.4%	10.6%	12.8%	12.2%
Aktivering	76.6	75.7	75.5	76.7	74.3	74.7	76.8
- heraf indvandrere, mindre udv.	19.7%	23.6%	24.5%	25.9%	30.3%	32.1%	32.0%
- heraf indvandrere, mere udv.	7.7%	7.5%	8.0%	8.1%	8.4%	8.2%	8.0%
- heraf efterkommere	0.6%	1.0%	1.4%	3.2%	6.8%	8.3%	8.0%
Sygedagpenge	48.5	47.9	47.1	46.4	42.1	40.9	41.4
- heraf indvandrere, mindre udv.	3.3%	4.8%	5.9%	7.7%	9.4%	10.4%	10.6%
- heraf indvandrere, mere udv.	3.0%	3.4%	3.6%	4.1%	5.0%	5.0%	4.9%
- heraf efterkommere	0.3%	0.5%	0.7%	1.7%	5.9%	9.3%	9.1%
Arbejdsmarkedsorlov	8.4	7.9	7.5	7.3	6.9	6.7	6.9
- heraf indvandrere, mindre udv.	4.7%	6.3%	7.4%	8.0%	9.0%	9.5%	9.4%
- heraf indvandrere, mere udv.	2.8%	3.4%	3.9%	4.5%	4.7%	4.7%	4.6%
- heraf efterkommere	0.5%	0.8%	1.3%	3.2%	7.8%	8.7%	8.3%
Barselsdagpenge	45.9	42.5	39.6	39.9	36.7	37.0	37.7
- heraf indvandrere, mindre udv.	3.7%	5.1%	6.0%	6.3%	7.4%	7.5%	7.4%
- heraf indvandrere, mere udv.	2.4%	3.1%	3.7%	4.0%	4.2%	4.0%	4.0%
- heraf efterkommere	0.5%	1.1%	1.7%	4.0%	9.0%	9.3%	8.8%
Studerende	337.3	311.9	327.4	353.9	300.0	301.4	320.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	2.4%	3.3%	3.3%	3.2%	3.9%	4.0%	3.8%
- heraf indvandrere, mere udv.	2.7%	3.6%	3.8%	3.4%	3.9%	3.8%	3.6%
- heraf efterkommere	1.4%	2.4%	3.5%	6.7%	10.9%	11.1%	10.1%
Introduktionsydelse / starthjælp	1.4	12.9	11.5	11.7	13.1	13.6	14.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	84.1%	77.4%	73.7%	74.7%	77.8%	78.8%	79.2%
- heraf indvandrere, mere udv.	15.9%	22.6%	26.3%	25.3%	22.2%	21.2%	20.8%
- heraf efterkommere	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%
Øvrige uden for arbejdsstyrken	1 246.0	1 295.4	1 262.8	1 126.2	1 152.8	1 164.5	1 256.7
- heraf indvandrere, mindre udv.	3.0%	3.2%	3.3%	4.0%	4.2%	4.4%	4.2%
- heraf indvandrere, mere udv.	2.6%	2.6%	2.6%	2.8%	2.7%	2.7%	2.5%
- heraf efterkommere	5.4%	7.2%	8.5%	10.8%	11.2%	11.9%	12.2%

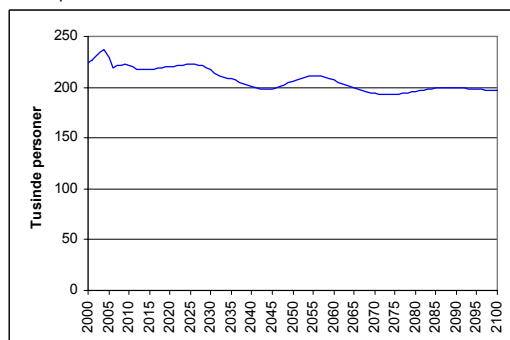
Kilde: Tallene for 2000 er mediotall baseret på specialudtræk fra Registerbaseret ArbejdsstyrkeStatistik (RAS) år 2000 og 2001.

Figur 10. Udviklingen i antallet af overførselsindkomstmodtagere.

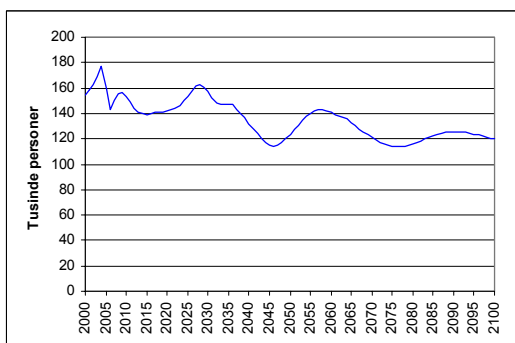
Folkepensionister i alt

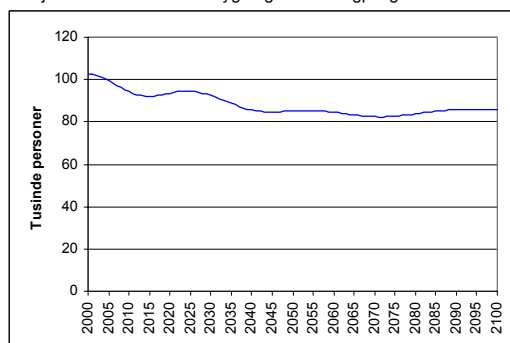
Førtidspension

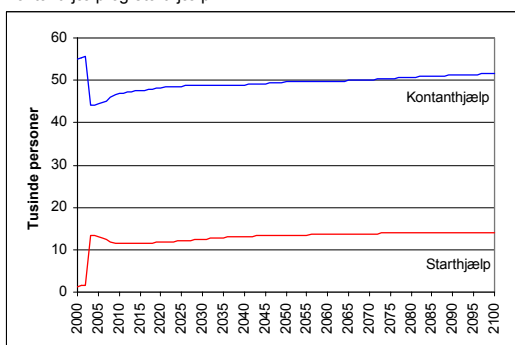
Efterløn

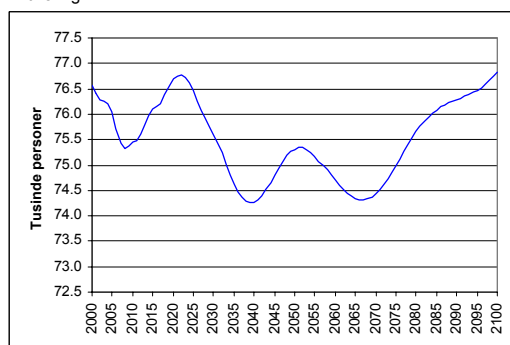
Arbejdsmarkedsorlov samt syge og barselsdagpenge i alt

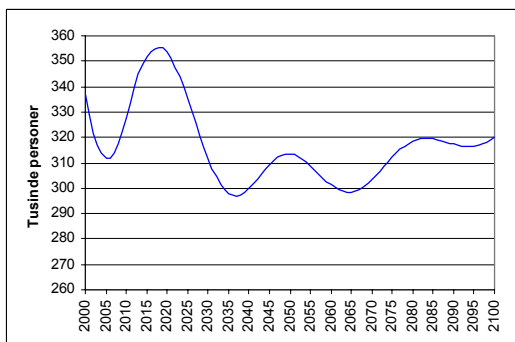
Kontanthjælp og starthjælp

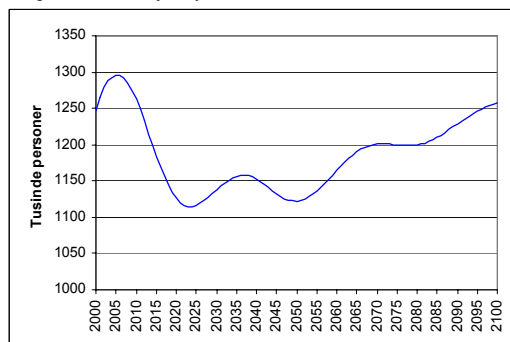
Aktivering

Studerende i alt

Øvrige uden for arbejdsstyrken

Antallet af **førtidspensionister** udviser en svagt faldende tendens fra omkring 0,22 mio. personer i år 2000 til 0,20 mio. personer ved udgangen af fremskrivningsperioden. Indvandrerne er svagt overrepræsenterede

i udgangspunktet, men da efterkommerne er så unge, at de kun i meget begrænset omfang er førtidspensionister, svarer andelen af førtidspensionister, der er indvandrere og efterkommere, omtrent til andelen af indvandrere og efterkommere i befolkningen. I 2040 er andelen af førtidspensionister "modnet" blandt efterkommere, og især andelen, der udgøres af indvandrere fra mindre udviklede lande, er forøget. Således udgøres 22,6 procent af førtidspensionisterne i 2040 af indvandrere eller efterkommere, hvilket er betydeligt mere end deres vægt i befolkningen.

For kategorierne **sygedagpenge**, **arbejdsmarkedsorlov** og **barselsdagpenge**¹⁴ gælder under et, at det samlede antal personer i ordningerne er svagt faldende fra ca. 0,10 mio. personer i år 2000 til 0,09 mio. personer ved udgangen af fremskrivningsperioden. Indvandrere og efterkommeres andel af personer på de tre ordninger svarer nogenlunde til gruppernes andel af den samlede befolkning. I 2000 og 2040 udgøres hhv. 6,8 og 17,1 procent af modtagere af sygedagpenge, arbejdsmarkedsorlov og barselsdagpenge således af indvandrere og efterkommere.

Antallet af **studerende**, der er 18 år eller derover, varierer primært med antallet af personer i de uddannelsessøgende aldre, idet forskydninger i antallet af indvandrere og efterkommere i forhold til befolkningstallet ikke har stor indvirkning. I hele fremskrivningsperioden (fra 2006 og frem) er efterkommere overrepræsenteret blandt de uddannelsessøgende, modsat indvandrerne, der er underrepræsenteret. Samlet set er indvandrere og efterkommere svagt underrepræsenteret i det samlede antal studerende, men i nogenlunde samme grad over hele fremskrivningsperioden. Indvandrere og efterkommere udgør 6,6 procent af de studerende i år 2000 og andelen vokser til 18,7 procent i år 2040.

Indvandrere er i 2000 kraftigt overrepræsenteret blandt **kontanthjælpsmodtagere uden for arbejdsstyrken**, men i kraft af indførelsen af **starthjælp**¹⁵ medfører dette ikke en entydig stigning i antallet af kontanthjælpsmodtagere, efterhånden som indvandrere og efterkommere kommer til at udgøre en større andel af befolkningen. Ved indførelsen af starthjælp udbetales kontanthjælp til personer, der har opholdt sig i landet i mindre end 7 af de seneste 8 år, på niveauet for starthjælp. I fremskrivningen bestemmes antallet af personer på starthjælp på basis af oplysninger om opholdslængden for indvandrergrupperne. Det samlede antal kontanthjælpsmodtagere falder derfor umiddelbart fra 0,06 mio. personer i 2000 til 0,04 mio. personer i 2006, og dette fald modsvarer af stigningen i antallet af personer på starthjælp og introduktionsydelse.¹⁶

I

Tabel 3 angives antallet af personer på **introduktionsydelse**¹⁷ og starthjælp i samme række, da personer, der i starten af fremskrivningsperioden er på introduktionsydelse, henføres til starthjælp fra 2003 og frem. Indvandreres og efterkommeres samlede andel af kontanthjælpsmodtagerne falder umiddelbart fra 39,1 procent i 2000 til 29,6 procent i 2006. Bemærk, at det i denne beregning kun er indvandrere, der optræder som modtagere af starthjælp. I takt med, at bestanden af indvandrere (og efterkommere) vokser, stiger det samlede antal kontanthjælpsmodtagere imidlertid igen til 0,05 mio. personer frem mod 2040, hvor indvandrere og efterkommere udgør 49,1 procent af det samlede antal modtagere. I slutningen af fremskrivningsperioden er indvandrere og efterkommeres andel af kontanthjælpsmodtagerne steget til

¹⁴ Det er antaget, at andelen af personer på forældreorlov i år 2000 vil anvende en tilsvarende periode på den ny forlængede barselsorlov. Andelen af personer på uddannelsesorlov er videreført uændret, selvom ordningen er ændret, da det er uafklaret, hvordan den nye uddannelsestilskudsordning håndteres rent statistisk. Tallet for sygedagpenge er undervurderet på grund af opgørelsesproblemer med sygedagpenge til beskæftigede i den offentlige sektor.

¹⁵ Den 6. juni 2002 blev der vedtaget ændringer til den eksisterende lov om aktiv socialpolitik. Ændringerne er beskrevet i Lov nr. 361 og indfører stramminger i de vilkår, der bestemmer indvandreres adgang til kontanthjælp. Ændringerne trådte i kraft pr. 1. juli 2002, men er i denne fremskrivning gjort gældende fra 2003 og frem.

¹⁶ Starthjælp antages beregningsteknisk at være fuldt indfaset fra 2006.

¹⁷ Antallet af personer, der modtager introduktionsydelse, er lavere ifølge RAS end Integrationsministeriets opgørelser. I Danmarks Statistik mener man, at de manglende personer er placeret som kontanthjælpsmodtagere eller aktiverede. Introduktionsydelse gives kun til indvandrere og afhænger af indvandringens størrelse i de tre seneste år op til det betragtede.

52,5 procent. Denne høje andel skyldes de udtalt høje frekvenser af kontanthjælpsmodtagere blandt indvandrere og efterkommere, også for personer, der har opholdt sig mere end 7 år i landet. De høje frekvenser er særligt udtalt for indvandrere fra mindre udviklede lande.

De lavere ydelser, der udbetales til modtagere af starthjælp i forhold til modtagere af kontanthjælp, er introduceret med henblik på at øge incitamentet til at søge beskæftigelse. Den anvendte metode i disse beregninger tager ikke højde for denne effekt, hvilket naturligvis trækker i retning af at overvurdere antallet af modtagere af starthjælp.

Som det er tilfældet med kontanthjælp, er indvandrere overrepræsenterede blandt **aktiverede**, og dette fænomen bliver mere udtalt med tiden. I år 2000 var der 0,08 mio. aktiverede, hvoraf indvandrere og efterkommere udgjorde 28,0 procent. I år 2040 er der ifølge fremskrivningen 1900 personer færre, men andelen af indvandrere og efterkommere er samtidig steget, så de nu udgør 45,6 procent af alle aktiverede. I slutningen af fremskrivningsperioden er antallet af aktiverede tilbage på samme niveau som i år 2000, men indvandrere og efterkommere tegner sig for 48,0 procent.

Den sidste indkomsterstattende ydelse, der medtages i RAS (og DREAM), er **overgangsydelse**. Tilgangen til overgangsydelse er stoppet, og ordningen er under afvikling, efterhånden som den eksisterende bestand af modtagere af ydelsen bliver 60 år og overgår til efterløn. Ordningen bortfalder i år 2007.

Personer, der ikke enten er placeret i arbejdsstyrken eller modtager nogle af de indkomsterstattende ydelser fra den offentlige sektor, placeres i gruppen **øvrige uden for arbejdsstyrken**. Denne gruppe består således af børn og unge, der er under 18 år og ikke er i arbejdsstyrken, samt personer, der er forsørgt af familien ("hjemmegående"). I år 2000 var der 1,25 mio. personer i denne gruppe, der i fremskrivningen udgør et faldende antal frem til 2020, hvor 1,13 mio. personer optræder i gruppen. Dette tal er vokset til 1,15 mio. personer i 2040. I sidste halvdel af århundredet er der vækst i antallet af personer i gruppen, som i år 2100 når op på 1,26 mio. personer. Indvandrere og efterkommere udgjorde i år 2000 11,0 procent af øvrige uden for arbejdsstyrken. Overrepræsentationen skyldes næsten udelukkende efterkommere, som udgør 5,4 procent af gruppen øvrige uden for arbejdsstyrken, men kun 1,6 procent af befolkningen. Forklaringen på dette er naturligvis, at efterkommergruppen hovedsageligt består af børn. Det bemærkes, at der ikke er tegn på, at andelen af hjemmegående, som ikke modtager indkomsterstattende ydelser, er højere blandt indvandrere end i den resterende del af befolkningen. I år 2040 er andelen af indvandrere og efterkommere i gruppen af øvrige uden for arbejdsstyrken 18,1 procent. Det er fortsat efterkommergruppen, der er overrepræsenteret i gruppen af øvrige.

I Figur 10 er den ovenfor beskrevne udvikling i antallet af overførselsmodtagere afbildet direkte for hvert år i perioden 2000-2100. Ud over de tendenser, der allerede er ridset op, bidrager figuren med nogle ekstra pointer. En af de ting, der går igen på næsten alle graferne, er, at vi observerer en slags dæmpede svingninger med en længde på knap 30 år - afstanden mellem "dalene". Amplituden mindskes gradvis for hver bølge for ved århundredets slutning næsten at være helt udvisket. Disse bølger afspejler udviklingen i befolkningen og dennes alderssammensætning.

De meget store generationer født omkring 1945-46 umiddelbart efter 2. Verdenskrigs afslutning var begyndelsen på disse befolkningspukler. I slutningen af 1960'erne fik disse meget store årgange selv børn, men over en lidt længere periode, da alle nybagte mødre ikke havde samme alder. Det resulterede i en lavere, men noget bredere pukkel. Igen i 90'erne gjorde dette sig gældende og også her med en endnu lavere og endnu bredere pukkel til følge. Denne tendens fortsætter hele vejen op gennem indeværende århundrede, og det er altså fortsat efterveerne af de meget store krigsgenerationer, vi ser.

For de forskellige typer af overførselsindkomster rammer puklerne på forskellige tidspunkter på grund af den alderstilknytning, de forskellige ordninger har. For eksempel når de store årgange fra slutningen af 1960'erne pensionsalderen 65 år senere, omkring år 2035. Omvendt topper antallet af studerende første

gang i dette århundrede mellem 2015 og 2020, hvor de store årgange fra 1990'erne er i begyndelsen af 20'erne, og studieaktiviteten dermed er høj. For modtagere af kontanthjælp og til dels personer på aktivering er disse pukler ikke-eksisterende. Det skyldes til dels, at disse ordninger berører personer i et meget bredt aldersinterval fra ca. 20 til 60 år, hvilket gør, at der kan være flere generationer indeholdt i intervallet samtidig. Efterhånden som en ny stor generation begynder at modtage kontanthjælp, glider en anden så småt ud for at overgå til pension. Først og fremmest hænger det dog sammen med den meget store andel af indvandrere på disse ordninger. Da indvandrerne ikke følger det klassiske aldersmønster og desuden vokser betydeligt i antal over århundredet, bliver resultatet en entydig positiv tendens.

Et andet bemærkelsesværdigt forhold i Figur 10 er det nærmest lodrette fald i antallet af førtidspensionister og efterlønsmodtagere i årene 2005-06, hvilket naturligvis hænger sammen med reduktionen af pensjonsalderen fra 67 til 65 år. Personer fra de to ordninger i alderen 65-66 år overgår herefter til folkepension¹⁸, hvilket er fuldt tilstrækkeligt til at mere end udligne det positive demografiske bidrag til disse ordninger. Grafen for antallet af folkepensionister viser omvendt en næsten lodret stigning i den samme periode som resultat af pensionsreformen og dermed de ekstra årgange af pensionister.

---

¹⁸ Bemærk, at der for førtidspension er en særlig overgangsordning, der sikrer, at personer, som var optaget i ordningen ved reformens indgåelse i 1999, kan fortsætte som førtidspensionister - og dermed modtage en højere ydelse - indtil det fyldte 67. år.

4. Centrale forudsætninger og metode

Givet befolknings- og arbejdsstyrkeudviklingen samt udviklingen i udlandet, herunder rente og udenlandsk efterspørgsel efter danske varer, bestemmes den økonomiske aktivitet i Danmark ved hjælp af den økonomiske model, DREAM. For en beskrivelse af de enkelte økonomiske agents adfærd og bestemmelsen af ligevægten i økonomien henvises til Pedersen, Stephensen & Trier (1999).

Dette kapitel gennemgår antagelserne om den førte finanspolitik og om modelleringen af udlandet.

4.1 Finanspolitikken

Finanspolitikken består af fastlæggelsen af såvel de offentlige indtægter som de offentlige udgifter. De offentlige indtægter bestemmes i DREAM ud fra udviklingen i grundlaget for de forskellige typer beskatning. Det antages i fremskrivningen, at skatte- og afgiftssatser er konstante.¹⁹ De offentlige udgifter tilretelægges i fremskrivningen således, at overførselsindkomsterne satsreguleres og derfor følger lønudviklingen. De reale offentlige serviceydelser til en person i en given aldersgruppe, af givet køn og fra en given befolkningsgruppe vokser i samme takt som produktivitetsudviklingen.

Mere præcist opdeles de offentlige udgifter i overførselsindkomster, serviceudgifter (offentligt forbrug), investeringer og renteudgifter. Offentligt forbrug videreopdeles i individuelt og kollektivt offentligt forbrug (som også kaldes individuelle og kollektive offentlige serviceudgifter). De følgende afsnit beskriver, hvordan udgifterne til hver af disse udgiftsposter fastlægges som følge af befolkningsudviklingen.

4.1.1 Overførselsindkomster

Antal modtagere af offentlige overførselsindkomster bestemmes som hovedregel ved den i kapitel 3 beskrevne metode, hvor modtagere af en given ydelse antages at udgøre en konstant andel af en given gruppe beskrevet ved alder, køn, opholdstid og befolkningsgruppetilhørsforhold. Dette og den anvendte befolkningsprognose bestemmer udviklingen over tid i antallet af modtagere af hver af de i kapitel 3 nævnte ydelser.

Den samlede udgift for hver af disse typer af overførselsindkomst i udgangsåret fordeles jævnt på det antal personer, som ifølge RAS-statistikken er modtagere af ydelsen. Derved fremkommer en gennemsnitlig årlig ydelse pr. person, der modtager den pågældende overførsel. I fremskrivningen antages denne ydelse pr. person reguleret efter satsreguleringsloven, således at ydelsen følger lønudviklingen.²⁰

I tillæg til de indkomsterstøttende overførselsindkomster findes en række ydelser (f.eks. boligsikring/ydelse, børnecheck og sygedagpenge), som tildeles efter andre kriterier end det nævnte aktivitetskriterium, der ligger til grund for den i kapitel 3 gennemgåede fordeling. Disse overførselsindkomster fordeles ligeledes efter alder, køn og befolkningsgruppe.

Fordelingen af disse resterende overførsler er baseret på et specialudtræk fra Lovmodellen, hvor den stikprøve, der ligger til grund for Lovmodellen, er udvidet til 10 procent af befolkningen (fra normalt 3,3 pro-

¹⁹ Dog er mængdeafgiftssatser omregnet til en ækvivalent merværdiafgift, hvis sats fastholdes. Det betyder, at alle indirekte skatter reguleres med prisudviklingen.

²⁰ Satsregulering foreskriver, at hvis lønudviklingen er højere end 2,3 procent pr. år i opgørelsesåret, reguleres overførselsindkomsterne med lønstigningstakten minus 0,3 procent. Besparelsen, der følger af reduktionen, anvendes til andre former for offentlige udgifter. Der er i disse beregninger set bort fra denne regel, og det antages, at overførselsindkomsterne følger lønudviklingen fuldt ud.

cent). Årsagen til udvidelsen af stikprøven er, at opdelingen af befolkningen på såvel alder som køn og befolkningsgruppe betyder, at der bliver meget få personer fra indvandrer- og specielt efterkommergrupperne i de ældre aldersgrupper. Selv en 10 procents stikprøve betyder, at materialet bliver forholdsvis spinkelt.

Ud fra stikprøven i Lovmodellen fås en fordeling af udgifterne til hver af disse overførselsindkomster på alder, køn og oprindelse. Det antages, at disse fordelinger fra stikprøven er repræsentative for fordelingen på den samlede befolkning. Den samlede udgift til den enkelte overførselsindkomst fordeles derfor efter alder, køn og oprindelse ud fra Lovmodellens fordeling. Gennemsnitsudgiften pr. person i en given alder, et givet køn og af en given oprindelse kan derefter findes.

I fremskrivningen antages, at fordelingen af gennemsnitsudgifter pr. person på alder, køn og herkomst fastholdes. Det betyder, at både udviklingen i antallet af personer i den enkelte gruppe (fordelt på alder, køn og oprindelse) og udviklingen i gennemsnitsbeløbet pr. person over livet påvirker udviklingen over tid i de samlede udgifter til den enkelte overførselsindkomst. Også for denne type overførselsindkomst antages i fremskrivningen, at gennemsnitsbeløbet pr. person reguleres ifølge satsreguleringsloven, således at overførselsindkomsterne pr. person følger med lønudviklingen.

Endelig bestemmes antallet af arbejdsløse i DREAM som et resultat af beregningen. I udgangsåret er antallet af ledige og disses fordeling på alder, køn og herkomst kendt fra RAS-statistikken. Den samlede udgift til arbejdsløshedsdagpenge fordeles på disse personer ud fra en antaget alders- og kønsfordeling af dagpengesatsen pr. modtager. Også denne overførselsindkomst pr. ledig reguleres i fremskrivningen svarende til udviklingen i lønningerne.

4.1.2 Gennemsnitlige overførselsindkomster pr. person

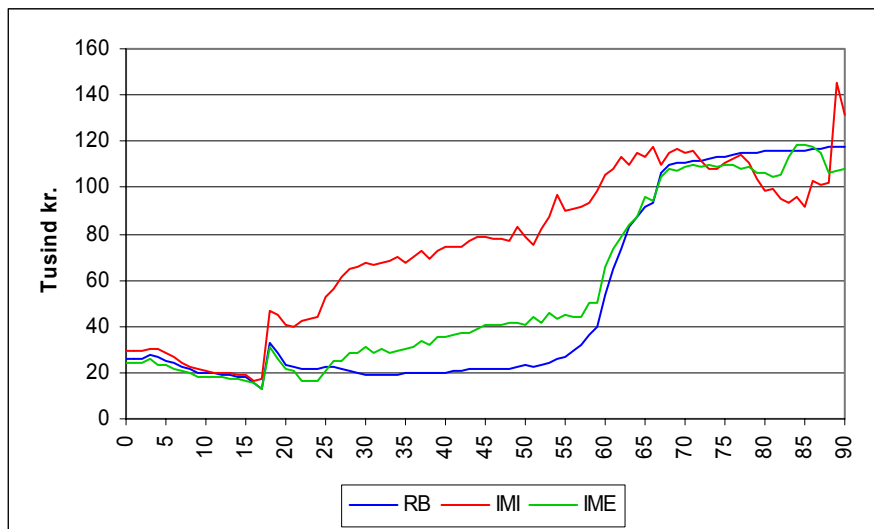
I dette afsnit præsenteres størrelsesordenen af de samlede gennemsnitlige overførselsindkomster, der anvendes i modelberegningerne fordelt på køn, alder og befolkningsgruppe i år 2000, som er det år, der er udgangspunktet for beregningerne. I denne gennemgang vil gruppen Resterende befolkning inkludere efterkommere.

I Figur 11 og Figur 12 vises overførselsindkomsterne fordelt på alder og befolkningsgrupper for henholdsvis mænd og kvinder. Figurene viser fordelingerne, som de er beregnet ud fra ovenstående metode. Visse af overførslerne er skattefrie, mens hovedparten er skattepligtige. For at give et samlet billede har det derfor været nødvendigt at opregne de skattefrie overførselsindkomster til den værdi, de ville have haft, hvis de havde været skattepligtige. Til denne beregning er den gennemsnitlige indkomstskattesats på 36 procent anvendt.

Figur 11 viser for 2000 aldersfordelingen af de gennemsnitlige overførselsindkomster for mænd vurderet i før-skat-ækvivalenter. Figuren viser for det første, at mænd fra den Resterende befolkning i gennemsnit modtager omkring 20 tusinde kr. pr. år, fra de er ca. 20 år, til de er i midten af halvtredserne. Herefter stiger beløbet ganske kraftigt til omkring 110 tusinde kr. pr. år, når de er i midten af tresserne. Beløbet holder sig nogenlunde på dette niveau i resten af livet.

For mandlige indvandrere fra mere udviklede lande viser Figur 11, at de fra ca. det 25. år og frem til midten af halvtredserne modtager et gennemsnitligt beløb, der gradvist vokser fra 20 til 40 tusinde kr. Dvs. denne aldersgruppe modtager fra 0 til 20 tusinde kroner mere om året i overførselsindkomster end mænd fra Resterende befolkning. Fra slutningen af 50-års-alderen modtager mandlige indvandrere fra mere udviklede lande et gennemsnitligt beløb, der svarer til, hvad mænd fra Resterende befolkning modtager. For folkepensionister er det gennemsnitlige beløb lidt lavere.

**Figur 11. Aldersafhængige offentlige overførselsindkomster for mænd i år 2000.
(Målt i før-skat-ækvivalenter)**

Note: RB er Resterende befolkning inklusive efterkommere efter indvandrere, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, og IME er indvandrere fra mere udviklede lande.

En hovedforklaring på forskellen i den erhvervsaktive alder er, at mandlige indvandrere fra mere udviklede lande har en mer-ledighed i forhold til mænd fra Resterende befolkning. Hvis der korrigeres for dette, ligger de gennemsnitlige overførselsindkomster for mandlige indvandrere fra mere udviklede lande omtrent på samme niveau som for mænd fra Resterende befolkning.

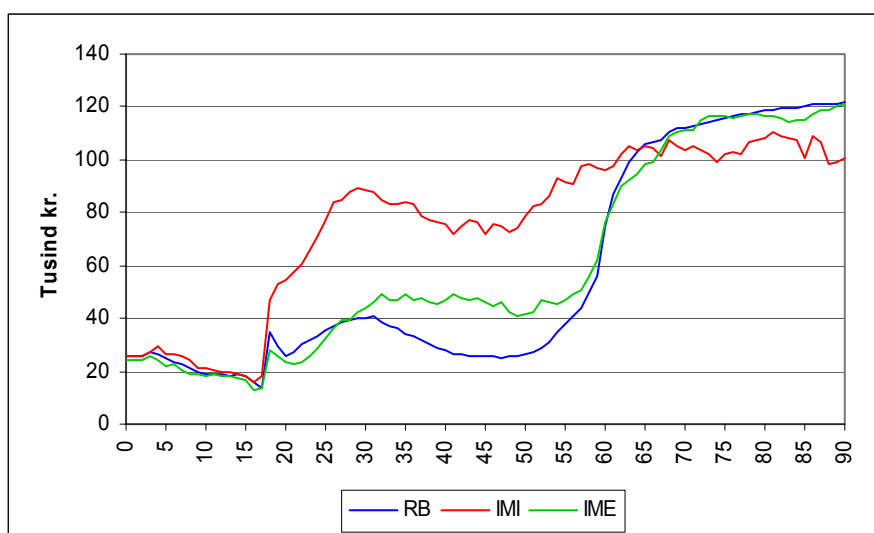
Mandlige indvandrere fra mindre udviklede lande modtager et markant højere gennemsnitligt beløb i overførselsindkomst end de to andre grupper. Fra de mandlige indvandrere er i midten af tyverne, til de når folkepensionsalderen, modtager de et gennemsnitligt beløb, der vokser gradvist fra ca. 40 tusinde kroner til ca. 110 tusinde kroner. Fra folkepensionsalderen og i resten af livet er overførslerne på omtrent samme niveau som de øvrige grupper eller lidt lavere.

Årsagen til de meget højere overførselsindkomster til mandlige indvandrere fra mindre udviklede lande i den erhvervsaktive alder er for det første, at de har en meget betydelig mer-ledighed og for det andet, at de har en større tilbøjelighed til at være i aktivering eller modtage kontanthjælp end mænd i de øvrige befolkningsgrupper. De to nævnte forskelle forklarer hver ca. halvdelen af de ekstra overførselsindkomster til mandlige indvandrere fra mindre udviklede lande i den erhvervsaktive alder målt i forhold til overførselsindkomsterne til mænd i den erhvervsaktive alder fra Resterende befolkning. Endelig skal det bemærkes, at effekten af indførelsen af starthjælp på de gennemsnitlige overførselsindkomster ikke viser sig i figureerne, der vedrører gennemsnitsbeløbene som de ser ud i år 2000.

Figur 12 viser det tilsvarende billede for kvinder. Det generelle billede er, at kvinder modtager mere i overførselsindkomst end mænd fra samme befolkningsgruppe og i samme alder. Fordelingen af overførselsindkomst både over alder og på tværs af befolkningsgrupper svarer til billedet for mænd.

For kvinder fra Resterende befolkning ses, at den gennemsnitlige overførselsindkomst i den erhvervsaktive alder ligger højere end for mænd fra samme befolkningsgruppe og i de tilsvarende aldre. Forskellen svinger mellem 5 og godt 20 tusinde kroner pr. år. Specielt bemærkes, at den bratte stigning i den gennemsnitlige overførselsindkomst for personer midt i halvtredserne indtræder før for kvinder end for mænd, og at niveauet i starten af 60-års-alderen når op på over 100 tusinde pr. kvinde.

**Figur 12. Aldersafhængige offentlige overførselsindkomster for kvinder i år 2000.
(Målt i før-skat-ækvivalenter)**

Note: RB er Resterende befolkning inklusive efterkommere efter indvandrere, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, og IME er indvandrere fra mere udviklede lande.

Indvandrerkvinder fra mere udviklede lande modtager - i forhold til kvinder fra gruppen Resterende befolkning - en højere gennemsnitlig overførselsindkomst, fra de er i starten af trediverne, til de er i midten af halvtredserne.

Som ved mændene ses, at indvandrere fra mindre udviklede lande i den erhvervsaktive alder modtager markant mere i overførselsindkomst end de øvrige befolkningsgrupper. Forklaringen er, ligesom det var tilfældet for mændene, en kombination af en betydelig mer-ledighed for de kvinder, der er i arbejdsstyrken, og en højere gennemsnitlig overførselsindkomst til personer uden for arbejdsstyrken.

Sammenholdes overførselsindkomsterne fordelt på alder og befolkningsgrupper med den fremskrevne udvikling i befolkningssammensætningen, fås, at tendensen til flere ældre vil betyde, at udgifterne til overførselsindkomster må forventes at stige hurtigere end lønudviklingen, fordi de ældre er dem, der modtager mest i overførselsindkomst pr. person. Endvidere trækker tendensen til, at der bliver flere indvandrede, i samme retning, da de også modtager mere pr. person end de øvrige befolkningsgrupper i samme alder.

Konklusionen er derfor, at befolkningsudviklingen fører til, at man må forvente en stigning i udgifterne til overførselsindkomster, der overstiger den almindelige vækst i økonomien.

4.1.3 Aldersafhængige individuelle offentlige serviceydelser

Individuelle offentlige serviceudgifter er defineret som udgifter til service til den enkelte (hospitaller, plejehjem, biblioteker, børnepasning, undervisning osv.), mens kollektive offentlige serviceudgifter er udgifter, som kommer samfundet som helhed til gode (f.eks. politi, retsvæsen, forsvar, offentlig administrati-

on, veje og gadebelysning).²¹ For de individuelle offentlige serviceudgifter er der lavet en opgørelse af forbruget fordelt på alder, køn og befolkningsgruppe i 2000. Opgørelsen er baseret på tal fra Lovmodellens 3,3 procents stikprøve og henføres til de offentlige delsektorer, der afholder de pågældende udgifter. Den begrænsede stikprøvestørrelse betyder, at når data for efterkommergrupperne fordeles på alder og køn, bliver de præget af enkeltobservationer. For flere kategorier er der slet ikke nogen personer i stikprøven. Derfor er det valgt kun at fordele disse udgifter på tre befolkningsgrupper, idet de to efterkommergrupper slås sammen med Resterende befolkning. Det betyder, at efterkommere tildeles samme aldersafhængige offentlige forbrug som Resterende befolkning. Også for indvandrere i aldersgrupperne over 70 år bliver der meget få personer i stikprøven, der ligger til grund for fordelingen af udgifterne. For disse grupper antages det derfor for henholdsvis mænd og kvinder, at alle personer i en given aldersgruppe over 70 år modtager samme gennemsnitlige ydelse, uafhængigt af befolkningsgruppe.

Som i tilfældet med overførselsindkomster fra Lovmodellen antages fordelingerne fra stikprøven at gælde for den samlede befolkning fordelt på de relevante grupper og offentlige delsektorer. Gennemsnitsudgiften pr. person i en given alder, et givet køn og af en given oprindelse kan derefter findes i udgangsåret for de respektive offentlige delsektorer. Dette gøres på følgende måde: Udgiften pr. bruger er fundet som den samlede udgift til en given offentlig udgift afholdt af en offentlig delsektor delt med antallet af betjente brugere. Alle befolkningsgrupper fordelt på alder og køn tildeles derfor den samme implicite enhedspris for en given offentlig serviceydelse fra delsektoren. Gennemsnitsudgiften pr. person af et givet køn, en given alder og i en given befolkningsgruppe kan derefter findes som enhedsprisen multipliceret med andelen af personer i den givne gruppe, som anvender den pågældende type offentligt forbrug. Som undtagelse fra dette generelle princip gælder, at udgifter til sygesikring og medicin i Lovmodellen hovedsagelig er opgjort på basis af registerdata og dermed direkte individuelt fordelt.

Metoden til fordeling af det individuelle offentlige konsum afviger lidt fra andre fordelinger i henholdsvis Økonomiministeriet (1997) og Wadensjö & Orrje (2002). For det første er afgrænsningen af, hvilke offentlige udgiftstyper der betragtes som individuelle, ikke den samme. Lovmodellens afgrænsning af individualiserbart offentligt konsum, som anvendes i de to nævnte undersøgelser, inkluderer f.eks. offentlig orden og sikkerhed, mens denne post i Danmarks Statistiks afgrænsning (som anvendes i denne analyse) klassificeres som kollektivt offentligt konsum. For det andet anvender begge de nævnte undersøgelser en differentieret enhedspris for elever i folkeskolen, der betyder, at elever, der er indvandrere og efterkommere, tildeles særskilte meromkostninger til støtte- og modersmålsundervisning (i 1995 udgjorde disse et beløb på 15,3 tusinde kr. pr. indvandrer/efterkommer elev i folkeskolen).²² For det tredje tildeler Økonomiministeriet offentlige udgifter til asylansøgere i præ-asylfasen til gruppen af indvandrere. Wadensjö og Orrje behandler i lighed med denne analyse disse udgifter som kollektivt offentligt konsum.

I fremskrivningen med DREAM antages, at fordelingen af de reale gennemsnitsudgifter pr. person på alder, køn og herkomst fastholdes. Herudover antages de reale udgifter at vokse med den (eksogene) stigning i arbejdsproduktiviteten, som er på 1,5 procent om året. Også i dette tilfælde fås derfor, at både udviklingen i antallet af personer i den enkelte gruppe (fordelt på alder, køn og oprindelse) og udviklingen i det reale gennemsnitsbeløb pr. person over livet påvirker udviklingen over tid i de samlede udgifter til den enkelte overførselsindkomst.²³

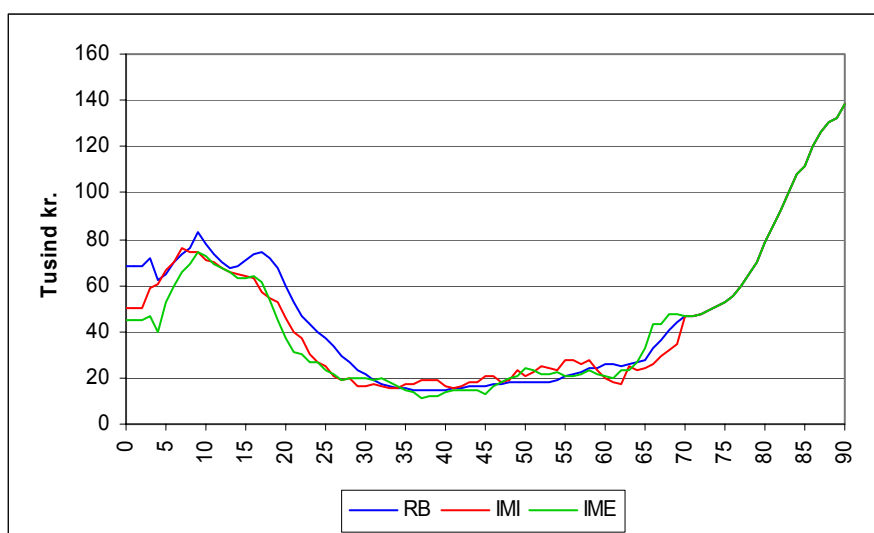
²¹ Individuelt offentligt konsum (eller individuelle offentlige serviceudgifter) er rivaliserende eller delvist rivaliserende goder. Opdelingen i hvilke offentlige serviceudgifter der karakteriseres som individuelle, og hvilke der er kollektive, følger Danmarks Statistiks definition, jf. f.eks. *Statistiske Efterretninger, Offentlige Finanser, 2002:29 Tabel 12*.

²² Tilsvarende er der lavet differentierede enhedspriser for andre udgiftstyper. Disse er dog af et mindre omfang og dækker f.eks. hospitalernes udgifter til tolke.

²³ Bemærk, at der for visse individuelle offentlige serviceydelser er et element af egenbetaling, hvis modtageren har tilstrækkelig indkomst eller formue. Dette gælder f.eks. betaling for plejehjemsværelse. Den øgede udbredelse af arbejdsmarkedspensionsordninger må forventes at øge egenfinansieringsgraden af disse ydelser. Der er set bort fra denne øgede egenfinansiering i disse beregninger.

Prisen på de reale offentlige serviceydelser fastlægges endogent i DREAM og afspejler omkostningsudviklingen på de enkelte produktionsfaktorer.

Figur 13. Individuelle aldersafhængige offentlige serviceudgifter for mænd i år 2000.

Note: RB er Resterende befolkning inklusive efterkommere efter indvandrere, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, og IME er indvandrere fra mere udviklede lande.

Figur 13 viser fordelingen af individuelle offentlige serviceydelser for mænd på alder og befolkningsgrupper i år 2000. I aldre indtil 70 år ligger de 3 befolkningsgrupper meget tæt. Som nævnt bliver der meget få personer fra indvandrergrupperne i stikprøven efter denne alder, og derfor er der antaget den samme gennemsnitsudgift.

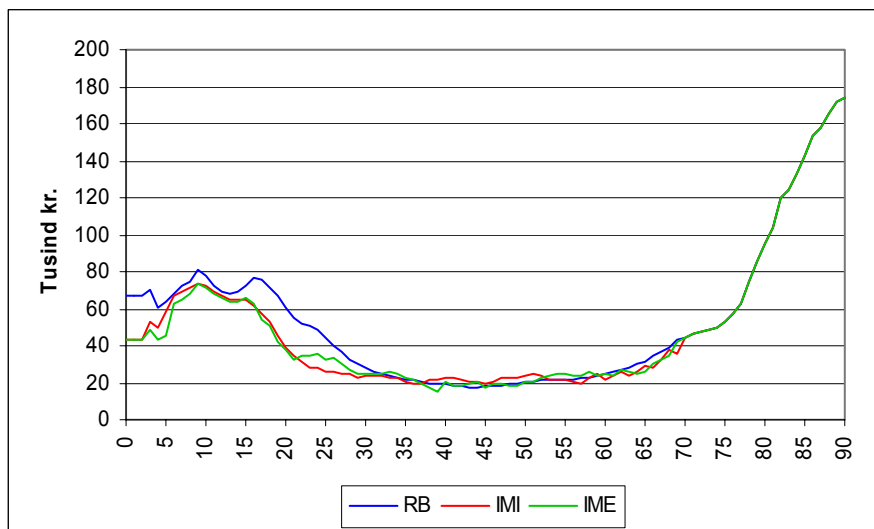
Betragtes gruppen resterende befolkning, ses, at børn og unge modtager forholdsvis meget i individuelt offentligt konsum, mens aldersgrupperne fra 25 til 65 år kun har et beskedent forbrug af individuelt offentligt konsum. Derimod har de ældre årgange et stort forbrug af individuelle offentlige serviceydelser, der er voksende med alderen.

Figur 14 viser fordelingen for kvinder. Udviklingen indtil 70-årsalderen ligner meget mændenes, men for de ældste generationer ses kvinder at have et noget større forbrug af de individuelle offentlige serviceydelser.

Det antages, at disse aldersfordelinger af de individuelle offentlige serviceudgifter fastholdes i fremtiden, og at serviceniveauet til den enkelte person vokser i samme takt som produktiviteten. Da netop de ældre befolkningsgrupper vokser hurtigst, indebærer disse forudsætninger, at udgifterne til de individuelle offentlige serviceydelser vokser hurtigere end resten af økonomien i den kommende periode, hvor stigningen i forsørgerbrøken sætter ind.

Udgifter til sundhedsvæsen og social sikring og tryghed udgjorde godt 62 procent af de individuelle offentlige udgifter eller 11 procent af BNP i år 2000. Mere end en fjerdedel af offentlige serviceudgifter på sundheds- og omsorgsområdet rettede sig mod personer på 80 år eller derover, mens antal personer i dette aldersinterval blot udgjorde 4 procent af befolkningen. Den fremtidige udvikling i sundhedsomkostningerne påvirkes stærkt af samspillet mellem denne skæve aldersfordeling af udgifterne og den ændrede befolknings sammensætning, hvor ældreandelen er kraftigt voksende.

Figur 14. Individuelle aldersafhængige offentlige serviceudgifter for kvinder i år 2000.

Note: RB er Resterende befolkning inklusive efterkommere efter indvandrere, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, og IME er indvandrere fra mere udviklede lande.

Den anvendte metode, hvor sundhedsomkostningerne antages at være en funktion af personernes alder, kan overvurdere stigningen i sundheds- og omsorgsudgifterne. Nyere undersøgelser peger på, at der i situationer med stigende middellevetid vil være en tendens til, at sundhedsudgifterne til en given (ældre) aldersgruppe er faldende, og at personens forventede restlevetid er et bedre mål for udviklingen i sundhedsomkostningerne med alderen. En dansk undersøgelse af findes i Arendt, Hansen og Trane (2002).

Som bemærket i kapitel 2 er der i denne analyse regnet med forholdsvis beskedne stigninger i middellevetiden for både mænd og kvinder. Det ville derfor i dette tilfælde kun give anledning til mindre besparelser, hvis sundhedsudgifterne i stedet fulgte udviklingen i den forventede restlevetid.

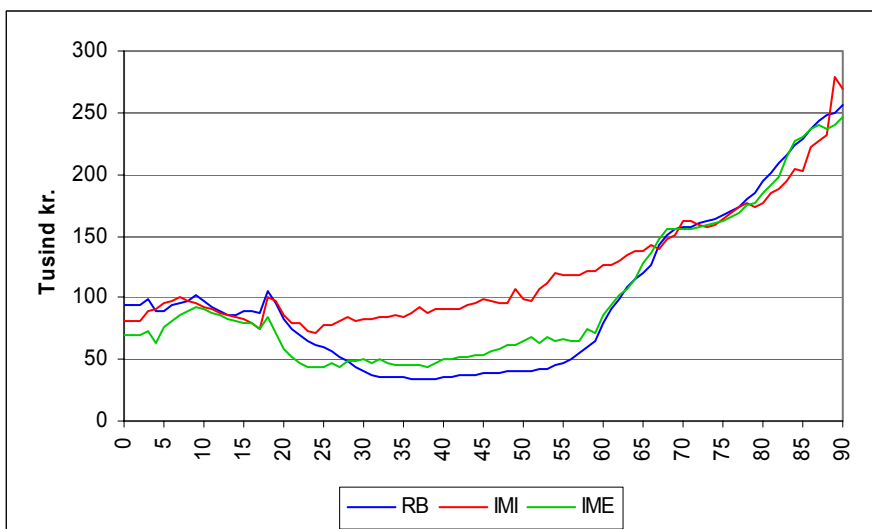
4.1.4 Aldersfordelingen af de totale individuelle offentlige udgifter

Aldersfordelingen af det samlede bruttobeløb, som den offentlige sektor brugte på individuelle udgifter i år 2000 målt som gennemsnit pr. individ, kan findes ved at addere udgifterne til det individuelle offentlige forbrug og overførselsindkomsterne pr. person. Dette er gjort i Figur 15 og Figur 16 for henholdsvis mænd og kvinder.²⁴

Det ses af Figur 15, at der bruges ca. 100 tusinde kr. pr. mandlig person i alderen 0 til 20 år. For mænd over denne alder reduceres udgiften pr. person specielt for Resterende befolkning og for indvandrere fra mere udviklede lande. Frem til midten af halvtredsårsalderen modtager mænd fra disse grupper offentlige ydelser og overførselsindkomster på omkring 50 tusinde kr. pr. år. Til sammenligning modtager indvandrermand fra mindre udviklede lande i alderen fra 20 til 55 år mellem 75 og 100 tusinde kr. i overførselsindkomst og individuelle offentlige serviceydelser.

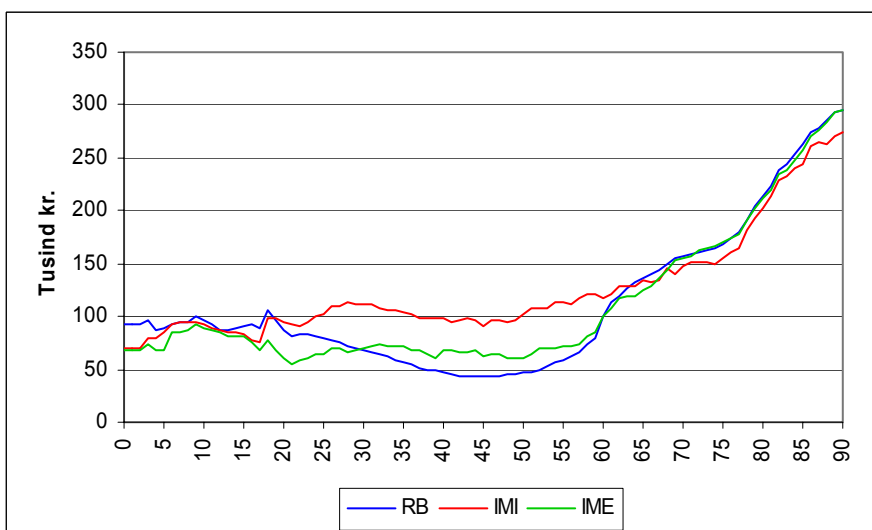
²⁴ I figurerne er beløbene for overførselsindkomster omregnet til værdi før skat lagt sammen med den direkte udgift til individuelle offentlige serviceydelser. Hvis man forestiller sig, at modtagerne skulle købe de offentlige serviceydelser, ville det være mere relevant også at omregne udgifterne til individuel offentlig service til et beløb før skat.

Figur 15. Aldersfordelingen af totale individuelle offentlige udgifter pr. person for mænd i år 2000

Note: RB er Resterende befolkning inklusive efterkommere efter indvandrere, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, og IME er indvandrere fra mere udviklede lande.

Figur 16. Aldersfordelingen af totale individuelle offentlige udgifter pr. person for kvinder i år 2000

Note: RB er Resterende befolkning inklusive efterkommere efter indvandrere, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, og IME er indvandrere fra mere udviklede lande.

For mandlige personer over 55 år stiger det beløb, som det offentlige anvender, betydeligt med alderen. Mandlige personer på 70 år modtager over 150 tusinde i overførselsindkomster og individuelle offentlige serviceydelser. For personer på 80 år er tallet vokset til 200 tusinde i gennemsnit, mens tallet er knap 300 tusinde pr. 90-årig. Forskellen mellem befolkningsgrupperne aftager meget betragteligt for personer over 55 år. For aldersgrupperne over 70 år er serviceudgifterne antaget uafhængige af befolkningsgruppe, mens data for overførselsindkomster til begge indvandrergrupper er meget usikre på grund af det meget lave antal personer fra disse grupper, der ligger til grund for beregningerne af udgifter pr. person.

Aldersfordelingen af de samlede individuelle offentlige udgifter pr. kvinde, der er vist i Figur 16, udvikler sig stort set som for mænd. Dog modtager kvinder fra Resterende befolkning et højere beløb end mændene i alderen fra 20 til 40 år, ligesom stigningen i udgiften pr. person sætter ind ved 50-års-alderen, hvor det er i 55-års-alderen for mænd. Udviklingen for de forskellige befolkningsgrupper svarer også til billedet for mænd.

4.1.5 Andre udgifter og indtægter

For det reale kollektive offentlige forbrug antages det, at dette vokser med samme rate som det reale BNP. Det betyder, at udgifterne til kollektivt offentligt forbrug pr. individ vokser langsommere end produktivitetsvæksten i økonomien, fordi antallet af individer uden for arbejdsstyrken vokser.

Øvrige offentlige udgifter - først og fremmest offentlige investeringer og rentebetalinger på offentlig gæld - er bestemt som resultat af beregningen i DREAM. Offentlige investeringer fastsættes ud fra den simple regel, at forholdet mellem produktion og kapitalapparat ($Y-K$ -forholdet) er konstant i den offentlige produktion.

På indtægtssiden antages det, at den eksisterende skattestruktur fastholdes, og at skattesatser fastholdes på det annoncerede niveau for 2003. For indirekte skatter gælder det, at disse målt som momsækvivalenter holdes fast, dvs. mængdeafgifter antages at blive reguleret med prisudviklingen på varerne.²⁵

For at sikre, at den offentlige sektor forbliver solvent (dvs. overholder sin budgetbetingelse), er det antaget, at niveauet for de kollektive offentlige serviceudgifter som procent af BNP fra år 2006 beregnes således, at det netop er muligt for den offentlige sektor at undgå, at den offentlige gæld målt i forhold til BNP vokser permanent (hvorved den offentlige sektor bliver insolvent). De kollektive offentlige serviceudgifter indekseres fortsat, så de udgør en fast andel af det reale BNP, men blot på et nyt lavere niveau. Politikken indebærer derfor, at de offentlige udgifter er de højest mulige, givet at skattesatser og skattestruktur er konstant.

At det netop er de kollektive offentlige udgifter, der må tage tilpasningen, så det langsigtede budget overholdes, er et valg, der er foretaget til denne analyse. Det er naturligvis muligt at forestille sig andre muligheder for tilpasninger i den økonomiske politik.

4.2 Udlandet

Udlandet modelleres så "neutralt" som muligt.²⁶ Det betyder, at den udenlandske inflation holdes konstant på 1,75 procent p.a., og væksten i den udenlandske efterspørgsel efter indenlandsk eksport vokser - for givne priser - med samme vækstrate som de Harrod-neutrale tekniske fremskridt i Danmark, hvilket er antaget at være 1,5 procent p.a. Endelig holdes den udenlandske nominelle rente fast på et niveau på 4,75 procent p.a., hvilket svarer til en realrente på 2,95 procent p.a. Den vækstkorrigerede realrente bliver derfor 1,43 procent. Renteforudsætningen er valgt, så realrenten og den vækstkorrigerede realrente svarer til det observerede niveau for den samlede periode fra 1922 til 1999, jf. Nielsen & Risager (2001).

Forudsætningerne betyder, at man kan fortolke udviklingen som en konsekvens af indenlandske ændringer i befolknings sammensætning mv. for konstante internationale betingelser.

²⁵ Denne antagelse betyder, at visse afgifter og boligbeskatningen ikke reguleres svarende til skattestoppet. Skattestoppet betyder, at indtægterne fra disse skattekilder bliver lavere, end det er forudsat i denne beregning.

²⁶ Det betyder, at man ikke kan fortolke det her viste økonomiske forløb som en egentlig realistisk fremskrivning, da en sådan må tage højde for ændringer i rente og udenlandsk efterspørgsel som følge af f.eks. den ændrede demografiske sammensætning, der i endnu højere grad rammer vores samhandelspartnere.

5. Den økonomiske udvikling

I dette kapitel præsenteres den i DREAM beregnede makroøkonomiske udvikling og udviklingen i de offentlige udgifter og indtægter givet de forudsætninger, der blev præsenteret i de foregående kapitler. Et centralt resultat af fremskrivningen er størrelsen af den nødvendige besparelse på det kollektive offentlige konsum, som sikrer, at finanspolitikken bliver holdbar.

Udviklingen i offentlige indtægter og udgifter præsenteres for den samlede offentlige sektor, og udviklingen i indvandrere og efterkommeres andel af overførselsindkomster og individuelle offentlige serviceydelser måles i forhold til udviklingen i befolkningsgruppernes størrelse. Herefter fokuseres på udviklingen i en række af de større udgiftsposter blandt de individuelle offentlige serviceydelser. Det drejer sig om udviklingen i udgifter til børneinstitutioner, grundskoler, gymnasier, kompetencegivende og videregående uddannelser, sygesikring, hospitaler, hjemmehjælp og plejehjem. For hver udgiftstype betragtes udviklingen i de samlede udgifter som andel af BNP og indvandreres og efterkommeres andel af udgiften.

I den sidste del af kapitlet fordeles de samlede offentlige udgifter og indtægter på delsektorerne kommuner, amter og stat (inklusive sociale kasser og fonde). Det analyseres, hvordan den nødvendige besparelse fordeles på hver af de tre delsektorer.

Beregningerne rækker meget langt ud i fremtiden og er derfor behæftet med betydelig usikkerhed. Beregningerne har først og fremmest til formål at vurdere effekten på den offentlige sektor af den fremskrevne udvikling i befolkningen og dennes sammensætning, givet at befolkningens økonomiske adfærd forbliver uændret, givet at produktivitsudviklingen fortsætter som hidtil, og givet at den økonomiske politik fastlægges som beskrevet i det foregående kapitel. Beregningerne skal ikke opfattes som en egentlig prognose, men som konsekvensberegning af betydningen af de anvendte forudsætninger. Givet dette udgangspunkt kan man herefter analysere betydningen af at ændre ved disse forudsætninger.

5.1 Den makroøkonomiske udvikling

Antagelsen om et konstant internationalt renteniveau, faste valutakurser og DREAMs antagelse om perfekte kapitalmarkeder samt antagelserne om, at skattesatser for selskabssektoren og pensionssektoren er konstante, betyder, at kapitalapparatets løbende omkostninger (user costs) og det ønskede (langsigtede) kapital-arbejdskraft-forhold (kaldet K/L-forholdet) er forholdsvis konstante over tid. Samtidig betyder forudsætningerne, at de reale lønninger vokser med produktiviteten. Derfor er udviklingen i produktionen hovedsageligt forårsaget af stigningen i produktiviteten og ændringer i arbejdsstyrken, som er en konsekvens af befolkningsudviklingen. Denne fundamentale udbudsbestemthed af DREAM modificeres for det første af, at Danmarks bytteforhold over for udlandet er bestemt som et resultat af beregningen. For det andet antages, at det tager tid for virksomhederne at tilpasse deres produktionsapparat til ændringer i efterspørgslen.

Begge modificeringer betyder, at virksomhedernes kapitalomkostninger (user costs) og dermed K/L-forhold og lønninger ikke er fuldstændigt fastlagt fra udlandet og produktivitsudviklingen, men også (i mindre grad) påvirkes af den indenlandske aktivitet. For en uddybende, men simpel præsentation af hovedtrækene i DREAM henvises til Pedersen & Rasmussen (2001).

Det samlede private forbrug og den samlede produktion vokser begge betragteligt gennem den analyserede periode. På trods af aldringsproblemer og den reducerede arbejdsstyrke bliver personerne i økonomien hele tiden rigere som følge af, at der - på grund af produktivitsstigningerne - kan produceres mere med en given mængde arbejdskraft. I år 2040, hvor aldringsproblemet er på sit højeste, er det samlede reale

privatforbrug således 69,9 procent højere, end det var i 2000, mens produktionen målt ved det reale BFI er 53,3 procent højere end i 2000. Tabel 4 viser udviklingen i centrale makroøkonomiske størrelser i udvalgte år af analysen. Tallene er indeksværdier med 2000 = 100 og måles i faste priser.

Tabel 4. Den makroøkonomiske udvikling

	2000	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>		<i>Indeks i faste priser, 2000=100</i>				
Privat forbrug	493.5	100	111.1	134.8	169.9	218.4	388.3
BFI real	1 110.9	100	107.0	126.2	153.3	195.9	352.9
Arbejdsløshed*	5.4	5.4	5.5	5.5	5.7	5.8	5.7
Beskæftigelse		100	98.4	92.4	84.2	80.6	81.9
Øvrig private		100	97.5	92.4	80.9	76.6	77.6
Byggeri		100	102.3	96.9	87.2	85.1	89.0
Offentlig		100	99.4	91.4	90.9	88.6	90.0
Kapitalapparat							
Øvrig private		100	110.6	131.9	156.9	198.8	356.0
Byggeri		100	113.9	136.7	167.9	219.9	406.2
Offentlig		100	98.6	111.7	148.6	193.7	350.1
Fordringer på udlandet**	-177.0	-13.8	-6.2	36.9	67.2	80.9	62.2

* Niveaulet er i procent

** Indekset er fordringerne som pct. af BNP

Den samlede beskæftigelse falder med 15,8 procent frem til 2040.²⁷ Forklaringen på det generelle fald er, at arbejdsstyrken reduceres, og at der er en tendens til stigning i strukturløsheden som følge af en ændret sammensætning af arbejdsstyrken på befolkningsgrupper, hvor indvandrerne udgør en større andel. Beskæftigelsesfaldet er ujævnt fordelt på økonomiens sektorer. Den private sektor tager under ét den største tilpasning. Det skyldes, at den offentlige arbejdskraftefterspørgsel holdes oppe af den større efterspørgsel efter individuelle offentlige serviceydelser som følge af det stigende antal ældre og det heraf følgende større individuelle offentlige konsum pr. individ. Modsat dette trækker de nødvendige offentlige besparelser på kollektivt offentligt konsum i retning af et lavere offentligt forbrug. Nettoeffekten er, at faldet i den offentlige beskæftigelse kun er på 9,1 procent frem til 2040.

Den del af den private sektor, som ikke er bygge- og anlægssektoren, oplever det kraftigste fald i beskæftigelsen. Frem til 2040 reduceres beskæftigelsen i denne sektor med 19,1 procent. Forklaringen på, at denne sektor tager den største tilpasning, er, at sektoren er konkurrenceudsat, og virksomhederne derfor ikke kan hæve priserne relativt til udlandet, uden at forbrugerne substituerer over mod udenlandske varer. En tilsvarende substitution finder ikke sted i bygge- og anlægssektoren, hvorfor beskæftigelsesfaldet her er mindre (12,8 procent).²⁸

Det bemærkes, at arbejdsløshedsprocenten stiger svagt over tid trods faldende arbejdsstyrke, hvilket skyldes den højere ledighed for indvandrere, der kommer til at udgøre en større andel af befolkningen.

Det kan være vanskeligt at se betydningen af den reducerede arbejdsstyrke for produktionen i Tabel 4, fordi tallene har en tendens til at vokse med tiden på grund af væksten i arbejdsproduktiviteten. For at illustrere betydningen af udviklingen i arbejdsstyrken for produktionen og det privat forbrug er den ma-

²⁷ Beskæftigelsen er målt i "standardpersoner", hvor der er taget højde for, at også sammensætningen af beskæftigelsen på alder og befolkningsgrupper påvirker den gennemsnitlige produktivitet af de beskæftigede.

²⁸ Bemærk, at forskydningen i beskæftigelsen mellem de private sektorer er forstærket af, at der ikke er antaget noget aldringsproblem i udlandet. Det er derfor kun den indenlandske økonomi, der oplever presset fra det faldende arbejdsudbud og den stigende offentlige efterspørgsel efter arbejdskraft.

krøkonomiske udvikling i Tabel 5 korrigeret for den antagne vækst i produktiviteten på 1,5 procent om året. Det ses, at hvis der ikke havde været vækst i produktiviteten, ville produktionen målt ved det reale BFI være faldet med 14,0 procent fra 2000 til 2040 og med yderligere 3,7 procent frem til 2060. Det private forbrug falder mindre end produktionen, når der bortses fra den økonomiske vækst. Det skyldes, at det er antaget, at den finanspolitiske holdbarhed opnås ved offentlige besparelser. Hvis det alternativt havde været forudsat, at den finanspolitiske holdbarhed blev opnået ved øgede skatter, ville faldet i privatforbruget være blevet større end det viste, og af omtrent samme størrelse som faldet i produktionen.

Tabel 5. Makroøkonomisk udvikling (korrigeret for vækst)

	2000	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>	<i>Indeks i faste priser, 2000=100, Korrigeret for vækst</i>					
Privat forbrug	493.5	100	103.4	100.9	95.3	91.7	91.4
BFI real	1 110.9	100	99.6	94.5	86.0	82.3	83.1
Arbejdsløshed*	5.4	5.4	5.5	5.5	5.7	5.8	5.7
Beskæftigelse		100	98.4	92.4	84.2	80.6	81.9
Øvrig private		100	97.5	92.4	80.9	76.6	77.6
Byggeri		100	102.3	96.9	87.2	85.1	89.0
Offentlig		100	99.4	91.4	90.9	88.6	90.0
Kapitalapparat							
Øvrig private		100	102.9	98.8	88.0	83.5	83.8
Byggeri		100	106.0	102.4	94.2	92.3	95.6
Offentlig		100	91.7	83.6	83.3	81.3	82.4
Fordringer på udlandet**	-177.0	-13.8	-6.2	36.9	67.2	80.9	62.2

* Niveaulet er i procent

** Indekset er fordringerne som pct. af BNP

Konklusionen er, at den økonomiske aktivitet er negativt påvirket af befolkningsudviklingen, men at denne påvirkning langt fra kan opveje stigningen i den økonomiske aktivitet og i det private forbrug som følge af væksten i produktiviteten.

Aldringsproblemet og de antagne finanspolitiske regler betyder, at den offentlige sektor ikke kan opfylde sin langsigtede budgetrestriktion. Det er nødvendigt at spare på de offentlige udgifter eller at forøge skattetrykket. Som nævnt antages det her, at det er de kollektive offentlige udgifter, der reduceres for at sikre, at det langsigtede budget er overholdt.

Den nødvendige permanente reduktion i de kollektive offentlige serviceudgifter er på 2,13 procent af BNP hvert år fra år 2006. Det svarer i år 2006 til en nødvendig besparelse på 31,3 mia. kr. i 2000-prisniveau.

Den nødvendige reduktion i det offentlige serviceniveau er ikke større end de tilsvarende behov for tilpasninger i flere af de andre europæiske lande, jf. Jägers & Raffelhüschen (1999). Det kan dog give anledning til tilpasningsproblemer, hvis det, som antaget i denne analyse, kun er de kollektive offentlige udgifter, der rammes af budgetbegrænsningen. I den her foretagne analyse betyder det, at de kollektive offentlige udgifter målt som andel af BNP reduceres med 28 procent.

Fra et makroøkonomisk synspunkt indebærer fremskrivningen to potentielle problemer: Dels behovet for den finanspolitiske stramning og dels den kraftige reduktion i arbejdsstyrken sammen med en fastholdt høj offentlig arbejdskraftefterspørgsel.

Betalingsforholdet over for udlandet udgør ikke noget problem. I fremskrivningen er der fortsat overskud på betalingsbalancens løbende poster, og Danmarks udlandsgæld bliver gradvis reduceret og vendt til et tilgodehavende i udlandet. På langt sigt kommer tilgodehavendet helt op på 62,2 procent af BNP.

Årsagen til denne vedvarende positive udvikling på betalingsbalancen er dels, at den offentlige sektor har et betydeligt overskud i starten af perioden, fordi den antagne besparelse indtræffer, inden aldringen af befolkningen for alvor sætter ind i 2020, og dels, at den private opsparing antages at være positivt påvirket af opbygningen af arbejdsmarkedspensionerne.

5.2 Udviklingen i offentlige udgifter og indtægter

Den ændrede alderssammensætning af befolkningen gennem de næste årtier leder til en relativ stigning i udgifterne til både overførselsindkomster (specielt sociale pensioner) og individuelt offentligt konsum.

Udgiftstrykket, der er defineret som offentlige udgifter i procent af BNP, vokser med 7,2 procentpoint frem til 2040. Herefter holder det sig nogenlunde konstant i resten af århundredet og ender med at ligge 6,7 procentpoint over niveauet for 2000. Denne stigning inkluderer den nødvendige reduktion på 2,13 procent af BNP i det kollektive offentlige forbrug i forhold til niveauet i 2005.

De offentlige indkomstoverførsler udgør 17,4 procent af BNP i år 2000. I år 2040 er de vokset med 5,2 procentpoint af BNP og udgør 22,6 procent. Indvandrere og efterkommere tegner sig med en tilvækst i perioden på 2,6 procentpoint af BNP for godt halvdelen af den samlede tilvækst. Individuelt offentligt forbrug vokser kun lidt mindre end overførselsindkomsterne. I år 2000 udgør det individuelle offentlige forbrug 17,6 procent af BNP, og dette tal vokser til 21,3 procent af BNP i 2040. Også her bidrager indvandrere og efterkommere betydeligt til udviklingen med en samlet tilvækst på 1,7 procentpoint af BNP frem til 2040. Kollektivt offentligt forbrug falder derimod fra 7,7 procent af BNP i år 2000 til 5,47 procent i år 2040, hvilket skyldes antagelsen om, at det er på denne post, at de nødvendige offentlige besparelser findes. Såvel udgifts- som indtægststrykket er vist i Tabel 6.

Tabel 6. Offentlige udgifter og indtægter

	2000	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>		<i>Pct. af BNP</i>				
Udgifter	634.26	49.52	50.02	52.25	56.75	56.97	56.24
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	17.96	20.78	22.59	22.23	21.37
- til indiv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	0.93	1.48	2.37	2.87	3.11
- til indiv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.60	0.79	0.95	1.06	1.05
- til efterkommere	1.78	0.14	0.18	0.38	0.76	1.31	1.87
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	17.53	18.75	21.33	21.93	21.96
- til indiv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.41	0.59	0.96	1.31	1.51
- til indiv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.39	0.48	0.60	0.68	0.71
- til efterkommere	5.38	0.42	0.50	0.93	1.29	1.62	2.17
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	7.60	5.47	5.47	5.47	5.47
Andre udgifter	87.64	6.84	6.93	7.26	7.36	7.35	7.44
Indtægter	689.26	53.82	53.01	52.91	55.20	55.48	55.20
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	2.99	0.66	-1.55	-1.49	-1.04
Renteudgifter netto	23.31	1.82	0.77	-1.50	-2.32	-2.55	-2.04
Nettogæld	160.52	12.53	-0.58	-31.41	-35.64	-40.12	-32.90
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1401.58	1664.95	2089.51	2698.90	4855.08

De offentlige indtægter i procent af BNP vokser med 1,4 procentpoint fra 2000 frem til 2040. Denne stigning skyldes hovedsageligt, at udbetalingerne og formueafkastet fra pensionsfondene er skattepligtige, og begge dele stiger betydeligt i perioden. Den automatiske stigning i skattebasen er med til at finansiere den stigning i udgifterne, der følger af den ændrede befolkningssammensætning. Det kan undre, at denne meget lavere stigning i indtægterne er tilstrækkelig til at finansiere udvidelsen i udgifterne. Det skyldes, at der er et betydeligt offentligt overskud på det primære budget på 4,3 procent af BNP i år 2000. I år 2040 er der derimod et primært budgetunderskud på 1,55 procent af BNP.

I begyndelsen af perioden har den offentlige sektor et betydeligt budgetoverskud, der kun gradvist reduceres frem til 2020. Det fører til, at den nuværende offentlige nettogæld vendes til offentligt nettotilgodehavende.

Man kan derfor sige, at de øgede offentlige udgifter til overførselsindkomster og individuelt offentligt konsum finansieres ved tre forskellige kilder: Dels besparelsen på det kollektive offentlige forbrug, dels stigende skatteindtægter og dels sparede renteudgifter som følge af betydelige overskud - og dermed kraftig gældsreduktion - i perioden op til ældrebyrden sætter ind omkring 2020.

Det kræver en betydelig finanspolitisk disciplin at fastholde et overskud i så lang en sammenhængende periode som fra 1996 til 2020. Ydermere forudsætter analysen, at den nødvendige stramning af finanspolitikken finder sted fra 2006 - dvs. 14 år før aldringsproblemet og de heraf følgende forøgede udgifter for alvor sætter ind. Politisk kan det blive vanskeligt at gennemføre en sådan stramning i en periode, hvor den offentlige sektor opbygger en meget betydelig nettoformue, der når op på 31,4 procent af BNP i 2020.

Hvis besparelsen gennemføres senere end 2006, bliver opsparingsperioden kortere, og det bliver derfor nødvendigt med en større reduktion i det kollektive offentlige forbrug end den her viste.

Fra år 2030 har den offentlige sektor betydelige underskud på det primære budget, men renteindtægterne fra den akkumulerede formue er tilstrækkelige til at sikre, at formuen stiger i procent af BNP. Først imod slutningen af århundredet reduceres formuen for slutteligt at udgøre 32,9 procent af BNP.

Årsagen til, at den offentlige sektor akkumulerer formue, er, at forværringen af den korrigerede forsørgerbrøk er af permanent karakter. Når dette sammenholdes med antagelserne om, at offentlige overførselsindkomster reguleres med lønudviklingen, og individuelle offentlige serviceydelser pr. person reguleres med væksten i økonomien, fås, at de offentlige udgifter vokser hurtigere end indtægterne (som det også fremgår af Tabel 6). Hvis dette skal finansieres ved konstant skattetryk, er det nødvendigt, at andre udgifter (rentebetalingerne på gæld) reduceres. Dette sker ved, at den nuværende gæld afvikles, og der i stedet opbygges en offentlig formue.

I Tabel 7 er afbildet indvandrere og efterkommeres relative andele af henholdsvis de offentlige indkomstoverførsler og det individuelle offentlige forbrug. Af tabellen fremgår også de respektive oprindelsesgruppers andel af befolkningen. Som i kapitel 3.2 kan dette bruges til at vurdere, om indvandrere og efterkommere vægter mere eller mindre i de offentlige udgifter, end deres befolkningsandel tilsiger.

Ser vi først på de offentlige overførselsindkomster i udgangsåret, fremgår det af tabellen, at indvandrere og efterkommere tilsammen står for 8,5 procent af udgiften mod 7,2 procent af befolkningen. Der er altså en vis overrepræsentation. Når overrepræsentationen ikke er endnu større, skyldes det, at grupperne har en anden aldersfordeling end befolkningen som helhed. Specielt gruppen af efterkommere består for en meget stor andels vedkommende af børn, som kun i meget begrænset omfang modtager overførselsindkomst. For gruppen af indvandrere og efterkommere i alt er der også en overrepræsentation af børn og en underrepræsentation af ældre. Begge dele trækker i retning af en reduktion i andelen af overførselsindkomst, som denne gruppe modtager.

Tabel 7. Indvandrere og efterkommeres relative andel af offentlige udgifter og af befolkningen

	2000	2005	2020	2040	2060	2100
<i>Pct. af udgift</i>						
Offentlige overførselsindkomster						
Indvandrere, mindre udv. lande	4.4	5.2	7.1	10.5	12.9	14.5
Indvandrere, mere udv. lande	3.3	3.3	3.8	4.2	4.8	4.9
Efterkommere	0.8	1.0	1.8	3.4	5.9	8.8
Indvandrere og efterkommere i alt	8.5	9.5	12.8	18.1	23.6	28.2
Individuelt offentligt forbrug						
Indvandrere, mindre udv. lande	2.0	2.3	3.2	4.5	6.0	6.9
Indvandrere, mere udv. lande	2.2	2.2	2.6	2.8	3.1	3.2
Efterkommere	2.4	2.9	5.0	6.1	7.4	9.9
Indvandrere og efterkommere i alt	6.6	7.4	10.7	13.4	16.5	20.0
<i>Pct. af befolkningen</i>						
Befolkningen						
Indvandrere, mindre udv. lande	2.8	3.4	4.8	6.6	7.7	8.2
Indvandrere, mere udv. lande	2.8	3.0	3.5	3.9	4.2	4.2
Efterkommere	1.6	2.1	3.9	6.2	8.4	9.6
Indvandrere og efterkommere i alt	7.2	8.6	12.2	16.7	20.3	22.0

Frem til 2040 er billedet uændret, når man ser på indvandrere og efterkommere under ét. I 2040 modtager indvandrere og efterkommere 18,1 procent af overførselsindkomsterne og udgør 16,7 procent af befolkningen. Udgifterne er imidlertid ikke jævnt fordelt på de specifikke oprindelsesgrupper. Således modtager *Indvandrere, mindre udviklede lande* 10,5 procent af overførslerne, mens de kun udgør 6,6 procent af befolkningen. Det omvendte forhold gør sig gældende for efterkommerne, mens udgiftsandelen for *Indvandrere, mere udviklede lande* stort set svarer til deres befolkningsandel.

På længere sigt "modnes" efterkommergrupperne, der i dag hovedsageligt består af meget unge mennesker. Det betyder, at de om ca. 50 år vil have et relativt større træk på ydelser som efterløn og folkepension, simpelthen fordi de først på det tidspunkt har nået den rette alder. Dermed vokser udgiftsandelen også mere, end tilvæksten i deres befolkningsandel tilsiger. Også for indvandrere fra mindre udviklede lande stiger udgiftsandelen kraftigere end forøgelsen af befolkningsandelen. Ved udgangen af århundredet er indvandreres og efterkommeres samlede andel af udgiften til overførselsindkomster nået op på 28,2 procent, hvilket tilfældigvis også er 28,2 procent (eller 6,2 procentpoint) mere end deres andel af befolkningstallet.

Det individuelle offentlige forbrug beskrives i den midterste del af Tabel 7. Det fremgår heraf, at indvandrere både fra mindre og mere udviklede lande gennem hele forløbet frem til år 2100 modtager en lavere andel af det totale individuelle offentlige konsum, end deres befolkningsandel tilsiger. Det skyldes primært, at indvandrerne i gennemsnit er yngre end Resterende befolkning, og der derfor er en lavere andel af personer i de ældre aldersgrupper, hvor det individuelle offentlige konsum pr. person er størst. Endvidere er der et underforbrug pr. person for personer under 30 år. Underforbruget skyldes en mindre brug af daginstitutioner for børnene og et mindre forbrug af videregående uddannelser for unge.

I år 2000 er underrepræsentationen i de samlede udgifter til det individuelle offentlige forbrug blandt indvandrere af størrelsen 25 procent. Dette tal vokser til 30 procent i 2020 og holder sig konstant frem til 2040 for derefter at falde tilbage og mod slutningen af århundredet at udgøre knap 25 procent. Stigningen i underrepræsentationen i den første del af perioden hænger sammen med aldringsproblemet i den resterende del af befolkningen. Aldringen af befolkningen trækker udgifterne til det individuelle offentlige forbrug op, men da indvandrerne er yngre end den resterende del af befolkningen, er der ikke en tilsvarende

stigning i udgifterne til denne gruppe. Omkring 2050 bliver der et stigende antal ældre indvandrere, hvilket får underrepræsentationen til at falde.

For efterkommernes vedkommende er historien en helt anden. Da data for disse grupper er ufuldstændige i den forstand, at der - specielt for *efterkommere, mindre udviklede lande* - praktisk talt ikke er nogen personer over 25 år, er man nødt til at forudsætte noget om deres fremtidige tilbøjelighed til at modtage individuelle offentlige serviceydelser. Konkret er det som nævnt antaget, at efterkommerne på dette område har præcis det samme aldersafhængige forbrug af individuelle offentlige serviceudgifter som den *Resterende befolkning*. Når man i Tabel 7 alligevel observerer et pænt overforbrug i år 2000 - en udgiftsandel på 2,4 procent mod en andel af befolkningen på blot 1,6 procent - kan det forklares med, at efterkommerne på dette tidspunkt er meget unge relativt til Resterende befolkning. Dette betyder, at de er relativt dyre, jf. Figur 13 og Figur 14. Med tiden bliver efterkommerne ældre, og deres aldersfordeling vil efterhånden svare til Resterende befolknings. Dette betyder, at overrepræsentationen i år 2100 er helt udlignet, således at udgiftsandelen for efterkommere svarer til deres befolkningsandel.

5.3 Udvikling i udgifterne til centrale offentlige serviceopgaver

I dette afsnit gennemgås udviklingen i udgifterne til centrale udgiftsposter inden for det sociale område, uddannelsesområdet og sundheds- og plejeområdet. Der præsenteres i alt 8 udgiftsområder. Den samlede udgift til disse serviceydelser udgjorde ifølge fordelingen af udgifter i Lovmodellen 150,2 mia. kr. i år 2000 svarende til ca. 66,8 procent af de samlede udgifter til aldersafhængige individuelle offentlige serviceydelser.

Det samlede forbrug af de ydelser, der beskrives her, udgjorde i år 2000 11,8 procent af BNP. I hovedforløbet stiger dette tal jævnt frem til 14,6 procent af BNP i 2050. Ved udgangen af fremskrivningsperioden i år 2100 andrager trækket på ydelserne 15,0 procent af BNP.

I Figur 17 vises udviklingen i udgifterne til hver af de 8 typer af individuelle offentlige serviceydelser, idet figurerne også illustrerer trækets fordeling på henholdsvis indvandrere, efterkommere og Resterende befolkning. Udviklingen bestemmes som tidligere forklaret af forskydninger i befolkningens sammensætning, idet udgifterne pr. indbygger af et givet køn, en given alder og en given herkomstgruppe antages at vokse med produktivitsudviklingen i økonomien i fremskrivningsperioden. På det overordnede niveau ses, at udgifter, der primært retter sig mod yngre mennesker og børn (uddannelse og børneinstitutioner), udviser de største fluktuationer over tid, hvilket hænger sammen med, at disse udgifter er dem, der er mest målrettet mod specifikke aldersgrupper.²⁹

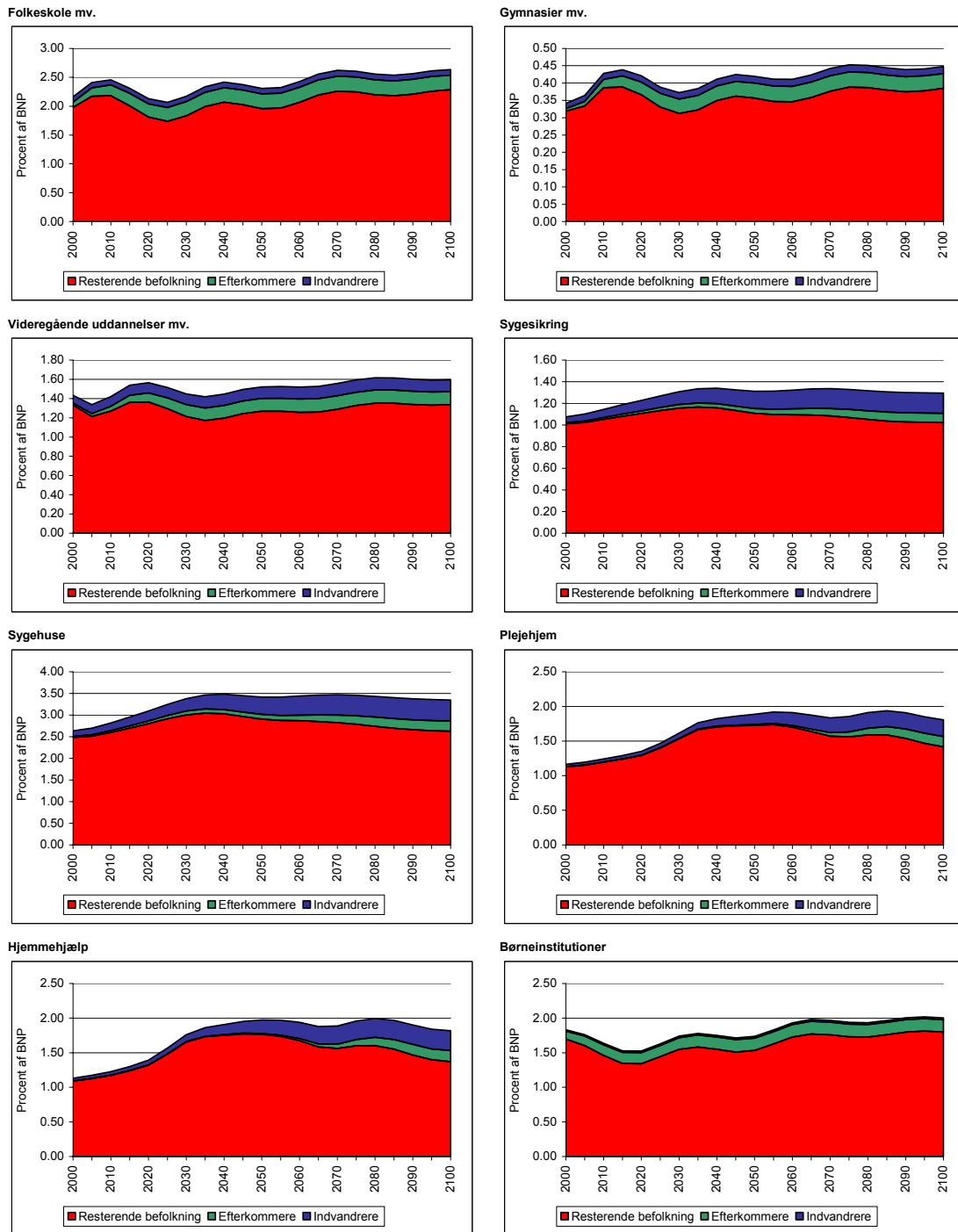
Udgifter til børneinstitutioner målt som andel af BNP falder i de kommende knap 20 år med knap ½ procent af BNP, hvorefter de gradvist vender tilbage til den oprindelige andel af BNP. Udviklingen forudsætter, at de reale udgifter pr. barn vokser med produktivitsudviklingen.

Udgifterne til folkeskole mv. vokser fra godt 2 til godt 2,5 procent af BNP over perioden, hvis det antages at udgifterne pr. elev vokser med den samlede produktivitet. Tilsvarende vokser udgifter til gymnasier mv. fra knap 0,35 procent af BNP til 0,45 procent af BNP. Videregående uddannelsers andel af BNP vokser fra 1,4 til 1,5 procent af BNP. Samlet er der derfor vækst i uddannelsesudgifternes andel af BNP over den samlede fremskrivningsperiode.

---

²⁹ Det indebærer en forudsætning om en ret stram resursestyring, der betyder, at der fjernes resurser fra børne- og uddannelsesinstitutionerne, når antallet af børn/elever/studerende falder

Figur 17. Udviklingen i forskellige typer af centrale offentlige serviceydelser fordelt på indvandrere, efterkommere og Resterende befolkning

Udgifter til plejehjem og hjemmehjælp er de to poster, som stiger mest, målt relativt til BNP. For begge udgiftstyper gælder, at udgifternes andel af BNP fordobles gennem fremskrivningen. Begge udgiftsposter vokser fra 1 til knap 2 procentpoint af BNP.

Udgifter til hospitaler vokser fra 2,5 procent af BNP til 3,5 procent af BNP over de næste 40 år, hvis andelen af en given aldersgruppe, der anvender hospitalet, er konstant, og hvis de reale udgifter pr. patient vokser med produktivitetsudviklingen i økonomien. Herefter fastholdes en forholdsvis konstant andel af BNP. Udviklingen for sygesikringsudgifter er nogenlunde svarende til hospitalsudgifterne.

I Tabel 8 nedenfor vises udviklingen for hovedforløbet i delposterne til aldersafhængige individuelle offentlige serviceydelser målt i procent af BNP. De enkelte herkomstgruppers andel af det samlede forbrug af serviceydelserne fremgår også. For at kunne sammenligne en herkomstgruppes træk med dens andel af befolkningen er befolkningsandelene rekapituleret i tabellens øverste 4 linier.

Tabel 8. Udviklingen i forskellige typer af centrale offentlige serviceydelser fordelt på indvandrere, efterkommere og Resterende befolkning

Hovedforløb, % af BNP	2000	2005	2010	2020	2040	2060	2100
Befolkningen i alt, 1000 personer	5339.6	5404.8	5424.9	5407.1	5288.7	5130.6	5214.0
heraf indvandrere	5.7	6.5	7.2	8.4	10.5	11.9	12.4
heraf efterkommere	1.6	2.1	2.7	3.9	6.2	8.4	9.6
heraf resterende befolkning	92.8	91.4	90.2	87.8	83.3	79.7	78.0
Folkeskole mv.	2.16	2.41	2.46	2.13	2.42	2.43	2.64
heraf indvandrere	4.3	3.8	3.5	4.1	4.0	4.1	3.7
heraf efterkommere	4.2	6.0	7.7	10.8	10.5	10.7	9.6
heraf resterende befolkning	91.5	90.1	88.7	85.0	85.6	85.2	86.7
Gymnasier mv.	0.34	0.36	0.43	0.42	0.41	0.41	0.45
heraf indvandrere	4.3	4.8	4.2	4.2	4.8	5.0	4.5
heraf efterkommere	2.3	3.6	5.5	8.7	10.3	10.9	9.6
heraf resterende befolkning	93.4	91.6	90.3	87.1	84.9	84.1	85.9
Videregående uddannelser mv.	1.43	1.34	1.42	1.57	1.45	1.52	1.60
heraf indvandrere	5.6	7.0	7.1	6.8	8.2	8.2	7.8
heraf efterkommere	1.4	2.2	3.4	6.1	9.1	9.1	8.5
heraf resterende befolkning	93.0	90.9	89.5	87.1	82.7	82.6	83.7
Sygesikring	1.08	1.10	1.14	1.23	1.34	1.32	1.30
heraf indvandrere	5.0	5.8	6.6	7.9	10.7	13.1	14.4
heraf efterkommere	0.9	1.2	1.5	2.0	2.9	4.0	6.6
heraf resterende befolkning	94.1	93.0	92.0	90.2	86.4	82.8	79.0
Sygehuse	2.63	2.70	2.82	3.10	3.48	3.44	3.35
heraf indvandrere	4.7	5.6	6.3	7.4	10.2	12.9	14.5
heraf efterkommere	1.0	1.2	1.5	2.1	2.9	3.8	7.0
heraf resterende befolkning	94.3	93.2	92.2	90.5	86.9	83.4	78.6
Plejehjem	1.17	1.19	1.24	1.35	1.83	1.91	1.81
heraf indvandrere	3.1	3.3	3.5	4.1	6.0	9.8	13.4
heraf efterkommere	0.2	0.2	0.2	0.2	0.5	1.2	8.3
heraf resterende befolkning	96.7	96.6	96.3	95.7	93.5	89.0	78.4
Hjemmehjælp	1.13	1.17	1.23	1.39	1.91	1.94	1.82
heraf indvandrere	3.4	3.7	4.1	5.0	7.7	12.1	15.7
heraf efterkommere	0.1	0.1	0.1	0.2	0.3	1.5	8.8
heraf resterende befolkning	96.5	96.2	95.7	94.9	92.0	86.4	75.5
Børneinstitutioner	1.83	1.76	1.64	1.53	1.75	1.93	2.00
heraf indvandrere	1.1	1.2	1.4	1.5	1.4	1.4	1.3
heraf efterkommere	6.3	7.8	9.4	10.6	10.1	9.3	8.9
heraf resterende befolkning	92.6	91.0	89.2	87.9	88.4	89.3	89.8

Note: Udgifterne er bestemt som en simpel fremskrivning baseret på gennemsnitsbeløb fra år 2000 for givne køns-, alders- og herkomstgrupper i lovmodellens 3.3 procent stikprøve og på befolkningsfremskrivningen for hovedforløbet. Udgifterne til de enkelte poster omregnes til værdier ved at bruge prisindekset for produktion af offentlige tjenester.

Udgifterne til uddannelse er opgjort efter offentlige delsektorer, idet de enkelte delsektorer varetager forskellige dele af uddannelsesområdet. Således omfatter folkeskoler mv. uddannelsesudgifter i kommuner, der består af udgifter til folkeskoler og efterskoler (85 procent af de samlede udgifter til efterskoler afholdes i Lovmodellen af kommunerne, mens resten afholdes af staten). Udgifter til gymnasier mv. er

amternes udgifter til uddannelse. Endelig er videregående uddannelse mv. statens udgifter til erhvervs-kompetencegivende og videregående uddannelser.

Arten af uddannelsesaktivitet i de forskellige offentlige delsektorer har stor betydning for, hvordan udgif-ten udvikler sig med ændringer i befolkningens sammensætning, da brugerne af de forskellige uddannelser har forskellig alder. Som det fremgår af Tabel 8, er indvandreres forbrug af folkeskole mv. og gymnasium mv. mindre, end deres andel af befolkningen tilsiger. Dette skyldes primært, at indvandrerne som gruppe betragtet som hovedregel kommer til Danmark senere i livet og derfor ikke i så udtalt grad trækker på folkeskole og gymnasiale uddannelser. For de videregående og erhvervsrettede uddannelser, hvor delta-gerne i gennemsnit er ældre, ses indvandreres forbrug af ydelserne da også at være i bedre overensstem-melse med deres befolkningsandel, selvom deres udgiftsandel er lavere end befolkningsandelen. For ef-terkommere gælder det omvendte forhold, hvilket skyldes, at efterkommerne som gruppe betragtet er relativt unge, og en stor andel af dem derfor har den rette alder til at modtage institutions- og skoletil-bud.

På sundhedsudgifterne, det vil sige sygesikring og hospitalsudgifter, er forbruget af ydelser mere jævnt fordelt over alder, dog med en let stigende tendens over livsforløbet. Efterhånden som bestandene af ind-vandrere og efterkommere vokser i størrelse og i gennemsnitsalder, tenderer disse gruppers forbrug af sundhedsudgifterne altså til at stige hurtigere end de respektive befolkningsandele. Efterkommere ses at have et lavere forbrug af sygehusydelse og i særdeleshed på sygesikring, end deres befolkningsandel giver anledning til. For indvandrere nås et større træk, end befolkningsandelen tilsiger, fra omkring 2050 og i resten af fremskrivningsperioden.

For udgifter, der mere udtalt er rettet mod den ældre del af befolkningen, ses indvandrerne og især ef-terkommerne at have et markant lavere træk end den resterende befolkning. For efterkommere skyldes dette det simple forhold, at de efterkommere, der er i Danmark, er relativt unge, og at der derfor ikke i praksis er nogen efterkommere, der bruger hjemmehjælp eller plejehjemspladser. Først frem imod slut-ningen af fremskrivningsperioden begynder efterkommerne at nå en alder, der bevirker, at ældrepleje benyttes. For såvel indvandrere som efterkommere skyldes de stigende udgifter mod slutningen af frem-skrivningsperioden primært, at grupperne ældes og dermed altså ikke en forskel i adfærden fra den reste-rende befolkning³⁰.

5.4 Offentlige delsektorer

Den offentlige sektor består af forskellige delsektorer. I denne analyse er det en kommunal, en amtslig og en statslig delsektor. Sidstnævnte indeholder de sociale kasser og fonde (A-kasser, Lønmodtagernes Ga-rantifond, ATP og SP). Opdelingen af den offentlige sektor med hensyn til udgifter og indtægter følger Na-tionalregnskabets definitioner. Det betyder blandt andet, at kommunale udgifter, hvor staten refunderer hele udgiften, regnes som en kommunal udgift. Det vil sige, at udgiften til folkepensionen er kommunal. I andre statistikker betragtes denne type udgifter som statslige.

5.4.1 De offentlige delsektorerers finanser

Som det ses i Tabel 9, er fordelingen af indtægter og udgifter på typer forskellig for de offentlige delsek-torer. De enkelte typer af indtægter/udgifter dækker også over forskellige opgaver/finansieringstyper. Den kommunale sektor står for hovedparten af overførselsindkomsterne til husholdningerne og har cirka halvdelen af det individuelle offentlige forbrug. Indtægter stammer fra direkte skatter (hovedsageligt kommuneskatten) og fra andre indtægter, hvor den største del er statslige overførsler i form af generelle

³⁰ For indvandrere og efterkommere, der er ældre end 70 år, antages det som før nævnt, at disse to grupper udviser samme træk på individuelle of-fentlige service ydelser som den resterende befolkning.

tilskud og refusioner. Amterne har næsten kun udgifter til individuelt forbrug finansieret af direkte skatter (amtsskatten) og andre indtægter (generelle tilskud fra staten). Statens udgifter er hovedsageligt overførsler til kommunerne og amterne, men staten står også for nogle typer af overførselsindkomster (f.eks. efterløn). Staten modtager over halvdelen af de samlede offentlige indtægter, hvilket bl.a. skyldes, at alle de indirekte skatter udskrives af staten (på nær grundskyld).

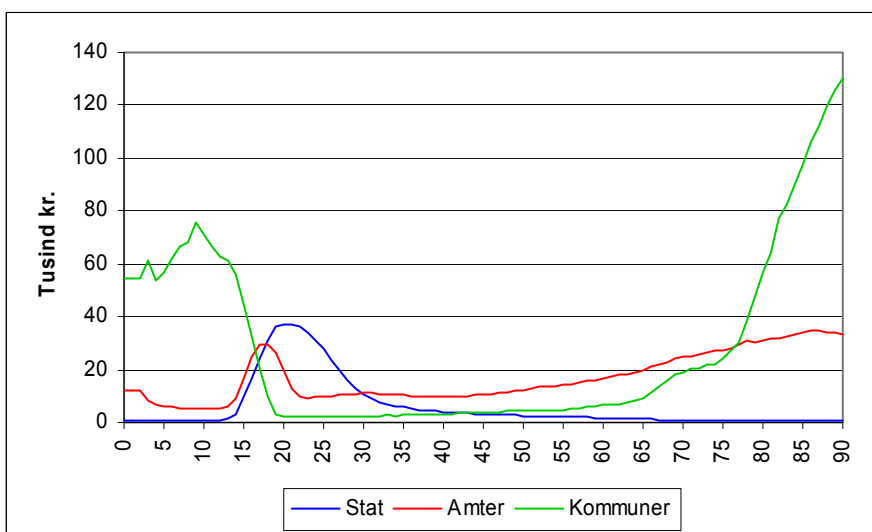
Tabel 9. De offentlige delsektors finanser i år 2000, mia. kr.

	Kommuner	Amter	Stat
Udgifter	307.0	92.4	399.6
Individuelt forbrug	111.6	75.6	37.8
Kollektiv forbrug	33.0	7.3	58.6
Overførsler til hush.	141.9	0.9	79.9
Andre udgifter	20.4	8.6	223.4
Indtægter	308.4	91.2	454.5
Indirekte skatter	9.4	4.1	206.4
Direkte skatter	136.6	60.4	181.8
Andre indtægter	162.4	26.6	66.3
Primært budget	1.4	-1.2	54.8
Nettorenteindtægter	-0.7	0.2	-22.8

I det følgende gennemgås de enkelte udgifts- og indtægtsposter i Tabel 9.

Det individuelle offentlige forbrug i den kommunale sektor er på 111,6 mia. kr., som er fordelt med 61,9 mia. kr. til social tryghed og velfærd (bl.a. plejehjem og hjemmehjælp) og 34,8 mia. kroner til undervisning (hovedsageligt folkeskolen), mens resten går til sundhedsvæsen og religiøse, rekreative og kulturelle tjenester. Amter bruger 75,6 mia. kr. til individuelt offentligt forbrug, hvor den største andel går til sundhedsvæsenet, nemlig 56,2 mia. kr. I den statslige sektor bruges der 37,8 mia. kr. på individuelt offentligt forbrug, hvor hovedparten, 29,7 mia. kr., går til undervisning (bl.a. de højere læreanstalter og erhvervsskolerne).

Figur 18. Udgifter til individuel offentlig service i år 2000

I Figur 18 ses det aldersfordelte gennemsnitlige individuelle offentlige forbrug (eller individuelle offentlige serviceudgifter) pr. person fordelt på offentlige delsektorer. Udgiftsprofilerne er sammenlignelige med Figur 13 og Figur 14, dog er udgiftsprofilerne i Figur 18 kun opgjort for hele befolkningen og ikke fordelt på køn og herkomst. Det ses, at udgiftsprofilerne er meget forskellige for de offentlige delsektorer. Den statslige sektors udgifter topper for de 20-25-årige med ca. 37 tusinde kr. pr. person og falder til ca. 11 tusinde kroner for personer ældre end 35 år. Det skyldes, at udgifterne hovedsageligt går til erhvervsuddannelser og de højere lærestudier, som specielt de 15-35-årige bruger. De kommunale udgifter stiger fra ca. 54 tusinde kr. for 0-årige til 75 tusinde kroner for 10-årige. Den gennemsnitlige udgift falder til ca. 2 tusinde kr. for 20-årige. For de 0- til 5-årige personer er det hovedsageligt udgifter til vuggestuer og børnehaver. For personer fra 6 til 16 år er det folkeskolen og diverse pasningsordninger, udgifterne går til. Den gennemsnitlige udgift pr. person begynder igen at stige, når personer bliver over 65 år, hvilket skyldes udgifter til hjemmehjælp og plejehjem. Væksten i udgifterne tager rigtig fart omkring de 77 år, hvor den gennemsnitlige udgift er 30 tusinde kroner. Den vokser op til 130 tusinde kroner for 90-årige.

De amtslige udgifter til individuelt offentligt forbrug pr. person topper for aldersgruppen fra 15- til 20-årige. Det er udgifter til gymnasierne. For personer omkring 45 års alderen begynder udgifterne igen at vokse. Denne stigning skyldes sygehusudgifter. For de 70-årige er udgiften pr. person vokset til omkring 20 tusinde kr., mens de er på 34 tusinde for de 85-årige.

Rækken med udgifter til **overførselsindkomster til husholdninger** fra Tabel 9 er fordelt på typer af overførselsindkomster i Tabel 10. Det ses, at den kommunale sektor står for knap 2/3 af de samlede overførsler med folkepension og førtidspension som de største udgifter. Staten varetager resten af overførslerne med efterløn, arbejdsløshedsdagpenge, børnefamilieydelse (børnechecken) og tjenestemandspensioner som de største poster. Det bemærkes, at amter kun har udgifter til tjenestemandspension.

Søjlerne refusion og budget i Tabel 10 viser, om denne type overførsel er omfattet af en refusionsordning eller budgetgarantiordningen. Den kommune, der afholder overførselsindkomsten, modtager refusionsbeløbet. Beløbet dækkes via budgetgarantiordningen for kommunerne under ét, og fordeles således ikke efter de enkelte kommuners udgifter til berørte udgiftsområder, men over bloktilskuddet. Den procent af de samlede udgifter, som staten refunderer, fremgår af søjlen refusion i Tabel 10. Det bemærkes, at både folkepensionen, barselsdagpengene og børnetilskuddene refunderes fuldt ud af staten. For sygedagpenge er det antaget, at den gennemsnitlige sygdomsvarighed er 4 uger, hvorved refusionssatsen bliver på 75 procent. Ligeledes er det antaget, at refusionssatsen på førtidspension er 35 procent. Denne antagelse undervurderer den effektive sats, da pensioner tildelt 1992-1998 refunderes med 50 procent, mens pensioner for over 60-årige tildelt før 12/6 1997 refunderes 100 procent.

Budgetgarantiordningen er indført for at kompensere kommunerne for konjunkturfølsomme områder. De dækkede områder er bl.a. førtidspension, starthjælp (og indtil 2003 også introduktionsydelse), aktivering og kontanthjælp. Staten regulerer det kommunale bloktilskud hvert år med ændringen i nettoudgiften (den faktiske udgift minus evt. refusion) til de områder, som er dækket af budgetgarantiordningen. Procentsatsen i tabellen angiver andelen af udgiften, som budgetgarantiordningen omfatter (dvs. faktiske udgiftsandel minus refusionssatsen og øvrige indtægter). Når man tager højde for både budgetgarantiordningen og refusionen er antagelsen vedrørende førtidspensionen uden betydning for analysen af kommunerne under ét, da ændringer i udgiften under alle omstændigheder finansieres af staten.

Ved at sammenholde refusionssatserne og budgetgarantisatserne ses, at kommunerne under ét er immuniseret mod ændring i udgiften til de fleste typer af overførselsindkomster³¹. Kun inden for områderne tje-

---

³¹ Immuniseringen gælder kun for kommunerne under ét, da budgetgarantiordningens midler fordeles efter et andet princip end den enkelte kommunes udgifter til de dækkede områder.

nestemandspension, sygedagpenge, boligsikring og boligydelse vil en ændret befolkningssammensætning slå igennem på de kommunale nettoudgifter.

Tabel 10. Udgifter til indkomstoverførsler i år 2000

	Kommuner	Amter	Stat	Refusion	Budget
	Mia. kroner			pct.	
Pension	56.934	0	0	100%	
Førtidspension*	28.338	0	0	35%	65%
Tjenestemandspension	2.657	0.944	10.951		
SP	0	0	0		
ATP	0	0	4.632		
Overgangsydelse	0	0	2.928		
Efterløn	0	0	18.450		
Arbejdsmarkedsorlov	0	0	0.892		
Barselsdagpenge	6.845	0	0	100%	
Sygedagpenge**	8.147	0	0	75%	
Kontanthjælp til ikke ledige	6.173	0	0	50%	50%
Starthjælp/Introduktionsydelse***	0.153	0	0	50%	50%
Aktivering	8.566	0	0	50%	50%
Arbejdsløshedsdagpenge	0	0	17.490		
Kontanthjælp til ledige	2.361	0	0	50%	50%
Uddannelsesstøtte (SU)	0	0	8.223		
Delpension	0	0	0.221		
Skattepligtig kontanthjælp	5.000	0	0	50%	50%
Skattefri kontanthjælp	2.863	0	0	50%	50%
Erstatninger til beståttelsestidens ofre	0	0	0.654		
Indekstillæg	0	0	1.060		
Børnefamilieydelse	0	0	10.830		
Børnetilskud	3.326	0	0	100%	
Boligsikring	1.921	0	0	50%	
Boligydelse	6.723	0	0	75%	
Lønmodtagernes grantifond	0	0	0.253		
Tilskud til friplads i daginstitution	1.909	0	0		
Anden ikke indkomsterstøttende overf.	0	0	3.366		
I alt	141.916	0.944	79.950		

* 35 pct. refusion er kun for pensioner tildelt efter 1/1 1999. For øvrige gælder andre regler

** De første 4 uger refunderes 100 pct herefter 50 pct frem til den 52 uge.

*** De første 3 år refunderes 75 % af kommunernes udgifter og derudover modtager kommunerne et grundtilskud per modtager (som bl.a. skal dække de sidste 25% af kommunernes udgift). Efter 3 år refunderer staten 50 % af udgiften mens de sidste 50% er omfattet af budgetgarantiordningen.

Kilde: Danmarks Statistik: Statistisk Efterretninger, Offentlige finanser, 2003:14 Tabel 8, Indenrigsministeriet: Kommunal udligning, juni 2001 og egne beregninger.

Posten andre udgifter i Tabel 9 dækker hovedsageligt over investeringer og for statens vedkommende også overførsler til amterne og kommunerne. Disse beløber sig til 152 mia. kr., som kan opdeles i refusioner (kun til kommunale indkomstoverførselsudgifter), generelle tilskud og balancetilskud³². De generelle til-

³² Desuden findes et kalibreret tilskud til amterne og kommunerne, der skyldes, at de modellerede samlede tilskud ikke stemmer med Nationsregnskabet. Det kalibrerede tilskud holdes konstant i procent af BNP. Ligeledes er der kalibreret overførsler mellem de øvrige offentlige delsektorer, som også holdes konstant i procent af BNP.

skud reguleres hvert år med udviklingen i de budgetgaranterede områder og pris- og lønudviklingen³³. De generelle tilskud reguleres også med DUT (det udvidede totalbalanceprincip), der kompenserer kommunerne og amterne for ændringer i byrde- og opgavefordelingen som følge af ændrede statslige regler/love. Da der ikke er ændringer i byrde- og opgavefordelingen i analysen, ses der bort fra denne. Via balancetilskuddet bliver amterne og kommunerne kompenseret for beskæftigelsesfradraget indført ved 2003-skatteformen.

Indirekte skatter i Tabel 9 dækker over moms, grundskyld, produktions- og produktsskatter. På nær grundskylden, som tilfalder amterne og kommunerne, opkræver staten de indirekte skatter.

De direkte skatter er den største skatteindtægtskilde for både amterne og kommunerne. I kommunerne kommer de direkte skatter fra personlige indkomstskatter, en andel af selskabsskatten og en del af beskatningen af kapitalpensioner, mens amterne kun modtager personlige indkomstskatter. Staten står for resten af den direkte beskatning såsom selskabsskat, pensionsafkastskatten og aktieindkomstbeskatning.

Andre indtægter er for den statslige sektors vedkommende obligatoriske bidrag til sociale ordninger (ATP, SP, A-kasse og efterløn), som udgør knap halvdelen af de 66,3 mia. kr., mens resten er diverse indtægter fra ind- og udland. For kommunerne og amterne drejer det sig hovedsageligt om statslige tilskud på hhv. 137,4 og 14,8 mia. kr., mens resten hovedsageligt dækker andre overførsler mellem de ikke-statslige offentlige delsektorer.

5.4.2 Udviklingen i de offentlige delsektors udgifter og indtægter

I hovedforløbet antages det, at staten gennemfører den nødvendige besparelse på det kollektive forbrug. Staten står så for at overføre de nødvendige midler til amterne og kommunerne. Det gøres ved at beregne den konstante overførsel i procent af BNP, der er nødvendig for at sikre, at amterne og kommunerne kan svare deres fremtidige udgifter givet antagelserne angående indtægter og udgifter som gennemgået i afsnit 4.1. For at kunne adskille de lovbundne statslige overførsler fra de nødvendige overførsler, som skal sikre finanspolitisk holdbarhed for disse sektorer, vil de nødvendige overførsler blive betegnet holdbarhedsoverførsler. Ved at sammenligne den nødvendige offentlige besparelse med holdbarhedsoverførslerne til kommunerne og amterne, kan det statslige holdbarhedsproblem bestemmes residualt.

Holdbarhedsoverførslerne beregnes ved at finde udviklingen i det primære budget for henholdsvis kommuner og amter. Den akkumulerede og tilbagediskonterede værdi af de primære budgetoverskud beregnes med henblik på at finde den formue målt i nutidsværdier, der skal til for sikre, at den pågældende sektors langsigtede budgetrestriktion er overholdt. Holdbarhedsoverførslen kan herefter findes som den faste andel af BNP, der netop har en tilbagediskonteret værdi, der svarer til den beregnede formue.³⁴

I Tabel 11 vises udviklingen i udgifter, indtægter og i det primære budget for de offentlige delsektorer i procent af BNP i hovedforløbet.

Ændringen i befolkningen medfører et vidt forskelligt forbrug af **de individuelle offentlige serviceydelser** i de offentlige delsektorer, jf. de første rækker i Tabel 11. I kommunerne stiger udgifter til individuelle serviceydelser fra 8,7 procent af BNP i år 2000 til 10,9 procent af BNP i 2040, mens amternes udgifter stiger fra 5,9 til 7,4 procent af BNP. Det afspejler, at kommunerne afholder en større andel af serviceudgifter til ældre end amterne, jf. Figur 18. Statens udgifter i procent af BNP vokser også - men kun med 0,1 procentpoint - selvom statens del af det individuelle offentlige forbrug ikke går specielt til ældre. Det skyldes, at den gennemsnitlige individuelle offentlige serviceydelse pr. person antages at vokse med pro-

³³ Pris- og lønreguleringen burde foregå med 2 års lag, men det ser vi bort fra.

³⁴ Man kan opfatte holdbarhedsoverførslen som en slags udglattet balancetilskud, hvis værdi er fastlagt, så det netop sikrer, at kommuner og amter overholder deres langsigtede budgetrestriktion

duktivtetsudviklingen, mens BNP vokser langsommere end produktiviteten pga. den faldende arbejdsstyrke. Det bemærkes, at staten foretager hele den nødvendige besparelse på det kollektive forbrug.

Kommunernes udgifter til indkomstoverførsler til husholdningerne vokser med 4,2 procentpoint af BNP frem til 2040, hvor de når et niveau på 15,3 procent af BNP. Herefter falder udgifternes andel af BNP gradvist, men kun til 14,2 procent i år 2100. Der er således tale om en permanent stigning i forhold til udgangspunktet. Stigningen kommer hovedsageligt fra det øgede antal folkepensionister. Derudover vokser også udgiften til de ikke-indkomsterstøttede ydelser med boligydelse som den vigtigste post. Statens udgifter til indkomstoverførsler vokser med 1,0 procent point af BNP. Stigningen som kommer fra øgede udbetalinger til ATP og SP.

Tabel 11. Udviklingen i de offentlige delsektors udgifter og indtægter

	2000	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	Niveau mia. kr	Procent af BNP					
Udgifter							
Individuelt forbrug							
Kommuner	111.611	8.7	8.8	8.9	10.9	11.3	11.3
Amter	75.562	5.9	5.9	6.7	7.4	7.5	7.4
Stat	37.773	2.9	2.8	3.2	3.0	3.2	3.3
Kollektivt forbrug							
Kommuner	33.017	2.6	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5
Amter	7.292	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Stat	58.557	4.6	4.5	2.4	2.4	2.4	2.4
Overførsler til hush.							
Kommuner	141.916	11.1	11.5	13.5	15.3	14.9	14.2
Amter	0.944	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
Stat	79.950	6.2	6.4	7.1	7.2	7.3	7.1
Andre udgifter							
Kommuner	20.445	1.6	1.7	1.8	1.9	1.9	1.9
Amter	8.615	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8
Stat	223.366	17.4	18.0	20.2	22.3	21.9	21.2
Udgifter i alt							
Kommunerne	306.989	24.0	24.5	26.8	30.7	30.6	30.0
Amter	92.413	7.2	7.2	8.1	8.8	8.9	8.8
Stat	399.646	31.2	31.7	32.9	34.8	34.7	34.0
Indtægter							
Indirekte skatter							
Kommuner	9.418	0.7	0.8	0.8	0.8	0.7	0.7
Amter	4.147	0.3	0.4	0.3	0.3	0.3	0.3
Stat	206.396	16.1	16.5	16.6	16.7	16.7	16.7
Direkte skatter							
Kommuner	136.584	10.7	10.3	10.5	11.3	11.4	11.3
Amter	60.435	4.7	4.7	4.8	5.2	5.3	5.2
Stat	181.759	14.2	13.5	13.2	14.1	14.1	14.1
Andre indtægter							
Kommuner	162.400	12.7	13.1	15.1	17.1	16.7	16.0
Amter	26.594	2.1	2.1	2.2	2.3	2.3	2.3
Stat	66.302	5.2	5.1	4.9	5.0	5.0	5.0
Indtægter i alt							
Kommuner	308.402	24.1	24.2	26.4	29.2	28.9	28.1
Amter	91.176	7.1	7.2	7.3	7.8	8.0	7.9
Stat	454.457	35.5	35.0	34.7	35.8	35.8	35.8
Primært budget							
Kommuner	1.413	0.1	-0.3	-0.4	-1.5	-1.7	-1.9
Amter	-1.237	-0.1	-0.1	-0.8	-1.0	-0.9	-0.9
Stat	54.811	4.3	3.3	1.8	1.0	1.1	1.8
Renteindtægter							
Kommuner	1.413	-0.1	0.0	-0.1	-0.1	-0.1	-0.1
Amter	-1.237	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Stat	54.811	-1.8	-0.7	1.7	2.5	2.7	2.2

Også i posten **andre udgifter** er der en stigning. Stigningen i andre udgifter for amterne og kommunerne kommer fra investeringer og er ret begrænset. Det antages, at forholdet mellem produktionen og det anvendte kapitalapparat er konstant i hver af de offentlige delsektorer. Det vil sige, at for at kunne producere de flere serviceydelser, som følger af ændringen i befolkningen, er det nødvendigt at øge kapitalapparatet og dermed også investeringerne. For staten er det især udgifter til overførsler til de øvrige delsektorer, der vokser som følge af øgede udgifter til refusionsordningerne (hovedsageligt folkepension). Det får den samlede vækst i andre statslige udgifter op på 4,9 procentpoint i perioden fra 2000 til 2040.

Skatteprovenuet fra de **indirekte skatter** stiger for statens vedkommende med 0,6 procent af BNP gennem perioden frem til 2040, hvorefter andelen af BNP er konstant. Stigningen skyldes, at det private forbrug vokser hurtigere end BNP, og dermed vokser momsprovenuet i procent af BNP.

Indtægterne fra de **direkte skatter** falder fra 2000 til 2005 på grund af pinsepakken og 2003-skattereformen (ændret grænse for mellemskat og beskæftigelsesfradrag). Selvom amterne og kommunerne kompenseres for 2003-skattereformen, falder skatteprovenuet alt andet lige, da compensation kommer via balancetilskuddet, som er placeret under posten "andre indtægter". På den anden side er amts- og kommuneskattesatserne hævet fra 2000 til 2003. Da amtsskatten er hævet mest, er resultatet et uændret skatteprovenu, mens kommunernes og statens provenu falder initialt. Fra 2020 stiger skatteprovenuet i takt med, at indkomstoverførslerne til husholdningerne og udbetalingerne fra arbejdsmarkedspensionerne stiger.

Stigningen i **andre indtægter** for amterne og kommunerne skyldes en stigning i de statslige overførsler. For kommunerne stiger overførslerne med 4,4 procentpoint af BNP frem til år 2100, hvilket næsten modsvares af stigningen i kommunernes overførsler til husholdningerne på 4,2 procent af BNP over samme periode.

Kommunernes **samlede udgifter** stiger med 6,7 procentpoint af BNP frem til 2040 bl.a. pga. øgede folkepensionsudgifter og et større forbrug af de individuelle serviceydelser. De samlede indtægter i kommunerne stiger i samme periode med 5,1 procent af BNP. Stigning i overførselsindkomsterne modsvares næsten fuldt ud af de øgede statstilskud, hvorfor forværringen af det primære budget kommer fra de individuelle serviceydelser og investeringerne minus stigningen i det direkte skatteprovenu. Det primære budgetunderskud er på 1,5 procent af BNP i 2040. Underskuddet er stigende til 1,9 procent i 2100 i takt med stigningen i serviceydelserne.

Amterne oplever også en forværring af det primære budget frem til 2040. Udgifterne stiger med 1,6 procent af BNP, hvor de 1,5 procent kommer fra de individuelle serviceydelser, mens de samlede indtægter i amterne stiger med 0,7 procent af BNP. Stigningen her kommer fra de direkte skatter og statslige overførsler.

Staten oplever også stigende udgifter, men disse holdes nede af den nødvendige finanspolitiske stramning i 2006. Stigningen i udgifterne kommer hovedsageligt fra de statslige overførsler til øvrige offentlige sektorer. Frem til 2040 stiger udgifterne med 3,6 procent af BNP, men falder herefter, således at den samlede stigning i 2100 er på 2,8 procent af BNP. Indtægterne er kun svagt voksende - med 0,3 procentpoint i perioden. Statens primære budgetoverskud falder derfor fra 4,3 procent af BNP i 2000 til 1,8 procent i 2100.

For at kunne finansiere denne udvikling i de primære budgetter er det nødvendigt, at kommunerne modtager en holdbarhedsoverførsel på 1,14 procent af BNP årligt fra år 2006. For at amterne skal kunne finansiere udviklingen i budgetunderskuddene i denne delsektor, er det nødvendigt, at de modtager en holdbarhedsoverførsel på 0,83 procent af BNP fra 2006 og frem.

Det betyder, at staten hvert år skal overføre 1,97 (= 1,14 + 0,83) procent af BNP til den kommunale og amtskommunale sektor, mens den årlige besparelse på det kollektive forbrug er på 2,13 procent af BNP. Man kan hermed konkludere, at den nødvendige stramning af finanspolitikken i den statslige sektor for at sikre holdbarhed kun er på 0,16 procent af BNP. Resten af den statslige besparelse er gennemført for at kunne finansiere holdbarhedsoverførslerne til amterne og kommunerne.

5.4.3 Indvandreres og efterkommeres andel af udgiftstyperne i de offentlige delsektorer

I dette afsnit undersøges, om indvandrere og efterkommere modtager en større andel af henholdsvis offentlige overførselsindkomster og individuelle offentlige serviceydelser fra hver af de tre offentlige delsektorer end befolkningsgruppernes andel af den samlede befolkning. Analysen svarer til den tilsvarende ovenfor for den samlede offentlige sektor, jf. Tabel 7.

Da stort set alle overførselsindkomster er statsligt finansierede, kan det ikke undre, at der er et betydeligt sammenfald mellem resultatet for den offentlige sektor under ét i Tabel 7 og for den statslige sektor i Tabel 12.

Tabel 12. Indvandreres og efterkommeres relative andel af offentlige overførselsindkomster fordelt på offentlige delsektorer og gruppernes andel af befolkningen

	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Pct. af udgift</i>					
Stat, pct af BNP	16.6	18.0	19.8	21.7	21.4	20.6
Indvandrere, mindre udv. lande	4.5%	5.9%	7.2%	10.6%	13.0%	14.6%
Indvandrere, mere udv. lande	3.3%	3.6%	3.8%	4.2%	4.8%	5.0%
Efterkommere	0.7%	1.1%	1.7%	3.2%	5.7%	8.6%
Indvandrere og efterkommere i alt	8.5%	10.6%	12.8%	18.1%	23.6%	28.2%
Amter, pct af BNP	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
Indvandrere, mindre udv. lande	0.7%	1.2%	1.9%	5.5%	8.5%	10.7%
Indvandrere, mere udv. lande	2.5%	2.9%	3.1%	3.3%	4.4%	4.7%
Efterkommere	0.1%	0.1%	0.1%	0.4%	3.1%	9.7%
Indvandrere og efterkommere i alt	3.2%	4.1%	5.1%	9.2%	16.0%	25.1%
Kommuner, pct af BNP	0.7	0.8	0.9	0.8	0.8	0.8
Indvandrere, mindre udv. lande	3.2%	4.5%	5.6%	8.8%	10.7%	11.7%
Indvandrere, mere udv. lande	2.6%	3.0%	3.3%	3.6%	4.1%	4.1%
Efterkommere	3.7%	4.3%	4.8%	7.1%	9.5%	12.1%
Indvandrere og efterkommere i alt	9.5%	11.8%	13.7%	19.6%	24.3%	28.0%
	<i>Pct. af befolkningen</i>					
Befolkningen						
Indvandrere, mindre udv. lande	2.8%	3.9%	4.8%	6.6%	7.7%	8.2%
Indvandrere, mere udv. lande	2.8%	3.3%	3.5%	3.9%	4.2%	4.2%
Efterkommere	1.6%	2.7%	3.9%	6.2%	8.4%	9.6%
Indvandrere og efterkommere i alt	7.2%	9.8%	12.2%	16.7%	20.3%	22.0%

I Tabel 13 er de tilsvarende tal for det offentlige forbrug præsenteret. I dette tilfælde er udgifterne mere jævnt fordelt over de tre delsektorer. For den statslige sektor ses, at indvandrere og efterkommere har en lidt lavere andel af udgifterne end det niveau, der svarer til deres andel af befolkningen. Statslige serviceudgifter dækker bl.a. tekniske og videregående uddannelser.

For de amtslige serviceudgifter, der hovedsageligt består af sygehus- og gymnasieudgifter, gælder, at indvandrere og efterkommere under ét modtager en lavere andel af udgifterne end svarende til deres befolk-

ningsandel, bortset fra mod slutningen af fremskrivningsperioden. Det skyldes befolkningsgruppernes alderssammensætning, hvor indvandrer- og specielt efterkommergrupperne er meget yngre end Resterende befolkning i starten af den analyserede periode. Sammensætningen betyder, at indvandrer- og efterkommergruppernes forbrug af sygehusene i starten af perioden er væsentligt lavere end Resterende befolkning. Effekten er særligt tydelig for efterkommere.

Tabel 13. Indvandreres og efterkommeres relative andel af offentlige serviceudgifter fordelt på offentlige delsektorer og gruppernes andel af befolkningen

	2000	2010	2020	2040	2060	2100
<i>Pct. af udgift</i>						
Stat, pct af BNP	2.9	2.9	3.2	3.0	3.2	3.3
Indvandrere, mindre udv. lande	2.7%	3.4%	3.4%	4.5%	4.7%	4.7%
Indvandrere, mere udv. lande	2.9%	3.7%	3.6%	4.1%	4.1%	3.9%
Efterkommere	1.4%	2.8%	5.6%	9.6%	10.2%	9.8%
Indvandrere og efterkommere i alt	7.0%	9.9%	12.7%	18.2%	19.0%	18.4%
Amter, pct af BNP	5.9	6.2	6.7	7.4	7.5	7.4
Indvandrere, mindre udv. lande	2.5%	3.3%	4.2%	6.3%	8.0%	9.1%
Indvandrere, mere udv. lande	2.5%	2.7%	3.0%	3.4%	3.8%	3.9%
Efterkommere	1.1%	1.8%	2.8%	4.4%	6.8%	9.7%
Indvandrere og efterkommere i alt	6.1%	7.9%	10.0%	14.1%	18.6%	22.7%
Kommuner, pct af BNP	8.7	9.0	8.9	10.9	11.3	11.3
Indvandrere, mindre udv. lande	1.5%	1.8%	2.3%	3.3%	5.0%	6.1%
Indvandrere, mere udv. lande	1.7%	1.6%	1.9%	2.1%	2.4%	2.6%
Efterkommere	3.6%	5.2%	6.4%	6.2%	7.0%	10.0%
Indvandrere og efterkommere i alt	6.8%	8.7%	10.5%	11.5%	14.3%	18.7%
<i>Pct. af befolkningen</i>						
Befolkningen						
Indvandrere, mindre udv. lande	2.8%	3.9%	4.8%	6.6%	7.7%	8.2%
Indvandrere, mere udv. lande	2.8%	3.3%	3.5%	3.9%	4.2%	4.2%
Efterkommere	1.6%	2.7%	3.9%	6.2%	8.4%	9.6%
Indvandrere og efterkommere i alt	7.2%	9.8%	12.2%	16.7%	20.3%	22.0%

For kommunale individuelle serviceudgifter gælder, at indvandrergrupperne modtager en lavere andel af den kommunale service målt ved udgifterne end svarende til deres befolkningsandel, mens efterkommergrupperne modtager en andel, der er større end deres befolkningsandel helt frem til slutningen af århundredet. Det skyldes gruppernes alderssammensætning, hvor efterkommergrupperne er meget unge, og der derfor for disse grupper er større udgifter til børneinstitutioner og grundskoler, mens der for indvandrergrupperne er lavere udgifter til disse serviceområder, fordi de typisk er ældre end modtagerne af disse ydelser, når de kommer til landet.

5.5 Alternativ hvor den finanspolitiske holdbarhed opnås ved højere skat

Som et alternativ til den ovenfor viste udvikling i hovedforløbet undersøges i dette afsnit, hvordan udviklingen i makroøkonomien påvirkes af, at den finanspolitiske holdbarhed opnås ved et højere skattetryk i stedet for ved offentlige besparelser. Det antages, at den statslige bundskattesats anvendes til at sikre de tilstrækkelige indtægter. For at sikre størst mulig sammenlignelighed med hovedfremskrivningen antages, at skattesatsen ændres fra år 2006, og at skattesatsen fastholdes på det nye niveau i al fremtid. Niveaulet fastlægges, således at der netop opnås finanspolitisk holdbarhed.

I forhold til hovedforløbet sker der først og fremmest en ændring i sammensætningen af efterspørgslen. I hovedforløbet reduceres det kollektive offentlige forbrug (målt som andel af BNP). Det betyder, at det

samlede offentlige forbrug vokser mindre, end det ellers ville have gjort. I alternativet holdes det kollektive offentlige forbrug konstant i forhold til BNP, og det samlede offentlige forbrug vokser derfor mere i forhold til BNP i den alternative beregning. Det modsatte er tilfældet for det private forbrug. Skattestigningen betyder, at indkomsten efter skat falder - alt andet lige. Det betyder på sin side, at det private forbrug reduceres for alle generationer. Makroværdien af privatforbruget er derfor lavere end i hovedforløbet. Ved udgangen af fremskrivningsperioden er privatforbruget 7,5 procent lavere end i hovedforløbet, jf. Tabel 14.

Tabel 14. Makroøkonomisk udvikling i alternativet med finanspolitisk holdbarhed opnået ved skattestigning (faste priser)

	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	<i>Indeks, hovedforløb=100</i>					
Privat forbrug	100	95.8	93.7	92.9	92.6	92.5
BFI real	100	100.0	97.9	97.7	97.7	97.7
Arbejdsløshed	100	99.8	103.2	103.2	103.2	103.2
Beskæftigelse	100	100.1	98.9	98.8	98.8	98.8
Øvrig private	100	100.2	95.4	95.2	95.1	95.1
Byggeri	100	97.8	96.4	96.4	96.4	96.4
Offentlig	100	100.4	107.3	106.7	106.5	106.5
Kapitalapparat						
Øvrig private	100	99.7	95.8	95.5	95.5	95.5
Byggeri	100	97.8	96.8	96.9	96.8	96.9
Offentlig	100	100.1	107.1	106.5	106.3	106.3
Fordringer på udlandet*	-13.8	2.3	44.3	72.7	85.8	66.9

* *Indekset er fordringerne som pct. af BNP*

Aktiviteten i økonomien bliver også påvirket af ændringen. Det skyldes, at den højere skat betyder, at gevinsten ved arbejde reduceres, hvilket fører til, at arbejdsudbuddet og dermed beskæftigelsen reduceres. Denne effekt er dog begrænset. Beskæftigelsen falder på langt sigt med 1,2 procent i forhold til hovedforløbet. Faldet i det reale BFI er på 2,3 procent i forhold til hovedforløbet.

Tabel 15. Offentlige udgifter og indtægter i alternativet med finanspolitisk holdbarhed opnået ved skattestigning

	2000	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	Niveau mia. kr.		Pct. af BNP				
Udgifter	634.26	49.52	50.52	55.89	60.61	60.86	60.12
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	18.09	21.41	23.31	22.95	22.07
- til indv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	0.94	1.53	2.44	2.96	3.20
- til indv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.60	0.81	0.98	1.10	1.09
- til efterkommere	1.78	0.14	0.18	0.40	0.79	1.35	1.93
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	17.82	19.42	22.13	22.76	22.80
- til indv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.41	0.61	0.99	1.36	1.57
- til indv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.40	0.50	0.63	0.71	0.74
- til efterkommere	5.38	0.42	0.51	0.97	1.34	1.68	2.25
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	7.66	7.66	7.66	7.66	7.66
Andre udgifter	87.64	6.84	6.96	7.40	7.51	7.50	7.60
Indtægter	689.26	53.82	52.71	56.79	59.27	59.61	59.27
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	2.19	0.90	-1.33	-1.25	-0.84
Renteudgifter netto	23.31	1.82	0.78	-1.11	-1.93	-2.14	-1.66
Nettogæld	160.52	12.53	3.65	-25.32	-29.35	-33.72	-26.81
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1382.53	1636.73	2050.53	2647.09	4761.55

Sammensætningen af beskæftigelsen er ændret således, at den offentlige beskæftigelse er steget med 6,5 procent i forhold til hovedforløbet, mens den private beskæftigelse er faldet med 4,9 procent. Det skyldes naturligvis, at det offentlige forbrug er større end i hovedforløbet, og at det private forbrug er mindre end i hovedforløbet.

Resultatet af den alternative beregning er, at **bundskattesatsen skal stige med 7,2 procentpoint for at sikre den finanspolitiske holdbarhed, hvis de offentlige udgifter vokser som beskrevet.**

Hvis man sammenligner udgiftstrykket (offentlige udgifter i procent af BNP) i Tabel 15 med det tilsvarende tal i Tabel 6, ses, at i 2040 er udgiftstrykket i den alternative beregning steget til 60,6 procent. I hovedforløbet er det tilsvarende tal 56,8. Stigningen i udgiftstrykket er altså 3,8 procentpoint i forhold til hovedforløbet. Stigningen i indtægtstrykket (skatter og afgifter i procent af BNP) målt i forhold til hovedforløbet er i samme størrelsesorden som stigningen i udgiftstrykket, nemlig 4,1 procentpoint.

I Tabel 16 kan aflæses resultaterne for udviklingen i statens, amternes og kommunernes budgetter i dette tilfælde. Sammenlignet med Tabel 11 oplever alle tre sektorer en stigning i udgifterne til det individuelle forbrug målt som procent af BNP. For kommunerne, der har de største udgifter hertil, er stigningen på 0,4 procentpoint i 2040. For amterne er den 0,3 procentpoint og for staten 0,1. Årsagen til denne stigning er hovedsageligt, at væksten i BNP er lavere i dette alternativ. Omvendt oplever staten, som den eneste, større udgifter til det kollektive offentlige forbrug - på 2,1 procent af BNP. Det skyldes selvsagt, at staten nu ikke sparer på denne post for at opnå holdbare finanser.

I procent af BNP stiger udgifterne til overførselsindkomster med 0,5 procent for kommunerne og 0,2 procent for staten i 2003. Det skyldes, at BNP nu er mindre end i hovedforløbet, og for kommunernes vedkommende desuden en stigning i dagpengeudbetalingerne. De større udgifter, som kommunerne har til overførselsindkomster, refunderes dog af staten enten direkte eller som følge af budgetgarantien. Det er baggrunden for, at staten har en udgiftsstigning på 0,6 procentpoint under "Andre udgifter".

Hvad indtægterne angår, stiger statens skatteindtægter selvfølgelig kraftigt med 3,1 procentpoint i 2040 som følge af det større provenu fra bundskatten. Også kommunernes og amternes skatteprovener er dog

steget lidt i 2040, fordi BNP er faldet relativt. Andre indtægter stiger pænt for kommunerne (med 0,6 procentpoint i 2040), hvilket afspejler overførslerne fra staten som kompensation for de stigende udgifter til transfereringer.

Den samlede nettovirkning på delsektorernes primære budgetter er en forværring i forhold til hovedforløbet for amterne og kommunerne på hver 0,2 procent af BNP i 2040. Årsagen er, at deres udgifter til det individuelle forbrug nu udgør en større byrde sat i forhold til BNP, som de ikke kompenseres for direkte af staten. Statens primære budget forværres i forhold til hovedforløbet på helt kort sigt i 2005, hvor BNP og skatteindtægterne falder, endnu inden skattestigningen er trådt i kraft. Det skyldes, at udsigterne til en mindre fremtidig produktion medfører et mindre selskabsskatteprovenu m.m. Når skattestigningen træder i kraft, medfører det imidlertid en pæn forbedring af den statslige primære saldo målt i forhold til hovedforløbet.

Holdbarhedsoverførslen til kommunerne er på 1,39 procent af BNP fra år 2006, hvilket er en stigning på 0,25 procentpoint i forhold til hovedforløbet. Til amterne er holdbarhedsoverførslen på 0,99 procent af BNP, hvilket er 0,16 procentpoint mere end i hovedforløbet. Stigningen skyldes, at den del af amternes og kommunernes udgifter, der udgøres af individuelt offentligt konsum, vokser mere i forhold til BNP i dette alternativ.

Tabel 16. Offentlige delsektorer i alternativet med holdbar bundskattestigning

	2000	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>	<i>Procent af BNP</i>					
Udgifter							
Individuelt forbrug							
Kommuner	111.611	8.7	9.0	9.2	11.3	11.7	11.8
Amter	75.562	5.9	6.0	6.9	7.7	7.8	7.6
Stat	37.773	2.9	2.9	3.3	3.1	3.3	3.4
Kollektivt forbrug							
Kommuner	33.017	2.6	2.6	2.6	2.6	2.6	2.6
Amter	7.292	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Stat	58.557	4.6	4.5	4.5	4.5	4.5	4.5
Overførsler til hush.							
Kommuner	141.916	11.1	11.6	13.9	15.8	15.3	14.6
Amter	0.944	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0
Stat	79.950	6.2	6.4	7.3	7.4	7.6	7.4
Andre udgifter							
Kommuner	20.445	1.6	1.7	1.8	1.9	1.9	2.0
Amter	8.615	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8
Stat	223.366	17.4	18.1	20.8	22.9	22.5	21.8
Udgifter i alt							
Kommuner	306.989	24.0	24.8	27.6	31.6	31.5	30.9
Amter	92.413	7.2	7.3	8.4	9.1	9.2	9.1
Stat	399.646	31.2	31.9	35.9	38.0	37.9	37.1
Indtægter							
Skatteindtægter							
Kommuner	146.002	11.4	11.1	11.5	12.3	12.4	12.2
Amter	64.582	5.0	5.1	5.3	5.6	5.7	5.6
Stat	388.155	30.3	29.6	32.8	33.9	34.0	33.9
Andre indtægter							
Kommuner	162.400	12.7	13.2	15.5	17.7	17.2	16.5
Amter	26.594	2.1	2.1	2.2	2.3	2.4	2.4
Stat	66.302	5.2	5.1	5.0	5.2	5.2	5.2
Indtægter i alt							
Kommuner	308.402	24.1	24.2	27.0	29.9	29.6	28.8
Amter	91.176	7.1	7.2	7.5	7.9	8.1	8.0
Stat	454.457	35.5	34.7	37.9	39.1	39.2	39.1
Primært budget							
Kommuner	1.413	0.1	-0.5	-0.5	-1.7	-1.9	-2.2
Amter	-1.237	-0.1	-0.2	-0.9	-1.2	-1.1	-1.1
Stat	54.811	4.3	2.8	1.9	1.2	1.3	2.0

5.6 Alternativ med lavere erhvervsfrekvenser for efterkommere fra mindre udviklede lande

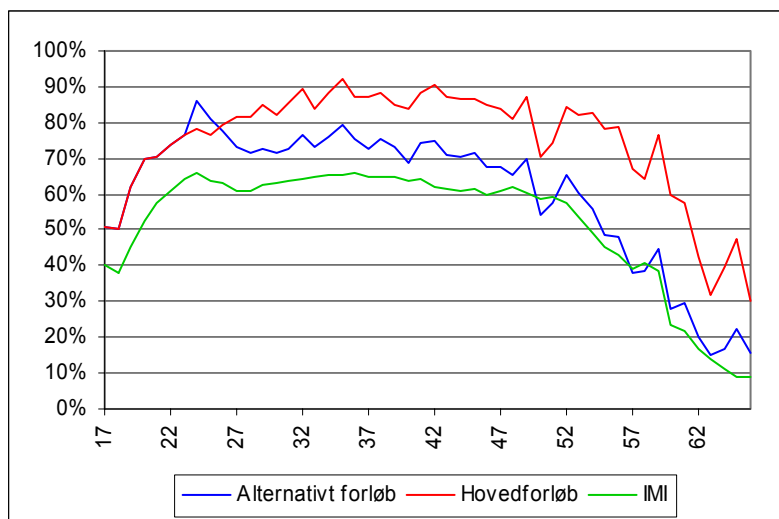
Som tidligere nævnt er der indtil videre kun meget få personer ældre end 24 år i gruppen af efterkommere fra mindre udviklede lande. Der er derfor særlig stor usikkerhed om, hvordan denne gruppes erhvervs- og overførselsindkomstfrekvenser vil udvikle sig. I hovedforløbet er det antaget, at disse efterkommere har de samme erhvervs- og overførselsindkomster som efterkommere fra mere udviklede lande. I dette afsnit undersøges konsekvenserne af en mindre optimistisk antagelse, nemlig at den procentvise stigning i de aldersbetingede erhvervsfrekvenser er den samme for efterkommere fra mindre udviklede lande i forhold til indvandrere fra mindre udviklede lande, som for efterkommere fra mere udviklede lande i forhold til indvandrere fra mere udviklede lande.

Antagelsen indebærer, at den relative effekt på integrationen fra en generation til den næste er den samme for personer med oprindelse i mindre udviklede lande som for personer med oprindelse i mere udviklede lande. Antagelsen forudsættes at gælde, fra efterkommerne fra mindre udviklede lande er 24 år gamle. Frem til og med det 23. år anvendes de observerede frekvenser for år 2000.

Figur 19 og Figur 20 viser de aldersbetingede erhvervsfrekvenser i alternativet og i hovedforløbet for henholdsvis mænd og kvinder. Til sammenligning er også vist erhvervsfrekvenserne for indvandrere fra mindre udviklede lande.

I Figur 19 ses, at for mænd i 24-års-alderen er erhvervsfrekvensen højere i alternativet end i hovedforløbet. Det skyldes den meget lavere erhvervsfrekvens for unge indvandrer-mænd fra mere udviklede lande, jf. Figur 6. Den procentvise stigning i erhvervsfrekvensen fra indvandrere til efterkommere er derfor ekstraordinært stor for disse årgange. Bortset fra aldersgruppen i midten af 20'erne bemærkes, at alternativet er forholdsvis pessimistisk, idet de aldersbetingede erhvervsfrekvenser i 30- og 40-års alderen (hvor erhvervsfrekvenserne normalt er højest) er lavere end de observerede frekvenser for mænd i begyndelsen af 20'erne.

Figur 19: Erhvervsfrekvens for efterkommere fra mindre udviklede lande, mænd.

Fra mændene er i slutningen af 20'erne, til de er i begyndelsen af 50-års-alderen, er erhvervsfrekvenserne med de alternative forudsætninger omkring 10 procentpoint lavere end i hovedforløbet. For disse aldersgrupper ligger alternativets erhvervsfrekvenser ca. midt mellem hovedforløbet og erhvervsfrekvenserne for indvandrere fra mindre udviklede lande. Fra slutningen af 50-års-alderen og frem til pensionsalderen er reduktionen i erhvervsfrekvenserne i forhold til hovedforløbet endnu større, og erhvervsfrekvenserne for efterkommere i alternativet ligger ganske tæt på indvandrernes erhvervsfrekvenser. For enkelte aldersgrupper ses de endda at ligge under de sidstnævnte.

Den tilsvarende figur for kvinder, Figur 20, viser en endnu større reduktion i de aldersbetingede erhvervsfrekvenser for kvinder i den alternative beregning målt i forhold til hovedforløbet. Her er det endnu mere udtalt, at der er tale om en pessimistisk forudsætning, idet erhvervsfrekvenserne i 30- og 40-års-alderen (hvor de normalt er højest) er noget lavere end de observerede værdier i 20-års-alderen.

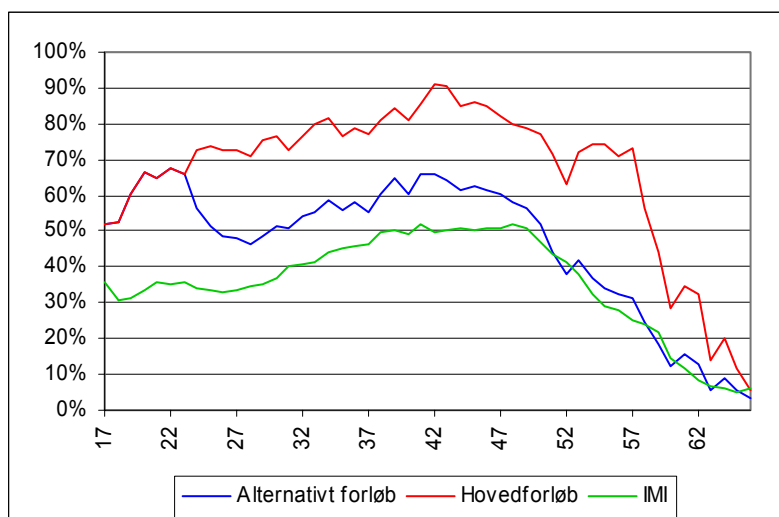
For stort set alle aldre er de aldersbetingede erhvervsfrekvenser med de alternative forudsætninger mindst 20 procentpoint lavere end i hovedforløbet. Forskellen er endnu større for kvinder i 30-års-alderen.

Det ses, at bortset fra aldersgruppen midt i 20'erne er efterkommerkvindernes erhvervsfrekvens med de alternative forudsætninger tættere på indvandrerkvindernes end på hovedforløbets erhvervsfrekvenser for efterkommere.

Det store fald i erhvervsfrekvensen for specielt kvinder afspejler, at efterkommere fra mindre udviklede lande med den alternative forudsætning i højere grad viderefører deres mødres (indvandrerkvinder fra mindre udviklede lande) lave erhvervsfrekvens, således at antagelsen indebærer, at næste generation i højere grad antages at have samme familiemønster som indvandrergenerationen.

Ændringerne i erhvervsfrekvenserne modsvares af ændringer i overførselsindkomstfrekvenser og i andelen af personer, der tilhører gruppen Øvrige uden for arbejdsmarkedet. Tabel 17 viser ændringerne i antal personer i henholdsvis arbejdsstyrken og i de forskellige overførselsindkomst kategorier.

Figur 20: Erhvervsfrekvens for efterkommere fra mindre udviklede lande, kvinder.

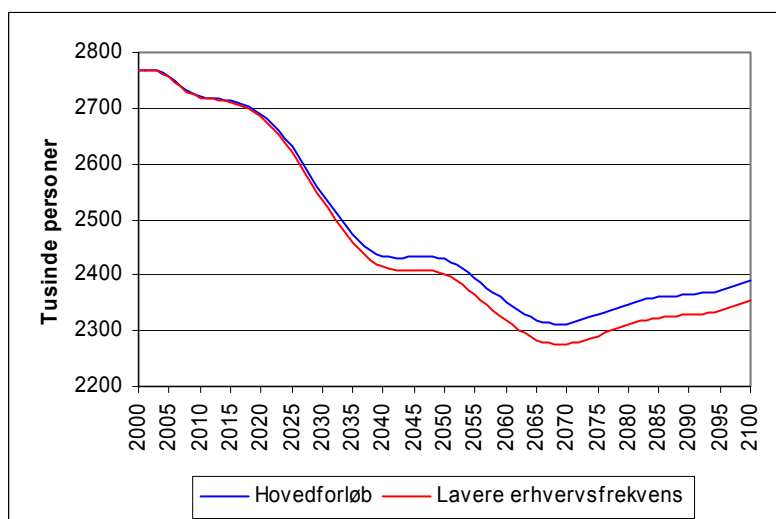
Tabel 17. Ændring i antal personer i arbejdsstyrke og overførselsindkomstkategorier (i tusinde personer) og ændring i indvandreres og efterkommeres andel (procentpoint). Difference mellem alternativ med lavere erhvervsfrekvens for efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande og udviklingen med nuværende integration

Aldersinterval: 0-120 år	2006	2010	2020	2040	2060	2100
Befolkningen i alt	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Arbejdsstyrken	-0.9	-1.3	-4.3	-19.5	-33.6	-35.6
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	-0.9	-1.3	-4.3	-19.5	-33.6	-35.6
Folkepension	0.0	0.0	0.0	0.2	3.7	15.3
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.2	3.7	15.3
Efterløn	0.0	0.0	0.0	0.8	4.1	5.2
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.8	4.1	5.2
Overgangsydelse	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Førtidspension	-0.1	-0.1	-0.3	0.7	5.8	6.4
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	-0.1	-0.1	-0.3	0.7	5.8	6.4
Kontanthjælp	0.1	0.3	0.7	4.9	7.6	7.3
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.1	0.3	0.7	4.9	7.6	7.3
Aktivering	0.6	0.9	2.9	9.7	11.9	11.2
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.6	0.9	2.9	9.7	11.9	11.2
Sygedagpenge	0.0	0.0	0.1	0.5	0.4	0.3
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.1	0.5	0.4	0.3
Arbejdsmarkedsorlov	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Barselsdagpenge	-0.0	-0.1	-0.2	-0.5	-0.6	-0.5
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	-0.0	-0.1	-0.2	-0.5	-0.6	-0.5
Studerende	-0.9	-1.0	-3.2	-6.1	-6.3	-5.8
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	-0.9	-1.0	-3.2	-6.1	-6.3	-5.8
Introduktionsydelse / starthjælp	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Øvrige uden for arbejdsstyrken	0.5	0.6	2.0	4.7	-0.7	-13.2
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.5	0.6	2.0	4.7	-0.7	-13.2

Arbejdsstyrken falder gradvist målt i forhold til hovedforløbet. Det sker i takt med, at flere efterkommere fra mindre udviklede lande kommer i den erhvervsaktive alder. I år 2020 er reduktionen endnu kun på 4,3

tusinde personer, mens reduktionen ved århundredets udgang er 35,6 tusinde personer, jf. Figur 21. Foruden antal personer i arbejdsstyrken reduceres i de kommende årtier især antallet af studerende som følge af de alternative forudsætninger. På 100 års sigt bliver der også færre i gruppen øvrige uden for arbejdsstyrken, jf. Tabel 17.

Figur 21. Udviklingen i arbejdsstyrken i antal personer i alternativet med lavere erhvervsfrekvenser for efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande

De overførselsindkomstgrupper, der især vokser som følge af ændringen i overførselsfrekvenserne, er på 40 års sigt personer på aktivering og kontanthjælp. Disse tre grupper stiger tilsammen med 14.600 personer i 2040, hvilket svarer til ca. tre fjerdedele af det samlede fald i arbejdsstyrken.

For makroøkonomien er de væsentligste effekter reduktionen i arbejdsstyrken og forøgelsen af de offentlige udgifter til overførselsindkomster.

Faldet i arbejdsstyrken fører til et tilsvarende fald i beskæftigelsen. Det betyder, at beskæftigelsen gradvis reduceres i forhold til hovedforløbet. Reduktionen er dog begrænset og udgør ved udgangen af århundredet 1,3 procent. Produktionen målt ved BFI falder tilsvarende. Tabel 18 viser udviklingen i de makroøkonomiske variable målt i forhold til hovedforløbet.

Det private forbrug påvirkes næsten ikke af faldet i arbejdsstyrken, fordi en del af den manglende indkomst fra beskæftigelse erstattes af øgede overførselsindkomster. Det betyder på den anden side en forværring i den finanspolitiske holdbarhed, som fører til, at **den nødvendige besparelse på det kollektive offentlige forbrug vokser med 0,26 procent af BNP i forhold til hovedforløbet. Det betyder, at den nødvendige besparelse i dette scenario når op på 2,39 procent af BNP.**

Tabel 18. Makroøkonomisk udvikling i alternativet med lavere erhvervsfrekvenser for efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande

	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	<i>Indeks, hovedforløb=100</i>					
Privat forbrug	100	100.0	99.9	99.8	99.7	99.8
BFI real	100	100.0	99.9	99.3	98.8	98.8
Arbejdsløshed	100	100.0	100.0	100.1	100.1	100.0
Beskæftigelse	100	100.0	99.8	99.2	98.7	98.7
Øvrig private	100	100.0	100.2	99.3	98.6	98.6
Byggeri	100	100.0	99.9	99.2	98.9	99.2
Offentlig	100	100.0	99.0	98.9	98.8	98.8
Kapitalapparat						
Øvrig private	100	100.0	100.2	99.4	98.7	98.7
Byggeri	100	100.0	99.9	99.3	99.1	99.3
Offentlig	100	100.0	99.0	98.9	98.8	98.8
Fordringer på udlandet*	-13.8	-6.2	41.1	77.4	94.0	74.8

* Indekset er fordringerne som pct. af BNP

Den relativt store forværring i den finanspolitiske holdbarhed skyldes, at de alternative forudsætninger betyder, at der flyttes personer fra beskæftigelse over på overførselsindkomst. Det betyder både reducerede indtægter og forøgede udgifter for den offentlige sektor.

Tabel 19. Offentlige udgifter og indtægter i alternativet med lavere erhvervsfrekvenser for efterkommere fra mindre udviklede lande

	2000	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>		<i>Pct. af BNP</i>				
Udgifter	634.26	49.52	50.02	52.03	56.94	57.54	56.84
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	17.96	20.82	22.90	22.81	22.00
- til indiv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	0.93	1.48	2.39	2.91	3.14
- til indiv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.60	0.79	0.96	1.07	1.07
- til efterkommere	1.78	0.14	0.18	0.41	0.92	1.64	2.29
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	17.53	18.77	21.48	22.18	22.21
- til indiv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.41	0.59	0.96	1.32	1.53
- til indiv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.39	0.48	0.61	0.69	0.72
- til efterkommere	5.38	0.42	0.50	0.94	1.30	1.64	2.20
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	7.60	5.20	5.20	5.20	5.20
Andre udgifter	87.64	6.84	6.93	7.25	7.35	7.34	7.43
Indtægter	689.26	53.82	53.01	52.86	55.28	55.73	55.46
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	2.99	0.83	-1.66	-1.81	-1.38
Renteudgifter netto	23.31	1.82	0.77	-1.67	-2.81	-3.19	-2.66
Nettogæld	160.52	12.53	-0.58	-35.25	-44.16	-50.53	-42.81
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1401.58	1661.81	2078.01	2676.65	4817.17

Overførselsindkomsternes andel af BNP stiger i år 2040 fra 22,6 procent i hovedforløbet til 22,9 procent i alternativet. I år 2100 er forskellen vokset til 0,6 procentpoint. Dette skyldes både væksten i udgifterne og faldet i BNP (relativt til hovedforløbet). Det individuelle offentlige forbrugs andel af BNP vokser med 0,15 procentpoint i 2040 og 0,25 i år 2100, hvor begge er målt i forhold til hovedforløbet. Tabel 19 viser udgifts- og indtægtsandele for den offentlige sektor med de alternative forudsætninger. Tabellen skal sammenlignes med Tabel 6, der viser de tilsvarende tal for hovedforløbet.

Tabel 20 viser udviklingen i de statslige, amts- og primærkommunale finanser hver for sig i dette eksperiment. Sammenlignes denne tabel med Tabel 11, hvor udviklingen i hovedforløbet beskrives, kan de isolerede virkninger af den alternative antagelse findes. Selvom det individuelle offentlige forbrug ikke direkte påvirkes af de reducerede erhvervsfrekvenser, stiger udgifterne hertil som procent af BNP alligevel på langt sigt med 0,2 procentpoint for kommunerne og 0,1 procentpoint for amterne. Dette skyldes, at BNP falder i forhold til hovedforløbet. Det kollektive forbrug berøres ikke i kommuner og amter, mens der sker en yderligere besparelse for statens udgifter hertil på 0,3 procent af BNP fra 2006 i forhold til hovedforløbet for at fastholde den finanspolitiske holdbarhed i den forværrede situation. Den store stigning i de kommunale udgifter sker som følge af større udgifter til transfereringer. Disse stiger i 2040 med 0,3 procentpoint i forhold til hovedforløbet. Som før nævnt drejer stigningerne sig først og fremmest om udgifter til personer i aktivering og på kontanthjælp. På 100 års sigt stiger også de kommunale overførsler til førtids- og folkepension og de statslige udgifter til efterløn i dette alternativ. Posten "Andre udgifter" påvirkes ikke for kommuner og amter, men staten har en mærkbar ekstraudgift her på 0,2 procentpoint i 2040 og 0,6 procentpoint i 2100. Det er den compensation, som staten udbetaler til kommunerne for deres større transfereringsudgifter som følge af refusionsordninger og budgetgarantien.

Hvad angår indtægterne, berøres de beskudte kommunale og amtskommunale indirekte skatter ikke, mens de statslige indirekte skatter på meget langt sigt stiger en smule som andel af BNP. Årsagen er, at bl.a. momsgrundlaget falder mindre end BNP, fordi forbruget ikke berøres så kraftigt som produktionen i dette alternativ. Af samme årsag stiger de direkte skatteindtægter faktisk beskedent som procent af BNP, for kommunernes vedkommende fra 2040 med 0,1 procentpoint. For amternes vedkommende gør det samme sig gældende i 2100. Selvom indkomstskattegrundlaget falder i absolut forstand som følge af de lavere arbejdsindkomster, stiger det alligevel relativt til BNP, fordi husholdningerne modtager en delvis (og skattepligtig) compensation i form af transfereringer. I posten Andre indtægter optræder for kommunernes vedkommende de øgede overførsler, de får fra staten til at blive holdt skadesløse for stigningerne i overførselsudgifterne.

Det samlede billede er, at udgifterne for den kommunale sektor stiger med ekstra 0,3 procent af BNP i 2040 i forhold til hovedforløbet og for staten med 0,1 procent, mens den amtslige sektor ikke berøres nævneværdigt. Til gengæld stiger indtægterne helt tilsvarende for både kommuner og stat. Det primære budget for den kommunale sektor forværres dermed kun i meget begrænset omfang. (Effekten er så lille, at den ikke fremgår af tabellen). For den amtslige sektor sker der en meget beskeden reduktion af det primære budget på 0,1 procent af BNP i 2040 som følge af, at udgifterne til det individuelle offentlige forbrug kommer til at udgøre en relativt tungere byrde, når indtægtsgrundlaget svinder.

For staten sker der det, at det primære overskud stiger pænt i 2006 og i de første årtier stadig er større end i hovedforløbet. På langt sigt falder det derimod og ligger i 2100 0,3 procent af BNP under hovedforløbet niveau. Denne udvikling skyldes, at staten allerede i 2006 foretager den nødvendige besparelse på det kollektive offentlige forbrug, som skal til for at finansiere det samlede offentlige holdbarhedsproblem, selvom størsteparten af de ekstra udgifter først viser sig på længere sigt. Staten akkumulerer derfor en større formue i de første årtier og kan dermed bruge de større renteindtægter på langt sigt til at finansiere de større overførsler til kommunerne med.

Holdbarhedsoverførslen til kommunerne bliver i dette alternativ på 1,17 procent af BNP fra år 2006. Det svarer til en forværring på 0,03 procent af BNP i forhold til hovedforløbet. For amterne bliver holdbarhedsoverførslen på 0,85 procent af BNP fra 2006 mod 0,83 procent af BNP i hovedforløbet. Staten oplever den største stigning med 0,21 procent af BNP i forhold til hovedforløbet. Det betyder, at staten får mere end fordoblet den nødvendige stramning fra 0,16 til 0,37 procent af BNP.

Tabel 20. Offentlige delsektorer i alternativet med lavere erhvervsfrekvenser for efterkommere efter indvandre-
re fra mindre udviklede lande

		2000	2000	2005	2020	2040	2060	2100
		<i>Niveau mia. kr</i>	<i>Procent af BNP</i>					
Udgifter								
Individuelt forbrug								
	Kommuner	111.611	8.7	8.8	8.9	11.0	11.4	11.5
	Amter	75.562	5.9	5.9	6.7	7.5	7.6	7.5
	Stat	37.773	2.9	2.8	3.2	3.0	3.2	3.3
Kollektivt forbrug								
	Kommuner	33.017	2.6	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5
	Amter	7.292	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
	Stat	58.557	4.6	4.5	2.1	2.1	2.1	2.1
Overførsler til hush.								
	Kommuner	141.916	11.1	11.5	13.6	15.6	15.4	14.7
	Amter	0.944	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
	Stat	79.950	6.2	6.4	7.1	7.2	7.4	7.2
Andre udgifter								
	Kommuner	20.445	1.6	1.7	1.8	1.9	1.9	1.9
	Amter	8.615	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8
	Stat	223.366	17.4	18.0	20.3	22.5	22.4	21.8
Udgifter i alt								
	Kommuner	306.989	24.0	24.5	26.9	31.0	31.2	30.6
	Amter	92.413	7.2	7.2	8.1	8.9	9.0	8.9
	Stat	399.646	31.2	31.7	32.7	34.9	35.1	34.4
Indtægter								
Skatteindtægter								
	Kommuner	146.002	11.4	11.1	11.3	12.1	12.3	12.1
	Amter	64.582	5.0	5.1	5.2	5.5	5.7	5.6
	Stat	388.155	30.3	30.0	29.9	30.8	30.9	30.9
Andre indtægter								
	Kommuner	162.400	12.7	13.1	15.1	17.4	17.2	16.6
	Amter	26.594	2.1	2.1	2.2	2.3	2.4	2.3
	Stat	66.302	5.2	5.1	4.9	5.0	5.0	5.0
Indtægter i alt								
	Kommuner	308.402	24.1	24.2	26.4	29.5	29.5	28.7
	Amter	91.176	7.1	7.2	7.3	7.8	8.0	7.9
	Stat	454.457	35.5	35.0	34.7	35.8	35.9	35.9
Primært budget								
	Kommuner	1.413	0.1	-0.3	-0.4	-1.5	-1.7	-2.0
	Amter	-1.237	-0.1	-0.1	-0.8	-1.1	-0.9	-0.9
	Stat	54.811	4.3	3.3	2.1	0.9	0.8	1.5

5.7 Sammenfatning af kapitlet

Analysen af den økonomiske udvikling i dette afsnit har vist, at hvis det antages, at overførselsindkomsterne satsreguleres og udgifterne til de individuelle offentlige udgifter reguleres med lønudviklingen samtidig med, at skattesatserne fastholdes på det nuværende niveau, så vil den ændrede befolkningssammensætning både med hensyn til det relativt større antal ældre og det relativt større antal indvandrere og efterkommere føre til, at de offentlige udgifter må forventes at vokse hurtigere end de offentlige indtæg-

ter. Det samme gælder for hver af de tre offentlige delsektorer: stat, amter og kommuner, hvis man betragter dem hver for sig. Der er derfor behov for en finanspolitisk stramning, hvis den offentlige sektor skal kunne finansiere sine udgifter i fremtiden.

Det er især kommuner og amter, der vil opleve behovet for ændringer i den økonomiske politik eller forøgede overførsler fra staten, idet kommuner står for mere end halvdelen af det samlede holdbarhedsproblem med et behov for en holdbarhedsoverførsel på 1,14 procent BNP pr. år. Amterne står for knap 40 procent af det samlede holdbarhedsproblem med et behov for holdbarhedsoverførsler på 0,83 procent af BNP. Staten står for de resterende knap 8 procent med et stramningsbehov på 0,16 procent af BNP.

Der er principielt mange måder, hvorpå den nødvendige forbedring af den offentlige sektors økonomi kan opnås. Først og fremmest har økonomisk politik, der flytter personer fra offentlige overførselsindkomster til beskæftigelse, en betydelig effekt på omfanget af det finanspolitiske problem, der følger af den ændrede befolkningssammensætning. Arbejdsmarkedsreformer vil derfor være en central del af løsningen på det finansieringsproblem, som den ændrede sammensætning af befolkningen skaber.³⁵ I den gennemførte analyse i dette kapitel er der set bort fra reformer, der ikke allerede er vedtaget.

På den anden side er der forhold, som trækker i retning af, at behovet for finanspolitiske stramninger kan blive større. For det første vil der formentlig være en tendens til, at arbejdsomfanget for den enkelte reduceres i takt med stigningen i velstanden i økonomien. Det gælder både den årlige arbejdstid for personer i arbejdsstyrken og det antal år, som den enkelte ønsker at være på arbejdsmarkedet.

I beregningerne antages, at den årlige arbejdstid for den enkelte holdes konstant i fremtiden, og at erhvervsdeltagelsen er konstant for en person af en given alder, et givet køn og fra en given herkomstgruppe (samt med en given opholdstid her i landet, hvis personen er indvandrer). Ændringer i arbejdsstyrken skyldes derfor alene ændringer i befolkningens sammensætning på alder og herkomstgrupper (samt opholdstid). Der er derfor en risiko for, at faldet i arbejdsstyrken målt i timer (arbejdsomfang) bliver endnu større end beregnet. Dette vil reducere skatteindtægterne og dermed forøge behovet for en finanspolitisk stramning. I modsat retning trækker som nævnt at presset på arbejdsmarkedet øger incitamentet til at indtræde i arbejdsstyrken og således øge den gennemsnitlige erhvervsfrekvens i forhold til det her antagne.

Antagelsen om, at skattestrukturen kan holdes uændret, kan vise sig at blive svær at opretholde på grund af Danmarks integration i verdensøkonomien. Danske afgifter kan ikke ligge væsentligt over afgifterne i vores nabolande, da det vil føre til grænsehandel af uacceptabelt omfang. Den danske selskabsskat kan ikke ligge væsentligt over de øvrige vestlige landes, da det vil betyde, at selskaberne flytter deres hovedkvarterer til lande med lavere selskabsbeskatning. Endelig vil den fri bevægelighed af arbejdskraften inden for EU kunne betyde, at der er grænser for, hvor store forskelle i niveauet for indkomstskatten, der kan opretholdes, også selvom der indtil nu kun er observeret begrænset arbejdskraftmobilitet. Alt i alt kan det komme på tale at sænke visse skatter eller afgiftssatser. Det vil betyde, at behovet for besparelser bliver større, end beregningerne viser.

---

³⁵I regeringens 2010 plan er kravet også, at finanspolitikken er holdbar. Ifølge planen løses finansieringsproblemet ved befolkningsudviklingen ved at øge antallet af personer i beskæftigelse (i forhold til det her viste) og samtidig føre en strammere udgiftspolitik i perioden fra 2006 til 2010 end den, der er konsekvensen af nærværende beregninger.

6. Langsigtet befolkningsregnskab

I kapitel 4 diskuteredes den samlede virkning på makroøkonomien og den offentlige sektors økonomi - herunder den finanspolitiske holdbarhed og fordelingen af denne på offentlige delsektorer - af den forventede udvikling i befolkningen. Hovedresultatet er, at der er behov for en permanent finanspolitisk stramning på 2,13 procent af BNP (hvilket svarer til 31,3 mia. kr. i faste priser i 2006), hvis de anvendte antagelser om finanspolitikken fastholdes.

I dette kapitel undersøges de 5 befolkningsgruppers mellemværende med den offentlige sektor givet, at finanspolitikken er holdbar. Det undersøges, om en given befolkningsgruppe (og et givet køn) er nettobetaler til den offentlige sektor eller er nettomodtager af beløb fra den offentlige sektor. I beregningen indgår såvel nulevende som fremtidige generationer i de enkelte befolkningsgrupper, og disse udvikler sig som forudsat i befolkningsprognosen. Beregningen foretages også for de enkelte delsektorer i den offentlige sektor, dvs. stat, amter og kommuner.

Den anvendte metode fordeler det samlede primære offentlige budget hvert år på befolkningsgrupper (samt køn og alder). Det betyder, at alle udgifts- og indtægtsposter i det offentlige primære budget fordeles på de personer, der er i økonomien på et givet tidspunkt. Derefter summeres den tilbagediskonterede strøm af beregnede nettobetaling til den offentlige sektor for den enkelte befolkningsgruppe (og køn). På denne måde måles, hvor meget den offentlige sektor omfordeler mellem befolkningsgrupperne. På helt tilsvarende vis laves beregninger for hver af de tre delsektorer.

Det overordnede resultat er, at Resterende befolkning og Indvandrere fra mere udviklede lande er nettobetaler til den offentlige sektor, mens Indvandrere fra mindre udviklede lande og efterkommere fra såvel mindre som mere udviklede lande er nettomodtagere af beløb fra den offentlige sektor. Opdeles på køn fås, at kvinder fra alle befolkningsgrupper er nettomodtagere af beløb fra den offentlige sektor, mens mænd fra alle befolkningsgrupper på nær Efterkommere fra mindre udviklede lande er nettobetaler til den offentlige sektor.

Kapitlet er struktureret på følgende måde: Først beskrives, hvordan de offentlige udgifter og indtægter fordeles på alder, køn og de 5 befolkningsgrupper. Dernæst vises for hvert køn og befolkningsgruppe, hvorledes de resulterende nettobidrag pr. person varierer med alder i et givet år. Da nettobidragene beregnes endogent i DREAM, vil nettobidraget pr. person af en given alder, et givet køn og en given befolkningsgruppe være forskelligt fra år til år. I tredje afsnit præsenteres resultaterne vedrørende de enkelte befolkningsgruppers samlede nettobidrag til den offentlige sektor målt som nutidsværdien af alle fremtidige nettobidrag.

6.1 Dannelse af individuelle nettobidrag

Dannelsen af individuelle nettobidrag til hver af de offentlige delsektorer foregår ved for et givet år og given delsektor at fordele samtlige poster på delsektorens primære budget på befolkningen opdelt efter alder, køn og befolkningsgruppe. For et individ af en given alder, et givet køn og en given befolkningsgruppe kan man derpå trække de fordelte udgifter fra indtægterne for given offentlig delsektor, hvorved man får individets nettobidrag til denne offentlige delsektor, og adderes disse nettobidrag over alder, køn og befolkningsgruppe, fås saldoen på denne offentlige delsektors primære budget i det pågældende år. Ved at addere det enkelte individs nettobidrag til hver af de offentlige delsektorer findes individets nettobidrag til den offentlige sektor.

Da udgangspunktet for disse beregninger er data genereret i DREAM, gælder det, at en lang række af de nødvendige opdelinger på alder, køn og befolkningsgruppe allerede er foretaget givet modelleringen i DREAM (se kapitel 4). For visse variable gælder imidlertid, at der ikke er foretaget en opdeling, eller at opdelingen er ufuldstændig, hvilket som udgangspunkt skyldes, at modelleringen i DREAM ikke naturligt stiller krav om en opdeling, og i øvrigt, at det ikke er oplagt, hvorledes en eventuel opdeling i så fald skal foretages.

Det følgende gennemgår de anvendte metoder i forbindelse med opdelingen.

1. En del udgifter og indtægter er i DREAM direkte knyttet til køn, alder og befolkningsgruppe, således at den nødvendige opdeling allerede foreligger.
2. Visse udgifter/indtægter kan kun henføres til personer fordelt på køn og alder. I disse tilfælde findes for hver relevant køn og alder den relative fordeling over befolkningsgrupper i den samlede befolkning, og variablene fordeles på befolkningsgrupper efter denne relative fordeling.
3. Visse udgifter/indtægter kan kun henføres til personer fordelt på alder. I disse tilfælde findes for hver relevant alder den relative fordeling over køn og befolkningsgruppe af disponibel indkomst eksklusive renter, og variablene fordeles på køn og befolkningsgruppe efter denne relative fordeling.
4. Visse udgifter/indtægter er som udgangspunkt slet ikke opdelt. Disse fordeles på alder, køn og befolkningsgruppe med samme relative fordeling som den, der observeres i enten:
  - a. den voksne befolkning (over 17 år)
  - eller
  - b. den samlede befolkning

Nedenstående Tabel 21 angiver for hver post på de offentlige delsektorer primære budget, hvilken af ovenstående metoder, der er anvendt ved fordelingen på personer, samt hvor stor en andel af de samlede indtægter hhv. udgifter som de enkelte poster udgør i udgangsåret for hver delsektor.

Blandt indtægterne er indkomstskat af udbetalinger fra opsparingsbaserede pensionsordninger kun fordelt på køn og aldersgrupper i DREAM. Beskatningen af arbejdsmarkedspensionerne står under den personlige indkomstskat, mens de private pensionsordninger står under posten Andre personlige skatter, da det i DREAM antages, at alle de private ordninger er kapitalpensioner. Principielt er det muligt at fordele udbetalinger til opsparingsbaserede pensionsordninger på befolkningsgrupper og ud fra dette at beregne udbetalinger til de enkelte generationer fordelt på befolkningsgrupper. Den nuværende pensionssektor i DREAM er ikke opbygget med henblik på dette, bl.a. fordi data for indestående på opsparingsbaserede pensionsordninger ikke findes opdelt på befolkningsgrupper.

Den anvendte metode betyder, at indvandrere og i mindre grad efterkommere modtager en for høj andel af pensionsudbetalingerne og dermed også betaler en for høj andel af de skatter, som pensionsudbetalingerne leder til.

Tabel 21. Fordelingsprincipper for indtægter og udgifter på de offentlige delsektors primære budget i år 2000

	Sektor			Metode				
	Kommuner	Amter	Staten	1	2	3	4.I	4.II
Indtægter	100.0	100.0	100.0					
Bruttoestindkomst	3.5	4.1	2.5				x	
Forbrugsskatter	3.1	4.5	25.6			x		
Produktionsskatter			19.8				x	
Personlige indkomstskatter	42.2	66.3	17.1	x*				
Andre personlige skatter	0.9		1.4		x			
Arbejdsmarkedsbidrag			12.5	x				
Vægtafgifter fra husholdningerne			1.2		x			
Selskabsskat	1.2		6.0				x	
Pensionsafkastsskat			1.8				x	
Sociale bidrag	0.0	0.0	6.5	x				
Frivillige og imputerede sociale bidrag	1.9	1.3	1.2				x	
Diverse løbende og kapitaloverførsler	2.0	-1.0	3.2				x	
Kapitalskatter (arveafgift)	0.0	0.0	0.6		x			
Overførsler fra andre offentlige sektorer	45.2	24.7	0.6	(x)**				(x)**
Udgifter	100.0	100.0	100.0					
Individuelt offentligt forbrug	36.4	81.8	9.5	x				
Kollektivt	10.8	7.9	14.7					x
Subsidier	1.1	1.9	5.6				x	
Indkomstoverførsler til husholdninger	46.2	1.0	20.0	x***				
Diverse løbende og kapitaloverførsler	-0.9	0.8	10.2				x	
Kapitalakkumulation	3.2	3.9	2.0					x
Overførsler til andre offentlige delsektorer	3.3	2.7	38.1	(x)**				(x)**

*Arbejdsmarkedspensionerne, ATP og SP fordeles efter metode 2. Kapital- og aktieindkomst og beskatning af ejendomme fordeles med metode 3.

** Refusionerne er fordelt efter metode 1, mens de generelle tilskud fordeles efter metode 4.II.

*** Udbetalingerne fra ATP og SP fordeles efter metode 2.

Under posten Sociale bidrag ligger bl.a. indbetalinger til ATP og SP. Disse er fordelt på både alder, køn og herkomst. I beregningerne af pensionerne fra ATP og SP tages ikke hensyn til herkomst, men kun alder og køn. Pensionerne fordeles efter befolkningsgruppernes relative størrelse i den betragtede aldersgruppe. Det fører, som ved de opsparingsbaserede pensionsordninger, til, at indvandrere og efterkommere modtager en for stor del af ATP-udbetalingerne, og derved kommer de også til at betale for meget i personlig indkomstskat.³⁶

Forbrugsskatterne beregnes i DREAM som funktion af de enkelte generationer af husholdningers forbrug. Til brug for beregningen af de enkelte køns og befolkningsgruppers forbrugsskattebetalinger fordeles disse offentlige indtægter efter personernes beregnede disponible indkomst i DREAM.

De poster, som ikke er fordelt på hverken køn, alder eller herkomst, er hovedsageligt skatter betalt af andre end husholdningerne. Disse fordeles med den voksne befolkning over 17 år.

Overførsler fra andre offentlige delsektorer består af generelle tilskud og refusioner. Refusioner kan umiddelbart henføres til modtageren af ydelsen, hvortil refusionen gives. De generelle tilskud er, som navnet antyder, tilskud uden specifikke krav til anvendelsen. Derfor fordeles de på hele befolkningen.

På udgiftssiden ses igen, at udbetalinger fra ATP kun er fordelt på generationer og køn i DREAM. Subsidi-erne og diverse kapital- og løbende overførsler fordeles med den voksne befolkning over 17 år.

De to poster Kollektivt offentligt konsum og Offentlige investeringer er i sagens natur vanskelige at fordele på befolkningen, og det antages derfor, at de fordeles ligeligt på alle personer i økonomien på det givne tidspunkt.

³⁶ Bemærk, at ATP-udbetalinger er udgifter for den offentlige sektor, selvom ATP er en fuldt finansieret ordning. Det skyldes, at DREAM følger Nationalregnskabs konvention om, at ATP er en del af den offentlige sektor. Det betyder også, at indbetalinger til ATP figurerer som indtægt for den offentlige sektor.

Opdelingen af den offentlige sektors udgifter og indtægter på delsektorer foregår på følgende måde: For hovedparten af udgifterne og indtægterne er opdelingen ligetil, da indtægterne og udgifterne umiddelbart kan henføres til en bestemt delsektor. F.eks. betales dagpenge af staten (inkl. sociale fonde og kasser), mens amtsskatten tilfalder amterne. Andre typer kan ikke umiddelbart henføres til en specifik delsektor. Nedenfor ses de anvendte metoder til at fordele indtægter og udgifter på de offentlige delsektorer:

- A. Kan umiddelbart henføres til en offentlig delsektor.
- B. Fordeles med udgangspunkt i den relative fordeling fra udgangsåret.
- C. Fordeles således at produktions-kapital-forholdet holdes konstant for de enkelte delsektorer.

Metode C er brugt til at fordele investeringer og bruttorestindkomsten³⁷. Da det i DREAM er antaget, at forholdet mellem kapitalapparatet og produktionen er konstant for den offentlige sektor som helhed, er det naturligt at overføre antagelsen på de enkelte delsektorer. På indtægtssiden er posterne Andre personlige skatter, Selskabsskat, Frivillige og imputerede sociale bidrag og Diverse løbende overførsler og kapitaloverførsler fordelt efter metode B. For selskabsskatten og Andre personlige skatter gælder, at en del af skatteprovenuet tilfalder kommunerne. For selskabsskatten er det 13,41 procent af provenuet, men da selskabsskatten i DREAM også dækker over bl.a. kulbrinteskatten, er det nødvendigt at beregne kommunernes andel af DREAMs selskabsskat.

På udgiftssiden er subsidierne og Diverse løbende overførsler og kapitaloverførsler fordelt efter metode B. Subsidierne i DREAM er opdelt på nogle hovedkategorier af typer, som ikke er specifikke nok til at kunne fordeles på offentlige delsektorer. De resterende poster kan umiddelbart henføres til en offentlig delsektor. Under posten diverse løbende overførsler og kapitaloverførsler ligger bl.a. overførsler til EU og udlandet i øvrigt, som alle varetages af staten.

6.2 Individuelle nettobidrag

Nettobidraget til den offentlige sektor fordelt på alder, køn og befolkningsgruppe kan udtrykkes pr. person i den relevante gruppe i et givet år ved at dividere med det relevante antal personer i gruppen.

Figur 22 til Figur 25 angiver de aldersfordelte nettobidrag til den offentlige sektor i alt og til hver af de offentlige delsektorer for henholdsvis mænd og kvinder i hver af de 5 befolkningsgrupper. De aldersfordelte nettobidrag er vist for startåret, år 2000. Bemærk, at figurene er lavet for 5-års aldersgrupper.

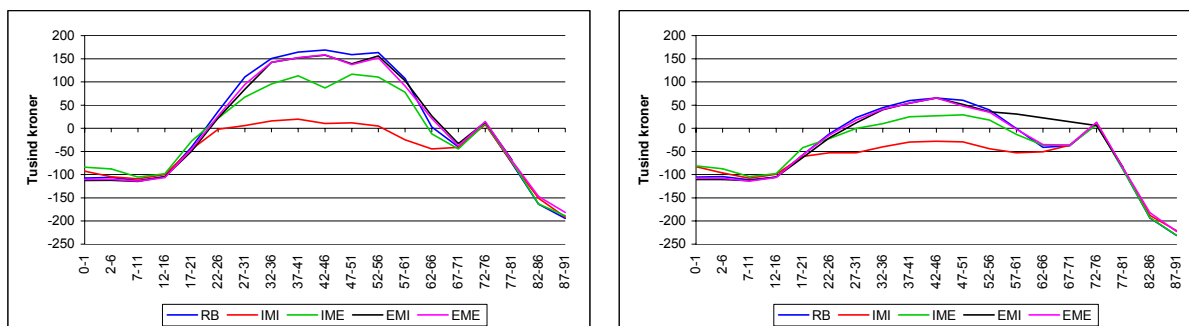
Betragtes først nettobidragene til den samlede offentlige sektor, jf. Figur 22, ses, at der er en tendens til, at aldersfordelingen af nettobidrag har samme "bakkeformede" udvikling for alle befolkningsgrupperne. Der er dog forskel i "bakkernes" højde mellem de enkelte befolkningsgrupper. Generelt er der negative nettobidrag som barn og ung. For yngre mænd er nettobidragene voksende. Nettobidragene bliver positive for 5-årsgruppen fra 22 - 26 år. Nettobidragene topper i aldersgrupperne fra 32-36 år til 57-61 år, hvorefter de falder igen og bliver negative for aldersgruppen fra 67-71 år. Bortset fra en midlertidig stigning (der skyldes DREAMs placering af beskatning af kapitalpensioner) er nettobidragene faldende med voksende alder efter pensionsalderen. Det skyldes, at udgifterne til offentlige serviceydelser per person er voksende med pensionisternes alder, jf. kapitel 4.

Der er nogle kvantitative forskelle mellem befolkningsgrupperne. For børn og unge ligger nettoudgifterne for det offentlige på omkring 100 tusinde kr. pr. person pr. år for alle grupper, idet der dog er en tendens til, at indvandergrupperne modtager et lidt lavere nettobeløb fra den offentlige sektor. Dette skyldes

³⁷ | Nationalregnskabsdefinitioner er bruttorestindkomsten lig med afskrivningerne på kapitalapparatet.

hovedsageligt disse gruppers lavere forbrug af offentlige børneinstitutioner, mens forøgede børnebidrag fra det offentlige trækker i den modsatte retning, jf. kapitel 4.

Figur 22. Nettobidrag til den offentlige sektor fordelt på alder og befolkningsgrupper, år 2000
Mænd venstre figur, kvinder højre figur

Note: RB er Resterende befolkning, IMI indvandrere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande, EMI er efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande, og EME er efterkommere efter indvandrere fra mere udviklede lande.

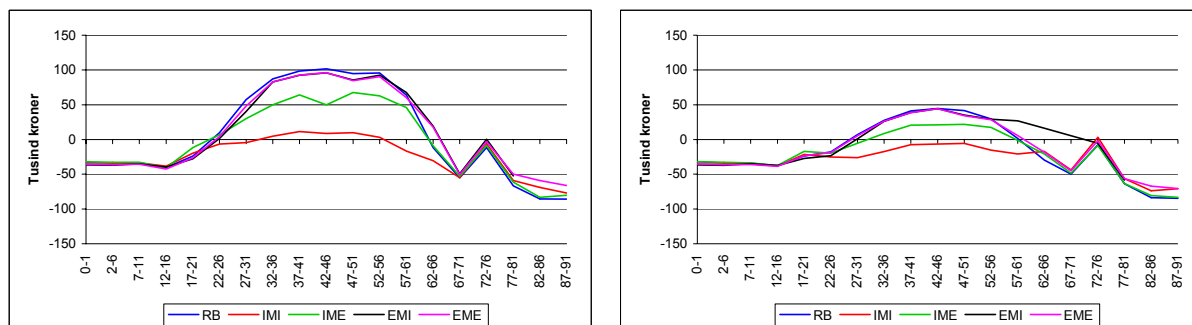
For mænd i aldersgruppen fra 32-36 år til aldersgruppen 57-61 år er nettobidragene til den offentlige sektor størst. For mænd fra Resterende befolkning er niveauet på godt 150 tusinde kr. pr. person, mens det er på knap 150 tusinde for efterkommergrupperne.³⁸ Indvandrermand fra mere udviklede lande når et niveau for nettobidragene på godt 100 tusinde, men stigningen med alderen er lidt langsommere end for de øvrige grupper, så toppunktet nås først i aldersgruppen fra 37-41 år. Tilsvarende begynder nettobidragene at falde lidt tidligere i livsforløbet. Indvandrermand fra mindre udviklede lande afviger fra de øvrige grupper ved ikke at have nær så høje nettobidrag i den erhvervsaktive alder. For denne gruppe er de maksimale nettobidrag på 25 tusinde kr.

For kvinder er der en langsommere stigning i nettobidragene med alderen fra 20-års-alderen end hos mændene. Kvindernes nettobidrag topes for aldersgruppen fra 42-46 år (bortset fra indvandrerkvinder fra mere udviklede lande, hvis nettobidrag topes med ca. 30 tusinde kr. i aldersgruppen fra 47-51). For kvinder fra Resterende befolkning og de to efterkommergrupper ligger maksimummet på ca. 60 tusinde kr. For indvandrerkvinder fra mindre udviklede lande gælder specielt, at alle aldersgrupper har negative nettobidrag til den offentlige sektor.

Hvis de samlede nettobidrag fordeles på de offentlige delsektorer, ses, at spredningen mellem de forskellige befolkningsgruppers nettobidragsprofiler er størst for den statslige sektor, jf. Figur 23. For mænd topes nettobidragene i aldersgruppen 42-46 år med godt 100 tusinde kroner pr. person. Efterkommergrupperne ligger på omkring 90 tusinde, mens indvandrere fra mere udviklede lande har et niveau på omkring 60 tusinde og indvandrere fra mindre udviklede lande ligger nede på et nettobidrag til staten på 10 tusinde kr. for denne aldersgruppe. Det er således omkring $\frac{3}{4}$ af den samlede forskel i mændenes nettobidragsprofiler for den offentlige sektor som helhed, der bæres af staten.

³⁸ Bemærk, at med hovedforløbet forudsætninger om, at erhvervs- og overførselsindkomstfrekvenser er identiske for de to efterkommergrupper, bliver de aldersfordelte nettobidrag pr. person for de to efterkommergrupper stort set ens.

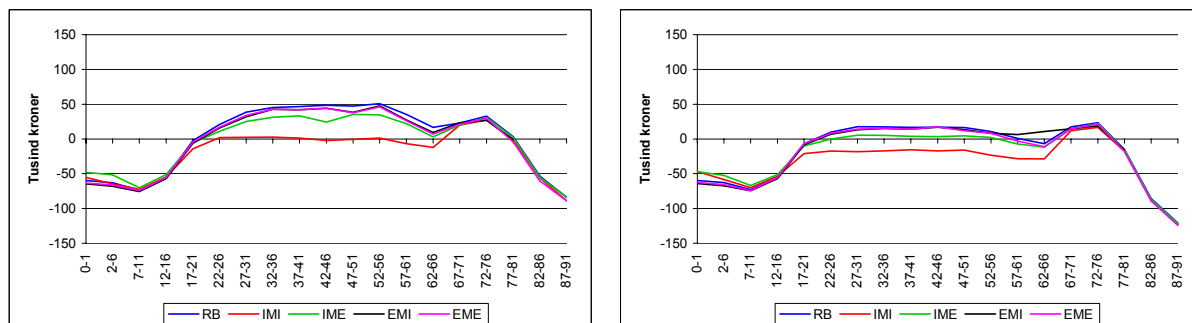
Figur 23. Nettobidrag til den statslige sektor fordelt på alder og befolkningsgrupper, år 2000
Mænd venstre figur, kvinder højre figur

Note: RB er Resterende befolkning, IMI indvandrere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande, EMI er efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande, og EME er efterkommere efter indvandrere fra mere udviklede lande.

For kvinder gælder ligeledes, at den største del af variationen mellem nettobidragsprofilerne for de enkelte befolkningsgrupper bæres af staten. For kvinder fra Resterende befolkning og de to efterkommergrupper topper nettobidraget til staten i aldersgruppen 42-46 år med 40 tusinde kr. For indvandrerkvinder fra mere udviklede lande er nettobidraget til staten ca. 20 tusinde kr. For indvandrerkvinder fra mindre udviklede lande er det på minus 10 tusinde kr. Det svarer til, at mere end halvdelen af den samlede forskel i kvindernes nettobidragsprofiler dækkes af staten.

Figur 24. Nettobidrag til kommunerne fordelt på alder og befolkningsgrupper, år 2000
Mænd venstre figur, kvinder højre figur

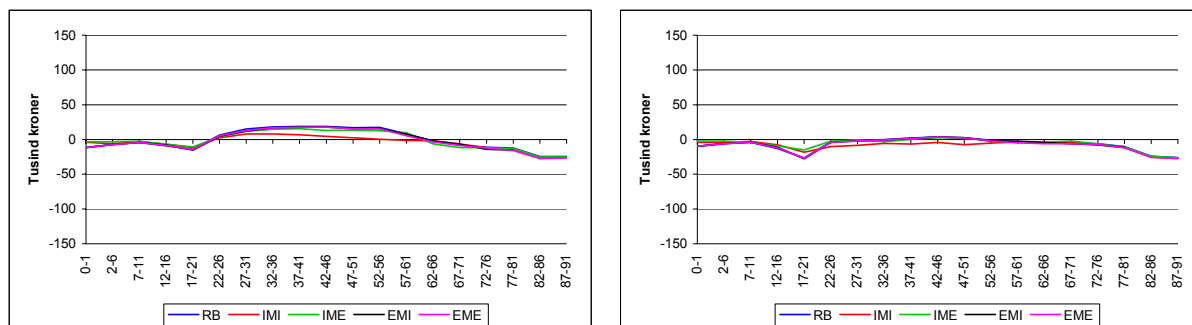

Note: RB er Resterende befolkning, IMI indvandrere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande, EMI er efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande, og EME er efterkommere efter indvandrere fra mere udviklede lande.

For kommunerne ligger de maksimale nettobidrag for (midaldrende) mænd på mellem 50 tusinde kr. og 0 kr., med de to yderpunkter repræsenteret ved henholdsvis mænd fra Resterende befolkning og mænd fra gruppen af indvandrere fra mindre udviklede lande. For kvinderne er der en tilsvarende forskel, men her ligger de maksimale nettobidrag til kommunerne på mellem plus og minus 25 tusinde kr. Dette er afbildet i Figur 24.

Endelig er der amterne, som udgør den mindste af de tre delsektorer og derfor har de laveste maksimale nettobidrag, jf. Figur 25. For denne sektor svinger de maksimale nettobidrag for mænd mellem knap 20 og knap 10 tusinde kr. for mænd i sidste halvdel af 30'erne. For kvinder er det maksimale punkt på nettobidragsprofilerne kun lige positivt for de fleste befolkningsgrupper, mens det tilsvarende tal for kvinder fra mindre udviklede lande er minus 5 tusinde kr.

Figur 25. Nettobidrag til amterne fordelt på alder og befolkningsgrupper, år 2000
Mænd venstre figur, kvinder højre figur

Note: RB er Resterende befolkning, IMI indvandrere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande, EMI er efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande, og EME er efterkommere efter indvandrere fra mere udviklede lande.

Ved sammenligninger af de enkelte befolkningsgruppers aldersfordelte nettobidrag skal man være opmærksom på, at sandsynligheden for, at en person opholder sig i Danmark, er forskellig fra befolkningsgruppe til befolkningsgruppe. Den gennemsnitlige indvandrer kommer til Danmark i starten af 20-årsalderen, hvorfor en betydelig del af de negative nettobidrag til den offentlige sektor ikke optræder. Tilsvarende gælder, at udvandringssandsynligheden for indvandrere, specielt fra mere udviklede lande, er højere.

Der vil derfor være en lavere andel af indvandrere fra mere udviklede lande, der opholder sig i Danmark som gamle, og som derfor har de negative nettobidrag, der gælder for denne gruppe.³⁹

De enkelte befolkningsgruppers årlige bidrag til den offentlige sektors primære budget kan beregnes ud fra nettobidragene fordelt på alder, køn og befolkningsgruppe samt antallet og fordelingen af personer på alder, køn og befolkningsgruppe. Hermed findes f.eks. indvandrere fra mindre udviklede landes nettobidrag til det offentlige budget i et givet år. Dette gøres i Økonomiministeriet (1997), Wadensjö (2000) og Wadensjö & Orrje (2002).⁴⁰ Da aldersfordelingerne i de forskellige befolkningsgrupper er meget forskellige, vil dette i høj grad påvirke opgørelserne. Det er derfor vanskeligt ud fra et enkelt års nettobidrag for de enkelte befolkningsgrupper at slutte noget om langsigtetsnettobidragene for de enkelte grupper.

De årlige nettobidrag til den offentlige sektor pr. befolkningsgruppe anvendes derfor i det følgende til at danne et "befolkningsgrupperegnskab", der tager højde for den fremtidige udvikling i antallet og alderssammensætningen af personer i de enkelte befolkningsgrupper.

6.3 Langsigtetsbidrag for de enkelte befolkningsgrupper

Med udgangspunkt i befolkningsfremskrivningen og den gennemførte beregning af den økonomiske udvikling på DREAM samt de efterfølgende beregnede nettobidrag til den offentlige sektor pr. person kan man nu udregne et såkaldt "befolkningsgrupperegnskab". Konkret opdeles befolkningen i 10 køns- og befolkningsgrupper (2 køn og 5 befolkningsgrupper), og for hver af disse grupper udregnes nutidsværdien (ved fremskrivningens startår) af de nettobidrag til hver af de tre offentlige delsektorer, som gruppens medlemmer har i hele fremskrivningen.

³⁹ I beregningerne er der set bort fra, at udvandrede har ret til folkepension.

⁴⁰ Ingen af de to refererede undersøgelser fordeler hele det primære budget på befolkningsgrupper. Målene er derfor påvirket af, hvilke indtægter og udgifter der er undtaget fra opgørelsen.

For et givet år gælder som nævnt ovenfor, at summen af hele befolkningens nettobidrag giver saldoen på den offentlige sektors primære budget. Da befolkningsgrupperegnskabet køns- og gruppevis opgør nutidsværdien af samtlige fremtidige individuelle nettobidrag, gælder derfor, at hvis man adderer nettobidragene for de 10 køns- og befolkningskategorier, fås summen opgjort i nutidsværdi af den offentlige sektors nuværende og fremtidige primære budgetoverskud. Da det er et krav i DREAM, at finanspolitikken er holdbar, må det nødvendigvis gælde, at denne nutidsværdi er lig den offentlige gæld i udgangsåret. Befolkningsgrupperegnskabet opgør dermed, hvor meget de forskellige køns- og befolkningsgrupper hver for sig kommer til at bidrage med i forbindelse med sikringen af den finanspolitiske holdbarhed, givet befolkningsudviklingen og den fastlagte finanspolitik.⁴¹

De enkelte befolkningsgruppers tilbagediskonterede fremtidige nettobidrag summerer til 435,3 mia. kr., hvilket netop er den offentlige gæld målt ved den akkumulerede nettofordringserhvervelse i den offentlige sektor i år 2000. Dette tal findes i Tabel 22, i tabellen for den offentlige sektor i alt (nederste del) og for alle befolkningsgrupper i alt og begge køn.

Det gælder både i hovedforløbet og i alle alternative forløb, at summen af de tilbagediskonterede fremtidige nettobidrag summer til den offentlige gæld i udgangspunktet. Derfor gælder også, at summen af ændringerne i nettobidragene over alle befolkningsgrupper er nul, når et alternativt forløb sammenlignes med hovedforløbet. Ændringerne kan derfor fortolkes som en beregning af, hvilke grupper der kommer til at betale for den pågældende ændring, og hvilke grupper der får reduceret deres bidrag til den offentlige sektor.

Resultaterne fremgår af Tabel 22. Nederste del af tabellen vedrører den offentlige sektor i alt og er for hver celle summen af de tilsvarende celler i de tre ovenstående dele af tabellen. Det ses af tabellens nederste del, at i hovedforløbet bidrager nuværende og fremtidige generationer af gruppen Resterende befolkning med et beløb til den offentlige sektor, der målt i tilbagediskonteret værdi svarer til en formue på 774,6 mia. kr. Beløbet går til at dække ydelser på den eksisterende gæld og nettobidrag til de fremtidige offentlige udgifter. Bidraget fra gruppen Resterende befolkning dækker over et meget stort positivt bidrag for mænd fra denne gruppe på 2860,9 mia. kr. og et også meget betydeligt negativt beløb for kvinder fra denne gruppe på 2086,3 mia. kr.

Det fremgår også, at indvandrere fra mere udviklede lande også bidrager positivt til finansieringen af den offentlige gæld og de fremtidige nettoudgifter for den offentlige sektor. De øvrige befolkningsgrupper, dvs. indvandrere fra mindre udviklede lande og de to efterkommergrupper, er nettomodtagere af beløb fra den offentlige sektor.

Det kan være vanskeligt at forholde sig til de meget store formuestørrelser, fordi de jo betales/modtages af alle nuværende og fremtidige generationer. En anden måde at præsentere størrelserne på er at omregne disse til en annuitet, hvorved tallene udtrykker det konstante årlige beløb målt i faste priser, som den enkelte befolkningsgruppe enten bidrager med eller modtager fra den offentlige sektor (og de tre delsektorer). Gøres dette, fås f.eks., at Resterende befolkning samlet bidrager med et årligt beløb på 22,8 mia. kr. i faste priser til den offentlige sektor.⁴²

---

⁴¹ Regnskaber af denne type kaldes ofte for "generationsregnskaber". Denne betegnelse anvendes ikke her, fordi der ikke ses på de enkelte generationer. Betegnelsen "generationsregnskab" hidrører fra, at de første beregninger af denne type opgjorde, hvor meget henholdsvis nulevende og fremtidige generationer bidrog med til sikringen af finanspolitisk holdbarhed (Auerbach og Kotlikoff, 1987).

⁴² De 22,8 mia. kr. i Tabel 23 er den annuiserede værdi af de 773,9 mia. kr. i Tabel 22 ved en realrente på 3,0 procent svarende til den, der anvendes i DREAM-fremskrivningen.

Tabel 22. Befolkningsregnskab fordelt på offentlige delsektorer, befolkningsgrupper og køn (mia. kr.)

Staten			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	1783.2	-679.7	1103.5
Indv. mindre udv. lande	-27.2	-97.2	-124.5
Indv. mere udv. lande	83.1	-22.5	60.5
Efterk. mindre udv. lande	26.4	-38.7	-12.3
Efterk. mere udv. lande	9.9	-7.3	2.6
I alt	1875.3	-845.5	1029.9

Amter			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	272.5	-486.7	-214.1
Indv. mindre udv. lande	7.5	-35.9	-28.4
Indv. mere udv. lande	20.8	-12.4	8.4
Efterk. mindre udv. lande	2.4	-22.4	-20.1
Efterk. mere udv. lande	1.1	-5.1	-4.0
I alt	304.3	-562.5	-258.2

Kommuner			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	805.1	-919.9	-114.7
Indv. mindre udv. lande	-9.0	-102.6	-111.6
Indv. mere udv. lande	62.2	-14.9	47.3
Efterk. mindre udv. lande	-48.4	-84.1	-132.5
Efterk. mere udv. lande	-7.3	-17.5	-24.8
I alt	802.6	-1139.0	-336.4

I alt			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	2860.9	-2086.3	774.6
Indv. mindre udv. lande	-28.8	-235.7	-264.5
Indv. mere udv. lande	166.1	-49.9	116.2
Efterk. mindre udv. lande	-19.6	-145.2	-164.8
Efterk. mere udv. lande	3.7	-29.9	-26.3
I alt	2982.3	-2547.0	435.3

Opdelt på mænd og kvinder fra den Resterende befolkning svarer det til, at mændene tilsammen hvert år betaler et fast årligt beløb på 84,4 mia. kr. i faste priser, mens kvinderne i alt hvert år modtager et fast årligt beløb på 61,5 mia. kr.

Nuværende og fremtidige indvandrere fra mere udviklede lande bidrager til finansieringen af den eksisterende offentlige gæld og de fremtidige offentlige nettoudgifter med et beløb, der målt i tilbagediskonteret værdi svarer til en formue på 116,2 mia. kr., jf. Tabel 22. Det svarer til, at befolkningsgruppen i alt indbetaler et fast årligt beløb på 3,4 mia. kr. i faste priser. Som ved Resterende befolkning gælder, at bidraget til nettofinansieringen fremkommer ved, at mændene har et positivt nettobidrag, mens kvinderne har et negativt.

For gruppen af nuværende og fremtidige indvandrere fra mindre udviklede lande gælder omvendt, at denne er nettomodtager af offentlige udgifter, der i tilbagediskonteret værdi svarer til en formue på 264,5 mia. kr. Det svarer til, at gruppen hvert år modtager et fast beløb svarende til 7,8 mia. kr. fra den offent-

lige sektor. Også for denne gruppe gælder, at mændene er nettobidragydere til den offentlige sektor, mens kvinderne er nettomodtagere af offentlige udgifter.

Summeres de gennemsnitlige årlige beløb for indvandrere fra mindre og mere udviklede lande fås et udtryk for, hvor meget det samlede antal af nuværende og fremtidige indvandrere koster den offentlige sektor målt som et fast årligt gennemsnitsbeløb. Der fås 4,4 mia. kr. pr. år i faste priser. Dette beløb inkluderer ikke nettoudgifter til indvandrernes efterkommere.

Tabel 23. Gennemsnitlige årlige nettobidrag fordelt på offentlige delsektorer for nuværende og fremtidige generationer fordelt på befolkningsgrupper og køn

Staten			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	52.6	-20.0	32.5
Indv. mindre udv. lande	-0.8	-2.9	-3.7
Indv. mere udv. lande	2.4	-0.7	1.8
Efterk. mindre udv. lande	0.8	-1.1	-0.4
Efterk. mere udv. lande	0.3	-0.2	0.1
I alt	55.3	-24.9	30.4

Amter			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	8.0	-14.3	-6.3
Indv. mindre udv. lande	0.2	-1.1	-0.8
Indv. mere udv. lande	0.6	-0.4	0.2
Efterk. mindre udv. lande	0.1	-0.7	-0.6
Efterk. mere udv. lande	0.0	-0.2	-0.1
I alt	9.0	-16.6	-7.6

Kommuner			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	23.7	-27.1	-3.4
Indv. mindre udv. lande	-0.3	-3.0	-3.3
Indv. mere udv. lande	1.8	-0.4	1.4
Efterk. mindre udv. lande	-1.4	-2.5	-3.9
Efterk. mere udv. lande	-0.2	-0.5	-0.7
I alt	23.7	-33.6	-9.9

I alt			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	84.4	-61.5	22.8
Indv. mindre udv. lande	-0.8	-7.0	-7.8
Indv. mere udv. lande	4.9	-1.5	3.4
Efterk. mindre udv. lande	-0.6	-4.3	-4.9
Efterk. mere udv. lande	0.1	-0.9	-0.8
I alt	87.9	-75.1	12.8

Både efterkommere efter indvandrere fra mere og mindre udviklede lande er nettomodtagere af offentlige udgifter. Nuværende og fremtidige efterkommere fra mere udviklede lande modtager samlet et beløb, der i tilbagediskonteret værdi svarer til en formue på 26,3 mia. kr. Det svarer til, at gruppen modtager et gennemsnitligt årligt beløb på 0,8 mia. kr. i faste priser. Bemærk, at selvom efterkommernes aldersfordelte nettobidrag generelt er højere end indvandrernes, er efterkommerne fra mere udviklede lande net-

tomodtagere af offentlige udgifter, mens indvandrere fra mere udviklede lande er nettobidragssydere til den offentlige sektor. Det skyldes naturligvis, at efterkommerne har en tendens til at opholde sig længere i Danmark end indvandrerne, og at den ekstra opholdsperiode specielt ligger i de dele af livet, hvor der er negative nettobidrag til den offentlige sektor.

Nuværende og fremtidige efterkommere fra mindre udviklede lande modtager samlet et nettobeløb fra den offentlige sektor, der svarer til 164,2 mia. kr. Det svarer til, at efterkommere fra mindre udviklede lande modtager et gennemsnitligt beløb på 4,9 mia. kr. i faste priser om året.

Årsagen til, at efterkommere fra mindre udviklede lande er væsentligt dyrere end efterkommere fra mere udviklede lande, selvom de aldersafhængige nettobidrag er stort set identiske, er for det første, at der er væsentligt flere efterkommere fra mindre udviklede lande, og for det andet, at udvandrings sandsynligheden er lidt højere for efterkommere fra mere udviklede lande, hvilket betyder, at de forventede nettoudgifter pr. person er lidt lavere.

De samlede gennemsnitlige offentlige udgifter til nuværende og fremtidige indvandrere og efterkommere bliver derfor 10,1 mia. kr. i faste priser om året, givet befolkningsudviklingen og givet den holdbare finanspolitik.

Dette kan dog ikke tages som udtryk for omkostningen af hele den afledte effekt på befolkningsudviklingen af indvandringen. Efterhånden vil de efterfølgende generationer blive en del af den Resterende befolkning og således være blandt dem, der bidrager til finansieringen af den eksisterende gæld og de fremtidige nettoudgifter. De 10,1 mia. kr. i faste priser om året kan fortolkes som nettoudgifterne til første- og andengenerationsindvandrere plus visse tredjegenerationsindvandrere.

Betragtes såvel amternes som kommunernes udgifter, ses af Tabel 23, at disse offentlige delsektorer har negative nettobidrag fra alle befolkningsgrupper på nær indvandrere fra mere udviklede lande. Det vil sige, at for kommuner og amter gælder, at også den Resterende befolkning har negative nettobidrag. Det skyldes, at det er antaget, at besparelsen, der sikrer holdbarheden, ligger på statens finanser.

Indvandrere fra mindre udviklede lande modtager nettoudgifter fra kommunerne på gennemsnitligt 3,4 mia. kr. pr. år i faste priser, og 0,8 mia. kr. fra amterne, mens de gennemsnitligt modtager 3,7 mia. kr. pr. år fra staten. Kommuner og amter står altså for 53 procent af nettooverførslerne til indvandrere fra mindre udviklede lande.

For efterkommere fra mindre udviklede lande er den samlede nettoudgift for den offentlige sektor på 4,9 mia. kr. pr. år og derfor lavere end for indvandrere fra mindre udviklede lande, som er på 7,8 mia. kr. pr. år. Derimod har kommuner og amter gennemsnitlige nettoudgifter til efterkommere fra mindre udviklede lande på 4,5 mia. kr. i faste priser pr. år mod 4,1 mia. kr. til indvandrere fra mindre udviklede lande. Det betyder, at kommuner og amter står for knap 92 procent af nettoudgifterne til efterkommere fra mindre udviklede lande.

Det skyldes, at efterkommerne (i modsætning til indvandrere) fødes i Danmark og derfor opholder sig i landet som børn og modtager offentlige serviceydelser i form af børneinstitutioner og skolegang. Endvidere er sandsynligheden for, at de opholder sig i landet som gamle (og derfor modtager offentlige serviceydelser) større på grund af den lavere udvandringssandsynlighed end blandt indvandrere. Det forøgede forbrug på de offentlige serviceydelser, som følger af efterkommernes tendens til at opholde sig i Danmark hele livet, betyder, at de modtager mere fra særligt den kommunale delsektor end indvandrerne. Da efterkommere har højere erhvervsfrekvens og lavere overførselsindkomstfrekvens end indvandrere, betyder det, at staten får større skatteindtægter og lavere udgifter til efterkommerne end til indvandrerne. Denne delsektor har derfor lavere nettoudgifter til efterkommerne end til indvandrerne.

For indvandrere og efterkommere fra mere udviklede lande gælder, at disse grupper betaler et positivt nettobidrag til staten. For indvandrerne er dette også tilfældet for deres nettobidrag til kommuner og amter. Efterkommere fra mere udviklede lande er derimod nettomodtagere af udgifter fra amter og kommuner. Som ved efterkommere fra mindre udviklede lande skyldes denne forskel, at efterkommerne i højere grad end indvandrere opholder sig i Danmark på tidspunkter i livet, hvor de kommunale og amtskommunale serviceydelser er høje.

6.4 Lavere erhvervsfrekvenser for efterkommere fra mindre udviklede lande

Hvis risikoscenariet, hvor efterkommere fra mindre udviklede lande antages at have lavere erhvervsfrekvenser, bliver realiseret, vil det naturligvis påvirke befolkningsregnskabet, idet nettobidraget fra efterkommere fra mindre udviklede lande vil blive reduceret for de fleste aldersgrupper i den erhvervsaktive alder. Da dette gælder for såvel nuværende som fremtidige generationer af efterkommere, vil denne befolkningsgruppe komme til at modtage et større nettobeløb fra den offentlige sektor end i hovedforløbet.

I Tabel 24 er vist ændringen i befolkningsgrupperegnskabet som følge af den lavere erhvervsfrekvens for efterkommere fra mindre udviklede lande. Det fremgår af tabellens nederste del, at efterkommere fra mindre udviklede lande i alt modtager gennemsnitligt 2,0 mia. kr. pr. år ekstra fra den offentlige sektor som følge af faldet i deres erhvervsfrekvens og de modgående stigninger i deres overførselsindkomstfrekvenser.

Det fremgår også, at de nødvendige besparelser, der må gennemføres for at sikre den finanspolitiske holdbarhed som følge af de lavere nettobetaling fra efterkommere fra mindre udviklede lande, især vil betyde, at Resterende befolkning kommer til at bidrage mere til den offentlige sektor. Denne gruppes samlede nettobetaling stiger med gennemsnitligt 1,7 mia. kr. pr. år i faste priser. Også indvandrere fra både mere og mindre udviklede lande får stigende nettobetaling. For hver af disse grupper stiger de gennemsnitlige årlige nettobetaling med 0,1 mia. kr. i faste priser.

Denne fordeling af, hvilke befolkningsgrupper der kommer til at betale for de øgede nettoudgifter til efterkommere fra mindre udviklede lande, afhænger naturligvis af, hvordan udgifterne antages finansieret. I det aktuelle tilfælde er det, som nævnt, en reduktion i det kollektive offentlige konsum, der finansierer merudgifterne. Det betyder, at reduktionen er fordelt jævnt ud på de personer, der er i økonomien. Når Resterende befolkning betaler hovedparten af reduktionen, skyldes det - givet den anvendte finansieringsregel - alene denne befolkningsgruppes relative størrelse.

Befolkningsgruppernes delregnskab med staten påvirkes mest som følge af efterkommerne fra mindre udviklede landes lavere erhvervsfrekvenser. De betyder, at staten i gennemsnit skal betale et nettobeløb, der er 1,1 mia. kr. højere om året i faste priser til denne befolkningsgruppe.

På den anden side er det staten, der får de ekstra beløb, der følger af besparelsen på det kollektive offentlige konsum, hvilket skyldes antagelsen om, at det er de statslige udgifter til denne post, der tager den nødvendige tilpasning.

Betragtes delregnskabet for kommuner, ses, at også her er øgede nettoudgifter til efterkommere fra mindre udviklede lande. Mere overraskende er det, at Resterende befolkning også i kommuneregnskabet kommer til at bidrage til finansieringen. Det skyldes en teknisk postering, som skyldes, at balancetilskud fra staten til kommunen betragtes som betalt af hele befolkningen (svarende til at en del af den statslige besparelse via balancetilskuddet overføres til det kommunale delregnskab).

Tabel 24. Ændringen i de gennemsnitlige årlige nettobidrag til offentlige delsektorer fordelt på befolkningsgrupper og køn (mia. kr. i faste priser pr. år)

Staten			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	0.6	0.7	1.3
Indv. mindre udv. lande	0.0	0.0	0.1
Indv. mere udv. lande	0.0	0.0	0.1
Efterk. mindre udv. lande	-0.6	-0.5	-1.1
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	0.1	0.2	0.3

Amter			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	0.0	0.0	0.0
Indv. mindre udv. lande	0.0	0.0	0.0
Indv. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
Efterk. mindre udv. lande	-0.1	-0.1	-0.1
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	-0.1	-0.1	-0.1

Kommuner			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	0.2	0.2	0.5
Indv. mindre udv. lande	0.0	0.0	0.0
Indv. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
Efterk. mindre udv. lande	-0.3	-0.5	-0.8
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	0.0	-0.2	-0.2

I alt			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	0.9	0.9	1.7
Indv. mindre udv. lande	0.1	0.1	0.1
Indv. mere udv. lande	0.0	0.0	0.1
Efterk. mindre udv. lande	-0.9	-1.1	-2.0
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	0.1	-0.1	0.0

7. De gennemførte ændringer i indvandrings- og integrationspolitikken

I dette kapitel vurderes de befolkningsmæssige og økonomiske virkninger af de ændringer i indvandrings- og integrationspolitikken, som er gennemført i 2002. Det drejer sig dels om ændringen af udlændingeloven og ægteskabsloven ved lov nr. 365 af 6. juni 2002 og dels om ændringerne i lov om aktiv socialpolitik og integrationsloven (indførelsen af starthjælp) ved lov nr. 361 af 6. juni 2002.

Da begge de gennemførte lovændringer er inkluderet som en del af den gennemførte politik, der ligger til grund for fremskrivningen i kapitel 4, er det nødvendigt at gennemføre analysen ved at se på en alternativ udvikling, som ville være fremkommet, hvis lovændringerne ikke havde været gennemført. Det er derfor effekten af at føre lovgivningen tilbage til situationen før lovændringen, der beregnes i dette kapitel.

Af tekniske grunde antages, at de oprindelige regler (gen)indføres med virkning fra 2003, selvom lovændringen trådte i kraft pr 1. juli 2002.

7.1 Ændringen af udlændingeloven og ægteskabsloven

Ændringen i udlændinge- og ægteskabslovgivningen betyder, at der er indført en række ændringer i kriterierne for at få tildelt opholdstilladelse i Danmark. For en gennemgang af de forskellige opholdsgrundlag og antallet af personer, der får opholdstilladelse på et givet grundlag, henvises til Markeprand, Stephensen & Pedersen (2003). De vigtigste ændringer i reglerne er:

1. at opholdstilladelse til "asylansøgere med de facto status" ikke længere gives, og der i stedet er indført mulighed for at give opholdstilladelse til "asylansøgere med beskyttelsesstatus". Det sidstnævnte begreb omfatter asyl til personer, som Danmark er forpligtet til gennem de internationale konventioner, som Danmark har tiltrådt. Gruppen af personer, der kan opnå opholdstilladelse efter beskyttelsesbegrebet, er snævrere end gruppen af personer, der tidligere kunne opnå opholdstilladelse efter de facto begrebet
2. at det ikke længere er muligt at søge om asyl fra en dansk repræsentation i udlandet
3. at adgangen til at få opholdstilladelse af beskæftigelses- eller erhvervmæssige grunde er lempet
4. at retten til familiesammenføring af forældre over 60 år er bortfaldet
5. at retten til at få familiesammenført en ægtefælle er betinget af, at begge parter er mindst 24 år
6. at retten til at få familiesammenført en ægtefælle for alle personer er betinget af, at det kan godtgøres, at den herboende kan forsørge den familiesammenførte
7. at retten til at få familiesammenført en ægtefælle for alle personer er betinget af, at ægtefællernes samlede tilknytning til Danmark er større end til et andet land

De skærpede regler for tildeling af asyl antages i DREAMs befolkningsfremskrivning, at reducere den årlige indvandring med mellem 2,5 og 3 tusinde personer, jf. Markeprand, Stephensen & Pedersen (2003).

Begrænsningerne i adgangen til familiesammenføring af ægtefæller fører til en reduktion i indvandringen, der gradvist vokser fra 0,5 tusinde til knap 2,0 tusinde gennem perioden.

Den samlede reduktion i indvandringen som følge af de ændrede regler er derfor voksende over tid. Reduktionen er på 2,9 tusinde personer første år og vokser til 4,5 tusinde personer om året på langt sigt. Reduktionen vedrører stort set udelukkende indvandrere fra mindre udviklede lande.

Reduktionen i nettoindvandringen er derimod svagt aftagende over tid og ligger i hele perioden på mellem 2,1 og 2,9 tusinde personer om året.

Effekten af at fastholde de gamle regler frem for at indføre de nye er derfor, at indvandringen og befolkningen vokser relativt til udviklingen i hovedforløbet. I Tabel 25 vises befolkningsudviklingen i alternativet og målt i forhold til hovedforløbet.

Det ses, at befolkningen med de hidtidige regler forventes at vokse gennem dette århundrede, således at der forventes 5,698 mio. personer i Danmark ved udgangen af århundredet. Det er 0,484 mio. flere end i situationen med de nye regler. Stigningen i befolkningen målt i forhold til hovedforløbet kommer gradvist gennem århundredet. I 2040 er der således kun 146 tusinde personer flere i situationen med de hidtidige regler.

Tabel 25. Befolkningsudviklingen når der bortses fra ændringen i udlændingeloven og ægteskabsloven. Niveau og ændring i forhold til hovedforløb (1000 personer)

Population fordelt efter herkomst	Forløb i udvalgte år					Ændringer ift. hovedforløb				
	2002	2010	2020	2040	2100	2002	2010	2020	2040	2100
Indvandrere fra mindre udviklede lande	169.0 (100.0)	230.1 (136.1)	302.9 (179.2)	430.1 (254.4)	579.8 (343.0)	0.0 (100.0)	18.5 (108.7)	41.6 (115.9)	82.5 (123.7)	151.1 (135.2)
Indvandrere fra mere udviklede lande	156.4 (100.0)	178.3 (114.0)	195.2 (124.8)	213.1 (136.3)	224.3 (143.5)	- (100.0)	1.9 (101.1)	3.2 (101.7)	4.5 (102.2)	6.4 (102.9)
Efterkommere fra mindre udviklede lande	72.0 (100.0)	116.8 (162.2)	180.4 (250.4)	319.0 (442.9)	569.4 (790.7)	- (100.0)	2.0 (101.8)	12.5 (107.4)	50.3 (118.7)	162.8 (140.0)
Efterkommere fra mere udviklede lande	24.1 (100.0)	31.4 (130.0)	40.6 (168.3)	58.4 (242.2)	97.2 (403.0)	- (100.0)	0.0 (100.0)	0.1 (100.2)	0.4 (100.7)	1.8 (101.9)
Resterende befolkning	4 954.3 (100.0)	4 891.0 (98.7)	4 747.2 (95.8)	4 414.4 (89.1)	4 227.4 (85.3)	- (100.0)	0.3 (100.0)	1.8 (100.0)	8.7 (100.2)	162.0 (104.0)
I alt	5 375.8 (100.0)	5 447.5 (101.3)	5 466.3 (101.7)	5 435.1 (101.1)	5 698.2 (106.0)	- (100.0)	22.7 (100.4)	59.1 (101.1)	146.4 (102.8)	484.1 (109.3)
Relativ fordeling efter herkomst										
Indvandrere fra mindre udviklede lande	3.1%	4.2%	5.5%	7.9%	10.2%	0.0%	0.3%	0.7%	1.3%	2.0%
Indvandrere fra mere udviklede lande	2.9%	3.3%	3.6%	3.9%	3.9%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-0.2%
Efterkommere fra mindre udviklede lande	1.3%	2.1%	3.3%	5.9%	10.0%	0.0%	0.0%	0.2%	0.8%	2.2%
Efterkommere fra mere udviklede lande	0.4%	0.6%	0.7%	1.1%	1.7%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	-0.1%
Resterende befolkning	92.2%	89.8%	86.8%	81.2%	74.2%	0.0%	-0.4%	-0.9%	-2.1%	-3.8%
I alt	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%

Fordelingen af tilvæksten i befolkningen på de enkelte befolkningsgrupper afhænger af, hvilket tidspunkt der betragtes. På kort sigt er det alene gruppen af indvandrere fra mindre udviklede lande, der vokser. Efter ca. 10 år begynder også gruppen af efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande at vokse mærkbart, idet de ekstra indvandrere bliver tilstrækkeligt mange til, at deres børn begynder at påvirke antallet af efterkommere. Efter yderligere ca. 30 år begynder antallet af personer i Resterende befolkning at stige. Det skyldes, at på dette tidspunkt begynder de første generationer af de ekstra indvandrere at få børnebørn, og den del af disse vil tilhøre gruppen Resterende befolkning.

I år 2040 er antallet af indvandrere fra mindre udviklede lande 83 tusinde personer større end i udgangsforløbet. Det tilsvarende tal for efterkommere fra mindre udviklede lande er 50 tusinde, mens der kun er 9 tusinde flere i gruppen Resterende befolkning. I år 2100 er forholdet ændret, således at der er over 160 tusinde flere i både gruppen efterkommere fra mindre udviklede lande og i Resterende befolkning. Antallet af indvandrere fra mindre udviklede lande er steget med 150 tusinde i forhold til hovedforløbet.

Den forøgede indvandring leder til en begrænset reduktion i den demografiske forsørgerbrøk og en begrænset forværring i den korrigerede forsørgerbrøk på grund af den lavere erhvervsfrekvens for indvandrere fra mindre udviklede lande. Begge effekter er dog meget beskedne.

Tabel 26. Ændring i antal personer i befolkning, arbejdsstyrken og antal overførselsindkomstmodtagere som følge af genindførelse af de hidtidige regler for opholdstilladelse (1000 personer)

Aldersinterval: 0-120 år	2006	2010	2020	2040	2060	2100
Befolkningen i alt	10.3	22.7	59.1	146.4	251.6	484.1
- heraf indvandrere, mindre udv.	8.8	18.5	41.6	82.5	117.2	151.1
- heraf indvandrere, mere udv.	1.1	1.9	3.2	4.5	5.4	6.4
- heraf efterkommere	0.4	2.0	12.6	50.7	91.1	164.6
Arbejdsstyrken	2.1	5.4	16.8	53.1	101.4	207.5
- heraf indvandrere, mindre udv.	1.8	4.9	15.6	38.2	48.9	54.9
- heraf indvandrere, mere udv.	0.2	0.5	1.2	1.9	2.2	2.6
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	11.2	41.4	74.7
Folkepension	0.3	0.8	2.2	6.9	19.3	65.1
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.2	0.6	1.7	6.0	18.1	38.1
- heraf indvandrere, mere udv.	0.1	0.2	0.5	0.9	1.2	1.7
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	21.5
Efterløn	0.0	0.0	0.1	1.3	4.0	8.8
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.1	1.3	3.9	5.2
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.2
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	2.3
Overgangsydelse	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	-0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Førtidspension	0.0	0.2	1.4	5.2	11.1	22.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.2	1.3	4.9	9.2	11.7
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.1	0.1	0.2	0.2
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.2	1.6	6.8
Kontanthjælp	0.0	0.1	2.2	5.3	7.6	10.4
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.1	2.2	4.7	6.0	6.9
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	-0.0	0.0	0.1	0.1	0.1
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.5	1.4	2.2
Aktivering	1.0	2.2	4.4	7.4	9.8	13.2
- heraf indvandrere, mindre udv.	1.0	2.2	4.3	6.8	8.1	9.1
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.2
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.4	1.4	2.1
Sygedagpenge	0.0	0.1	0.4	1.3	2.2	4.2
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.1	0.4	1.2	1.5	1.7
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.1	0.6	1.3
Arbejdsmarkedsorlov	0.0	0.0	0.1	0.3	0.5	0.8
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.1	0.3	0.3	0.3
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2	0.2
Barselsdagpenge	0.0	0.1	0.6	1.5	2.4	4.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.1	0.6	1.1	1.2	1.3
- heraf indvandrere, mere udv.	-0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.3	1.0	1.2
Studerende	0.4	1.0	2.7	10.1	17.3	31.3
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.3	0.8	2.4	3.6	3.9	4.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.1	0.2	0.4	0.4	0.4	0.4
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	5.3	10.1	11.7
Introduktionsydelse / starthjælp	1.1	2.3	2.8	3.2	3.7	4.2
- heraf indvandrere, mindre udv.	1.1	2.3	2.8	3.2	3.7	4.1
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Øvrige uden for arbejdsstyrken	5.6	10.9	27.5	58.7	86.5	142.8
- heraf indvandrere, mindre udv.	4.5	7.8	12.0	14.8	16.8	18.5
- heraf indvandrere, mere udv.	0.6	0.9	1.2	1.2	1.3	1.3
- heraf efterkommere	0.4	2.0	12.5	36.2	41.0	52.5

Fordelingen af tilvæksten i befolkningen på henholdsvis arbejdsstyrke, diverse overførselsindkomsttyper og gruppen øvrige uden for arbejdsstyrken fremgår af Tabel 26.⁴³ I år 2040 er godt den ene tredjedel (ca. 53 tusinde) af stigningen i befolkningen placeret i arbejdsstyrken, og mere end den anden tredjedel (ca. 59 tusinde) er placeret i øvrige uden for arbejdsstyrken (og er hovedsageligt børn). De sidste 34 tusinde modtager en eller anden form for overførsel.

På langt sigt er der godt 181 tusinde ekstra i arbejdsstyrken og 124 tusinde ekstra i gruppen øvrige uden for arbejdsstyrken (hovedsageligt børn), og 178 tusinde ekstra modtager overførselsindkomst. Blandt modtagerne af overførselsindkomst på langt sigt er det især antallet af folkepensionister (65 tusinde), antal studerende (31 tusinde), antal førtidspensionister (22 tusinde), antal aktiverede (13 tusinde) og antal konthjælpsmodtagere (10 tusinde), der stiger.

7.1.1 Makroøkonomi og offentlige indtægter og udgifter

I 2040 er arbejdsstyrken vokset med 2 procent i forhold til hovedforløbet. Det betyder, at såvel beskæftigelsen som produktionen også stiger. De er begge 1,6 procent højere end hovedforløbet i 2040. Der er to grunde til, at beskæftigelsesmålet vokser mindre end arbejdsstyrken. For det første antages, at indvandrere - alt andet lige - har en højere ledighed end Resterende befolkning. Derfor betyder den forøgede andel af indvandrere i arbejdsstyrken, at der kommer en lidt større strukturel ledighed. Denne er således på 5,9 procent i 2040 i forhold til de 5,7 procent i hovedforløbet. For det andet måles beskæftigelsen i produktivitetskorrigerede enheder. Da indvandrere i gennemsnit har en lavere produktivitet end Resterende befolkning i gennemsnit, fører den øgede beskæftigelse af indvandrere ikke til en fuldt tilsvarende stigning i det produktivitetskorrigerede beskæftigelsesmål. På langt sigt vokser arbejdsstyrken med 8,7 procent, mens beskæftigelsen vokser med 7,9 procent og ledigheden med 4,0 procent i forhold til hovedforløbet.

Tabel 27. Makroøkonomisk udvikling i alternativet uden ændrede indvandringsregler

	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	<i>Indeks, hovedforløb = 100</i>					
Privat forbrug	100	100.1	100.6	101.8	103.4	107.5
BFI real	100	100.0	100.5	101.5	103.4	107.6
Arbejdsløshed	100	100.1	101.5	103.6	104.2	104.0
Beskæftigelse	100	100.0	100.5	101.6	103.7	107.9
Øvrig private	100	100.0	100.7	101.6	103.7	108.1
Byggeri	100	100.0	100.9	102.2	104.4	107.7
Offentlig	100	100.0	99.9	101.4	103.3	107.6
Kapitalapparat						
Øvrig private	100	100.1	100.6	101.5	103.4	107.4
Byggeri	100	100.0	100.8	102.1	104.0	106.9
Offentlig	100	100.0	99.8	101.4	103.3	107.5
Fordringer på udlandet*	-13.8	-6.4	38.2	67.9	79.1	56.5

* Indekset er fordringerne som pct. af BNP

Privatforbruget vokser i starten lidt hurtigere end produktionen, mens den langsigtede vækst er lidt lavere end produktionsvæksten. Væksten i begge er lavere end væksten i befolkningen. Denne udvikling betyder,

⁴³ Effekten af, at forsørgelseskravet for familiesammenførte er udvidet til at gælde familiesammenførte til alle befolkningsgrupper, er ikke medtaget i beregningerne af ændringen i antallet af modtagere af overførselsindkomst. Det betyder, at forskellen mellem antal personer på overførselsindkomst i de to situationer kan være undervurderet.

at privatforbruget pr. capita er lavere i alternativet med de hidtidige regler end med de nye regler, som gælder i hovedforløbet.

Det finanspolitiske holdbarhedsproblem forværres lidt som følge af den højere indvandring. Den nødvendige stramning i 2006 stiger fra 2,13 procent af BNP til 2,39 procent, en stigning på 0,26 procentpoint. Det svarer i år 2006 til en ekstra årlig stramning på 3,9 mia. kr. i faste priser.

I Tabel 28 ses udviklingen i de offentlige finanser under antagelse af, at de nye indvandringsregler ikke er trådt i kraft. Både overførselsindkomsternes og det individuelle offentlige forbrugs BNP-andele stiger i forhold til hovedforløbet, men modgås af besparelsen på det kollektive offentlige forbrug, som i de fleste år mere end opvejer stigningen i de øvrige udgiftskomponenter. De offentlige indtægter falder som andel af BNP, da grupperne af indvandrere og efterkommere gennemsnitligt betaler mindre i skat end den øvrige befolkning. I 2040 er forskellen på 0,2 procentpoint i forhold til hovedforløbet.

Tabel 28. Offentlige udgifter og indtægter i alternativet uden ændrede indvandringsregler

	2000	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	Niveau mia. kr.		Pct. af BNP				
Udgifter	634.26	49.52	50.04	52.17	56.85	57.04	56.32
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	17.98	20.87	22.76	22.39	21.55
- til indiv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	0.95	1.67	2.81	3.54	3.86
- til indiv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.60	0.80	0.95	1.04	1.00
- til efterkommere	1.78	0.14	0.18	0.40	0.84	1.45	2.24
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	17.53	18.82	21.51	22.06	22.09
- til indiv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.41	0.69	1.15	1.58	1.87
- til indiv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.39	0.49	0.61	0.68	0.68
- til efterkommere	5.38	0.42	0.50	0.98	1.54	1.95	2.62
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	7.60	5.21	5.21	5.21	5.21
Andre udgifter	87.64	6.84	6.93	7.26	7.38	7.37	7.47
Indtægter	689.26	53.82	53.09	52.93	55.18	55.43	54.98
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	3.05	0.76	-1.68	-1.61	-1.34
Renteudgifter netto	23.31	1.82	0.77	-1.69	-2.67	-2.93	-2.60
Nettogæld	160.52	12.53	-0.87	-35.32	-41.60	-46.78	-41.97
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1402.21	1671.77	2119.26	2780.81	5171.53

7.1.2 Effekten på udviklingen i centrale typer af individuelt offentligt konsum

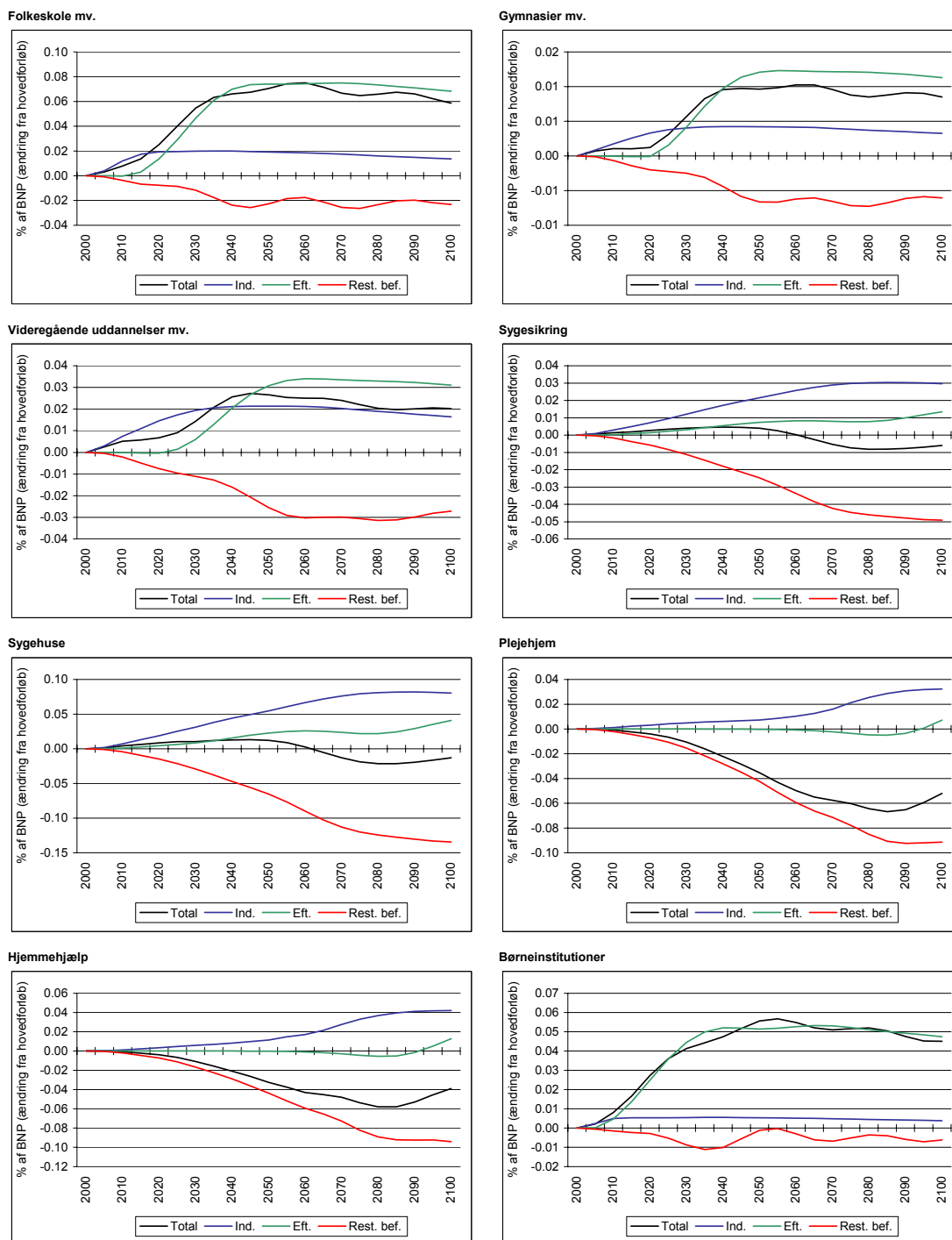
For udgifterne til individuelle offentlige serviceydelser betyder den forøgede indvandring, at indvandrere og over tid også efterkommere ville komme til at udgøre en større andel af befolkningen, og derfor at disse to gruppers forbrug af de individuelle offentlige serviceydelser ville blive større.

I Figur 26 vises forskellen i udgifterne til udvalgte individuelle offentlige serviceydelser mellem situationen, hvor ændringerne i indvandringspolitikken antages ikke at være gennemført, og hovedforløbet. Udgiftsforskellen er vist i procent af BNP. Gennemgående ses gruppen resterende befolkning at tegne sig for en lavere udgift målt i forhold til BNP, men dette skyldes udelukkende, at en øget befolkning af indvandrere og efterkommere ville have øget BNP. De lavere udgifter målt per BNP skyldes altså et større BNP og ikke en lavere udgift.

Den største merudgift til de 8 udvalgte offentlige serviceydelser i procent af BNP ville have indfundet sig omkring år 2045, hvor den samlede merudgift målt i forhold til BNP ville udgøre 0,12 procent af BNP. Denne stigning i trækket på individuelle offentlige serviceydelser må opfattes som ret beskeden.

Figur 26 Ændringer i udgifterne til centrale individuelle offentlige serviceydelser i procent af BNP, hvis ændringer i udlændingelovgivningen ikke var gennemført

Note: Der er anvendt følgende forkortelser: Total betegner de samlede udgifter til hele befolkningen under ét, Ind. er udgifter til serviceydelser benyttet af indvandrere, Eft. udgifter til efterkommere og endelig Rest. Bef. udgifter til den resterende befolkning.

De største forskelle fra hovedforløbet observeres for udgifterne til folkeskoler mv. og børneinstitutioner, idet det større antal indvandrere ret hurtigt også leder til et større antal efterkommere, som medfører et

større forbrug af serviceydelser, der især er rettet mod børn og unge. Med en vis forsinkelse optræder stigningen derfor også i udgifterne til videregående uddannelse.

Derimod skyldes stigningen i det samlede forbrug af udgifterne til sygehuse og hjemmehjælp hovedsagelig det større antal indvandrere, mens betydningen af efterkommerne er beskeden. De øgede udgifter afspejler i denne sammenhæng, at der gradvist ville være blevet flere ældre indvandrere (og efterkommere), hvis man ikke havde gennemført ændringen af udlændingelovgivningen.

7.1.3 Effekten fordelt på stat, amter og kommuner

Konsekvenserne for de offentlige delsektorer ses ved at sammenligne Tabel 29 med den tilsvarende tabel for hovedforløbet, Tabel 11. Det individuelle forbrug stiger en anelse som procent af BNP for alle tre sektorer og udgør nu henholdsvis 11,4, 7,4 og 3,3 procent af BNP for henholdsvis kommuner, amter og stat. Staten indkasserer besparelsen på det kollektive forbrug på 0,3 procent af BNP, således at dette falder til 2,1 procent af BNP. Kommunernes udgifter til overførsler stiger mere end BNP og er medvirkende til den samlede forøgelse af de kommunale udgifter på 0,2 procent af BNP i 2040 i forhold til hovedforløbet.

Skatteindtægterne har stort set ikke flyttet sig som procent af BNP i 2040 sammenlignet med hovedforløbet. På langt sigt har kommuner, amter og stat skatteindtægter på henholdsvis 12,0, 5,5 og 30,7 procent af BNP. Kommunerne modtager lidt større overførsler fra staten til dækning af de stigende transfereringer og får dermed en indtægtsstigning på 0,1 procentpoint i 2040, mens de to øvrige sektors indtægter er uændrede. Samlet set medfører eksperimentet en forværring af kommunernes og amternes primære budget på hver 0,1 procent af BNP i 2040, mens statens primære budget er uændret.

Kommunerne skal modtage 1,22 procent af BNP om året i holdbarhedsoverførsler, for at kommunernes økonomi er holdbar i situationen med de hidtidige regler. Det er en stigning på knap 0,08 procent af BNP i forhold til situationen med de nye (nugældende) regler.

Amternes holdbarhedsproblem vokser ligeledes i alternativet. Stigningen er på 0,04 procent af BNP, således at holdbarhedsoverførslen til amterne bliver på 0,87 procent af BNP i alternativet med de gamle regler.

Statens holdbarhedsproblem vokser med 0,14 procent af BNP og udgør 0,30 procent af BNP i alternativet.

Samlet set er den forventede effekt af de strammere regler for opholdstilladelse, at der kommer en forholdsvis stor reduktion i befolkningen på langt sigt - svarende til en reduktion på ca. 8,5 procent. Faldet i produktion, forbrug og beskæftigelse er mindre - svarende til 7 til 7,5 procent. Derfor betyder de strammere regler et højere niveau for produktion og forbrug pr. capita i økonomien.

Effekten på den finanspolitiske holdbarhed er positiv, men ikke af samme størrelsesorden som befolkningsændringen, idet holdbarheden forbedres med 0,26 procent af BNP, hvilket svarer til 3,9 mia. kr. i faste priser i 2006. Fordelingen af forbedringen af holdbarheden er således, at staten oplever mere end halvdelen, 0,14 procent af BNP, kommunerne får en forbedring på 0,08 og amterne en på 0,04 procent af BNP.

Tabel 29. Offentlige delsektorer i alternativet uden ændringer i indvandringsreglerne

	2000	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>	<i>Procent af BNP</i>					
Udgifter							
Individuelt forbrug							
Kommuner	111.611	8.7	8.8	9.0	11.0	11.3	11.4
Amter	75.562	5.9	5.9	6.7	7.5	7.5	7.4
Stat	37.773	2.9	2.8	3.2	3.1	3.2	3.3
Kollektivt forbrug							
Kommuner	33.017	2.6	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5
Amter	7.292	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Stat	58.557	4.6	4.5	2.1	2.1	2.1	2.1
Overførsler til hush.							
Kommuner	141.916	11.1	11.5	13.6	15.5	15.0	14.4
Amter	0.944	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
Stat	79.950	6.2	6.4	7.1	7.2	7.3	7.1
Andre udgifter							
Kommuner	20.445	1.6	1.7	1.8	1.9	1.9	2.0
Amter	8.615	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8
Stat	223.366	17.4	18.0	20.3	22.4	22.0	21.3
Udgifter i alt							
Kommuner	306.989	24.0	24.5	26.9	30.9	30.8	30.2
Amter	92.413	7.2	7.2	8.1	8.9	8.9	8.8
Stat	399.646	31.2	31.7	32.7	34.8	34.6	33.8
Indtægter							
Skatteindtægter							
Kommuner	146.002	11.4	11.1	11.3	12.0	12.2	12.0
Amter	64.582	5.0	5.1	5.2	5.5	5.6	5.5
Stat	388.155	30.3	30.0	29.9	30.8	30.8	30.7
Andre indtægter							
Kommuner	162.400	12.7	13.1	15.2	17.2	16.8	16.2
Amter	26.594	2.1	2.1	2.2	2.3	2.3	2.2
Stat	66.302	5.2	5.1	4.9	5.0	5.0	5.0
Indtægter i alt							
Kommuner	308.402	24.1	24.3	26.5	29.3	29.0	28.1
Amter	91.176	7.1	7.2	7.3	7.8	7.9	7.8
Stat	454.457	35.5	35.0	34.7	35.8	35.8	35.7
Primært budget							
Kommuner	1.413	0.1	-0.3	-0.5	-1.6	-1.8	-2.1
Amter	-1.237	-0.1	0.0	-0.8	-1.1	-1.0	-1.1
Stat	54.811	4.3	3.4	2.0	1.0	1.2	1.8

7.1.4 Effekten på befolkningsgrupperegnskabet

På befolkningsregnskaberne betyder den større indvandring, der forventeligt ville være kommet, hvis reglerne ikke var blevet ændret, at nettoudgifterne til indvandrere fra mindre udviklede lande og deres efterkommere stiger i forhold til hovedforløbet. I Tabel 30 ses i nederste del, at indvandrere fra mindre udviklede lande modtager et gennemsnitligt årligt beløb på 1,3 mia. kr. i faste priser ekstra om året. Tilsvarende modtager efterkommere fra mindre udviklede lande et gennemsnitligt årligt beløb på 0,8 mia. kr. ekstra.

Tabel 30. Ændringen i de gennemsnitlige årlige nettobidrag til offentlige delsektorer fordelt på befolkningsgrupper og køn (mia. kr. i faste priser pr. år)

Staten			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	0.8	1.0	1.8
Indv. mindre udv. lande	-0.1	-0.4	-0.5
Indv. mere udv. lande	0.1	0.0	0.1
Efterk. mindre udv. lande	0.1	-0.1	0.0
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	1.0	0.4	1.4

Amter			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	-0.1	-0.1	-0.1
Indv. mindre udv. lande	0.0	-0.2	-0.2
Indv. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
Efterk. mindre udv. lande	0.0	-0.1	-0.1
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	0.0	-0.4	-0.5

Kommuner			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	0.2	0.2	0.3
Indv. mindre udv. lande	0.0	-0.5	-0.6
Indv. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
Efterk. mindre udv. lande	-0.3	-0.4	-0.7
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	-0.1	-0.8	-0.9

I alt			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	0.9	1.1	2.0
Indv. mindre udv. lande	-0.1	-1.2	-1.3
Indv. mere udv. lande	0.1	0.0	0.1
Efterk. mindre udv. lande	-0.1	-0.7	-0.8
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	0.8	-0.8	0.0

Givet den anvendte finansieringsregel - hvor alle personer i økonomien på et givet tidspunkt bidrager lige meget - fås, at det især er Resterende befolkning, der får forøgede nettobetaling, som bliver på 2,0 mia. kr. i faste priser i gennemsnit pr. år. Indvandrere fra mere udviklede lande kommer også til at bidrage marginalt mere.

Det ses endvidere af Tabel 30, at nettoudgifterne til det forøgede antal indvandrere, der ville være kommet, fordeler sig nogenlunde ligeligt på stat og kommuner, mens de forøgede nettoudgifter til efterkommere stort set fuldstændig bæres af kommunerne. Som tidligere beskrevet skyldes denne forskel, at efterkommere i højere grad trækker på individuelle offentlige serviceydelser, der hovedsageligt leveres af kommunerne, mens deres højere erhvervsfrekvenser og lavere overførselsindkomstfrekvenser betyder, at

denne befolkningsgruppe belaster de statslige budgetter mindre end indvandrere fra mindre udviklede lande.

7.2 Ændringen af lov om aktiv socialpolitik og integrationsloven

Med lov nr. 361 af 6. juni 2002 indførtes starthjælp til personer, der har opholdt sig i Danmark i mindre end 7 år inden for de seneste 8 år. Personer i denne befolkningsgruppe, der ifølge de hidtidige regler var berettiget til introduktionsydelse eller kontanthjælp, modtager introduktionsydelse eller kontanthjælp svarende til starthjælpen. Starthjælpsydelserne er lavere end introduktionsydelse og kontanthjælpsydelser efter de hidtidige regler. Den konkrete reduktion i ydelsen afhænger af modtagerens familieforhold. Det er ikke muligt i beregningerne i DREAM at tage højde for familiestrukturen blandt modtagere af starthjælp. Det er derfor forsimplet antaget, at modtagere af starthjælp får det halve af den gennemsnitlige beløb, der udbetales til en kontanthjælpsmodtager.⁴⁴

Beregningen af det forventede fremtidige antal modtagere af starthjælp tager udgangspunkt i RAS-statistikken. I DREAMs udtræk fra denne statistik er indvandrere fordelt efter, hvor længe de har opholdt sig i Danmark. I DREAMs fremskrivning af befolkningsudviklingen beregnes herudfra, hvor mange indvandrere der på et givet tidspunkt har opholdt sig i landet i op til 7 år. Endvidere kendes køns- og aldersfordelingen på disse personer. Ved anvendelse af antagelsen om, at en konstant andel af personer med en given alder, af et givet køn, fra en given befolkningsgruppe og med en given opholdstid i Danmark er kontanthjælpsmodtagere eller modtager introduktionsydelse, kan det beregnes, hvor mange personer der i fremtiden vil modtage starthjælp. Resultatet er, at det forventede antal starthjælpsmodtagere er forholdsvist konstant gennem fremskrivningsperioden, idet antallet svinger mellem 11 og 14 tusinde personer. Det højeste antal findes i begyndelsen og i slutningen af fremskrivningen.

Besparselsen pr. person ved indførelsen af starthjælp er antaget at være ca. 60.000 kr. før skat. Det betyder, at den umiddelbare besparelse før skat er på ca. 750 mio. kr. Nettoeffekten bliver naturligvis mindre, fordi den offentlige sektor går glip af såvel direkte som indirekte skatter.

Et hovedargument for indførelsen af starthjælp er, at det øger incitamentet til beskæftigelse og dermed reducerer antallet af modtagere af starthjælp og øger skattebetalingerne. Der er imidlertid ikke på nuværende tidspunkt statistisk materiale, der kan belyse denne effekts størrelse. Det er derfor valgt ikke at inkludere disse incitamentsvirkninger i beregningerne. På den anden side har visse kommuner argumenteret, at indførelsen af starthjælp har betydet øgede omkostninger til behovsbetingede engangsydelser til modtagerne af starthjælp. Denne eventuelle stigning i udgifterne er der ligeledes set bort fra.

I Tabel 31 og Tabel 32 ses resultaterne i et alternativt forløb, hvor starthjælpen ikke er blevet indført. De personer, som med de nuværende regler får tildelt relativt lave startydelse, antages altså her i stedet at modtage kontanthjælp på det samme niveau som resten af befolkningen.

”Afskaffelsen” af starthjælp fører til øgede offentlige udgifter til overførselsindkomst. Denne øgede udgift betyder en forværring af den finanspolitiske holdbarhed. Givet antagelsen om, at det er det kollektive offentlige konsum, der tilpasses med henblik på sikre at finansieringen af offentlige udgifter, fører forværringen i holdbarheden til et fald i det kollektive offentlige konsum. Den samlede effekt er derfor en omlægning af de offentlige udgifter til overførselsindkomster fra kollektivt offentligt konsum.

Det ses, at der er tale om meget begrænsede effekter på makroøkonomien. De offentlige udgifter til overførselsindkomster stiger lidt, fordi starthjælpsmodtagerne i alternativet antages at modtage kontant-

---

⁴⁴ Ministeriet for Flygtninge, indvandrere og integration skønner, at hvis der tages højde for den faktiske husstandsammensætning for de personer, der modtager starthjælp, er den gennemsnitlige starthjælpsydelse på 55 procent af kontanthjælpsydelserne.

hjælp. Det fører til en tilsvarende større disponibel indkomst hos husholdningerne. Det private forbrug bliver derfor lidt større end i hovedforløbet. På samme måde stiger beskæftigelsen i de private erhverv, mens den falder i den offentlige sektor på grund af de større nødvendige besparelser her. Holdbarheden forværres med 0,03 procentpoint af BNP. Det ses, at ændringen ikke har nogen betydning for det samlede aktivitetsniveau i økonomien, men kun for fordelingen mellem offentlig og privat sektor.

Tabel 31. Makroøkonomisk udvikling i alternativet uden starthjælp

	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	<i>Indeks, hovedforløb=100</i>					
Privat forbrug	100	100.0	100.0	100.1	100.1	100.1
BFI real	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Arbejdsløshed	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Beskæftigelse	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Øvrig private	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Byggeri	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Offentlig	100	100.0	99.9	99.9	99.9	99.9
Kapitalapparat						
Øvrig private	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Byggeri	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Offentlig	100	100.0	99.9	99.9	99.9	99.9
Fordringer på udlandet*	-13.8	-6.3	36.9	67.4	81.3	62.6

* Indekset er fordringerne som pct. af BNP

Det faktum, at der ikke er taget højde for, at den lavere starthjælp giver et større incitament til at indgå i arbejdsstyrken, betyder i sig selv, at effekten på holdbarheden af starthjælpen formodentlig er under-vurderet. Det omvendte er tilfældet, fordi der er set bort fra ekstra omkostninger til konkrete udgifter til personer på starthjælp, som de har ret til ifølge bistandsloven.

Tabel 32. Offentlige udgifter og indtægter i alternativet uden starthjælp

	2000	2000	2005	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>		<i>Pct. af BNP</i>				
Udgifter	634.26	49.52	50.06	52.27	56.78	57.01	56.28
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	18.00	20.83	22.66	22.30	21.44
- til indiv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	0.96	1.52	2.42	2.93	3.16
- til indiv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.61	0.80	0.97	1.08	1.07
- til efterkommere	1.78	0.14	0.18	0.38	0.76	1.30	1.87
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	17.53	18.75	21.33	21.92	21.96
- til indiv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.41	0.59	0.96	1.31	1.51
- til indiv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.39	0.48	0.60	0.68	0.71
- til efterkommere	5.38	0.42	0.50	0.93	1.29	1.62	2.17
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	7.60	5.44	5.44	5.44	5.44
Andre udgifter	87.64	6.84	6.93	7.26	7.36	7.34	7.43
Indtægter	689.26	53.82	53.03	52.93	55.23	55.52	55.23
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	2.98	0.66	-1.55	-1.49	-1.04
Renteudgifter netto	23.31	1.82	0.77	-1.50	-2.32	-2.55	-2.04
Nettogæld	160.52	12.53	-0.50	-31.38	-35.63	-40.12	-32.89
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1401.65	1664.97	2089.62	2699.11	4855.57

I Tabel 32 ses, at overførselsindkomsternes andel af BNP er steget med 0,07 procentpoint i 2040 i forhold til hovedforløbet. Hele denne stigning går selvsagt til de to indvandrergrupper, og godt to tredjedele af den til indvandrerne fra mindre udviklede lande. Det individuelle offentlige forbrugs BNP-andel påvirkes ikke, mens det kollektive offentlige forbrug reduceres i takt med overførselsindkomsternes stigning.

En opdeling på offentlige delsektorer ville vise, at kommunerne kom til at betale de ekstra overførselsindkomster, som de så i anden omgang ville få godtgjort af staten. Der er en helt marginal effekt på fordelingen af holdbarheden mellem de offentlige delsektorer, idet kommuner og amter stilles lidt bedre, hvis alle starthjælpsmodtagere får kontanthjælp. Det skyldes, at den øgede indkomst øger de direkte skatter, der indgår i kommuner og amters indtægtsgrundlag, mens staten som nævnt afholder udgifterne til de højere overførselsindkomster gennem de forøgede overførsler til kommunerne under et. Effekten er dog meget lille, svarende til omkring 0,01 procent af BNP.

Befolkningsgrupperegnskabet er kun i begrænset omfang påvirket af indførelsen af starthjælp. Hvis der ikke var blevet indført regler om starthjælp, ville indvandrere fra mindre udviklede lande have nettobetaling til det offentlige, der i gennemsnit pr. år ville være 0,2 mia. kr. lavere end i situationen med starthjælp. Indvandrere fra mere udviklede lande ville tilsvarende have nettobidrag til den offentlige sektor, som var 0,1 mia. kr. lavere i gennemsnit pr. år. Resterende befolkning ville være den gruppe, der finansierede de ekstra ydelser til de to indvandrergrupper.

8. Potentielle effekter ved integration af indvandrere og efterkommere

Den foregående analyse er baseret på, at de observerede forskelle i adfærden mellem indvandrere og efterkommere på den ene side og Resterende befolkning på den anden antages fastholdt i fremtiden. I dette afsnit analyseres, hvor meget det betyder for den økonomiske udvikling og den finanspolitiske holdbarhed, hvis disse forskelle antages at forsvinde. Den analyse, der gennemføres i dette afsnit, er af teknisk karakter, idet der ikke er tale om beregninger af ændrede økonomiske incitament, men simpelthen om en ændring af de anvendte forudsætninger om de enkelte befolkningsgruppers adfærd. Derved kan det vurderes, hvor stor en betydning den enkelte antagelse har for det samlede resultat, og på hvilke områder der potentielt kan opnås de største effekter ved ændringer af den førte politik.

De punkter, hvor det i de foregående afsnit er antaget, at der er forskel mellem befolkningsgrupperne, er på den ene side demografiske størrelser som fertilitet, familiesammenførings- og udvandringstilbøjelighed og på den anden side økonomiske størrelser som lønninger, arbejdsmarkedstilknytning, træk på offentlige overførselsindkomster og offentlige serviceydelser.

Som udgangspunkt defineres begrebet **perfekt integration** som en situation, hvor indvandrere og efterkommere har samme økonomiske adfærd som personer af samme alder og køn i gruppen Resterende befolkning. I en situation med perfekt integration vil indvandrere og efterkommere derfor modtage den samme gennemsnitlige løn som personer af samme alder og køn i gruppen Resterende befolkning. Bag dette ligger en forudsætning om, at alle befolkningsgrupper har samme gennemsnitlige uddannelsesniveau i en situation med perfekt integration. Indvandrere og efterkommere vil endvidere have samme gennemsnitlige erhvervsfrekvens og i gennemsnit modtage indkomsterstøttende ydelser svarende til personer af samme køn og alder i Resterende befolkning. Det samme er tilfældet for såvel andre overførselsindkomster som individuelle offentlige serviceydelser. Specielt gælder, at ledighedsprocenten er den samme for indvandrergrupperne som for Resterende befolkning.

Med perfekt integration har indvandrere og efterkommere fortsat en anden fertilitet, familiesammenførings- og udvandringstilbøjelighed end Resterende befolkning. På alle andre områder har befolkningsgrupperne samme adfærd.

Perfekt integration skal opfattes som et beregningsteknisk begreb - et benchmark - der ikke kan forventes opnået gennem selv en maksimal integrationsindsats. Antagelsen om perfekt integration indebærer, at alle indvandrere, der er i landet i år 2006, ændrer adfærd, så de får samme adfærd som gennemsnittet af personer af samme alder og køn i Resterende befolkning. Endvidere antages, at alle fremtidige indvandrere får denne adfærd, fra de opnår opholdstilladelse i Danmark. Derfor er såvel niveauet for integrationen som hastigheden, hvormed integrationen antages at ske, større, end det er muligt. Endelig er der set bort fra omkostningerne ved at gennemføre integrationen, således at det kun er størrelsen af gevinsten, der beregnes. Alle antagelser leder således til en overvurdering af de potentielle økonomiske effekter ved integration.

I det følgende gennemgås effekterne på samfundsøkonomien og den offentlige sektors økonomi af hver isoleret ændring i adfærden. Først betragtes effekten af ændringer i erhvervsfrekvenser og indkomsterstøttende ydelser. Dernæst undersøges effekten af ændringer i de resterende overførselsindkomster. Som det tredje analyseres effekten af, at alle befolkningsgrupper modtager det samme gennemsnitlige niveau for offentlige serviceydelser fordelt på alder og køn. Endelig analyseres betydningen af, at alle befolkningsgrupper har samme gennemsnitlige løn for personer med samme alder og køn, og af, at befolkningsgrupperne antages at have den samme fastlæggelse af ledigheden. Herefter vurderes den samlede effekt ved perfekt integration, svarende til at alle de fem elementer ændres.

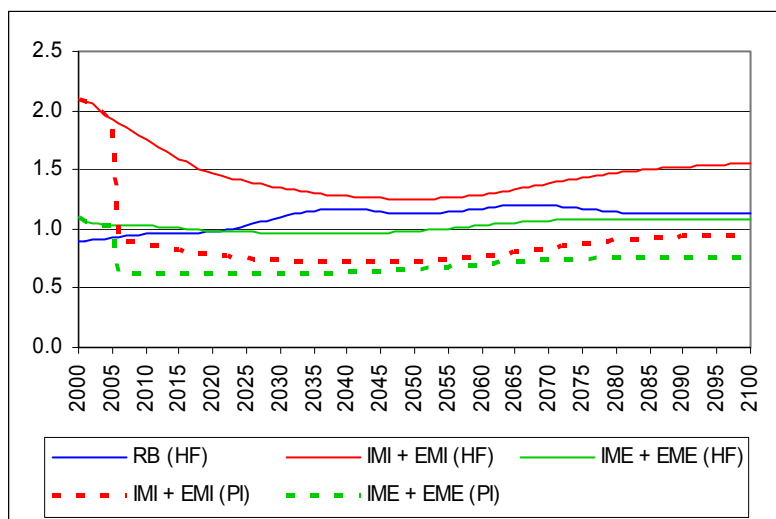

8.1 Samme erhvervsfrekvens og overførselsindkomstfrekvenser

Den forskel mellem befolkningsgrupperne, der betyder mest rent økonomisk, er forskellen i befolkningsgruppernes tilknytning til arbejdsmarkedet og forskelle mellem omfanget af indkomsterstøttede overførsler, som befolkningsgrupperne modtager.

Indvandrere og efterkommere har en væsentlig lavere aldersbetinget erhvervsfrekvens for både mænd og kvinder end Resterende befolkning, jf. Figur 6 og Figur 7. Antagelsen om, at alle befolkningsgrupper får samme erhvervsfrekvens som den Resterende befolkning, betyder derfor, at arbejdsstyrken stiger. Tilsvarende bliver der færre personer uden for arbejdsstyrken og derfor færre, der modtager overførselsindkomst. Det har betydning for den korrigerede forsørgerbrøk, der reduceres betragteligt for indvandrer- og efterkommergrupperne.

Figur 27. Korrigerede forsørgerbrøker fordelt på befolkningsgrupper.
Nuværende integration og perfekt integration

Note: RB er Resterende befolkning, IMI+EMI er summen af indvandrere fra mindre udviklede lande og efterkommere fra mindre udviklede lande, IME+EME er summen af indvandrere fra mere udviklede lande og efterkommere fra mere udviklede lande. (HF) er hovedforløbet, dvs. med nuværende erhvervsfrekvenser, mens (PI) er perfekt integration, dvs. alternativet, hvor indvandrere og efterkommere har erhvervsfrekvenser svarende til Resterende befolkning.

Figur 27 viser den korrigerede forsørgerbrøk for 3 befolkningsgrupper: Resterende befolkning, indvandrere plus efterkommere fra mindre udviklede lande og indvandrere plus efterkommere fra mere udviklede lande. Den korrigerede forsørgerbrøk måler forholdet mellem personer, der er uden for arbejdsstyrken og personer i arbejdsstyrken.

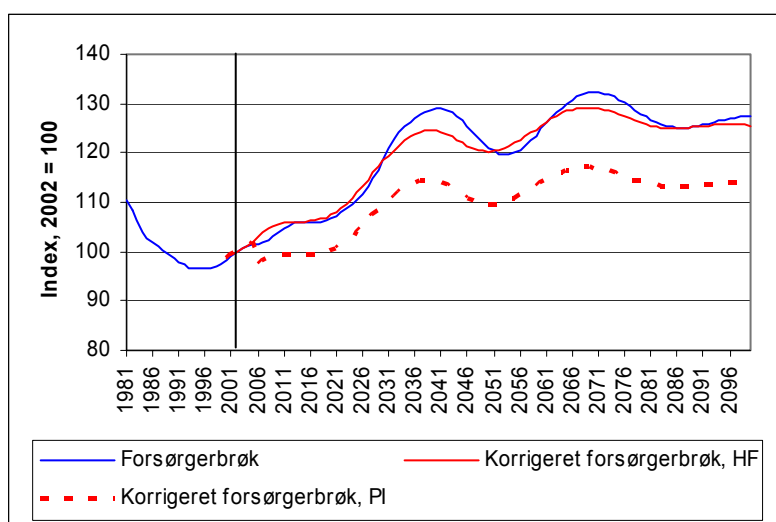
Det ses, at blandt indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande er der i dag mere end 2 personer uden for arbejdsstyrken for hver person i arbejdsstyrken. Dette tal er faldende gennem første halvdel af dette århundrede til et niveau på 1,25 personer uden for arbejdsstyrken pr. person i arbejdsstyrken. Herefter stiger den korrigerede forsørgerbrøk igennem resten af århundredet og ender på et niveau på godt 1,5. I alternativet, hvor det antages, at indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande har samme erhvervsfrekvens som personer af samme alder og køn fra Resterende befolkning fra år 2006, falder den korrigerede forsørgerbrøk for denne befolkningsgruppe til 0,9. De ændrede erhvervsfrekvenser betyder altså mere end en halvering af den korrigerede forsørgerbrøk, og niveauet i år 2006 svarer til niveauet for den Resterende befolkning. Mens den korrigerede forsørgerbrøk for Resterende befolkning vok-

ser til ca. 1,2 gennem den første halvdel af århundredet, vil den korrigerede forsørgerbrøk for indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande i alternativet falde yderligere til omkring 0,7. Den forskellige udvikling skyldes, at indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande er en ung befolkningsgruppe. I slutningen af århundredet vil brøken igen stige til tæt på 1.

Blandt indvandrere og efterkommere fra mere udviklede lande er der i dag 1,1 person uden for arbejdsstyrken for hver person i arbejdsstyrken. Dette tal forventes at holde sig forholdsvis konstant gennem hele dette århundrede, hvis indvandrere og efterkommere fra mere udviklede lande fastholder de nuværende erhvervsfrekvenser. I alternativet, hvor indvandrere og efterkommere fra mere udviklede lande får samme erhvervsfrekvenser som Resterende befolkning fra 2006, falder den korrigerede forsørgerbrøk til 0,6. Gennem århundredet vokser den korrigerede forsørgerbrøk blandt indvandrere og efterkommere fra mere udviklede lande i den alternative beregning til 0,75.

I hovedforløbet, hvor det antages, at indvandrere og efterkommere fastholder deres nuværende erhvervsfrekvenser, gælder, at disse gruppers voksende relative andel af befolkningen betyder, at den korrigerede forsørgerbrøk for befolkningen som helhed stiger. I dette alternativ, hvor det antages, at indvandrere og efterkommere får erhvervsfrekvenser, der svarer til Resterende befolkning fra år 2006, gælder omvendt, at den samlede korrigerede forsørgerbrøk bliver lavere end for Resterende befolkning isoleret. Det skyldes, at befolkningen i indvandrer- og efterkommergrupperne har en anden alderssammensætning, der betyder, at der er relativt færre i aldersgruppen over 65 år. Årsagen til dette er dels, at indvandrere og efterkommere har en højere fertilitet og derfor ikke i samme grad som den Resterende befolkning skaber et aldringsproblem, og dels, at udvandringssandsynligheden er højere for indvandrer- og efterkommergrupperne, således at en lavere andel af personer på 65 år eller derover forbliver i Danmark.

Figur 28. Den korrigerede forsørgerbrøk for befolkningen i alt. Nuværende integration og perfekt integration. Indeks 2002 = 100

Note: HF er hovedforløbet, dvs. med nuværende erhvervsfrekvenser, mens PI er perfekt integration, dvs. alternativet, hvor indvandrere og efterkommere har erhvervsfrekvenser svarende til Resterende befolkning.

Figur 28 viser udviklingen i både den demografiske og den korrigerede forsørgerbrøk for befolkningen i alt. Da de alternative forudsætninger ikke vedrører de demografiske variable, er der ingen ændring i den demografiske forsørgerbrøk. Derimod ses, at hvor den korrigerede forsørgerbrøk stiger med 25 procent fra år 2002 til det midlertidige toppunkt i år 2039 med den nuværende integration, er stigningen kun på knap 15 procent i alternativet, hvor alle befolkningsgrupper har samme erhvervsfrekvenser som gruppen Resteren-

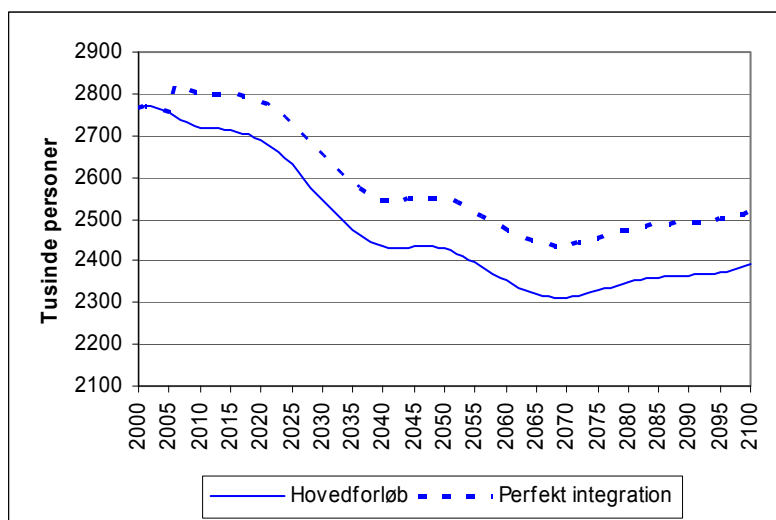
de befolkning. Forskellen mellem den korrigerede forsørgerbrøk givet den nuværende integration og givet alternativet er voksende gennem århundredets første halvdel, hvilket skyldes væksten i bestanden af indvandrere og efterkommere gennem perioden.

Opgjort i antal personer betyder indvandreres og efterkommeres øgede erhvervsfrekvenser i alternativet, at arbejdsstyrken stiger med 81 tusinde personer i 2006. Det svarer til en stigning på 3 procent. Dette tal vokser til 113 tusinde eller knap 5 procent i år 2040 og 128 tusinde i år 2100, hvilket svarer til en stigning på knap 5½ procent. Udviklingen i arbejdsstyrken i alternativet med perfekt integration og i hovedforløbet med nuværende integration er vist i Figur 29.

Det bemærkes, at hvis indvandrere og efterkommere kunne opnå en erhvervsfrekvens på niveau med Re-sterende befolkning, ville det forventede fald i arbejdsstyrken frem til 2040 kunne reduceres fra 12 procent til 8 procent. Integration af indvandrere og efterkommere kan således potentielt bidrage væsentligt til at reducere det pres på arbejdsmarkedet, som forventes, hvis de nuværende aldersbetingede erhvervsfrekvenser fastholdes for alle befolkningsgrupper.

Det er specielt indvandrere fra mindre udviklede lande, der bidrager til stigningen. Indvandrere fra mindre udviklede landes andel af den samlede arbejdsstyrke udgør med den nuværende integration 3,3 procent af arbejdsstyrken i år 2006. I alternativet med øgede erhvervsfrekvenser stiger denne andel med 2 procentpoint til 5,3 procent. I 2020 stiger indvandrere fra mindre udviklede landes andel af arbejdsstyrken fra 5,0 procent med nuværende integration til 7,6 procent med øgede erhvervsfrekvenser. I år 2100 vokser indvandrere fra mindre udviklede landes andel af arbejdsstyrken med 4,4 procentpoint fra 8,0 procent med nuværende integration til 12,4 procent.

Figur 29. Arbejdsstyrken i alternativet med perfekt integration og i hovedforløbet

Effekten på arbejdsstyrken af overgangen fra nuværende integration til situationen med øgede erhvervsfrekvenser er mindre for indvandrere fra mere udviklede lande, fordi de som udgangspunkt har højere erhvervsfrekvenser. Stigningen i denne gruppes andel af arbejdsstyrken er på mellem 0,9 og 1,3 procentpoint af arbejdsstyrken i hele fremskrivningsperioden.

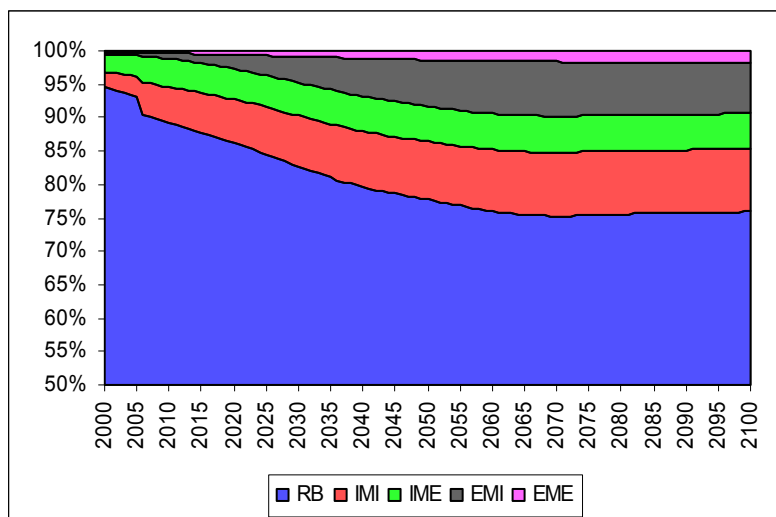
Efterkommergrupperne har de højeste erhvervsfrekvenser i udgangsforløbet. Derfor er ændringen i disse gruppers erhvervsfrekvenser mindre end for de to indvandrergrupper. Sammen med det begrænsede antal efterkommere, der i begyndelsen af perioden er i den erhvervsaktive alder, betyder dette, at der kun er

meget begrænsede stigninger i efterkommernes andel af arbejdsstyrken. Mod slutningen af århundredet er efterkommernes andel af befolkningen vokset, således at de højere erhvervsfrekvenser i situationen med perfekt integration betyder, at deres andel af arbejdsstyrken vokser fra 9,1 procent til 9,4 procent i år 2100.

Figur 30 viser udviklingen i fordelingen af arbejdsstyrken på befolkningsgrupper med antagelsen om, at alle grupper har samme erhvervsfrekvens som gruppen Resterende befolkning. Figuren skal sammenholdes med Figur 9, der viser den tilsvarende udvikling i hovedforløbet.

Ud over stigningen i antallet af personer i arbejdsstyrken betyder alternativet med ændrede erhvervs- og overførselsindkomstfrekvenser, at bestanden af studerende vokser med ca. 10 tusinde personer i hele fremskrivningsperioden. På langt sigt betyder alternativet også, at antallet af folkepensionister og antallet af efterlønsmodtagere stiger. Dette får dog først mærkbar effekt efter år 2050.

Figur 30. Fordelingen af arbejdsstyrken på befolkningsgrupper efter oprindelse i alternativet med perfekt integration.

Note: RB er Resterende befolkning, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, EMI er efterkommere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande og EME er efterkommere fra mere udviklede lande.

Stigningen i antallet af indvandrere og efterkommere i arbejdsstyrken og blandt studerende modsvarer af et fald i antallet af personer i andre grupper uden for arbejdsstyrken. Der er fem forskellige kategorier, der har et lavere antal i alternativet med ændrede erhvervs- og overførselsindkomstfrekvenser: Øvrige uden for arbejdsstyrken, personer i aktivering, Kontanthjælpsmodtagere uden for arbejdsstyrken, personer på introduktionsydelse (fra 2003 starthjælpsmodtagere) og førtidspensionister.

Antallet af personer i gruppen Øvrige uden for arbejdsstyrken er 36 tusinde eller knap 3 procent lavere i år 2006 i alternativet. I år 2020 er reduktionen vokset til 39 tusinde (svarende til 3½ procent), og i 2040 er reduktionen på 45 tusinde eller 4½ procent. Endelig er reduktionen i år 2100 oppe på 72 tusinde eller knap 6 procent.

Tabel 33. Ændring i antal personer i arbejdsstyrke og overførselsindkomstkategorier samt ændring i indvandreres og efterkommeres andele (i tusinde personer).

Difference mellem perfekt integration og udviklingen med nuværende integration

Aldersinterval: 0-120 år	2006	2010	2020	2040	2060	2100
Befolkningen i alt	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Arbejdsstyrken	75.3	81.4	93.2	113.2	123.4	127.9
- heraf indvandrere, mindre udv.	49.5	53.0	61.2	74.9	81.3	85.2
- heraf indvandrere, mere udv.	23.4	24.9	25.0	25.1	24.9	25.1
- heraf efterkommere	2.3	3.5	7.0	13.2	17.1	17.5
Folkepension	2.1	1.5	1.2	2.0	6.6	21.3
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.7	0.5	0.4	0.5	1.0	1.2
- heraf indvandrere, mere udv.	1.3	0.8	0.6	0.6	0.7	0.8
- heraf efterkommere	0.1	0.1	0.2	0.9	4.9	19.3
Efterløn	0.7	0.2	-0.6	-0.4	2.3	3.3
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	-0.0	-0.9	-1.1	-1.3	-1.3
- heraf indvandrere, mere udv.	0.6	0.2	0.0	-0.2	-0.3	-0.2
- heraf efterkommere	0.0	0.1	0.2	0.8	3.9	4.8
Overgangsydelse	-0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	-0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	-0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Førtidspension	-1.5	-2.9	-6.4	-10.7	-13.2	-14.3
- heraf indvandrere, mindre udv.	-2.8	-4.1	-7.3	-10.5	-11.7	-12.6
- heraf indvandrere, mere udv.	1.3	1.3	1.3	1.3	1.4	1.4
- heraf efterkommere	-0.1	-0.2	-0.4	-1.6	-2.9	-3.1
Kontanthjælp	-9.4	-12.1	-13.9	-17.0	-19.1	-19.7
- heraf indvandrere, mindre udv.	-8.6	-11.1	-12.0	-14.0	-15.2	-15.8
- heraf indvandrere, mere udv.	-0.4	-0.4	-0.5	-0.5	-0.5	-0.5
- heraf efterkommere	-0.4	-0.6	-1.3	-2.5	-3.3	-3.3
Aktivering	-18.0	-18.7	-19.8	-22.4	-24.0	-24.6
- heraf indvandrere, mindre udv.	-14.7	-15.0	-16.0	-18.1	-19.3	-19.9
- heraf indvandrere, mere udv.	-3.2	-3.5	-3.5	-3.5	-3.4	-3.4
- heraf efterkommere	-0.1	-0.2	-0.4	-0.8	-1.3	-1.3
Sygedagpenge	0.3	0.2	0.1	0.3	0.1	0.2
- heraf indvandrere, mindre udv.	-0.0	-0.2	-0.3	-0.2	-0.2	-0.2
- heraf indvandrere, mere udv.	0.3	0.3	0.3	0.2	0.2	0.2
- heraf efterkommere	0.0	0.1	0.1	0.2	0.1	0.1
Arbejdsmarkedsorlov	0.1	0.1	0.1	0.2	0.2	0.2
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1
- heraf indvandrere, mere udv.	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
- heraf efterkommere	0.0	-0.0	0.0	0.1	0.1	0.1
Barselsdagpenge	1.6	1.6	1.6	2.1	2.1	2.1
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.9	0.9	0.9	1.1	1.1	1.2
- heraf indvandrere, mere udv.	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7	0.7
- heraf efterkommere	0.0	-0.0	0.0	0.3	0.3	0.3
Studerende	10.7	10.5	10.8	9.7	9.6	9.7
- heraf indvandrere, mindre udv.	7.4	7.0	7.1	7.6	7.7	7.8
- heraf indvandrere, mere udv.	3.1	3.1	3.0	2.9	2.9	2.9
- heraf efterkommere	0.2	0.5	0.8	-0.7	-1.0	-1.0
Introduktionsydelse / starthjælp	-12.9	-11.5	-11.7	-13.1	-13.6	-14.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	-10.0	-8.5	-8.8	-10.2	-10.7	-11.1
- heraf indvandrere, mere udv.	-2.9	-3.0	-3.0	-2.9	-2.9	-2.9
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Øvrige uden for arbejdsstyrken	-35.6	-36.1	-38.9	-45.4	-55.8	-71.7
- heraf indvandrere, mindre udv.	-14.4	-14.6	-15.7	-18.0	-19.5	-20.2
- heraf indvandrere, mere udv.	-19.8	-19.6	-19.3	-19.2	-19.0	-19.2
- heraf efterkommere	-1.4	-2.0	-3.9	-8.2	-17.3	-32.2

For kontanthjælpsmodtagere er den procentvise reduktion noget større, hvilket naturligvis skyldes, at indvandrere og efterkommere med den nuværende integration er specielt overrepræsenterede i denne kate-

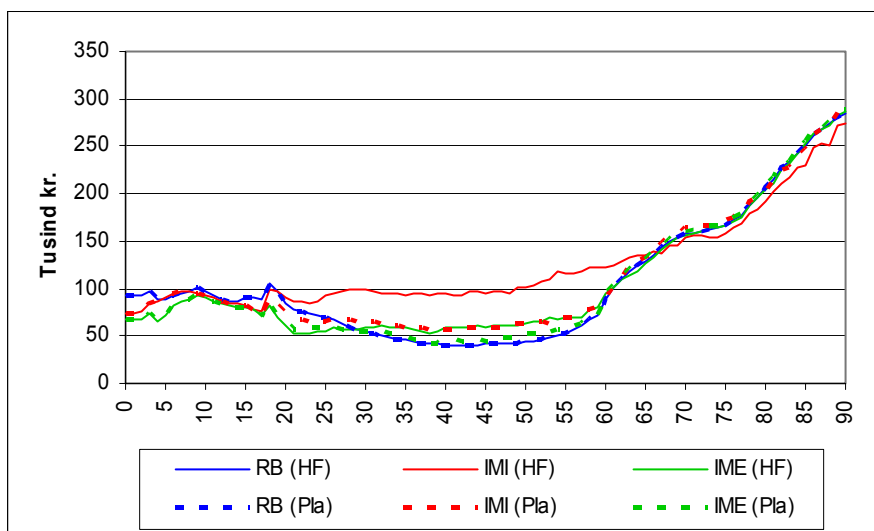
gori. Antallet af kontanthjælpsmodtagere falder i alternativet med perfekt integration med 9 tusinde i år 2006. Det svarer til en reduktion på 21 procent. I 2020 er faldet på 38 tusinde eller 52 procent. Denne reduktion er i 2040 vokset til 17 tusinde, hvilket svarer til en reduktion på 35 procent. Ved århundredets slutning er den procentvise reduktion på omkring 38 procent.

Alternativet med ændrede overførselsindkomstfrekvenser får antallet af personer i aktivering til at falde med 18 tusinde personer i år 2006. Det svarer til en reduktion på 24 procent, der i løbet af århundredet vokser til 32 procent. Antallet af personer på introduktionsydelse/starthjælp antages helt at forsvinde som følge af eksperimentet, da denne overførsel i hovedforløbet udelukkende udbetales til indvandrere. Der forsvinder altså mellem 11 og 14 tusinde fra denne ordning i løbet af århundredet. Endelig falder antallet af førtidspensionister med tre tusinde i 2006 stigende til 14 tusinde i 2100. Målt i forhold til hele bestanden er der tale om et fald på 0,7 procent i 2006 stigende til 7,3 procent i århundredets sidste år.

Tabel 33 viser ændringen i antal personer i de enkelte kategorier i udvalgte år. Tallene ud for de to indvandrergrupper og efterkommergruppen viser ændringen i antal personer i den pågældende kategori ligeledes målt i tusinde personer.

De lavere overførselsindkomstfrekvenser for indvandrere og efterkommere i alternativet betyder naturligvis, at de gennemsnitlige indkomsterstøttende overførselsindkomster for disse grupper reduceres. I Figur 31 vises betydningen af denne reduktion i overførselsindkomsterne på de aldersfordelte totale individuelle offentlige udgifter pr. person. Det ses, at for personer i den erhvervsaktive alder betyder de lavere frekvenser for de indkomsterstøttende overførsler, at forskellen mellem de viste befolkningsgrupper mere end halveres.

Figur 31. Totale individuelle offentlige udgifter pr. person i hovedforløb og i alternativet, hvor indvandrere og efterkommere har samme erhvervs- og overførselsindkomstfrekvenser som Resterende befolkning

Note: RB er Resterende befolkning inklusiv efterkommere efter indvandrere, IMI+EMI er summen af indvandrere fra mindre udviklede lande og efterkommere fra mindre udviklede lande, IME+EME er summen af indvandrere fra mere udviklede lande og efterkommere fra mere udviklede lande. (HF) er hovedforløbet, dvs. med nuværende erhvervsfrekvenser, mens (Pla) er den del af perfekt integration, der udgøres af alternativet, hvor indvandrere og efterkommere har erhvervsfrekvenser svarende til Resterende befolkning.

Fra et makroøkonomisk perspektiv betyder alternativet med højere erhvervsfrekvenser og lavere overførselsindkomstfrekvenser først og fremmest, at arbejdsudbuddet stiger, og at de offentlige udgifter til overførselsindkomster reduceres.

Stigningen i arbejdsstyrken fører til en stigning i beskæftigelsen og en reduktion i stigningen i reallønnen. Beskæftigelsen, der i Tabel 34 måles i produktivetskorrigerede enheder, øges mindre end stigningen i arbejdsstyrken. Det skyldes, at specielt indvandrere fra mindre udviklede lande har en lavere produktivitet end den resterende del af befolkningen. Når denne gruppes arbejdsudbud og beskæftigelse øges, fås, at den gennemsnitlige produktivitet i økonomien falder. På langt sigt vokser beskæftigelsen målt i produktivetskorrigerede enheder med 3,9 procent, mens arbejdsudbuddet i antal personer vokser med knap 5½ procent.

På grund af antagelsen om, at den internationale rente er upåvirket af den indenlandske aktivitet, og antagelsen om, at ændringer i den indenlandske aktivitet kun i mindre omfang påvirker bytteforholdet, vil virksomhedernes optimale kapital-arbejdskraft-forhold være stort set uændret, hvorfor kapitalapparatet vokser med ca. samme vækstrate som beskæftigelsen.⁴⁵ Dette betyder, at produktionen målt ved det reale BFI også vokser med omtrent samme vækstrate som beskæftigelsen. Det fører til, at det reale BFI på langt sigt er 3,6 procent højere i situationen med perfekt integration end i udgangsførløbet.

Tabel 34. Makroøkonomisk udvikling:

Alle befolkningsgrupper har samme erhvervs- og overførselsindkomstfrekvenser som Resterende befolkning

	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Indeks, hovedforløb=100</i>					
Privat forbrug	100	100.6	100.8	101.1	101.4	101.7
BFI real	100	101.6	102.1	103.0	103.5	103.6
Arbejdsløshed	100	105.3	105.8	107.0	107.5	107.8
Beskæftigelse	100	102.2	102.6	103.4	103.9	103.9
Øvrig private	100	100.9	101.6	102.8	103.6	103.6
Byggeri	100	103.2	102.0	102.7	103.1	102.9
Offentlig	100	105.0	104.8	104.7	104.8	104.8
Kapitalapparat						
Øvrig private	100	100.7	101.5	102.5	103.2	103.3
Byggeri	100	102.4	102.0	102.4	102.7	102.5
Offentlig	100	104.4	104.8	104.7	104.8	104.8
Fordringer på udlandet*	-13.8	6.1	31.4	57.4	69.6	52.3

* Indekset er fordringerne som pct. af BNP

I tillæg til stigningen i arbejdsstyrken betyder de højere erhvervsfrekvenser og lavere overførselsfrekvenser en besparelse på de offentlige udgifter til overførselsindkomster. Besparelsen på overførselsindkomster (og det forøgede skatteprovenu fra den forøgede beskæftigelse) anvendes til at forøge det kollektive offentlige forbrug via den antagne finansieringsregel for den offentlige sektor. Stigningsraten i den private sektors nettoindkomst som følge af den perfekte integration er mindre end stigningen i beskæftigelsen, fordi overførselsindkomsterne reduceres. Det fører til, at det private forbrug vokser med en lavere rate end produktionen. På langt sigt er privatforbruget derfor kun 1,7 procent højere end i hovedforløbet, jf. Tabel 34.

Forøgelsen af indvandreres og efterkommeres erhvervsfrekvenser og den modsvarende reduktion i disse gruppers overførselsindkomstfrekvenser betyder, at overførselslernes andel af BNP falder, jf. Tabel 35. I år 2020 reduceres overførselsindkomsternes andel af BNP med 0,77 procentpoint fra 20,78 procent i hovedforløbet til 20,01 procent. Af det samlede fald på 0,77 procentpoint skyldes 0,31 procentpoint reducerede

⁴⁵ Der henvises til Pedersen & Rasmussen (2001) for en teoretisk forklaring på denne effekt.

overførselsindkomster til indvandrere og efterkommere. I år 2040, hvor indkomstoverførslerne målt som andel af BNP er højest, reduceres de med 1,1 procentpoint. Her er reduktionen for indvandrere og efterkommere på 0,48 procentpoint. Den langsigtede reduktion i de samlede overførsler er på 1,06 procentpoint, mens indvandrere og efterkommeres andel af reduktionen på langt sigt er på 0,5 procentpoint.

Tabel 35. Offentlige udgifter og indtægter med perfekt integration vedr. erhvervs- og overførselsfrekvenser

	2000	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	Niveau mia. kr		Pct. af BNP				
Udgifter	634.26	49.52	49.83	52.26	56.20	56.21	55.59
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	18.33	20.01	21.49	21.04	20.31
- til indiv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	0.89	1.20	1.96	2.39	2.61
- til indiv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.67	0.78	0.93	1.03	1.02
- til efterkommere	1.78	0.14	0.23	0.36	0.71	1.26	1.90
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	17.76	18.36	20.73	21.20	21.23
- til indiv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.46	0.58	0.93	1.26	1.46
- til indiv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.42	0.47	0.59	0.66	0.69
- til efterkommere	5.38	0.42	0.65	0.92	1.26	1.56	2.10
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	6.59	6.59	6.59	6.59	6.59
Andre udgifter	87.64	6.84	7.16	7.31	7.40	7.38	7.47
Indtægter	689.26	53.82	52.19	52.74	54.87	55.11	54.91
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	2.36	0.48	-1.34	-1.09	-0.68
Renteudgifter netto	23.31	1.82	-0.04	-1.24	-1.72	-1.81	-1.36
Nettogæld	160.52	12.53	-12.48	-25.52	-25.46	-28.26	-21.97
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1495.33	1696.26	2139.42	2772.47	4990.71

Reduktionen i de samlede overførsler skyldes dels, at der er færre indvandrere og efterkommere, som modtager overførselsindkomst, og dels, at beskæftigelsen og kapitalapparatet stiger, hvilket trækker en stigning i BNP med sig. For givne overførselsindkomster betyder det, at overførselsindkomsternes andel af BNP falder. I tillæg betyder det øgede antal indvandrere fra specielt mindre udviklede lande i arbejdsstyrke og beskæftigelse, at den gennemsnitlige lønstigningstakt reduceres. Denne effekt opstår dels, fordi arbejdsudbuddet stiger, og dels fordi sammensætningen af arbejdsstyrken forskydes således, at der gradvis kommer flere personer med en relativt lav produktivitet i beskæftigelse, hvilket isoleret set sænker den gennemsnitlige løn pr. arbejdstime. Reduktionen i lønstigningstakten betyder, at satsreguleringen af de offentlige overførselsindkomster bliver mindre.

Det individuelle offentlige forbrugs andel af BNP reduceres ligeledes. Det skyldes væksten i BNP og den lavere lønstigningstakt. I år 2020 reduceres det samlede individuelle offentlige forbrug med 0,39 procentpoint. Reduktionen vokser til 0,6 procentpoint i år 2040 og 0,73 procentpoint på langt sigt.

De offentlige indtægters andel af BNP falder også, hvilket hovedsageligt skyldes, at de skattepligtige overførselsindkomster reduceres. I år 2020 er reduktionen på 0,17 procentpoint, mens den i 2040 er 0,33 procentpoint og 0,29 på langt sigt.

Nettoeffekten af disse effekter er en løbende forbedring af den offentlige sektors saldo, hvilket naturligvis betyder en forbedring af den finanspolitiske holdbarhed. Der er derfor plads til en lempelse af finanspolitikken i forhold til hovedforløbet. Ændringen i indvandrernes og efterkommeres erhvervs- og overførselsindkomstfrekvenser betyder, at den aktuelle finanspolitik bliver betydeligt mindre uholdbar i den alternative beregning. Målt i forhold til hovedforløbet betyder ændringen således en lempelse i den nødvendige

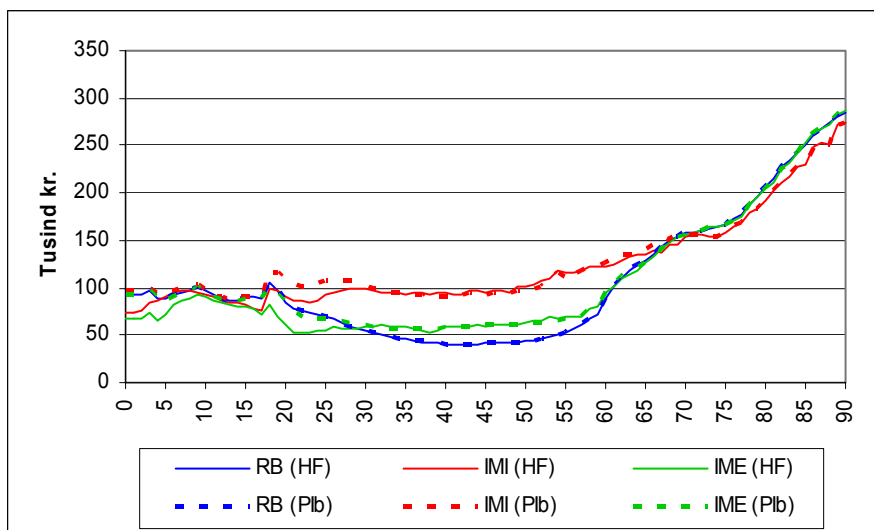
stramning i finanspolitikken på 1,12 procent af BNP. Det svarer til en lempelse på 16,4 mia. kr. i 2000-priser i år 2006.

Der er således et betragteligt potentiale for forbedringer i den finanspolitiske holdbarhed, hvis integrationspolitikken kan ændre på indvandreres og efterkommeres erhvervstilknytning og som følge heraf også på disse gruppers træk på de indkomsterstøttede overførselsindkomster.

8.2 Samme forbrug af de individuelle offentlige serviceydelser

I dette afsnit undersøges effekten af at antage, at de aldersfordelte individuelle offentlige serviceudgifter er de samme for alle befolkningsgrupper. Det fremgår af Figur 13 og Figur 14, der viser disse udgifter for henholdsvis mænd og kvinder, at der er to aldersgrupper, hvor indvandrere modtager et lavere gennemsnitligt beløb pr. person end Resterende befolkning. Første gruppe er de 0-5-årige indvandrere, og anden gruppe er de 17-30-årige indvandrere. Det skyldes, at den Resterende befolkning har et øget forbrug af henholdsvis børneinstitutioner og uddannelsesstilbud efter folkeskolen. For gruppen af indvandrere over 70 år tyder de tilgængelige data også på, at denne gruppe har et lavere forbrug af plejehjem og hospitaler end den øvrige befolkning, men da datagrundlaget her er meget usikkert, er det som tidligere nævnt allerede i hovedforløbet antaget, at disse aldersgrupper har et forbrug af individuelle offentlige serviceydelser på linje med den øvrige befolknings.

Figur 32. Totale individuelle offentlige udgifter pr. person i hovedforløb og i alternativet, hvor indvandrere og efterkommere modtager samme gennemsnitlige beløb i aldersfordelte individuelle offentlige serviceydelser som Resterende befolkning

Note: RB er Resterende befolkning inklusiv efterkommere efter indvandrere, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande. (HF) er hovedforløbet, dvs. med nuværende erhvervsfrekvenser, mens (PIb) er den del af perfekt integration, der udgøres af alternativet, hvor indvandrere og efterkommere har aldersafhængige individuelle offentlige serviceydelser svarende til Resterende befolkning.

Figur 32 viser den alternative forudsætnings betydning for de aldersafhængige totale individuelle offentlige udgifter pr. person. Det ses, at de to nævnte aldersgrupper får et større forbrug af individuelle offentlige serviceydelser.

Effekten af den alternative forudsætning om det individuelle offentlige forbrug er, at denne udgiftspost stiger med 0,7 procent af BNP fra 2006 i forhold til hovedforløbet. På langt sigt, dvs. i år 2100, er stigningen 0,2 procent af BNP.

Da den offentlige sektor skal overholde sin intertemporale budgetrestriktion, må stigningen i det individuelle offentlige forbrug modsvares af en tilsvarende stramning. Det betyder, at det kollektive offentlige forbrug må reduceres med 0,14 procent af BNP hvert år fra 2006. Resultatet er - med andre ord - at hvis det antages, at alle befolkningsgrupper modtager samme gennemsnitlige niveau for de aldersafhængige offentlige serviceydelser som Resterende befolkning, da er den nødvendige finanspolitiske stramning på 2,27 procent af BNP fra 2006. Besparelsen svarer i år 2006 til 33,4 mia. kr. i faste 2000-priser.

Tabel 36 viser de offentlige udgifter og indtægter i procent af BNP med den alternative forudsætning. Tabellen skal sammenholdes med Tabel 6, der viser udviklingen i de samme størrelser i hovedforløbet.

Tabel 36. Offentlige udgifter og indtægter i alternativet, hvor indvandrere og efterkommere har samme gennemsnitlige aldersafhængige individuelle offentlige forbrug som Resterende befolkning

	2000	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>		<i>Pct. af BNP</i>				
Udgifter	634.26	49.52	49.35	52.23	56.76	56.99	56.29
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	18.90	20.77	22.59	22.23	21.38
- til indiv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	1.11	1.48	2.37	2.87	3.11
- til indiv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.67	0.79	0.95	1.06	1.05
- til efterkommere	1.78	0.14	0.23	0.38	0.76	1.31	1.87
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	18.24	18.88	21.48	22.09	22.16
- til indiv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.52	0.64	1.03	1.38	1.59
- til indiv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.47	0.53	0.65	0.74	0.76
- til efterkommere	5.38	0.42	0.67	0.94	1.30	1.62	2.18
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	5.32	5.32	5.32	5.32	5.32
Andre udgifter	87.64	6.84	6.88	7.26	7.36	7.35	7.44
Indtægter	689.26	53.82	52.23	52.91	55.20	55.49	55.20
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	2.88	0.68	-1.56	-1.50	-1.09
Renteudgifter netto	23.31	1.82	-0.04	-1.52	-2.35	-2.59	-2.12
Nettogæld	160.52	12.53	-15.08	-31.69	-36.18	-40.91	-34.14
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1471.26	1664.88	2089.55	2699.03	4855.80

Der er stort set ingen makroøkonomiske effekter af omlægningen af de offentlige udgifter fra kollektivt offentligt konsum til individuelt offentligt konsum. Dog noteres en meget svag ændring i den offentlige beskæftigelse over tid. Den alternative forudsætning får den offentlige beskæftigelse til at være 0,1 procent lavere fra år 2006. Gradvist vendes faldet til en stigning - i takt med at antallet af indvandrere og efterkommere i befolkningen, der nu modtager mere service end før, bliver større. På langt sigt er den offentlige beskæftigelse dog kun 0,1 procent højere i den alternative beregning. Tabel 37 viser udviklingen i de makroøkonomiske variable relativt til hovedforløbet.

Tabel 37. Makroøkonomisk udvikling i alternativet hvor indvandrere og efterkommere har samme gennemsnitlige aldersafhængige individuelle offentlige forbrug som Resterende befolkning

	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Indeks, hovedforløb=100</i>					
Privat forbrug	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
BFI real	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Arbejdsløshed	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Beskæftigelse	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Øvrig private	100	100.0	100.0	100.0	100.0	99.9
Byggeri	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Offentlig	100	100.0	99.9	100.0	100.0	100.1
Kapitalapparat						
Øvrig private	100	100.0	100.0	100.0	100.0	99.9
Byggeri	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Offentlig	100	100.0	99.9	100.0	100.0	100.1
Fordringer på udlandet*	-13.8	8.4	37.1	67.7	81.7	63.5

* Indekset er fordringerne som pct. af BNP

8.3 Samme forbrug af de ikke-indkomsterstøttende offentlige overførselsindkomster

I dette afsnit betragtes betydningen af at ændre de overførselsindkomster, der ikke er indkomsterstøttende, således at alle befolkningsgrupper får samme alders- og kønsfordelte gennemsnitlige indkomst fra disse ordninger som Resterende befolkning.

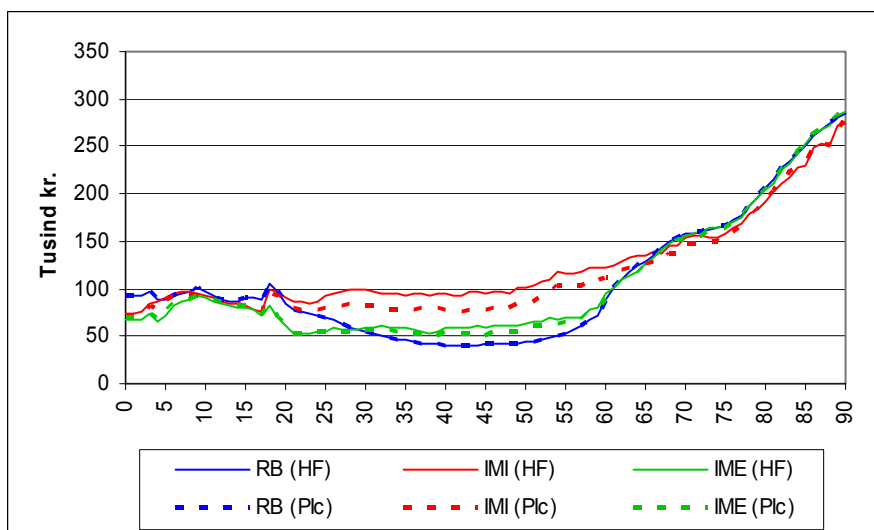
De dominerende ydelser inden for denne kategori er børnefamilieydelse, boligsikring og -ydelse, kontant-ydelser, børnetilskud og ungdomsydelse, tilskud til friplads og indekstillaæg. De samlede udgifter til overførsler i denne kategori var i år 2000 34,760 mia. kr. Sammenholdes dette med de samlede overførselsindkomster, som var på 221,235 mia. kr., ses, at denne type overførselsindkomst kun udgør 15,7 procent af de samlede overførselsudgifter. Alligevel har den alternative antagelse om, at alle modtager samme alders- og kønsafhængige ydelse pr. person som Resterende befolkning, en betydelig indflydelse på de gennemsnitlige overførselsindkomster for indvandrere og efterkommere. Figur 33 viser de totale individuelle offentlige udgifter pr. person for indvandrere fra mindre og mere udviklede lande og Resterende befolkning. Det ses, at den alternative antagelse reducerer overførselsindkomsterne for indvandrergrupperne fra især mindre udviklede lande, og at dette særligt gælder i den erhvervsaktive alder (dvs. 17-64-årige). Forklaringen på den relativt store reduktion er, at indvandrere og efterkommere er overrepræsenterede blandt modtagerne for en betydelig del af disse typer af overførselsindkomster.

Effekten af den alternative forudsætning er, at de offentlige udgifter til overførselsindkomster reduceres. Det antages i DREAM, at en reduktion i disse overførselsindkomster ikke påvirker arbejdsudbudsbeslutningen hos forbrugerne. Reduktionen i overførselsindkomsterne er på 0,2 procent af BNP i år 2006, eller knap 3 mia. kr. i faste 2000 priser. Det svarer til en reduktion på ca. 8 procent af de ikke-indkomsterstøttende overførselsindkomster. Reduktionen vokser gradvist til 0,4 procent af BNP i sidste halvdel af århundredet. Årsagen til, at reduktionen er størst i sidste halvdel af århundredet, er, at der på dette tidspunkt er flere indvandrere og efterkommere, som får reduceret deres ikke-indkomsterstøttende overførselsindkomster.

Antagelsen om, at den offentlige sektor ændrer det kollektive offentlige forbrug for at sikre, at den intertemporale budgetrestriktion er overholdt, betyder i dette tilfælde, at der bliver plads til en permanent forøgelse af det kollektive offentlige forbrug på 0,20 procent af BNP fra år 2006 i forhold til hovedforløbet. Når forøgelsen ikke er større, skyldes det, at forøgelsen af det kollektive forbrug er større end netto-besparselsen på overførselsindkomsterne, idet faldet i disse også medfører færre skatteindtægter for det

offentlige. Derfor har den offentlige sektor en lavere opsparing i starten af perioden og får derfor færre renteindtægter. Den stigning i besparelsen, der kommer i sidste halvdel af århundredet, anvendes til at kompensere for dette.

Figur 33. Totale individuelle offentlige udgifter pr. person i hovedforløb og i alternativet hvor indvandrere og efterkommere modtager samme gennemsnitlige beløb i ikke-indkomsterstøttede offentlige overførselsindkomster som Resterende befolkning

Note: RB er Resterende befolkning inklusiv efterkommere efter indvandrere, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande. (HF) er hovedforløbet, dvs. med nuværende erhvervsfrekvenser, mens (Plc) er den del af perfekt integration, der udgøres af alternativet, hvor indvandrere og efterkommere har samme gennemsnitlige beløb i ikke-indkomsterstøttede offentlige overførselsindkomster som Resterende befolkning.

Tabel 38. Offentlige udgifter og indtægter i alternativet hvor indvandrere og efterkommere modtager samme gennemsnitlige beløb i ikke-indkomsterstøttede offentlige overførselsindkomster som Resterende befolkning

	2000	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	Niveau mia. kr		Pct. af BNP				
Udgifter	634.26	49.52	49.32	52.16	56.61	56.79	56.05
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	18.61	20.46	22.22	21.81	20.95
- til indiv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	0.93	1.25	2.06	2.52	2.74
- til indiv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.64	0.75	0.90	1.01	1.00
- til efterkommere	1.78	0.14	0.20	0.35	0.73	1.27	1.84
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	18.12	18.77	21.36	21.96	21.99
- til indiv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.47	0.59	0.96	1.31	1.51
- til indiv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.42	0.48	0.60	0.68	0.71
- til efterkommere	5.38	0.42	0.67	0.94	1.29	1.62	2.17
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	5.66	5.66	5.66	5.66	5.66
Andre udgifter	87.64	6.84	6.93	7.27	7.37	7.36	7.45
Indtægter	689.26	53.82	52.14	52.82	55.07	55.34	55.04
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	2.82	0.66	-1.54	-1.45	-1.01
Renteudgifter netto	23.31	1.82	-0.04	-1.49	-2.27	-2.47	-1.97
Nettogæld	160.52	12.53	-14.77	-31.12	-34.73	-38.93	-31.77
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1470.79	1664.16	2088.00	2696.84	4851.14

Den nødvendige besparelse reduceres altså fra hovedforløbets 2,13 procent af BNP til 1,93 procent af BNP fra 2006. Tabel 38 viser udviklingen i de offentlige udgifter og indtægter målt som andel af BNP i den alternative beregning.

Tabel 39. Makroøkonomisk udvikling i alternativet hvor indvandrere og efterkommere modtager samme gennemsnitlige beløb i ikke-indkomsterstøttende offentlige overførselsindkomster som Resterende befolkning

	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Indeks, hovedforløb=100</i>					
Privat forbrug	100	99.7	99.6	99.5	99.5	99.5
BFI real	100	100.0	99.9	99.9	99.9	99.9
Arbejdsløshed	100	99.9	99.9	99.9	99.9	99.9
Beskæftigelse	100	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Øvrig private	100	99.8	99.7	99.7	99.7	99.7
Byggeri	100	99.7	99.8	99.8	99.8	99.8
Offentlig	100	100.7	100.7	100.6	100.6	100.6
Kapitalapparat						
Øvrig private	100	99.8	99.8	99.8	99.8	99.8
Byggeri	100	99.8	99.8	99.8	99.8	99.8
Offentlig	100	100.6	100.7	100.6	100.6	100.6
Fordringer på udlandet*	-13.8	8.4	36.6	66.6	80.3	61.5

* *Indekset er fordringerne som pct. af BNP*

Reduktionen i overførselsindkomsterne og den modsvarende stigning i det kollektive offentlige konsum betyder et skift i produktionens sammensætning over mod en større andel offentlig produktion. Det fremgår af Tabel 39, at den offentlige beskæftigelse og det offentlige kapitalapparat vokser med 0,6 procent i forhold til hovedforløbet. Omvendt falder den private beskæftigelse og det private kapitalapparat med 0,2 procent i forhold til hovedforløbet. På grund af de lavere overførselsindkomster falder den disponible indkomst hos forbrugerne, hvilket også får det private forbrug til at falde. Ligesom reduktionerne i overførselsindkomsterne er reduktionen i privatforbruget voksende over tid målt i forhold til hovedforløbet.

8.4 Samme lønprofil over livet for indvandrere som for Resterende befolkning

Den fjerde forskel på de to indvandrergrupper og Resterende befolkning i hovedforløbet er forskelle i gruppernes produktivitet. Med udgangspunkt i individdata fra Lovmodellen beregnes den gennemsnitlige timeløn fordelt på alder og køn for hver befolkningsgruppe for år 2000. Da antallet af efterkommere på arbejdsmarkedet er for begrænset til, at man ud fra stikprøven kan danne alders- og kønsafhængige lønprofiler for disse befolkningsgrupper, er disse grupper slået sammen med Resterende befolkning.

I DREAM antages, at lønforskelle skyldes forskellig produktivitet, og at alle produktivitetstyper er perfekte substitutter.⁴⁶ Antagelsen om, at forskellige individer har forskellig produktivitet, men er perfekte substitutter, er almindelig i denne slags analyser. Den klassiske analyse af dynamisk finanspolitik i Auerbach og Kottlikoff (1982) anvender således denne antagelse. Også i analyser af betydningen af indvandringens størrelse og sammensætning er denne antagelse almindelig, jf. Storesletten (2000) og Razin og Sadka (1999a), (1999b).

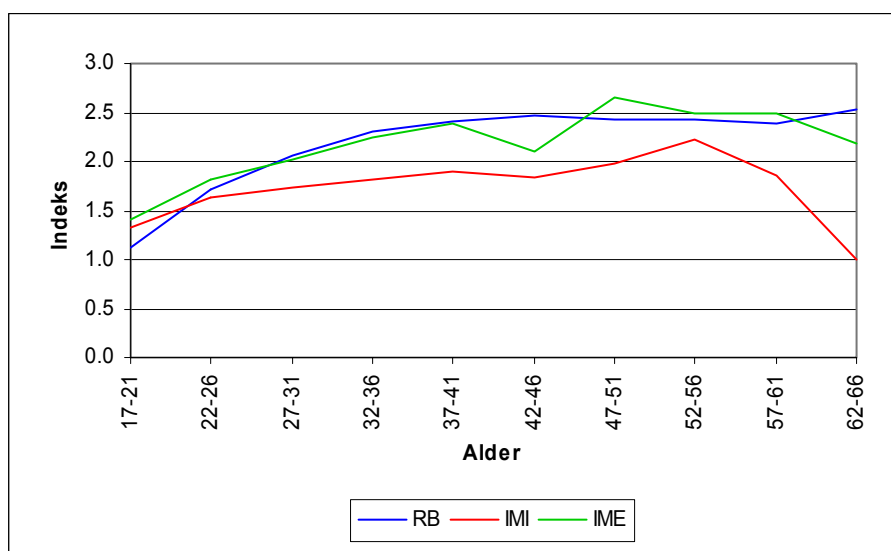
Endvidere antages, at den relative lønudvikling over livet for et vilkårligt individ svarer til den relative lønudvikling i den observerede aldersfordeling af lønninger i et givet år for personer af et givet køn i en

⁴⁶ *Det betyder, at det forsimplede antages, at hvis der er to personer, der hver for sig er halvt så produktive som en tredje, så kan de to førstnævnte fuldt ud erstatte den tredje i produktionsprocessen (det modsatte er også tilfældet).*

givet befolkningsgruppe. I beregningerne afhænger den fremtidige lønudvikling for en given person således på et givet tidspunkt dels af den generelle stigning i makrolønnen (pr. produktivetskorrigeret enhed) og dels af den aldersbetingede lønstigning, der følger af den antagne aldersafhængige individuelle produktivetsudvikling.

Den aldersafhængige produktivetsudvikling for mænd i de tre befolkningsgrupper er vist i Figur 34. For mænd fra Resterende befolkning er den gennemsnitlige timeløn knap 2,5 gange så høj for en 40-årig som for en 17-årig. For personer over 40 år er niveauet nogenlunde konstant. Indvandrere fra mere udviklede lande har en aldersfordelt produktivetsudvikling, der svarer nogenlunde til produktivetsudviklingen for mænd fra Resterende befolkning. Indvandrer-mænd fra mindre udviklede lande har en væsentligt lavere liggende produktivetsprofil end de øvrige befolkningsgrupper. For denne gruppe er niveauet i 40-års alderen knap 2 gange så højt som for en 17-årig fra Resterende befolkning.

Figur 34. Aldersafhængige timelønninger for mænd i år 2000
(indeks: 17-årige mænd fra Resterende befolkning lig med 1,0)

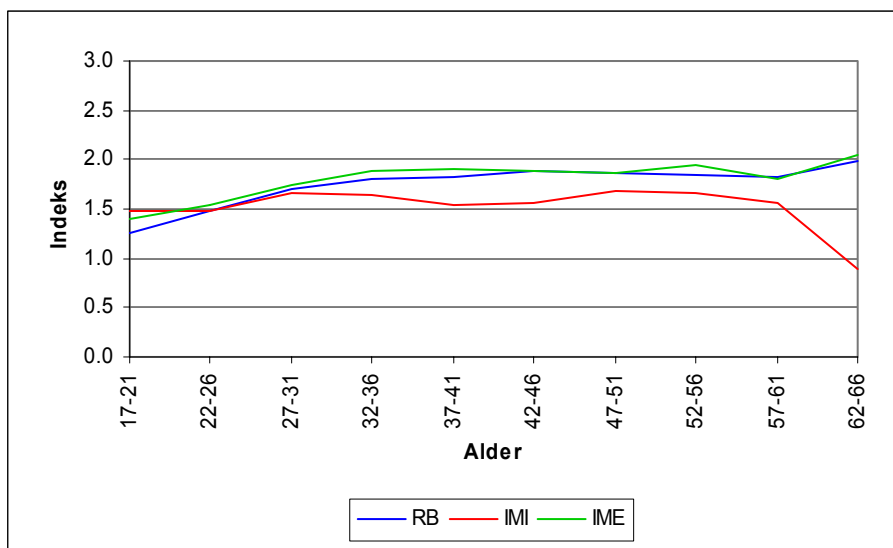
Note: RB er Resterende befolkning inklusive efterkommere efter indvandrere, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande. Kurverne er dannet ud fra gennemsnit over 5-års aldersgrupper.

Den aldersafhængige produktivetsudvikling for kvinder er vist i Figur 35. Det fremgår, at stigningen over livsforløbet er lavere end for mænd. Fra kvinder er i midten af 30'erne, stabiliseres produktivetsniveauet på knap 2 gange niveauet for en mandlig 17-årig fra Resterende befolkning. Der er ikke yderligere stigninger i resten af de erhvervsaktive aldre. Ligesom i tilfældet for mænd gælder, at lønforskellen mellem indvandrere fra mere udviklede lande og Resterende befolkning er meget lille, mens indvandrere fra mindre udviklede lande har et lavere produktivetsniveau, fra de er i starten af tyverne, og fastholder dette i resten af de erhvervsaktive aldre. For kvinder er forskellen dog mindre end for mænd.

I den analyse, der gennemføres i dette afsnit, antages, at alle befolkningsgrupper fra år 2006 får samme produktivitet (og dermed løn) som personer af samme køn og alder i Resterende befolkning. Det betyder, at arbejdsstyrken målt i produktivetskorrigerede enheder stiger som følge af, at hele bestanden af indvandrere antages at få forøget produktivitet fra dette tidspunkt. I perioden efter 2006 stiger arbejdsstyrken målt i produktivetskorrigerede enheder relativt til hovedforløbet, fordi bestanden af indvandrere

(som får forøget produktivitet) vokser, og fordi der bliver flere indvandrere i de højproduktive aldre fra omkring 40 år og derover.

Figur 35. Aldersafhængige timelønninger for kvinder i år 2000
(indeks: 17-årige mænd fra Resterende befolkning lig med 1,0)

Note: RB er Resterende befolkning inklusive efterkommere efter indvandrere, IMI er indvandrere fra mindre udviklede lande, IME er indvandrere fra mere udviklede lande. Kurverne er dannet ud fra gennemsnit over 5-års aldersgrupper.

Umiddelbart stiger lønnen i samme takt som produktiviteten. Dette modificeres dog af, at arbejdsstyrken (i produktivitetskorrigerede enheder) ikke reduceres i samme takt som i hovedforløbet. Derfor reduceres lønpresset, og den samlede løn stiger derfor relativt mindre end den stigning i produktiviteten, der følger af de ændrede antagelser.

På grund af satsreguleringen stiger overførselsindkomsterne pr. modtager med udviklingen i lønnen. De stiger derfor til et højere niveau i 2006, og herefter er stigningstakten langsommere end i hovedforløbet.⁴⁷

Tabel 40 viser effekten på de makroøkonomiske størrelser relativt til udviklingen i hovedforløbet. Stigningen i produktiviteten betyder, at beskæftigelsen (målt i produktivitetskorrigerede enheder) stiger 0,5 procent i år 2006 i forhold til hovedforløbet, og at forskellen gradvis forøges til 0,8 procent på langt sigt. Stigningen i beskæftigelsen fører til en stigning i produktionen målt ved BFI på omtrent samme størrelse. Også stigningen i det private forbrug ligger i denne størrelsesorden.

Den nødvendige besparelse på det kollektive offentlige forbrug, som sikrer, at den intertemporale budgetbetingelse er overholdt, er lavere i dette alternativ end i hovedforløbet. I dette tilfælde skal det kollektive offentlige forbrug reduceres med 2,01 procent af BNP fra år 2006. Det er 0,12 procentpoint mindre end i hovedforløbet.

⁴⁷ Bemærk, at i satsreguleringen indgår lønningerne med en forsinkelse på omkring to år. Denne forsinkelse er ignoreret i DREAM. Det er derfor lønningerne i samme periode, der har betydning for regulering af overførselsindkomsterne.

Tabel 40. Makroøkonomisk udvikling i alternativet hvor begge indvandrergupper har samme aldersafhængige løn som personer af samme alder og køn i gruppen Resterende befolkning

	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Indeks, hovedforløb=100</i>					
Privat forbrug	100	100.4	100.5	100.6	100.7	100.7
BFI real	100	100.4	100.5	100.7	100.8	100.8
Arbejdsløshed	100	101.1	101.3	101.6	101.7	101.7
Beskæftigelse	100	100.5	100.6	100.7	100.8	100.8
Øvrig private	100	100.3	100.6	100.8	100.9	100.9
Byggeri	100	100.9	100.6	100.7	100.8	100.7
Offentlig	100	100.6	100.6	100.6	100.6	100.7
Kapitalapparat						
Øvrig private	100	100.2	100.5	100.7	100.8	100.9
Byggeri	100	100.7	100.6	100.6	100.7	100.7
Offentlig	100	100.6	100.6	100.6	100.6	100.6
Fordringer på udlandet*	-13.8	7.7	35.4	64.9	78.3	59.7

* Indekset er fordringerne som pct. af BNP

Den lavere besparelse betyder, at den offentlige beskæftigelse fra år 2006 er 0,6 procent højere end i hovedforløbet. I den første del af perioden er det derfor den offentlige sektor, der står for den største del af stigningen i beskæftigelsen (i bygge- og anlægssektoren er den procentvise stigning endnu større, men denne sektor fylder meget lidt i hele økonomien). I takt med, at BNP og det private forbrug vokser yderligere, overhaler beskæftigelsesstigningen i den øvrige private sektor dog udviklingen i den offentlige sektor.

Tabel 41. Offentlige udgifter og indtægter i alternativet hvor begge indvandrergupper har samme aldersafhængige løn som personer af samme alder og køn i gruppen Resterende befolkning

	2000	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>		<i>Pct. af BNP</i>				
Udgifter	634.26	49.52	49.48	52.33	56.80	57.00	56.27
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	18.95	20.83	22.67	22.31	21.46
- til indiv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	1.14	1.53	2.43	2.94	3.17
- til indiv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.67	0.79	0.95	1.06	1.05
- til efterkommere	1.78	0.14	0.23	0.38	0.77	1.31	1.87
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	18.02	18.64	21.18	21.75	21.78
- til indiv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.47	0.59	0.95	1.30	1.50
- til indiv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.42	0.48	0.60	0.68	0.70
- til efterkommere	5.38	0.42	0.66	0.93	1.28	1.60	2.15
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	5.59	5.59	5.59	5.59	5.59
Andre udgifter	87.64	6.84	6.92	7.26	7.36	7.35	7.43
Indtægter	689.26	53.82	52.31	52.97	55.26	55.55	55.27
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	2.83	0.64	-1.54	-1.45	-1.00
Renteudgifter netto	23.31	1.82	-0.04	-1.49	-2.27	-2.47	-1.96
Nettogæld	160.52	12.53	-14.85	-30.96	-34.65	-38.84	-31.63
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1477.26	1672.89	2101.61	2716.07	4886.82

I år 2006 stiger de offentlige overførselsindkomster i takt med lønningerne på grund af indekseringen. Umiddelbart betyder den lavere nødvendige besparelse derfor, at de offentlige udgifter udgør en højere

procent af BNP end i hovedforløbet. Gradvis vendes denne tendens, og på langt sigt er andelen omtrent den samme som i hovedforløbet. De offentlige indtægter udgør en omtrent uændret andel af BNP. Forløbet i nettoindtægterne betyder derfor, at den offentlige sektor på langt sigt har en lidt mindre formue i procent af BNP i alternativforløbet. Tabel 41 viser offentlige udgifter og indtægter i procent af BNP. Tabellen skal sammenholdes med Tabel 6, der viser de tilsvarende størrelser i hovedforløbet.

8.5 Samme bestemmelse af ledighedsprocent for indvandrere som for Resterende befolkning

Den femte og sidste forskel på de to indvandrergrupper og Resterende befolkning i hovedforløbet er forskelle i gruppernes ledighedsprocent. Ledighedsprocenten i udgangsåret 2000 er større for indvandrere end for de øvrige befolkningsgrupper. For indvandrere fra mere udviklede lande var den på 9,3 procent, og for indvandrere fra mindre udviklede lande var den på 20,1 procent, mens den for de to efterkommergrupper og Resterende befolkning under et var på 4,9 procent. Det medførte en samlet gennemsnitlig ledighed på 5,4 procent. I hovedforløbet forklares denne forskel ved at antage, at disse tre grupper har hver sin fastlæggelse af ledighedsniveauet, sådan at deres ledighed påvirkes i forskellig grad af (ændringer i) reallønnen og dagpenge-kompensationsgraden. Dette medfører, at de to indvandrergrupper i hele fremskrivningen bevarer en merledighed i forhold til gruppen af efterkommere og Restbefolkning. Da indvandrerne samtidig kommer til at udgøre en større andel af arbejdsstyrken, stiger den samlede strukturelle ledighed derfor i løbet af århundredet.

I dette alternativ antages derimod, at alle grupper på arbejdsmarkedet har den samme fastlæggelse af ledigheden, som gælder for Resterende befolkning. Dermed vil en indvandrer med en given produktivitet og kompensationsgrad også have den samme beskæftigelse som en person fra Restbefolkningen med de samme karakteristika. Da indvandrerne ikke har samme produktivitet og dermed aflønning som resten af befolkningen, betyder alternativet dog ikke, at den gennemsnitlige ledighedsprocent for indvandrerne nødvendigvis bliver den samme som for resten af befolkningen.

Tabel 42. Makroøkonomisk udvikling i alternativet med samme arbejdsudbud for alle befolkningsgrupper

	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Indeks, hovedforløb=100</i>					
Privat forbrug	100	100.1	100.2	100.2	100.2	100.2
BFI real	100	100.5	100.7	100.9	101.0	101.0
Arbejdsløshed	100	86.1	83.2	79.9	78.6	78.2
Beskæftigelse	100	100.7	100.9	101.1	101.2	101.2
Øvrig private	100	100.2	100.5	100.8	101.0	101.0
Byggeri	100	100.9	100.7	100.8	100.8	100.8
Offentlig	100	101.8	101.8	101.7	101.7	101.7
Kapitalapparat						
Øvrig private	100	100.2	100.4	100.7	100.9	100.9
Byggeri	100	100.7	100.6	100.7	100.7	100.7
Offentlig	100	101.6	101.8	101.7	101.7	101.7
Fordringer på udlandet*	-13.8	7.5	34.8	63.7	76.7	58.2

* Indekset er fordringerne som pct. af BNP

I Tabel 42 ses det, hvordan denne antagelse påvirker den makroøkonomiske udvikling i det kommende århundrede. Arbejdsløsheden falder med knap 22 procent på langt sigt og ligger i hele perioden fra 2006 på omkring 4,5 procent af arbejdsstyrken. Beskæftigelsen stiger med godt ½ procent i 2006 og godt 1 procent på langt sigt. Produktionen målt ved real BFI stiger næsten tilsvarende. Det private forbrug stiger kun lidt,

mens det offentlige forbrug omvendt stiger mere end BNP. De større skatteindtægter og faldende udgifter til dagpenge medfører en formindskelse af det finanspolitiske holdbarhedsproblem med 0,43 procentpoint, så den nødvendige besparelse på det kollektive forbrug nu reduceres til 1,70 procent af BNP. Den nærmere udvikling i det offentlige budget fremgår af Tabel 43.

Tabel 43. Offentlige indtægter og udgifter i alternativet med samme arbejdsudbud for alle befolkningsgrupper

	2000	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>	<i>Pct. af BNP</i>					
Udgifter	634.26	49.52	49.48	52.16	56.49	56.63	55.91
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	18.60	20.37	22.07	21.66	20.81
- til indiv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	0.95	1.29	2.12	2.59	2.81
- til indiv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.62	0.73	0.88	0.99	0.98
- til efterkommere	1.78	0.14	0.23	0.38	0.76	1.29	1.85
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	18.00	18.62	21.14	21.72	21.75
- til indiv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.47	0.59	0.95	1.29	1.50
- til indiv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.42	0.48	0.60	0.68	0.70
- til efterkommere	5.38	0.42	0.66	0.93	1.28	1.60	2.15
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	5.90	5.90	5.90	5.90	5.90
Andre udgifter	87.64	6.84	6.99	7.28	7.38	7.36	7.45
Indtægter	689.26	53.82	52.16	52.78	55.01	55.27	54.99
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	2.68	0.62	-1.48	-1.36	-0.92
Renteudgifter netto	23.31	1.82	-0.04	-1.41	-2.13	-2.30	-1.81
Nettogæld	160.52	12.53	-14.07	-29.47	-32.37	-36.18	-29.17
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1479.10	1675.49	2104.97	2720.36	4894.14

8.6 Perfekt integration i alt

I dette afsnit betragtes scenariet, hvor indvandrere og efterkommere på alle andre punkter end fertilitet og udvandring svarer til personer af samme alder og køn fra Resterende befolkning. Scenariet svarer dermed til, at alle de fem ovenstående ændringer i forudsætningerne gennemføres samtidigt.

Effekten af de samlede ændringer er imidlertid større end summen af effekten af ændringer hver for sig. Det skyldes sammensætningseffekter mellem specielt ændret erhvervsdeltagelse (jf. afsnit 8.1), ændret produktivitet (jf. afsnit 8.4) og ændret ledighed (jf. afsnit 8.5). Ændringen i indvandrernes erhvervsfrekvenser betyder, at antallet af indvandrere og efterkommere i arbejdsstyrken vokser med over 75 tusinde initialt, og tilvæksten på langt sigt vokser til 128 tusinde personer. Denne tilvækst i arbejdsstyrken spiller sammen med den lavere ledighed for indvandrere, som betyder, at en større andel kommer i beskæftigelse. De ekstra beskæftigede får en forøget produktivitet som følge af antagelsen om, at alle beskæftigede får samme produktivitet som en person af samme alder og køn i Resterende befolkning.

Forøgelsen i arbejdsstyrken, den forøgede produktivitet og lavere ledighed får beskæftigelsen målt i produktivetskorrigerede enheder til at stige med 4 procent fra 2006. På langt sigt vokser beskæftigelsen med 7,1 procent i forhold til hovedforløbet. Udviklingen er vist i Tabel 44.

Tabel 44. Makroøkonomisk udvikling i alternativet med perfekt integration

	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Indeks, hovedforløb=100</i>					
Privat forbrug	100	101.1	101.3	101.8	102.2	102.5
BFI real	100	102.8	103.9	105.3	106.2	106.3
Arbejdsløshed	100	87.1	84.5	81.7	80.6	80.3
Beskæftigelse	100	104.0	104.8	106.2	107.0	107.1
Øvrig private	100	101.5	102.9	104.9	106.1	106.2
Byggeri	100	105.7	103.8	104.7	105.3	105.0
Offentlig	100	109.5	109.3	109.0	109.2	109.3
Kapitalapparat						
Øvrig private	100	101.1	102.6	104.4	105.5	105.7
Byggeri	100	104.2	103.6	104.2	104.6	104.4
Offentlig	100	108.4	109.2	109.0	109.1	109.2
Fordringer på udlandet*	-13.8	3.8	26.2	49.0	59.7	43.3

* *Indekset er fordringerne som pct. af BNP*

Hvis indvandrere og efterkommere havde samme adfærd som personer med samme alder og køn i Resterende befolkning, ville holdbarhedsproblemet i den nuværende finanspolitik blive kraftigt reduceret. Den nødvendige besparelse på det offentlige forbrug i 2006 ville kun udgøre 0,14 procent af BNP. Målt i forhold til hovedforløbet er der tale om en forbedring af den finanspolitiske holdbarhed, som fører til, at det kollektive offentlige forbrug kan forøges med 1,99 procent af BNP fra 2006, hvilket i år 2006 svarer til 29,2 mia. kr. i 2000-priser. Som nævnt i indledningen til dette kapitel er forbedringen af den finanspolitiske holdbarhed med et beløb, der svarer til 29,2 mia. kr. i faste priser i år 2006, en hypotetisk maksimal effekt af integration. Beløbet er fremkommet ved at antage, at den nuværende bestand af indvandrere ændrer adfærd fra 2006, så de får samme gennemsnitlige adfærd som Resterende befolkning. For fremtidige indvandrere antages, at de, fra de får opholdstilladelse, har samme gennemsnitlige adfærd som Resterende befolkning. Endelig er der for det tredje ikke taget højde for omkostninger ved integrationsindsatsen.

I Pedersen, Knudsen & Madsen (2003) er der gennemført en tilsvarende beregning, der leder til en forbedring af den finanspolitiske holdbarhed med et beløb, der svarer til 33,2 mia. kr. i faste priser i år 2006. Der er to faktorer, der har betydning for ændringen i effekten.

For det første baserer nærværende beregninger sig på DREAMs befolkningsfremskrivning fra 2003. I denne er der taget højde for den reducerede indvandring, der følger af ændringerne i udlændinge- og ægteskabsloven, jf. kapitel 7. Den tidligere beregning var baseret på DREAMs befolkningsfremskrivning fra 2002, hvor der var en højere nettoindvandring pr. år. Den reducerede indvandring i den nye beregning betyder, at gennemførelsen af perfekt integration påvirker færre personer, hvorfor gevinsten ved integration bliver mindre. Den anden faktor, der påvirker beregningen, er, at nærværende beregning medtager en reduktion i indvandrernes ledighed som en del af effekten ved perfekt integration. Den isolerede effekt af ændringen i ledigheden er en forbedring af holdbarheden, der i 2006 svarer til et beløb på ca. 6 mia. kr. De to effekter betyder altså tilsammen, at effekten af at gennemføre perfekt integration reduceres med 4 mia. kr. fra 33,2 til 29,2 mia. kr.

Tabel 45. Offentlige udgifter og indtægter i procent af BNP i alternativet med perfekt integration

	2000	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>	<i>Pct. af BNP</i>					
Udgifter	634.26	49.52	50.12	52.17	55.80	55.66	55.06
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	17.65	19.19	20.49	19.95	19.21
- til indiv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	0.51	0.72	1.33	1.68	1.87
- til indiv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.58	0.67	0.80	0.89	0.89
- til efterkommere	1.78	0.14	0.19	0.33	0.67	1.21	1.85
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	17.62	18.17	20.42	20.84	20.88
- til indiv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.50	0.62	0.98	1.30	1.49
- til indiv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.46	0.51	0.62	0.69	0.72
- til efterkommere	5.38	0.42	0.65	0.90	1.23	1.53	2.05
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	7.46	7.46	7.46	7.46	7.46
Andre udgifter	87.64	6.84	7.40	7.35	7.44	7.42	7.51
Indtægter	689.26	53.82	52.15	52.57	54.58	54.81	54.61
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	2.02	0.41	-1.23	-0.85	-0.46
Renteudgifter netto	23.31	1.82	-0.04	-1.08	-1.35	-1.33	-0.93
Nettogæld	160.52	12.53	-10.80	-22.13	-19.15	-20.57	-15.04
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1515.44	1722.95	2179.38	2828.84	5094.52

Den betydelige forøgelse af det kollektive offentlige forbrug i forhold til hovedforløbet betyder, at den offentlige beskæftigelse stiger med mere end 9 procent i forhold til hovedforløbet. Denne stigning fastholdes gennem hele den analyserede periode, jf. Tabel 44. Stigningen i den offentlige beskæftigelse er i starten af perioden så stor, at den stort set svarer til forøgelsen af arbejdsstyrken, således at den private beskæftigelse kun stiger i begrænset omfang. Over tid er merbeskæftigelsen i den private sektor dog voksende, og ved udgangen af perioden er stigningen i den private beskæftigelse på knap 6 procent.

I dette alternativ, hvor indvandrere og efterkommere har samme adfærd som personer af samme alder og køn fra Resterende befolkning, udgør overførselsindkomsterne i 2040, hvor aldringen er højest, 20,5 procent af BNP, jf. Tabel 45. I Hovedforløbet var det tilsvarende tal 22,6 procent, jf. Tabel 6. Der er altså tale om en reduktion på 2,1 procentpoint. Til sammenligning udgjorde reduktionen i overførselsindkomsternes andel af BNP 1,1 procentpoint i alternativet, hvor overførselsindkomst- og erhvervsfrekvenser var antaget at svare til den Resterende befolknings. I alternativet med samme arbejdsudbud for alle udgjorde besparelsen på overførselsindkomsterne ca. ½ procent af BNP i 2040. Den resterende del af den samlede effekt kan tilskrives samspillet med antagelsen om, at indvandrere og efterkommere har højere produktivitet.

Det individuelle offentlige forbrug udgjorde 21,33 procent af BNP i hovedforløbet i 2040. Dette reduceres til 20,42 procent, jf. Tabel 45. Her er der tale om to modsatrettede effekter. For det første betyder antagelsen om, at indvandrere og efterkommere får samme forbrug af de individuelle offentlige serviceydelser som personer af samme alder og køn i Resterende befolkning, isoleret betragtet, at det individuelle offentlige forbrugs andel af BNP stiger til 21,48 procent af BNP. Dette sker primært, fordi indvandrere og efterkommere i førskolealderen og blandt uddannelsessøgende i hovedforløbet har et lavere forbrug af det individuelle offentlige konsum end personer fra Resterende befolkning. I modsat retning trækker den øgede beskæftigelse som følge af, at indvandrere og efterkommere får forøgede erhvervsfrekvenser og lavere ledighed samt forøget produktivitet i dette alternativ. Begge de sidste ændringer forøger BNP og reducerer dermed udgiftsandelen.

Tabel 46. Indvandrere og efterkommeres relative andel af offentlige udgifter og af befolkningen i alternativet med perfekt integration

	2000	2010	2020	2040	2060	2100
<i>Pct. af udgift</i>						
Offentlige overførselsindkomster						
Indvandrere, mindre udv. lande	4.4	2.9	3.7	6.5	8.4	9.8
Indvandrere, mere udv. lande	3.3	3.3	3.5	3.9	4.5	4.6
Efterkommere	0.8	1.1	1.7	3.3	6.1	9.6
Indvandrere og efterkommere i alt	8.5	7.3	8.9	13.7	19.0	24.0
Individuelt offentligt forbrug						
Indvandrere, mindre udv. lande	2.0	2.9	3.4	4.8	6.2	7.2
Indvandrere, mere udv. lande	2.2	2.6	2.8	3.0	3.3	3.4
Efterkommere	2.4	3.7	5.0	6.0	7.3	9.8
Indvandrere og efterkommere i alt	6.6	9.1	11.2	13.9	16.9	20.4
<i>Pct. af befolkningen</i>						
Befolkningen						
Indvandrere, mindre udv. lande	2.8	3.9	4.8	6.6	7.7	8.2
Indvandrere, mere udv. lande	2.8	3.3	3.5	3.9	4.2	4.2
Efterkommere	1.6	2.7	3.9	6.2	8.4	9.6
Indvandrere og efterkommere i alt	7.2	9.8	12.2	16.7	20.3	22.0

De offentlige indtægter er i dette scenario med perfekt integration på 54,58 procent af BNP i 2040. Det er en reduktion på 0,62 procentpoint i forhold til hovedforløbet. Forklaringen på dette fald er, at skattepligtige overførsler er reduceret i forhold til hovedforløbet. Dette fører til et fald i skatteindtægterne uden i sig selv at påvirke BNP. Den modsvarende stigning i skatteprovenuet som følge af øget arbejdsindkomst betyder på den anden side også en stigning i BNP. Samlet betyder dette, at der er en tendens til reduktion i beskatningens andel af BNP. En modgående effekt er dog, at den marginale beskatning af arbejdsindkomst er højere end af overførselsindkomst.

I Tabel 46 er indvandreres og efterkommeres andel af henholdsvis offentlige overførselsindkomster og individuelt offentligt forbrug i alternativet med perfekt integration vist sammen med gruppernes andel af befolkningen. Det fremgår, at frem til midten af århundredet har indvandrerne fra mindre udviklede lande en andel af overførselsindkomsterne, som er lavere end deres andel af befolkningen. I sidste halvdel af århundredet ligger deres andel af overførselsindkomsterne over deres befolkningsandel. Forklaringen på dette er, at indvandrerens aldersfordeling i starten af perioden afviger fra Resterende befolkning ved at bestå af mange i den erhvervsaktive alder og få i pensionsalderen. Da personer i den erhvervsaktive alder modtager mindre i overførselsindkomst end den gennemsnitlige person, betyder dette, at indvandrerne får en lavere andel af overførselsindkomsterne. I senere årtier bliver der relativt flere indvandrere i pensionsalderen. Da der samtidig er få børn i indvandrergrupperne, fordi de børn, de føder her i landet, placeres i gruppen af efterkommere, og da børn samtidig har meget få overførselsindkomster, bliver indvandrerens alderssammensætning efterhånden ufordelagtig i den forstand, at deres andel af de samlede overførselsindkomster overstiger deres andel af befolkningen - på trods af antagelserne om perfekt integration for indvandrere på et givet alderstrin. For efterkommere gælder, at de i hele perioden modtager en lavere andel af overførselsindkomster end deres andel af befolkningen. Forklaringen er også her, at efterkommere er en væsentligt yngre befolkningsgruppe, som desuden inkluderer mange børn, og at dette fænomen fastholdes igennem hele analyseperioden.

Målt i forhold til hovedforløbet, jf. Tabel 7, ses, at i 2040 er indvandrere og efterkommeres andel af overførselsindkomsterne reduceret fra 18,1 til 13,7 procent, svarende til en reduktion på 4,4 procentpoint af

de samlede udgifter. I år 2100 betyder antagelsen om perfekt integration, at indvandrere og efterkommeres andel af overførselsindkomsterne falder fra 28,2 procent til 24,0 procent.

For det individuelle offentlige forbrug betyder antagelsen om perfekt integration, at indvandreres og efterkommeres andel af det offentlige forbrug er højere end i hovedforløbet. I år 2040 udgør indvandreres og efterkommeres andel af det individuelle offentlige forbrug 13,4 procent i hovedforløbet. I alternativet er andelen steget til 13,9 procent. I år 2100 er væksten på 0,4 procentpoint i forhold til hovedforløbet, således at indvandreres og efterkommeres andel af forbruget når op på 20,4 procent.

Målt i forhold til indvandreres og efterkommeres andel af befolkningen gælder - ligesom i hovedforløbet - at deres andel af det individuelle offentlige forbrug er lavere end deres befolkningsandel. I den alternative beregning skyldes dette alene, at andelen af ældre blandt indvandrere og efterkommere er lavere end ældreandelen i Resterende befolkning.

Samlet betyder scenariet med perfekt integration, at det makroøkonomiske problem med den reducerede beskæftigelse bliver mere end halveret. I hovedforløbet reduceres beskæftigelsen målt i produktivitet-korrigerede enheder med 15,8 procent frem til 2040. I alternativet med perfekt integration er det tilsvarende fald reduceret til 10,6 procent.

Tilsvarende er effekten på den finanspolitiske holdbarhed ganske betydelig. Den nødvendige besparelse på 2,13 procent af BNP fra 2006 i hovedforløbet reduceres til en besparelse på 0,14 procent af BNP. Det betyder, at der i forhold til hovedforløbet er plads til en lempelse af finanspolitikken med 1,99 procent af BNP, hvilket i år 2006 svarer til 29,2 mia. kr. i 2000-priser.

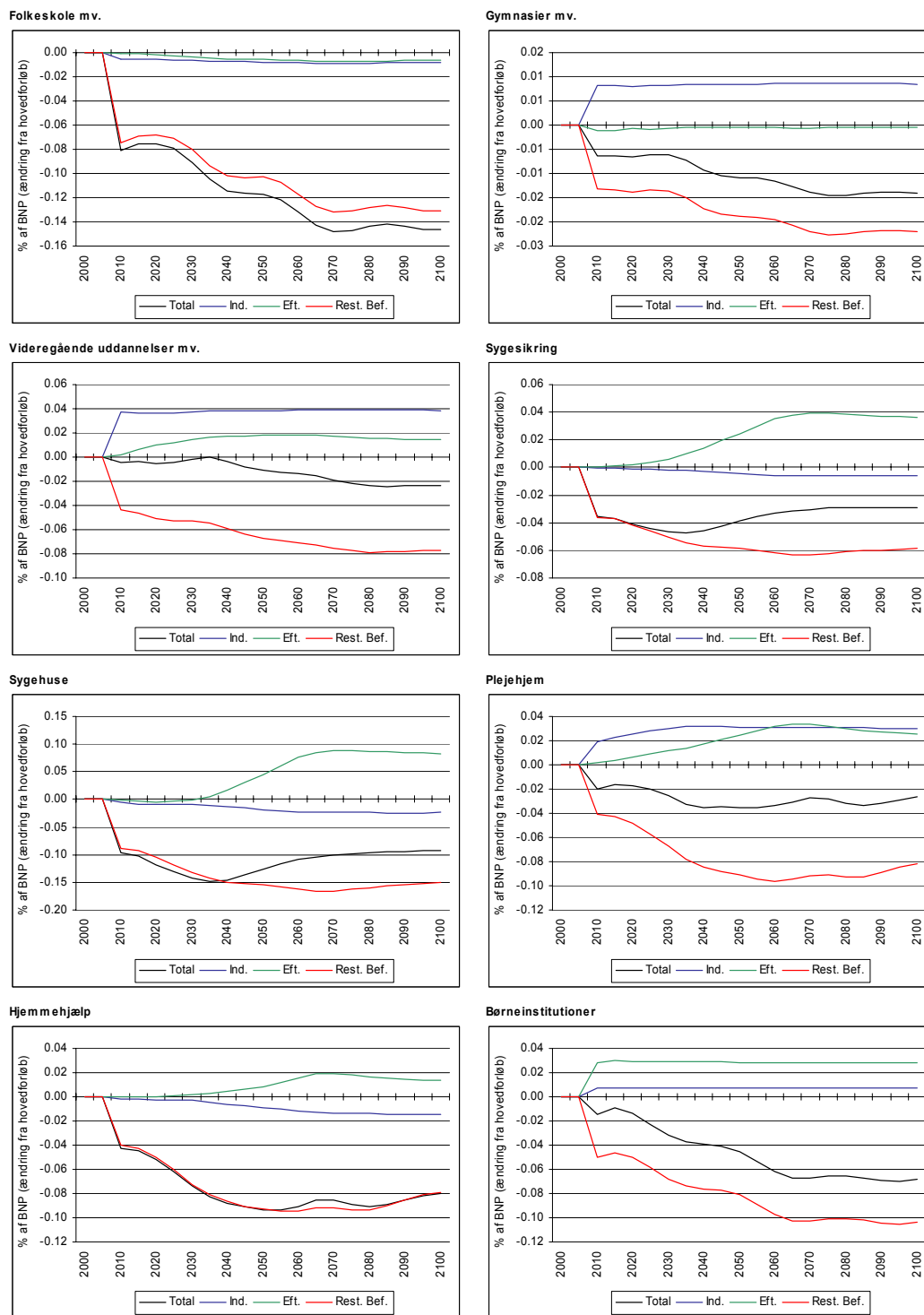
8.6.1 Perfekt integrations betydning for centrale individuelle offentlige serviceudgifter

Da indvandrere og efterkommere samlet set har et lavere forbrug af de 8 udvalgte offentlige serviceydelser, betyder indførelsen af perfekt integration, at udgifterne til disse to befolkningsgrupper stiger. For indvandrere udgør stigningen 0,06 procent af BNP fra 2006, faldende til 0,04 procent af BNP hen mod afslutningen af fremskrivningen. For efterkommere er stigningen mindre i begyndelsen og andrager 0,03 procent af BNP i 2006. Til gengæld vokser forskellen for efterkommerne jævnt over fremskrivningsperioden til cirka 0,19 procent af BNP i år 2100. Den gradvist forøgede effekt for efterkommeres vedkommende skyldes, at denne befolkningsgruppe vokser markant gennem fremskrivningsperioden og stigningen i trækkes på de individuelle offentlige serviceydelser derfor gradvist berører flere og flere personer (efterkommeres andel af befolkningen seksdobles, mens indvandrernes andel omtrent fordobles).

I Figur 36 vises effekten af perfekt integration på udgifterne til de udvalgte typer af individuelle offentlige serviceydelser for hele befolkningen og for de enkelte herkomstgrupper. Figurene viser ændringen i de enkelte udgifters andel af BNP i forhold til hovedforløbet. Da perfekt integration først og fremmest leder til en betydelig stigning i arbejdsstyrke og beskæftigelse fra 2006, er den dominerende effekt på udgifternes andel af BNP, at BNP stiger. Det ses i Figur 36, at det for alle udgiftstyperne gælder, at udgiftsandelen af BNP for den samlede befolkning falder.

Betragtes udgifter til børneinstitutioner mv., ses, at udgifter til indvandrere og efterkommere vokser marginalt målt som andel af BNP. Det skyldes, at indvandrere og efterkommere i hovedforløbet anvender børneinstitutioner mindre end børn i samme aldersgruppe fra Resterende befolkning, hvorfor trækkes på ydelserne stiger ved perfekt integration. Stigningen i trækkes på udgiften er større end stigningen i BNP, hvilket får udgiftsandelen til at stige lidt.

Figur 36. Effekten af perfekt integration på udgiftsandelene til udvalgte individuelle offentlige serviceydelser målt i procent af BNP

Note: Der er anvendt følgende forkortelser: Total betegner de samlede udgifter til hele befolkningen under ét, Ind. er udgifter til serviceydelser benyttet af indvandrere, Eft. udgifter til efterkommere, og endelig er Rest. Bef. udgifter til den resterende befolkning.

Indvandreres og efterkommeres forbrug af folkeskoler mv. er i data af samme størrelsesorden som personer i samme aldersgruppe fra Resterende befolkning. Der er derfor for denne udgiftspost ikke noget ændret forbrug af ydelsen som følge af perfekt integration. Målt som andel af BNP falder udgifterne til indvandreres og efterkommeres brug af folkeskole mv. Når det fremstår, som om faldet er mindre end for Resterende befolkning, skyldes det, at de samlede udgifter til indvandreres og efterkommeres skolegang er meget lavere end udgifterne til Resterende befolkning, som jo udgør langt den største del af befolkningen.

For både gymnasier og videregående uddannelse gælder, at især indvandrere har et mindre forbrug af disse ydelser end jævnaldrende fra Resterende befolkning i hovedforløbet. Efterkommeres forbrug af disse ydelser ligger mellem jævnaldrende indvandreres og jævnaldrende fra Resterende befolkning. Ved perfekt integration stiger indvandreres og efterkommeres anvendelse af disse ydelser, og stigningen er tilstrækkelig til at opveje stigningen i BNP, således at der er en svagt stigende udgiftsandel til indvandrere og efterkommere på disse poster, bortset fra efterkommernes udgiftsandel til gymnasieuddannelserne, der er praktisk talt konstant.

For de resterende 4 udgiftsposter, som alle ligger inden for social- og sundhedsudgifterne, er det gennemgående billede, at indvandrere har et forbrug af disse udgifter, der svarer til jævnaldrende fra Resterende befolkning med undtagelse af plejehjem, hvor indvandreres træk i hovedforløbet er lavere end trækket på denne ydelse fra jævnaldrende i Resterende befolkning. For efterkommere er trækket på social- og sundhedsudgiftsposterne lavere end for jævnaldrende fra Resterende befolkning. Perfekt integration betyder derfor, at udgiftsandelen til efterkommere er voksende, når der kommer tilstrækkeligt mange i de relevante aldersklasser fra denne befolkningsgruppe.

Man bør ved fortolkningen af disse effekter være opmærksom på, at der er meget få efterkommere, der er tilstrækkeligt gamle til at være i de aldersgrupper, hvor de viste social- og sundhedsudgifter har betydning i år 2000. Effekterne er derfor usikre. Man skal endvidere være opmærksom på, at manglende observationer også har betydet, at det er antaget, at fra 70-års-alderen har alle befolkningsgrupper samme forbrug af de individuelle offentlige serviceydelser.

8.6.2 Perfekt integrations betydning for de offentlige delsektorer

Udviklingen i de offentlige udgifter og indtægter opdelt på stat, amter og kommuner i forløbet med perfekt integration ses i Tabel 47. Den skal sammenholdes med den tilsvarende tabel for hovedforløbet Tabel 11. På udgiftssiden sparer kommunerne udgifter svarende til 2,2 procent af BNP i forhold til hovedforløbet i 2040. På langt sigt er besparelsen på 2,3 procent af BNP. Kommunerne sparer således 1,6 procent af BNP på udgifter til overførselsindkomster i 2040, mens besparelsen på det individuelle forbrug udgør 0,5 procent af BNP samme år. Amterne sparer 0,3 procent af BNP i 2040 på det individuelle offentlige forbrug, selvom forbruget stiger i absolutte mængder som følge af integrationen. Det stiger blot ikke så hurtigt som produktionen. Staten har i 2040 stort set samme udgiftsniveau (målt ved de samlede udgifter) som i hovedforløbet, fordi den nødvendige reduktion i det kollektive forbrug nu er langt mindre. Overførslerne til kommunerne falder samtidig med godt 1½ procent af BNP i 2040. Den langsigtede statslige besparelse på overførsler til den kommunale sektor modsvarer omtrent udgiftsstigningen til øget kollektivt offentligt forbrug som procent af BNP, så de statslige udgifter i 2100 udgør stort set den samme andel af den samlede produktion som i hovedforløbet.

Med hensyn til indtægter falder kommunernes og amternes skatteindtægter en anelse som procent af BNP, fordi skatteindtægterne ikke vokser så hurtigt som BNP på grund af faldende skatteindtægter fra overførselsindkomster. Et langt større indtægtstab for kommunerne er dog bortfaldet af statslige refusioner og en mindre indtægt fra budgetgarantien. Tilsammen indebærer det, at kommunernes indtægter falder med

1,8 procent af BNP til 27,4 procent i 2040. I 2100 er kommunernes indtægter 26,2 procent af BNP - et fald på 1,9 procentpoint i forhold til hovedforløbet. Amternes indtægter er i hele forløbet reduceret med 0,0 - 0,2 procent af BNP relativt til hovedforløbet, fordelt på såvel skatte- som andre indtægter. Faldet i statens indtægter er omtrent af samme størrelsesorden, men her skyldes hele faldet det relative fald i skatteindtægter.

Tabel 47. Offentlige delsektorer i alternativet med perfekt integration

2000		2000	2010	2020	2040	2060	2100
<i>Niveau mia. kr</i>		<i>Procent af BNP</i>					
Udgifter							
Individuelt forbrug							
Kommuner	111.611	8.7	8.8	8.6	10.4	10.7	10.7
Amtter	75.562	5.9	6.0	6.4	7.1	7.1	7.0
Stat	37.773	2.9	2.8	3.1	3.0	3.1	3.2
Kollektivt forbrug							
Kommuner	33.017	2.6	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5
Amtter	7.292	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Stat	58.557	4.6	4.4	4.4	4.4	4.4	4.4
Overførsler til hush.							
Kommuner	141.916	11.1	11.3	12.4	13.7	13.0	12.5
Amtter	0.944	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
Stat	79.950	6.2	6.3	6.7	6.7	6.9	6.7
Andre udgifter							
Kommuner	20.445	1.6	1.9	1.8	1.9	1.9	1.9
Amtter	8.615	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8	0.8
Stat	223.366	17.4	18.1	19.2	20.7	20.1	19.6
Udgifter i alt							
Kommuner	306.989	24.0	24.5	25.3	28.5	28.1	27.7
Amtter	92.413	7.2	7.4	7.9	8.5	8.5	8.4
Stat	399.646	31.2	31.6	33.4	34.7	34.4	33.8
Indtægter							
Skatteindtægter							
Kommuner	146.002	11.4	10.9	11.2	11.8	11.9	11.8
Amtter	64.582	5.0	5.0	5.1	5.4	5.5	5.4
Stat	388.155	30.3	29.6	29.7	30.5	30.5	30.5
Andre indtægter							
Kommuner	162.400	12.7	12.9	14.0	15.5	14.9	14.3
Amtter	26.594	2.1	2.1	2.1	2.2	2.3	2.3
Stat	66.302	5.2	4.9	4.9	5.0	5.0	5.0
Indtægter i alt							
Kommuner	308.402	24.1	23.9	25.2	27.4	26.9	26.2
Amtter	91.176	7.1	7.1	7.3	7.6	7.8	7.7
Stat	454.457	35.5	34.5	34.6	35.5	35.5	35.5
Primært budget							
Kommuner	1.413	0.1	-0.6	-0.2	-1.2	-1.3	-1.5
Amtter	-1.237	-0.1	-0.3	-0.6	-0.8	-0.7	-0.7
Stat	54.811	4.3	3.0	1.2	0.8	1.1	1.7

Det primære budget forbedres i kommunerne med 0,3 procent af BNP i 2040 i forhold til situationen uden perfekt integration. I 2100 er dette tal steget til 0,4 procent af BNP. Det er dog ikke tilstrækkeligt til at sikre overskud på kommunernes primære budget, der fortsat udviser et underskud på 1,5 procent af BNP. For amternes vedkommende er der et fald på 0,2 procent af BNP i underskuddet i 2040, og dette fald holder sig konstant på langt sigt. Heller ikke i dette tilfælde er det tilstrækkeligt til at sikre, at amterne har overskud på det primære budget. Dette udviser et underskud på 0,7 procent af BNP i år 2100. Udviklingen i både kommunernes og amternes primære budgetter indikerer, at den forbedring, som kommer på de to delsektors budgetter, ikke er tilstrækkelig stor til, at disse sektors del af holdbarhedsproblemet er løst i situationen med perfekt integration. Staten får en forværring af budgettet på en 0,2 procent i 2040 og 0,1 procent i 2100 i forhold til hovedforløbet.

Af den samlede holdbarhedsforbedring på 1,99 procent af BNP tilfalder de 0,27 procentpoint kommunerne, som i alternativet med perfekt integration får et "holdbarhedsunderskud" på 0,87 procent af BNP. Amterne opnår en forbedring på 0,16 procent og har et "holdbarhedsunderskud" på 0,67 procent af BNP i alternativet med perfekt integration. Det er således staten, der henter størstedelen af holdbarhedsforbedringen, idet den opnår en forbedring på 1,55 procent af BNP. Dermed kommer den statslige delsektor i en situation, hvor den isoleret set har et holdbarhedsoverskud på 1,40 procent af BNP. Hvis den statslige sektor ikke skulle dække de øvrige delsektors holdbarhedsunderskud, ville den således vedblivende opbygge en større og større formue.

8.6.3 Perfekt integrations betydning for befolkningsgrupperegnskabet

Indvandreres og efterkommeres højere erhvervsfrekvenser (og lavere overførselsindkomstfrekvenser), lavere ledighed og højere løn i situationen med perfekt integration betyder naturligvis, at befolkningsgrupperne får et større nettobidrag til den offentlige sektor. Specielt for indvandrere fra mindre udviklede lande er der tale om en meget betydelig ændring, fordi denne gruppes adfærd afviger markant fra Resterende befolknings.

I Tabel 48's nederste del ses, at det samlede nettobidrag fra indvandrere fra mindre udviklede til den offentlige sektor vokser med et gennemsnitligt årligt beløb svarende til 14,4 mia. kr. i faste priser. Nettobidraget fra indvandrere fra mere udviklede lande stiger med et årligt beløb på 2,5 mia. kr. i faste priser. Dette modsvares af en reduktion i nettobidraget fra Resterende befolkning på et årligt beløb på 16,9 mia. kr. i faste priser. Det er således en meget stor ændring i de enkelte befolkningsgruppers nettobidrag til den offentlige sektor.

Reduktionen i Resterende befolknings nettobidrag til den offentlige sektor skyldes, at den finanspolitiske holdbarhed forbedres, således at den nødvendige årlige besparelse reduceres med 1,99 procent af BNP fra 2006. Det betyder, at det kollektive offentlige forbrug er disse 1,99 procent af BNP højere i alternativet med perfekt integration end i hovedforløbet. Kollektivt offentligt forbrug fordeles i befolkningsgrupperegnskabet jævnt ud på alle personer i økonomien. Det er dette ekstra kollektive forbrug, som reducerer Resterende befolknings nettobidrag.

Beregningen af befolkningsregnskabet viser også, at perfekt integration fører til, at de enkelte befolkningsgrupper bidrager meget forskelligt til den offentlige sektor. Ved at trække den i Tabel 48 fundne ændring i gruppernes gennemsnitlige årlige nettobidrag til den offentlige sektor fra niveauet i hovedforløbet, jf. Tabel 23, kan bidragene i alternativet med perfekt integration beregnes. Med perfekt integration bidrager Resterende befolkning med et gennemsnitligt årligt beløb på 5,9 mia. kr. i faste priser. Indvandrere fra mindre udviklede lande bidrager med 6,6 mia. kr. og indvandrere fra mere udviklede lande med 5,9 mia. kr. Efterkommere fra mindre udviklede lande modtager derimod nettobidrag fra den offentlige

sektor på 4,9 mia. kr. om året i faste priser. Tilsvarende modtager efterkommere fra mere udviklede lande 0,8 mia. kr. om året i faste priser.

Når disse tal sammenlignes, skal man være opmærksom på, at Resterende befolkning i fremskrivningsperioden udgør mellem 78 og 92 procent af befolkningen. Til sammenligning udgør indvandrere fra mindre udviklede lande mellem 3 og 8 procent og indvandrere fra mere udviklede lande mellem 3 og 4 procent. Målt pr. person bidrager indvandrergrupperne - hvis der forudsættes perfekt integration - således med væsentligt mere pr. person pr. år end Resterende befolkning. Årsagen til, at indvandrere bidrager med mere pr. person i tilfældet med perfekt integration, er, at indvandrere med en lavere sandsynlighed opholder sig i landet som børn og unge, samt som gamle. Dvs. indvandrerne er underrepræsenterede i de perioder af livet, hvor der er nettoudgifter for den offentlige sektor.

Tabel 48. Ændringen i de gennemsnitlige årlige nettobidrag til offentlige delsektorer fordelt på befolkningsgrupper og køn, som følge af perfekt integration (mia. kr. i faste priser pr. år)

Staten			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	-6.3	-5.8	-12.1
Indv. mindre udv. lande	4.9	2.9	7.7
Indv. mere udv. lande	1.1	0.3	1.4
Efterk. mindre udv. lande	-0.1	-0.2	-0.4
Efterk. mere udv. lande	0.0	-0.1	-0.1
I alt	-0.5	-2.9	-3.4

Amter			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	-0.1	-0.1	-0.2
Indv. mindre udv. lande	0.7	0.5	1.2
Indv. mere udv. lande	0.2	0.0	0.1
Efterk. mindre udv. lande	0.1	0.0	0.1
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	0.8	0.4	1.2

Kommuner			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	-2.4	-2.2	-4.6
Indv. mindre udv. lande	2.8	2.7	5.5
Indv. mere udv. lande	0.6	0.3	0.9
Efterk. mindre udv. lande	0.2	0.1	0.3
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.1
I alt	1.2	1.0	2.2

I alt			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	-8.9	-8.1	-16.9
Indv. mindre udv. lande	8.4	6.0	14.4
Indv. mere udv. lande	1.8	0.6	2.5
Efterk. mindre udv. lande	0.2	-0.1	0.0
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	1.5	-1.5	0.0

Årsagen til, at de to efterkommergrupper har negative nettobetalinge til den offentlige sektor i situationen med perfekt integration, er, at de i dag er små og hovedsageligt består af ganske unge personer. Man kan derfor betragte deres befolkningsregnskab som udtryk for, hvordan fremtidige generationer bidrager til den offentlige sektor i beregningen. Når tallet er negativt, hænger det sammen med, at den offentlige sektor ret hurtigt oparbejder en formue givet den anvendte finansieringsregel, jf. Tabel 45. Renteafkastet af denne formue er med til at finansiere udbetalingerne fra den offentlige sektor til fremtidige generationer. Fremtidige generationer behøver derfor ikke selv at finansiere den fulde (tilbagediskonterede) værdi af de udgifter, de modtager.

Ændringerne i befolkningsregnskaberne for de offentlige delsektorer viser, at forøgelsen af indvandrernes nettobetalinge fordeler sig nogenlunde ligeligt mellem staten på den ene side og amter og kommuner på den anden. Størstedelen af reduktionen i nettobetalingerne fra den Resterende befolkning sker i det statslige delregnskab, da det er denne sektor, der øger det kollektive offentlige konsum i forhold til hovedforløbet. Forløbet med perfekt integration betyder således, at holdbarhedsoverførslerne til den kommunale sektor reduceres, hvilket i Tabel 48 aflæses som en samlet forbedring af nettobetalingerne til kommunerne på 2,2 mia. kr. i faste priser om året. Det tilsvarende tal for amterne er 1,2 mia. kr.

8.7 Sammenfatning af afsnittet

Hovedresultaterne af de fem analyser af forskellene i adfærd mellem indvandrere og efterkommere på den ene side og Resterende befolkning på den anden er sammenfattet i Tabel 49. Tabellen viser betydningen af de enkelte ændringer og den samlede effekt af perfekt integration på den korrigerede forsørgerbrøk, på arbejdsstyrken i år 2040, på beskæftigelsen i år 2040 og på den nødvendige ændring i finanspolitikken.

Den korrigerede forsørgerbrøk ændres kun som følge af ændringen i erhvervs- og overførselsindkomstfrekvenser. Det ses, at hvis det antages, at indvandrere og efterkommere har samme erhvervsfrekvenser som Resterende befolkning, reduceres stigningen i den korrigerede forsørgerbrøk fra år 2000 til år 2040 med ca. en tredjedel. Tilsvarende ses, at arbejdsstyrken målt i antal personer vokser med 114 tusinde i år 2040 som følge af denne ændring.

Beskæftigelsen målt i produktivitetskorrigerede enheder stiger med 2,9 procent i år 2040 i forhold til hovedforløbet, hvis indvandrere og efterkommere antages at have samme erhvervsfrekvens som Resterende befolkning. Herudover stiger beskæftigelsen i produktivitetskorrigerede enheder med 0,7 procent som følge af den isolerede effekt af, at indvandrere og efterkommere antages at have samme produktivitet over livsforløbet som Resterende befolkning, og med 1,0 procent, hvis det antages, at indvandlerne i arbejdsstyrken får den samme fastlæggelse af ledigheden som resten af befolkningen. Hvis både erhvervsfrekvenser, produktivitet og beskæftigelse ændres - således som det er tilfældet i den samlede analyse af perfekt integration - stiger beskæftigelsen i år 2040 med 5,2 procent i forhold til hovedforløbet. Effekten er større end summen af de tre enkeltændringer på grund af sammensætningseffekter, der følger af, at også de ekstra beskæftigede, der kommer som følge af de højere erhvervsfrekvenser og den lavere ledighed, får en forøget produktivitet i forhold til antagelserne i hovedforløbet.

Alle fem ændringer i indvandreres og efterkommeres adfærd har virkninger på den nødvendige ændring i finanspolitikken, der skal til for at sikre den finanspolitiske holdbarhed. Også her er det ændringen i erhvervs- og overførselsindkomstfrekvenser, der er den klart dominerende. Effekten af denne ændring er, at det er muligt at lempe finanspolitikken relativt til hovedforløbet med 1,12 procent af BNP fra 2006. Den næststørste effekt fås fra ændringen i beskæftigelsen for indvandrere og efterkommere i arbejdsstyrken, der betyder, at finanspolitikken kan lempes med 0,43 procent af BNP fra 2006. Dette følges af antagelsen om, at indvandrere og efterkommere antages at få samme andel af ikke-indkomsterstøttede overførsels-

indkomster som personer med samme alder og køn fra Resterende befolkning. Denne ændring betyder, at finanspolitikken kan lempes med 0,20 procent af BNP fra år 2006. Antagelsen om, at indvandrere i arbejde får samme produktivitet og aflønning som Restbefolkningen, medfører en lempelse i den nødvendige besparelse på 0,12 procent af BNP. Den sidste ændring i indvandrere og efterkommeres adfærd, der betyder, at disse grupper har samme forbrug af de individuelle offentlige serviceydelser som personer af samme alder og køn i Resterende befolkning, betyder derimod, at indvandrere og efterkommere kommer til at modtage et større beløb i gennemsnit pr. person, end de gør i hovedforløbet. Derfor er det nødvendigt at stramme finanspolitikken med yderligere 0,14 procent af BNP fra år 2006, hvis denne ændring gennemføres isoleret.

Tabel 49. Oversigt over effekterne på centrale størrelser af forskellige antagelser om indvandrere og efterkommeres adfærd

	Korrigeret forsørgerbrøk i 2040	Arbejdsstyrke i antal personer i 2040 i tusinder	Beskæftigelsesindeks i 2040, 2000=100	Nødvendig ændring i finanspolitikken i % af BNP	Nødvendig ændring i finanspolitikken i mia. kr. i 2006	Nødvendig overførsel til kommunerne i % af BNP	Nødvendig overførsel til amterne i % af BNP
Hovedforløb	1.17	2434	84.2	-2.13	-31.3	1.14	0.83
Ændring i forhold til 2000	(0.24)	(-333)	(-15.8)				
Erhvervs- og overførselsfrekvenser som Rest. befolkning	1.08	2548	87.1	-1.01	-15.1	0.97	0.71
Ændring i forhold til grundforløb	(-0.09)	(114)	(2.9)	(1.12)	(16.2)	(-0.17)	(-0.12)
Ikke-indkomsterstøttende overførsler som Rest. befolkning	1.17	2434	84.3	-1.93	-28.4	1.16	0.86
Ændring i forhold til grundforløb	(0.00)	(0)	(0.1)	(0.20)	(2.9)	(0.02)	(0.03)
Individuelt offentligt konsum som Rest. befolkning	1.17	2434	84.2	-2.27	-33.4	1.18	0.85
Ændring i forhold til grundforløb	(0.00)	(0)	(0.0)	(-0.14)	(-2.1)	(0.04)	(0.02)
Samme produktivetsprofil som Rest. befolkning	1.17	2434	84.9	-2.01	-29.7	1.05	0.78
Ændring i forhold til grundforløb	(0.00)	(0)	(0.7)	(0.12)	(1.6)	(-0.09)	(-0.05)
Samme fastlæggelse af ledighed som Rest. befolkning	1.17	2434	85.2	-1.70	-25.1	1.12	0.81
Ændring i forhold til grundforløb	(0.00)	(0)	(1.0)	(0.43)	(6.2)	(-0.02)	(-0.02)
Perfekt integration i alt	1.08	2548	89.4	-0.14	-2.1	0.87	0.67
Ændring i forhold til grundforløb	(-0.09)	(114)	(5.2)	(1.99)	(29.2)	(-0.27)	(-0.16)

Gennemføres alle ændringerne samtidig i analysen af perfekt integration, bliver resultatet, at finanspolitikken kan lempes med 1,99 procent af BNP fra år 2006, hvis indvandrere og efterkommere på alle fem punkter antages at have en adfærd som Resterende befolkning. På grund af sammensætningseffekter er det lidt mere end summen af de fem isolerede effekter hver for sig.

Det er bemærkelsesværdigt, at godt 78 procent af den samlede forbedring af holdbarheden i den offentlige sektor tilfalder den statslige delsektor. Det skyldes, at den primære offentlige besparelse ved perfekt integration er en reduktion i overførselsindkomster, som den statslige sektor enten afholder direkte eller indirekte gennem refusion og budgetgaranti. Kommuner og amter får henholdsvis 13 og 7½ procent af forbedringen. For kommunerne skyldes en del af forbedringen, at også kommunernes udgifter til overførselsindkomster reduceres, mens resten af forbedringen for både amter og kommuner skyldes, at stigningen i

arbejdsstyrken fører til, at det individuelle offentlige konsum vokser langsommere målt i forhold til BNP end i hovedforløbet.

Som afslutning er det vigtigt at påpege, at beregningerne ikke kan tages som et udtryk for, hvad der kan forventes at blive opnået med selv en maksimal integrationsindsats. Fortolkningen af tallene er snarere, at de måler gevinsten ved, at indvandrere og efterkommere opnår en adfærd, der svarer til personer af samme alder og køn i gruppen Resterende befolkning.

Der er flere grunde til, at beregningerne giver et større resultat, end hvad der kan betragtes som en øvre grænse for, hvad der kan opnås ved at øge integrationsindsatsen. For det første antages i beregningerne, at alle eksisterende indvandrere og efterkommere ændrer deres adfærd uden tilpasning i 2006, så adfærden svarer til Resterende befolknings adfærd. For det andet antages, at alle fremtidige indvandrere får en adfærd svarende til Resterende befolkning fra det øjeblik, de kommer ind i landet. Der er således set bort fra enhver træghed i integrationsprocessen. Det betyder, at de økonomiske gevinster opstår umiddelbart, og det øger den tilbagediskonterede værdi af en given strøm af gevinster. Det er således i beregningen antaget, at gevinsten pr. tidsenhed er den størst tænkelige, samtidig med at gevinsterne er fremrykket i tid i forhold til et realistisk forløb. De fundne gevinster er derfor større end overgrænsen for, hvad man kan opnå ved øget integration.

9. Effekten af øget indvandring

En central del af denne analyse er at undersøge virkningen på befolkningsudvikling, aktivitet og finanspolitisk holdbarhed og byrdefordelingen mellem stat, amter og kommuner af ændringer i antallet af indvandrere. Formålet er at vurdere, om en regulering af antallet af indvandrere kan bidrage til at forbedre den finanspolitiske holdbarhed, og hvilke offentlige delsektorer der opnår forbedringen, samt at undersøge effekten af ændret indvandring på makroøkonomien.

En permanent forøget indvandring betyder umiddelbart, at befolkningen vokser hurtigere, end den ellers ville have gjort. Hvis det endvidere antages, at aldersfordelingen af den forøgede indvandring svarer til den gennemsnitlige aldersfordeling i de seneste 5 år, vil den demografiske forsørgerbrøk få tendens til at falde som følge af den forøgede indvandring. Det skyldes, at der er relativt flere i den erhvervsaktive alder blandt indvandrerne end i befolkningen som helhed. Indvandringen er således medvirkende til at øge den samlede befolkning og reducere det demografiske aldringsproblem.

Indvandrerne har en lavere gennemsnitlig erhvervsfrekvens for både mænd og kvinder. Forskellen i erhvervsfrekvensen i forhold til den resterende befolkning er størst for indvandrere fra mindre udviklede lande. Øget indvandring betyder således, at den gennemsnitlige erhvervsfrekvens falder. Denne effekt medfører - alt andet lige - at indvandringen umiddelbart bidrager til at forværre finansieringsdelen af aldringsproblemet. Dette forstærkes af, at de indvandrere, der er på arbejdsmarkedet, har en højere ledighed, og blandt de beskæftigede har indvandrere fra specielt mindre udviklede lande en produktivitet, der er lavere end gennemsnittet.

Der er således effekter, der trækker i hver sin retning, hvad angår indvandrernes påvirkning af finansieringen af de offentlige udgifter. Den korrigerede forsørgerbrøk inkluderer nettoeffekten af den demografiske ændring og af indvandrernes lavere erhvervsfrekvens målt i antal personer. Med de nuværende erhvervsfrekvenser for indvandrere vil en øget indvandring betyde, at den korrigerede forsørgerbrøk stiger. Det betyder, at effekten fra den reducerede erhvervsdeltagelse dominerer effekten af den ændrede alderssammensætning. Det faktum, at der er to modsatte effekter, betyder også, at nettoeffekten på den korrigerede forsørgerbrøk er ret begrænset, selv ved de forholdsvis store ændringer i indvandringen som analyseres.

En række nyere teoretiske artikler om indvandringens betydning for velfærdsstater påpeger imidlertid, at fokusering på indvandrerens bidrag til den offentlige sektor, eller som ovenfor mere simpelt påvirkningen af den korrigerede forsørgerbrøk, kan lede til for negative konklusioner om velfærdseffekterne ved indvandring.

Det grundlæggende resultat, der stammer fra Razin & Sadka (1999a), er som følger: Betragt indvandring til en lille åben økonomi med et folkepensionssystem, hvor pensionerne løbende finansieres via beskatning af de erhvervsaktive. Antag, at der kommer en indvandring af personer i den erhvervsaktive alder. Antag, at indvandrerne er vanskelige at integrere på arbejdsmarkedet, således at indvandrerens netto bidrag til den offentlige sektor er negativt målt i tilbagediskonteret værdi fra indvandringstidspunktet. Denne indvandring vil alligevel bidrage til en velfærdsforbedring for de oprindelige beboere i den lille åbne økonomi, hvis tre betingelser er opfyldt: 1) Indvandrerne er nettobidragssydere til den offentlige sektor, så længe de er i den erhvervsaktive alder. 2) Indvandrerne og deres efterkommere føder nok børn til at reproducere sig selv, således at de ikke bidrager til aldringsproblemet. 3) Indvandrernes børns netto bidrag til den offentlige sektor som erhvervsaktive er tilstrækkelige til at finansiere forældregenerationens pensioner.

Argumentet for resultatet er, at et pensionssystem, som finansieres løbende gennem skatter på den erhvervsaktive befolkning, populært sagt betyder, at hver generation betaler for sine forældre. Da det (realistisk) antages, at indvandringen består af personer, der ikke har nået pensionsalderen, betyder indvandringen, at der bliver flere erhvervsaktive nettobidragydere på et givet tidspunkt. Da indvandrerne er i den erhvervsaktive alder, stiger antallet af pensionister ikke umiddelbart. Skattebetalingerne til pensionssystemet vokser altså, inden udgifterne vokser (jf. den første betingelse). Når indvandrergenerationen pensioneres, er deres børns nettobetaling til pensionssystemet tilstrækkelige til at finansiere pensionen for indvandrerne (betingelse 2 og 3). Den oprindelige befolknings børn er dermed ikke med til at finansiere indvandrerens pension. Nettoresultatet er, at der i den periode, hvor indvandrerne er erhvervsaktive, kommer et ekstra skatteprovenu, som kan bruges til at øge pensionerne for f.eks. den oprindelige befolkning, som derved opnår en velfærdsforbedring.

I Razin & Sadka (1999b) vises i regneeksempler, at hvis indvandringen påvirker faktorpriserne, således at renten stiger som følge af indvandringen (svarende til effekten i en lukket økonomi), da vil det typiske resultat være, at de oprindelige beboere taber på indvandringen.

I en økonomi med fast international rente og to typer arbejdskraft (faglærte og ufaglærte), hvor det antages, at der er imperfekt substitution mellem de to typer, vil de ufaglærte generelt tabe ved indvandring af ufaglært arbejdskraft. Tabet kan dog ofte opvejes gennem omfordeling af de gevinster, som de faglærte opnår. Den samlede velfærdseffekt er dog mindre ved imperfekte substitutter end ved perfekte substitutter, se f.eks. Rojas (2002).

I DREAM er den nominelle rente bestemt af det internationale renteniveau, fordi der antages perfekt kapitalmobilitet og bopælsbaseret beskatning. Lønningerne er principielt endogene, selvom Danmark er en lille åben økonomi, fordi det antages, at de indenlandske varer er imperfekte substitutter til de udenlandske producerede. Det betyder, at den indenlandske efterspørgsel er med til at bestemme den indenlandske aktivitet og dermed også lønningerne. Imidlertid antages en forholdsvis høj substitutionselasticitet mellem indenlandske og udenlandske varer, hvorfor udsvingene i de relative priser er begrænsede. Derfor er lønningerne i DREAM tæt på at være bestemt af udlandet. Endvidere er det i DREAM antaget, at der er perfekt substitution mellem de forskellige produktiviteter af arbejdskraft og derfor også mellem indvandrere og Resterende befolkning. Med hensyn til faktorpriserne er udgangspunktet for analysen i DREAM derfor tættest på Razin & Sadka (1999a).

Den simple struktur, hvor befolkningen opdeles i erhvervsaktive og pensionister, genfindes ikke i DREAM. En del af indvandrerne fra især mindre udviklede lande ankommer som børn og vil derfor i modsætning til antagelserne i Razin & Sadka (1999a) være modtagere af offentlige ydelser i den første periode. Opdelingen af befolkningen i tre typer: indvandrere, efterkommere og Resterende befolkning betyder også, at der typisk vil gå mere end en generation, før indvandrerens efterkommere i DREAM antages at få samme adfærd som Resterende befolkning. Forudsætningen om, at indvandrerens børn finansierer deres forældres pensioner, er dermed heller ikke nødvendigvis opfyldt.

I Storesletten (2000) undersøges med udgangspunkt i USA's aldringsproblem og indvandringsstruktur, om forøget indvandring kan anvendes som et alternativt middel til at opnå finanspolitisk holdbarhed i stedet for besparelser og/eller skattestigninger. Endvidere undersøges, hvor stor en indvandring der skal til for at sikre holdbarheden under alternative antagelser om indvandrerens alder, familieforhold og uddannelsesniveau. Det vises, at holdbarhedsproblemet kan løses ved indvandring af højtuddannede, mens indvandring af lavt uddannede ikke kan sikre den finanspolitiske holdbarhed.

I afsnit 9.1 analyseres en stigning i indvandringen, hvor den ene halvdel kommer fra mere udviklede lande og den anden halvdel fra mindre udviklede lande. I afsnit 9.2 betragtes en stigning i indvandringen fra mindre udviklede lande alene.

Analyserne tager udgangspunkt i permanente ændringer, hvor det antages, at indvandringen er 5000 personer højere hvert år end i hovedforløbet. Selvom indvandringen vokser med 5000 om året, er der ikke indregnet en tilsvarende stigning i omkostningerne i præasylfasen. De ekstra indvandrere modtager først offentlige ydelser, når de har opnået opholdstilladelse.

Det antages, at de ekstra indvandrere - ligesom de resterende indvandrere - får samme arbejdsmarkeds-tilknytning og træk på de offentlige overførselsindkomster som eksisterende indvandrere med samme alder, køn og opholdstid og fra samme gruppe af oprindelseslande. Tilsvarende antages, at de ekstra indvandrere har en produktivitet, der svarer til den, der er observeret for den eksisterende bestand af indvandrere af samme alder og køn og fra samme gruppe af oprindelseslande. Disse forudsætninger betyder, at der ses bort fra eventuelle kapacitetseffekter i integrationssektoren, der kunne opstå som følge af den antagne ret betydelige ekstra indvandring.

Analysen af mer-indvandringen laves med udgangspunkt i hovedforløbet, hvor det gælder, at indvandrere afviger fra Resterende befolkning med hensyn til erhvervsdeltagelse, ledighed, produktivitet, træk på offentlige overførselsindkomster og serviceydelser. Derudover analyseres indvandringen med udgangspunkt i et risiko-scenario, hvor der antages en lavere erhvervsfrekvens for efterkommere end i hovedforløbet.

Udgangspunktet for analysen er i alle tilfælde, at omkostningen for den offentlige sektor ved øget indvandring måles som ændringen i den finanspolitiske holdbarhed i forhold til hovedforløbet. Bemærk, at det betyder, at finanspolitikken i udgangspunktet er tilrettelagt således, at den offentlige sektor kan finansiere de offentlige udgifter, der følger af den oprindelige befolkningsudvikling. Dvs. at man kan tænke på analysen som en situation, hvor den nødvendige besparelse i udgangsforløbet er gennemført. Det betyder, at nettoudgifterne fra den offentlige sektor til den enkelte (herunder også til indvandrerne) er reduceret, inden mer-indvandringen finder sted. Ved at måle omkostningen ved mer-indvandringen som den nødvendige stramning af den holdbare finanspolitik bliver omkostningen derfor lavere end i opgørelser, hvor der ikke er taget højde for, at den offentlige sektor skal kunne finansiere nettoudgifterne pr. person både før og efter den ekstra indvandring.

9.1 Øget indvandring fra både mere og mindre udviklede lande

I dette afsnit undersøges effekten af, at indvandringen stiger med 5000 personer årligt fra (primo) år 2006. Den forøgede indvandring fordeler sig omtrent som indvandringen i 2001, når der ses bort fra den del af indvandringen i dette år, som skyldtes de facto-flygtninge og familiesammenføringer. Resultatet er, at ca. en tredjedel af de 5000 ekstra indvandrere er fra mindre udviklede lande, og ca. to tredjedele er fra mere udviklede lande. Efter 2006 vokser den ekstra indvandring til et antal, der er større end 5000, fordi den ekstra indvandring øger antallet af potentielle modtagere af ægtefællesammenførte og dermed også antallet af familiesammenførte ægtefæller.

Den permanente stigning i indvandringen betyder, at antallet af indvandrere i Danmark i år 2050 er vokset med ekstra 100.000 personer i forhold til hovedforløbet. Den samlede befolkning er ligeledes i 2050 blevet knap 161.000 personer større end i hovedforløbet. Det er således en ganske betragtelig ændring i befolkningen, som den permanent forhøjede indvandring giver anledning til.

I Tabel 50 vises effekten af den forøgede indvandring på befolkningens størrelse og sammensætning. I 2050 ses, at antallet af indvandrere fra mindre udviklede lande er steget med 15,1 procent relativt til hovedforløbet. Antallet af indvandrere fra mere udviklede lande stiger 20,3 procent i forhold til hovedforløbet frem til 2050. I absolutte tal er stigningen i antallet af indvandrere fra mindre udviklede lande knap en fjerdedel større end stigningen i antallet af indvandrere fra mere udviklede lande.

Som en yderligere effekt af den øgede indvandring stiger antallet af efterkommere. I 2050 er antallet af efterkommere fra mindre udviklede lande således steget med 9,3 procent i forhold til hovedforløbet. Stigningen fortsætter århundredet ud. Efterkommere fra mere udviklede lande er steget med 13 procent i forhold til hovedforløbet i 2050.

Tabel 50. Befolkningen opdelt efter herkomst, absolut og relativt, i alternativt forløb med øget indvandring. (1000 personer)

Population fordelt efter herkomst	Forløb i udvalgte år				Ændringer ift. hovedforløb			
	2001	2020	2050	2080	2001	2020	2050	2080
Indvandrere, mindre udviklede lande	160.3 (94.8)	283.0 (167.4)	432.5 (255.8)	498.2 (294.7)	0.0 (100.0)	21.6 (108.3)	56.7 (115.1)	80.2 (119.2)
Indvandrere, mere udviklede lande	153.6 (98.2)	216.1 (138.2)	256.2 (163.9)	266.5 (170.5)	- (100.0)	24.2 (112.6)	43.3 (120.3)	49.6 (122.8)
Efterkommere, mindre udviklede lande	67.2 (93.3)	172.1 (238.9)	344.1 (477.8)	459.1 (637.5)	- (100.0)	4.2 (102.5)	29.3 (109.3)	56.6 (114.1)
Efterkommere, mere udviklede lande	22.9 (94.8)	42.4 (175.8)	75.4 (312.7)	105.5 (437.4)	- (100.0)	1.9 (104.6)	8.7 (113.0)	16.6 (118.7)
Resterende befolkning	4 954.8 (100.0)	4 748.2 (95.8)	4 231.2 (85.4)	4 086.8 (82.5)	- (100.0)	2.8 (100.1)	22.9 (100.5)	82.7 (102.1)
I alt	5 358.8 (99.7)	5 461.8 (101.6)	5 339.4 (99.3)	5 416.2 (100.8)	- (100.0)	54.6 (101.0)	160.9 (103.1)	285.7 (105.6)
Relativ fordeling efter herkomst								
Indvandrere, mindre udviklede lande	3.0%	5.2%	8.1%	9.2%	0.0%	0.3%	0.8%	1.1%
Indvandrere, mere udviklede lande	2.9%	4.0%	4.8%	4.9%	0.0%	0.4%	0.7%	0.7%
Efterkommere, mindre udviklede lande	1.3%	3.2%	6.4%	8.5%	0.0%	0.0%	0.4%	0.6%
Efterkommere, mere udviklede lande	0.4%	0.8%	1.4%	1.9%	0.0%	0.0%	0.1%	0.2%
Resterende befolkning	92.5%	86.9%	79.2%	75.5%	0.0%	-0.8%	-2.0%	-2.6%
I alt	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%

På langt sigt er der også en stigning i antallet af personer i gruppen ”resterende befolkning” i forhold til hovedforløbet. Dette skyldes, at en andel af efterkommernes børn kommer til at tilhøre denne gruppe. Stigningen er på 0,5 procent i 2050 og 2,1 procent i 2080. Alt i alt betyder den øgede indvandring en stigning i den samlede befolkning på 3,1 procent i år 2050 og 5,6 procent i 2080.

Udviklingen får befolkningsgruppernes indbyrdes størrelsesforhold til at ændre sig. Indvandrere fra mindre udviklede lande udgør i 2050 8,1 procent af befolkningen, hvilket er en forøgelse i forhold til hovedforløbet på 0,8 procent af den samlede befolkning. Indvandrere fra mere udviklede landes andel af den samlede befolkning stiger i samme periode 0,7 procent i forhold til hovedforløbet og kommer herved til at udgøre 4,8 procent af befolkningen. Den lavere stigning hænger sammen med, at indvandrere fra mere udviklede lande har større tilbøjelighed til at udvandre igen end indvandrere fra mindre udviklede lande. Den største ændring observeres for ”resterende befolkning”, der falder til at udgøre 79,2 procent af befolkningen i 2050, hvilket svarer til et fald på 2,0 procent af befolkningen.

9.1.1 Øget indvandrings betydning for forsørgerbrøker og makroøkonomi

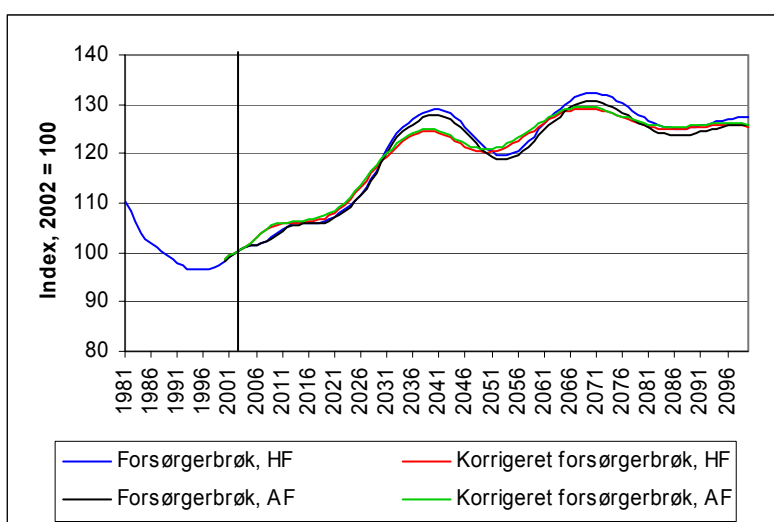
Den forøgede indvandring påvirker befolkningens alderssammensætning, fordi de ekstra indvandrere har en anden aldersfordeling end den resterende befolkning. Personer i den erhvervsaktive alder er overrepræsenteret blandt de ekstra indvandrere.

Denne udvikling betyder, at den demografiske forsørgerbrøk falder relativt til udviklingen i hovedforløbet, således at stigningen frem til ca. 2040 begrænses med 0,6 procentpoint. Det er således en meget begrænset effekt, som det også fremgår af Figur 37.

Når forbedringen i den demografiske forsørgerbyrde ikke bliver større end ca. tre kvart procentpoint i slutningen af perioden, hænger det sammen med, at indvandrergupperne har en højere fertilitet end den øvrige befolkning, og disse børn forøger forsørgertrykket, indtil de selv kan indgå i arbejdsstyrken.

Samtidig har indvandrergupperne en lavere erhvervsfrekvens end resten af befolkningen. Det betyder, at når indvandrergupperne vokser relativt til de øvrige befolkningsgrupper, falder den gennemsnitlige erhvervsfrekvens. Dette medfører en stigning i den korrigerede forsørgerbrøk, som således ved århundredets slutning er ca. 0,4 procentpoint højere end i hovedforløbet.

Figur 37. Demografisk og korrigeret forsørgerbrøk i hovedforløbet og i alternativet med 5000 flere indvandrere

Note: AF er alternativt forløb, mens HF er hovedforløb

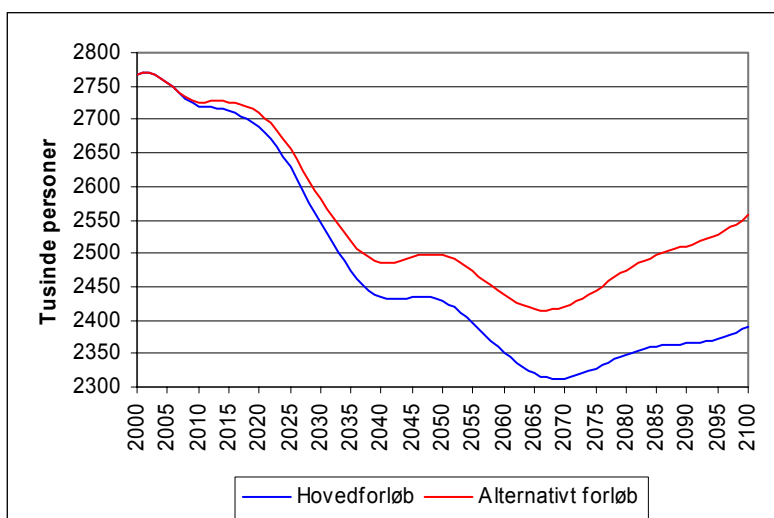
Den forøgede indvandrings betydning for arbejdsstyrke og antallet af modtagere af de forskellige typer af overførselsindkomster er vist i Tabel 51. I 2040 er befolkningen steget med 123 tusinde personer. Arbejdsstyrken er blevet forøget med godt 52 tusinde; kategorien Øvrige udenfor arbejdsstyrken (primært børn og unge) er forøget med godt 45 tusinde, og der er 33 tusinde flere på overførselsindkomst. Da personer kan indgå i arbejdsstyrken, samtidig med at de modtager forskellige overførselsindkomster, summer disse tal ikke helt til totalen. Blandt overførselsindkomstkategorierne er det især antallet af studerende, aktive, folkepensionister og førtidspensionister, der er vokset i år 2040.

Arbejdsstyrken vokser gradvist i forhold til hovedforløbet. Ved udgangen af århundredet er den vokset med 166 tusinde personer. Det svarer til en stigning på 6,9 procent. Figur 38 viser udviklingen i arbejdsstyrken i hovedforløbet og i alternativet med forøget indvandring.

Tabel 51. Ændring i antal personer i befolkningen, arbejdsstyrken og antal overførselsindkomstmodtagere som følge af den ekstra indvandring (1000 personer)

Aldersinterval: 0-120 år	2006	2010	2020	2040	2060	2100
Befolkningen i alt	2.5	19.7	54.6	123.0	201.2	372.4
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.9	7.4	21.6	46.0	66.4	86.7
- heraf indvandrere, mere udv.	1.6	11.3	24.2	38.5	46.6	50.4
- heraf efterkommere	0.0	0.7	6.0	26.3	49.7	92.8
Arbejdsstyrken	0.6	6.3	20.4	52.1	86.6	166.1
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.1	1.4	7.1	21.4	28.8	32.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.5	4.9	13.3	22.3	24.4	24.9
- heraf efterkommere	0.0	0.0	-0.0	5.4	21.7	42.7
Folkepension	0.0	0.2	0.9	5.1	16.8	49.4
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.1	0.4	2.1	8.6	21.2
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.1	0.5	3.0	8.2	11.2
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	11.1
Efterløn	0.0	0.0	0.1	1.6	3.5	7.1
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.7	2.1	3.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.1	0.8	1.4	1.5
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	1.3
Overgangsydelse	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	-0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Førtidspension	0.0	0.1	1.0	4.2	8.0	15.4
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.5	2.6	5.1	6.5
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.1	0.4	1.5	1.9	1.9
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.1	0.8	3.8
Kontanthjælp	0.0	0.0	1.3	3.1	4.6	6.4
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	1.0	2.4	3.2	3.7
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.3	0.5	0.5	0.5
- heraf efterkommere	0.0	0.0	-0.0	0.2	0.8	1.3
Aktivering	0.1	1.2	3.2	5.1	6.7	9.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.1	0.8	2.1	3.5	4.2	4.8
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.5	1.1	1.4	1.4	1.4
- heraf efterkommere	0.0	0.0	-0.0	0.2	0.7	1.2
Sygedagpenge	0.0	0.1	0.4	1.1	1.7	3.2
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.1	0.6	0.8	0.9
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.2	0.4	0.5	0.5
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.3	0.7
Arbejdsmarkedsorlov	0.0	0.0	0.1	0.2	0.3	0.5
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.1	0.1	0.1	0.1
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.1
Barselsdagpenge	0.0	0.1	0.5	1.1	1.7	2.9
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.2	0.5	0.6	0.6
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.1	0.3	0.3	0.3	0.4
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.1	0.5	0.7
Studerende	0.1	1.6	3.9	9.4	14.4	25.4
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.2	1.5	2.7	2.8	2.9
- heraf indvandrere, mere udv.	0.1	1.4	2.4	2.7	2.8	2.8
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	2.6	5.6	6.7
Introduktionsydelse / starthjælp	0.1	1.2	1.9	2.1	2.4	2.6
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.8	1.3	1.5	1.7	2.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.4	0.6	0.6	0.7	0.7
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Øvrige uden for arbejdsstyrken	1.6	9.8	23.7	45.3	66.8	108.6
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.6	4.2	8.3	10.0	11.1	12.0
- heraf indvandrere, mere udv.	1.0	4.6	6.5	7.2	7.4	7.5
- heraf efterkommere	0.0	0.7	6.0	19.4	23.4	29.8

Figur 38. Udviklingen i arbejdsstyrken i alternativt forløb med øget indvandring.

Vedrørende den makroøkonomiske udvikling betyder den forøgede arbejdsstyrke, at beskæftigelsen vokser gradvist svarende til forøgelsen og ender med at være 6,5 procent højere end i hovedforløbet i slutningen af århundredet. Fordelingen på henholdsvis offentlig sektor, bygge- og anlægssektor samt øvrige private sektor påvirkes ikke af den øgede indvandring.

Tabel 52. Makroøkonomisk udvikling i alternativt forløb med øget indvandring.

	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Indeks, hovedforløb=100</i>					
Privat forbrug	100	100.3	100.7	101.6	102.9	105.9
BFI real	100	100.2	100.7	101.7	103.1	106.2
Arbejdsløshed	100	100.2	101.0	102.6	103.1	102.8
Beskæftigelse	100	100.2	100.7	101.8	103.3	106.5
Øvrig private	100	100.3	100.8	101.9	103.4	106.6
Byggeri	100	100.6	101.1	102.3	103.7	106.2
Offentlig	100	99.9	100.5	101.7	103.1	106.3
Kapitalapparat						
Øvrig private	100	100.2	100.7	101.7	103.1	106.0
Byggeri	100	100.5	101.0	102.1	103.4	105.6
Offentlig	100	99.9	100.4	101.6	103.0	106.2
Fordringer på udlandet*	-13.8	8.2	36.3	65.8	78.0	55.7

* Indekset er fordringerne som pct. af BNP

Den øgede beskæftigelse og stort set uændrede user cost - med deraf følgende næsten konstante K/L-forhold - forklarer den næsten identiske stigning i det samlede reale BFI på 6,2 procent i forhold til hovedforløbet. Tabel 52 angiver den makroøkonomiske udvikling målt som indeks i forhold til hovedforløbet.

Befolkningen er efter 100 år 7,1 procent højere end i hovedforløbet. Det ses af Tabel 52, at selv om den samlede produktion stiger - målt ved reall BFI - er stigningen mindre end stigningen i befolkningen, således at BFI pr. capita falder lidt på langt sigt. Hovedårsagen til dette fald er indvandrernes lavere erhvervsfrekvens.

Faldet i det private forbrug pr. capita i forhold til hovedforløbet er lidt større end faldet i produktionen pr. capita på langt sigt. Årsagen er, at indvandrere over den del af livsforløbet, som tilbringes i Danmark, har lavere forbrugsmuligheder, end de ville have haft, hvis de havde opholdt sig i landet hele livet. Den gennemsnitlige disponible indkomst på makroniveau falder derfor lidt som følge af den forøgede indvandring.

Tabel 53. Offentlige udgifter og indtægter i alternativt forløb med øget indvandring.

	2000	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	Niveau mia. kr		Pct. af BNP				
Udgifter	634.26	49.52	49.25	52.19	56.71	56.95	56.21
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	18.90	20.78	22.60	22.26	21.39
- til indiv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	1.12	1.56	2.58	3.20	3.47
- til indiv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.69	0.85	1.07	1.23	1.21
- til efterkommere	1.78	0.14	0.23	0.39	0.79	1.36	2.04
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	18.10	18.76	21.35	21.94	21.97
- til indiv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.48	0.65	1.06	1.45	1.70
- til indiv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.44	0.52	0.68	0.79	0.82
- til efterkommere	5.38	0.42	0.67	0.95	1.41	1.78	2.38
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	5.38	5.38	5.38	5.38	5.38
Andre udgifter	87.64	6.84	6.87	7.27	7.38	7.37	7.46
Indtægter	689.26	53.82	52.30	52.91	55.12	55.40	54.99
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	3.04	0.72	-1.59	-1.55	-1.22
Renteudgifter netto	23.31	1.82	-0.04	-1.60	-2.52	-2.77	-2.38
Nettogæld	160.52	12.53	-15.92	-33.43	-39.13	-44.07	-38.44
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1474.23	1674.81	2121.20	2771.83	5113.17

Udviklingen i de offentlige udgifter og indtægter i procent af BNP i alternativet med øget indvandring fremgår af Tabel 53. Tabellen er i niveau og kan derfor direkte sammenlignes med Tabel 6, som angiver de tilsvarende størrelser i hovedforløbet. Gøres dette, ses, at de offentlige udgifter og indtægter i procent af BNP påvirkes i meget beskedent omfang af indvandringen. I 2040 udgør de offentlige udgifter tilnærmelsesvis den samme BNP-andel i begge scenarier, mens skatteindtægterne er 0,08 procentpoint lavere i tilfældet med den større indvandring. På helt langt sigt (i 2100) er også det individuelle offentlige forbrug tilnærmelsesvis det samme som i hovedforløbet. Derfor har den øgede indvandring en tilsvarende beskeden effekt på den finanspolitiske holdbarhed. Det kollektive forbrug skal i situationen med permanent forøget indvandring reduceres med 2,21 procent af BNP fra år 2006. Effekten af den øgede indvandring på den finanspolitiske holdbarhed er således en forværring på 0,08. Det svarer til en forværring på 1,2 mia. kr. i faste priser i 2006.

Konklusionen er derfor, at en regulering af antallet af indvandrere har store effekter på befolkningsudviklingen og dermed på den langsigtede samlede aktivitet i den danske økonomi. Målt pr. capita er effekterne derimod meget små. Tilsvarende er der kun en meget lille effekt på den finanspolitiske holdbarhed, hvis ændringen i indvandringen ikke forskyder forholdet mellem indvandrere efter oprindelsesland, og de ekstra indvandrere har en adfærd, der svarer til gennemsnittet af bestanden af de eksisterende indvandrere.

9.1.2 Øget indvandrings betydning for centrale offentlige serviceydelser

Virkningen af øget indvandring på trækket på de udvalgte offentlige serviceydelser svarer til effekter i scenariet uden indgreb i udlændingelovgivningen. Dog medfører dette alternativ med øget indvandring en mindre stigning i antallet af efterkommere end i alternativet uden indgreb i udlændingelovgivningen. Det skyldes de indførte begrænsninger i retten til familiesammenføringer, der betyder, at familiesammenførte kvinder i gennemsnit er ældre. Det er i befolkningsfremskrivningen antaget, at dette fører til, at de familiesammenførte får færre børn pr. par, end de ville have fået med de hidtidige regler.

Samlet set giver den øgede indvandring anledning til beskedne merudgifter til dækning af individuelle offentlige tjenesteydelser, når der måles i procent af BNP. Den største forskel for de samlede udgifter observeres i perioden fra 2040 til 2050 og andrager 0,02 procent af BNP.

Stigningen i udgiftsandelen for befolkningen som helhed er sammensat af et fald i udgiftsandelen til Resterende befolkning og en stigning i udgiftsandelen til indvandrere og efterkommere. Årsagen til faldet i udgiftsandelen for Resterende befolkning er, at den forøgede indvandring medfører et forøget BNP, hvilket reducerer andelen, da udgifterne er uændrede. For indvandrere og efterkommere er stigningen i udgifterne større end stigningen i BNP, hvilket får udgiftsandelen til at stige for disse grupper. Stigningen for indvandrere og efterkommere er større end faldet for den Resterende befolkning, så det samlede udgiftstryk stiger.

Figur 39 viser udviklingen i udgiftsandelen for hver af de 8 udgiftstyper fordelt på befolkningsgrupper. Udgifter til børneinstitutioner stiger som følge af det forøgede antal efterkommere, mens udgifter til folkeskoler, gymnasier og videregående uddannelser først stiger som følge af det øgede antal indvandrere, men omkring 2040 er der lige så stor en stigning i efterkommernes forbrug af disse ydelser.

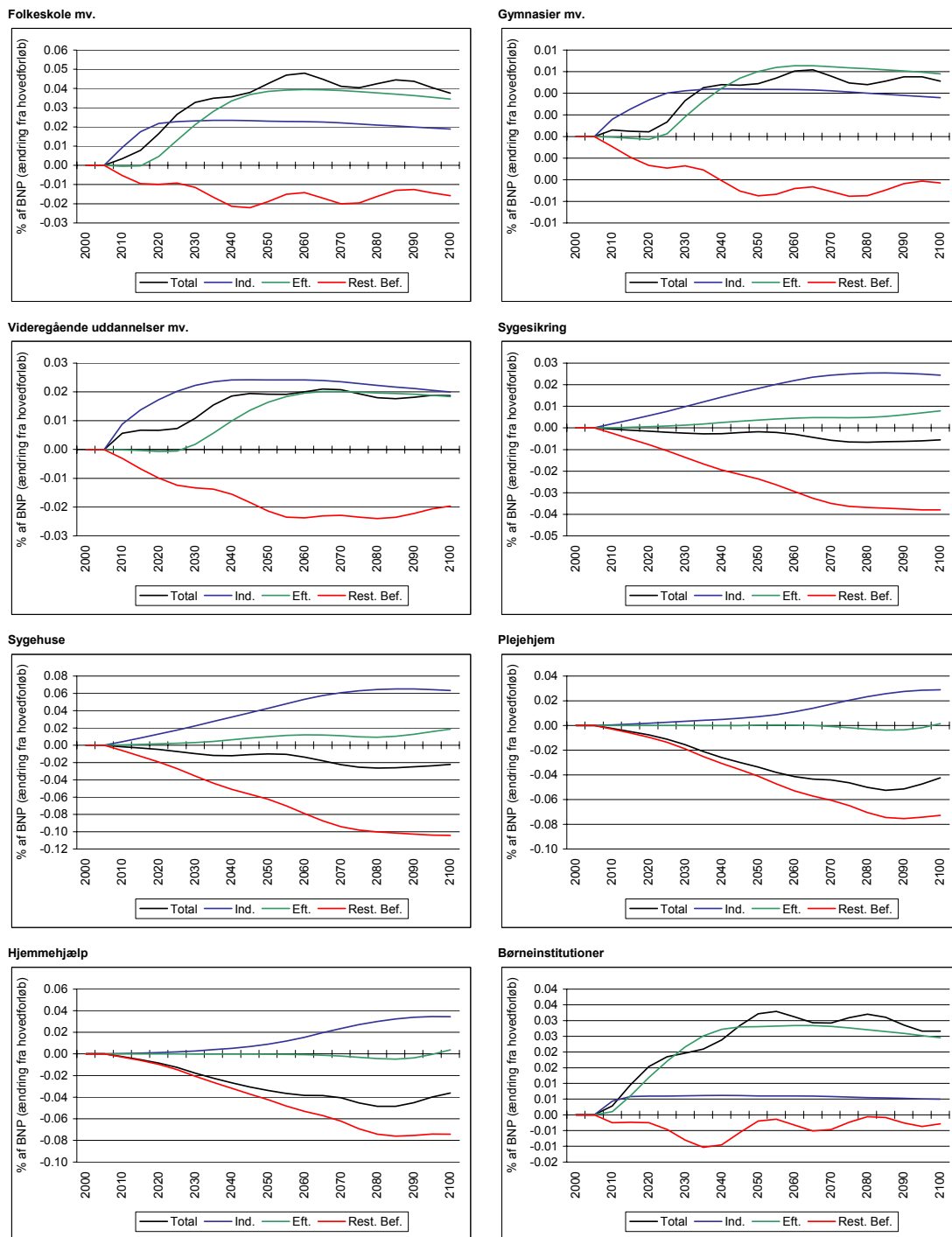
De resterende udgiftsposter, der alle er social- eller sundhedsudgifter har en faldende udgiftsandel med stigende indvandring, hvilket hænger sammen med, at alderssammensætningen af indvandringen betyder, at der bliver relativt færre i de ældre aldersgrupper, der især trækker på disse ydelser.

9.1.3 Øget indvandrings betydning for de offentlige delsektorer

Fordelingen af de offentlige udgifter og indtægter på stat, kommuner og amter i dette tilfælde fremgår af Tabel 54. Forskellene i forhold til hovedforløbet er så små, at de for det meste forsvinder i afrundingen. Af det primære budget fremgår dog, at amterne og kommunerne på langt sigt får en forværring på 0,1 procent af BNP i forhold til hovedforløbet. Begge steder kan det større skattegrundlag ikke helt holde trit med de stigende udgifter som følge af indvandringen. Staten får til gengæld i de første årtier en forbedring af den primære saldo, da staten jo i tabellen indkasserer hele besparelsen på det kollektive forbrug (der på grund af afrunding ikke ses direkte i tabellen).

Holdbarhedsoverførslen til kommunerne stiger i dette scenario til 1,18 procent af BNP, svarende til en stigning på 0,04 procent af BNP. Amterne oplever en minimal stigning til 0,84 procent, svarende til en stigning på 0,01 procent af BNP.

Figur 39 Effekten af øget indvandring på 5000 personer årligt på udvalgte individuelle offentlige serviceydelser.
 Forskel til udgiften i hovedforløbet målt i procent af BNP

Note: Der er anvendt følgende forkortelser: Total betegner de samlede udgifter til hele befolkningen under ét, Ind. er udgifter til serviceydelser benyttet af indvandrere, Eft. udgifter til efterkommere, og endelig er Rest. Bef. udgifter til den resterende befolkning.

Tabel 54. Offentlige delsektorer i alternativet med 5000 flere indvandrere årligt

	2000	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>	<i>Procent af BNP</i>					
Udgifter							
Individuelt forbrug							
Kommuner	111.611	8.7	9.0	8.9	10.9	11.3	11.3
Amter	75.562	5.9	6.2	6.7	7.4	7.5	7.4
Stat	37.773	2.9	2.9	3.2	3.0	3.2	3.3
Kollektivt forbrug							
Kommuner	33.017	2.6	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5
Amter	7.292	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Stat	58.557	4.6	2.3	2.3	2.3	2.3	2.3
Overførsler til hush.							
Kommuner	141.916	11.1	12.2	13.6	15.3	14.9	14.2
Amter	0.944	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
Stat	79.950	6.2	6.6	7.1	7.2	7.3	7.1
Andre udgifter							
Kommuner	20.445	1.6	1.6	1.8	1.9	1.9	1.9
Amter	8.615	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8
Stat	223.366	17.4	18.8	20.2	22.2	21.9	21.2
Udgifter i alt							
Kommuner	306.989	24.0	25.4	26.8	30.7	30.6	30.0
Amter	92.413	7.2	7.5	8.1	8.8	8.9	8.8
Stat	399.646	31.2	30.5	32.8	34.8	34.7	33.9
Indtægter							
Skatteindtægter							
Kommuner	146.002	11.4	11.0	11.3	12.0	12.2	12.0
Amter	64.582	5.0	5.0	5.2	5.5	5.6	5.5
Stat	388.155	30.3	29.6	29.9	30.7	30.8	30.7
Andre indtægter							
Kommuner	162.400	12.7	13.9	15.1	17.1	16.7	16.0
Amter	26.594	2.1	2.2	2.2	2.3	2.3	2.3
Stat	66.302	5.2	4.9	4.9	5.0	5.0	5.0
Indtægter i alt							
Kommuner	308.402	24.1	24.8	26.4	29.1	28.9	28.0
Amter	91.176	7.1	7.2	7.3	7.8	7.9	7.8
Stat	454.457	35.5	34.5	34.7	35.8	35.8	35.7
Primært budget							
Kommuner	1.413	0.1	-0.6	-0.4	-1.5	-1.7	-2.0
Amter	-1.237	-0.1	-0.4	-0.8	-1.1	-0.9	-1.0
Stat	54.811	4.3	4.0	1.9	1.0	1.1	1.8

9.1.4 Øget indvandrings betydning for befolkningsgrupperegnskabet

Befolkningsgrupperegnskabet i hovedforløbet viste, at der var positive nettobidrag til den offentlige sektor fra Resterende befolkning og fra indvandrere fra mere udviklede lande. Nettobidragene fra de øvrige tre befolkningsgrupper var negative, jf. Tabel 22.

Indvandring af flere personer fra mindre udviklede lande betyder derfor, at der kommer flere, der har et negativt nettobidrag til den offentlige sektor, mens indvandring fra mere udviklede lande betyder, at der kommer flere, som har et positivt nettobidrag til den offentlige sektor.

Resultatet er derfor, at den gennemsnitlige årlige nettoudgift til indvandrere fra mindre udviklede lande vokser med 0,7 mia. kr. i faste priser, mens den gennemsnitlige årlige nettobetaling fra indvandrere fra

mere udviklede lande også stiger med 0,7 mia. kr. i faste priser. Der er imidlertid også en stigning i netto-udgifterne til de to efterkommergrupper på tilsammen 0,5 mia. kr. pr. år i faste priser. Det betyder, at Resterende befolknings nettobidrag vokser med 0,5 mia. kr. pr. år, som følge af merindvandringen. Resultatet er gengivet i nederste del af Tabel 55.

Tabel 55. Ændringen i de gennemsnitlige årlige nettobidrag fordelt på offentlige delsektorer for nuværende og fremtidige generationer fordelt på befolkningsgrupper og køn som følge af en øget indvandring på 5000 personer (mia. kr. i faste priser)

Staten			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	0.3	0.4	0.7
Indv. mindre udv. lande	-0.1	-0.2	-0.3
Indv. mere udv. lande	0.4	0.0	0.4
Efterk. mindre udv. lande	0.0	-0.1	0.0
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	0.7	0.1	0.8

Amter			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	-0.1	-0.1	-0.1
Indv. mindre udv. lande	0.0	-0.1	-0.1
Indv. mere udv. lande	0.1	0.0	0.1
Efterk. mindre udv. lande	0.0	-0.1	-0.1
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	0.0	-0.3	-0.2

Kommuner			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	0.0	0.0	0.0
Indv. mindre udv. lande	-0.1	-0.3	-0.4
Indv. mere udv. lande	0.3	0.0	0.2
Efterk. mindre udv. lande	-0.1	-0.2	-0.3
Efterk. mere udv. lande	0.0	-0.1	-0.1
I alt	0.0	-0.5	-0.5

I alt			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	0.2	0.3	0.5
Indv. mindre udv. lande	-0.1	-0.6	-0.7
Indv. mere udv. lande	0.7	-0.1	0.7
Efterk. mindre udv. lande	-0.1	-0.3	-0.4
Efterk. mere udv. lande	0.0	-0.1	-0.1
I alt	0.7	-0.7	0.0

Betragtes befolkningsgrupperegnskaberne for de offentlige delsektorer i Tabel 55, ses, at meromkostningerne til indvandrere og efterkommere fordeler sig lige mellem kommuner og amter på den ene side og staten på den anden. På grund af den antagne finansieringsregel, der betyder, at det er det kollektive offentlige forbrug i staten, der sikrer den finanspolitiske holdbarhed, kommer de lavere udgifter især staten til gode. Der skal derfor øgede holdbarhedsoverførsler til amter og kommuner.

9.1.5 Lavere erhvervsfrekvens for efterkommere

I de ovenstående afsnit af dette kapitel analyseres effekten af øget indvandring målt i forhold til hovedforløbet. Alternativt kan man beregne de finanspolitiske omkostninger ved mer-indvandringen under antagelse om, at indvandrere fra mindre udviklede lande har lavere erhvervsfrekvenser end i hovedforløbet. De lavere erhvervsfrekvenser svarer til de i afsnit 5.7 benyttede. Denne ændring trækker i retning af at forøge den finanspolitiske omkostning ved mer-indvandringen.

Selv med disse ændringer er effekten på den finanspolitiske holdbarhed fortsat meget begrænset. Resultatet er, at beskæftigelsen stiger mindre end i alternativet med standardforudsætningerne. Stigningen er 0,8 procentpoint lavere i forhold hertil i 2040. Dette får den nødvendige ekstra stramning af finanspolitikken til at stige fra 0,08 procent af BNP i tilfældet med standardantagelser til 0,35 procent af BNP i dette tilfælde.

For de enkelte delsektorer i den offentlige sektor gælder, at kommunernes primære budget i 2040 forringes med 0,1 procent af BNP i forhold til situationen uden forringede erhvervsfrekvenser, jf. Tabel 56. Kommunernes og amternes udgifter er steget med henholdsvis 0,3 og 0,1 procentpoint, i kommunernes tilfælde først og fremmest på grund af stigende udgifter til overførselsindkomster, for amternes vedkommende, fordi BNP er faldet, uden at deres udgifter til offentligt forbrug er fulgt med ned. Til gengæld har staten sparet på det kollektive forbrug. Skatteindtægterne stiger også lidt som procent af BNP, mens kommunernes overførsler fra staten er steget med 0,3 procentpoint.

Holdbarhedsoverførslen til kommunerne bliver i dette tilfælde på 1,20 procent af BNP, hvilket er 0,06 procent af BNP mere end i hovedforløbet og 0,02 mere end i alternativet med de højere erhvervsfrekvenser for efterkommere, For amterne bliver holdbarhedsoverførslen på 0,86 procent, hvilket er henholdsvis 0,03 og 0,02 procent af BNP mere end i hovedforløbet og i alternativet med højere erhvervsfrekvens for efterkommere.

Det bemærkes, at amter og kommuner tilsammen kun bærer en forværring af holdbarhedsoverførslerne på tilsammen 0,05 (= 0,03 + 0,02) procentpoint af BNP, mens den samlede forværring af holdbarheden som følge af antagelsen om lavere erhvervsfrekvens for efterkommere var på 0,27 (= 0,35 - 0,08). Det er således staten, der bærer 81 procent af forværringen af holdbarheden.

Denne fordeling af forværringen mellem de offentlige delsektorer hænger sammen med, at antagelsen om lavere erhvervsfrekvenser for efterkommere er kombineret med forøgede overførselsindkomstfrekvenser for de samme personer. Da det er staten, der direkte eller indirekte finansierer størsteparten af overførselsindkomsterne, bliver det denne sektor, der kommer til at bære omkostningen.

For befolkningsgrupperegnskaberne betyder de lavere erhvervsfrekvenser for efterkommere fra mindre udviklede lande, at det forøgede antal af personer i denne gruppe leder til en forøget nettoudgift til gruppen på 2,4 mia. kr. i gennemsnit pr. år i faste priser. Merudgifterne til denne befolkningsgruppe betyder, at det er nødvendigt at stramme finanspolitikken ved at reducere det kollektive offentlige forbrug. Det betyder, at de øvrige befolkningsgrupper får forøget deres nettobidrag eller reduceret det nettobeløb de modtager fra den offentlige sektor. Da Resterende befolkning er den dominerende befolkningsgruppe er det især denne gruppe, der får forøgede nettobidrag. De vokser i denne situation med 2,4 mia. kr. om året i faste priser. I situationen, hvor efterkommerne fra mindre udviklede lande havde erhvervsfrekvenser svarende til hovedforløbet, var stigningen i Resterende befolknings nettobidrag på 0,5 mia. kr. pr. år.

Tabel 56. Offentlige delsektorer i alternativet med 5000 flere indvandrere med reducerede erhvervsfrekvenser

	2000	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	Niveau mia. kr		Procent af BNP				
Udgifter							
Individuelt forbrug							
Kommuner	111.611	8.7	9.0	8.9	11.0	11.4	11.5
Amter	75.562	5.9	6.2	6.7	7.5	7.5	7.5
Stat	37.773	2.9	2.9	3.2	3.1	3.2	3.3
Kollektivt forbrug							
Kommuner	33.017	2.6	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5
Amter	7.292	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Stat	58.557	4.6	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0
Overførsler til hush.							
Kommuner	141.916	11.1	12.2	13.6	15.6	15.4	14.8
Amter	0.944	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
Stat	79.950	6.2	6.6	7.1	7.2	7.4	7.2
Andre udgifter							
Kommuner	20.445	1.6	1.6	1.8	1.9	1.9	1.9
Amter	8.615	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8
Stat	223.366	17.4	18.8	20.3	22.5	22.3	21.7
Udgifter i alt							
Kommuner	306.989	24.0	25.4	26.9	31.0	31.2	30.7
Amter	92.413	7.2	7.5	8.1	8.9	8.9	8.9
Stat	399.646	31.2	30.2	32.6	34.8	35.0	34.3
Indtægter							
Skatteindtægter							
Kommuner	146.002	11.4	10.9	11.3	12.1	12.2	12.1
Amter	64.582	5.0	5.0	5.2	5.5	5.6	5.6
Stat	388.155	30.3	29.6	29.9	30.8	30.9	30.8
Andre indtægter							
Kommuner	162.400	12.7	13.9	15.1	17.4	17.2	16.6
Amter	26.594	2.1	2.2	2.2	2.3	2.3	2.3
Stat	66.302	5.2	4.9	4.9	5.0	5.0	5.0
Indtægter i alt							
Kommuner	308.402	24.1	24.8	26.4	29.4	29.5	28.7
Amter	91.176	7.1	7.2	7.3	7.8	8.0	7.8
Stat	454.457	35.5	34.5	34.7	35.8	35.9	35.8
Primært budget							
Kommuner	1.413	0.1	-0.6	-0.5	-1.6	-1.8	-2.1
Amter	-1.237	-0.1	-0.4	-0.8	-1.1	-1.0	-1.0
Stat	54.811	4.3	4.3	2.1	1.0	0.8	1.5

9.2 Øget indvandring fra mindre udviklede lande

I dette alternativ antages, at indvandringen permanent stiger med 5000 personer om året, og at disse ekstra indvandrere alle kommer fra mindre udviklede lande.⁴⁸ Formålet er at undersøge betydningen af indvandrerens oprindelsesland for konklusionerne fra det foregående afsnit.

I dette tilfælde fører den permanente ekstra årlige indvandring til, at det samlede antal indvandrere efter 100 år er steget med knap 234 tusinde personer i forhold til niveauet i hovedforløbet. Det er 104 tusinde

⁴⁸ Antallet af indvandrere indgår lineært i DREAMs befolkningsprognosemodel. En permanent reduktion af indvandringen fra mindre udviklede lande på 5000 om året vil derfor lede til et fald i antallet af personer i befolkningen af samme størrelse som den her viste stigning. Også hvad angår de økonomiske effekter, er resultaterne for ændringer i befolkningen (i den relevante størrelsesorden) symmetriske. Effekten af et permanent fald i indvandringen fra mindre udviklede lande på 5000 kan således tilnærmelsesvist findes ved blot at ændre fortegnet på de her viste ændringer.

flere end i alternativet ovenfor, hvor den forøgede indvandring hovedsageligt kom fra indvandrere fra mere udviklede lande. Årsagen til forskellen skal hovedsageligt findes i udvandringsadfærden, idet indvandrere fra mere udviklede lande har en væsentlig højere udvandringstilbøjelighed end indvandrere fra mindre udviklede lande. Der er dog også en effekt fra, at antallet af ægtefællesammenførte stiger mere i dette scenario, hvor den ekstra indvandring alene kommer fra mindre udviklede lande.

Den samlede befolkning er efter 80 år vokset med 511 tusinde i forhold til hovedforløbet. Denne vækst er godt 225 tusinde personer større end i tilfældet, hvor den ekstra indvandring først og fremmest kommer fra mere udviklede lande.

Tabel 57 viser den forøgede indvandrings effekt på befolkningens størrelse og sammensætning. Det fremgår, at antallet af indvandrere fra mindre udviklede lande i 2050 er 43,9 procent højere end i hovedforløbet. Det tilsvarende tal i 2080 er 55,7 procent. Også bestanden af indvandrere fra mere udviklede lande forøges en anelse (0,9 tusinde i år 2100) i dette eksperiment. Det skyldes, at nogle få af de ekstra indvandrere fra mindre udviklede lande senere gifter sig med og får familiesammenført ægtefæller fra mere udviklede lande.

Tabel 57. Befolkningen opdelt efter herkomst, absolut og relativt, i alternativt forløb med øget indvandring fra mindre udviklede lande. (1000 personer)

Population fordelt efter herkomst	Forløb i udvalgte år				Ændringer ift. hovedforløb			
	2001	2020	2050	2080	2001	2020	2050	2080
Indvandrere, mindre udviklede lande	160.3 (94.8)	324.4 (191.9)	540.8 (319.9)	650.8 (385.0)	0.0 (100.0)	63.0 (124.1)	165.1 (143.9)	232.8 (155.7)
Indvandrere, mere udviklede lande	153.6 (98.2)	192.0 (122.8)	213.3 (136.4)	217.9 (139.4)	- (100.0)	0.0 (100.0)	0.4 (100.2)	0.9 (100.4)
Efterkommere, mindre udviklede lande	67.2 (93.3)	180.0 (249.9)	399.5 (554.7)	565.7 (785.5)	- (100.0)	12.1 (107.2)	84.7 (126.9)	163.2 (140.6)
Efterkommere, mere udviklede lande	22.9 (94.8)	40.5 (168.0)	66.9 (277.2)	89.4 (370.6)	- (100.0)	-0.0 (100.0)	0.1 (100.2)	0.5 (100.5)
Resterende befolkning	4 954.8 (100.0)	4 747.1 (95.8)	4 231.6 (85.4)	4 118.1 (83.1)	- (100.0)	1.7 (100.0)	23.3 (100.6)	113.9 (102.8)
I alt	5 358.8 (99.7)	5 484.0 (102.0)	5 452.1 (101.4)	5 641.8 (104.9)	- (100.0)	76.9 (101.4)	273.6 (105.3)	511.3 (110.0)
Relativ fordeling efter herkomst								
Indvandrere, mindre udviklede lande	3.0%	5.9%	9.9%	11.5%	0.0%	1.1%	2.7%	3.4%
Indvandrere, mere udviklede lande	2.9%	3.5%	3.9%	3.9%	0.0%	0.0%	-0.2%	-0.4%
Efterkommere, mindre udviklede lande	1.3%	3.3%	7.3%	10.0%	0.0%	0.2%	1.2%	2.2%
Efterkommere, mere udviklede lande	0.4%	0.7%	1.2%	1.6%	0.0%	0.0%	-0.1%	-0.1%
Resterende befolkning	92.5%	86.6%	77.6%	73.0%	0.0%	-1.2%	-3.6%	-5.1%
I alt	100.0%	100.0%	100.0%	100.0%	0.0%	0.0%	0.0%	0.0%

Der sker også en kraftig forøgelse i antallet af efterkommere, idet indvandrere fra mindre udviklede lande er karakteriseret ved, at de generelt har en højere fertilitet end resten af befolkningen. Endvidere er de 5.000 ekstra indvandrere aldersmæssigt fordelt svarende til indvandringen i 2001, hvor et flertal af indvandrerne fra mindre udviklede lande var yngre end indvandrerne fra mere udviklede lande. Denne antagelse trækker yderligere i retning af, at indvandrere fra mindre udviklede lande får flere børn her i landet end indvandrere fra mere udviklede lande. I 2050 er antallet af efterkommere fra mindre udviklede lande steget med 26,9 procent og i 2080 med 40,6 procent, begge tal målt i forhold til hovedforløbet.

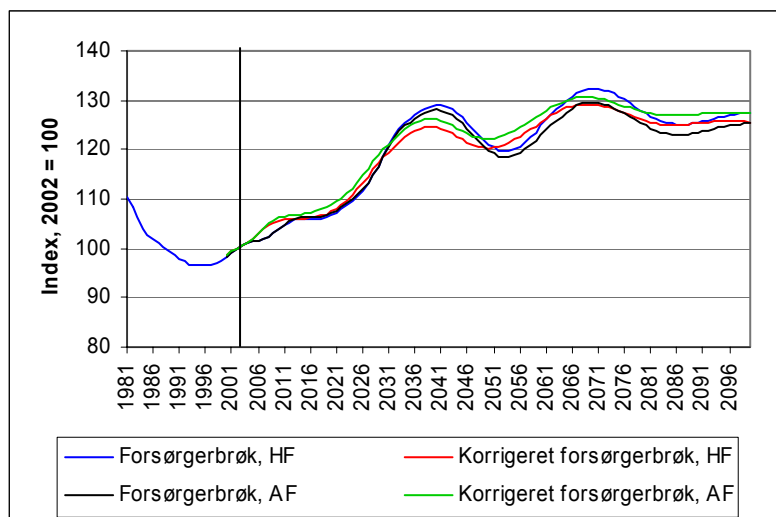
Den resterende befolkning påvirkes som ved det foregående scenario på langt sigt, idet nogle af indvandrerens efterkommere gradvist kommer til at tilhøre denne gruppe. Den resterende befolkning er således i år 2080 2,8 procent højere end i hovedforløbet.

Den relative befolkningssammensætning ændres, således at både indvandrere og efterkommere fra mindre udviklede lande udgør en større andel af befolkningen som helhed på bekostning af den øvrige befolkning. I år 2080 er andelen af indvandrere fra mindre udviklede lande steget fra 8,1 procent i hovedforløbet til 11,5 procent af befolkningen, mens deres efterkommeres andel er steget fra 7,8 procent i hovedforløbet til 10,0 procent. Omvendt er den resterende befolknings andel reduceret med 5,1 procent til kun at udgøre 73,0 procent af befolkningen som helhed i år 2080.

9.2.1 Øget indvandring fra mindre udviklede landes betydning for forsørgerbrøker og makroøkonomi

Som i tilfældet med øget indvandring fra både mere og mindre udviklede lande betyder indvandringen isoleret, at den demografiske forsørgerbrøk reduceres, mens den korrigerede forsørgerbrøk forøges. Der er dog små forskelle i størrelsesordenen af ændringerne fra det foregående til dette eksperiment.

Figur 40. Demografisk og korrigeret forsørgerbrøk i hovedforløbet og i alternativt forløb med øget indvandring fra mindre udviklede lande.

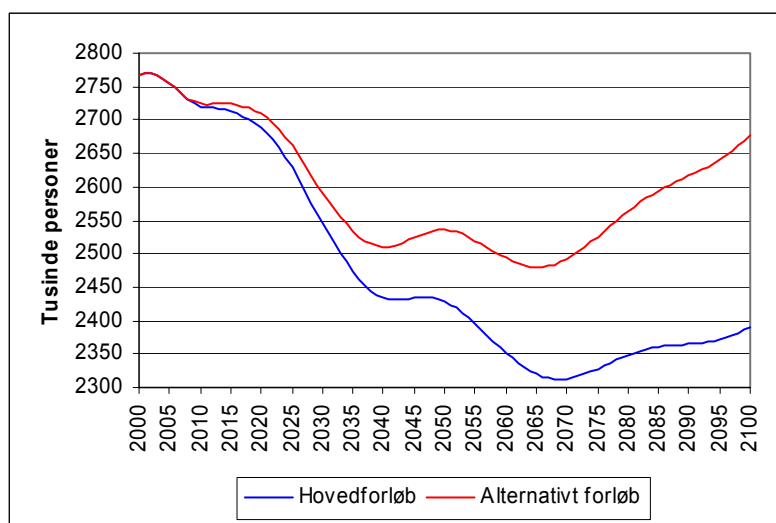

Indvandrere fra mindre udviklede lande er som nævnt karakteriseret ved, at de generelt har en lavere erhvervsfrekvens end de øvrige befolkningsgrupper. Denne antagelse medfører, at forøgelsen af den korrigerede forsørgerbrøk i forhold til hovedforløbet indtræder hurtigere end i den foregående analyse. Desuden vedbliver forøgelsen at være lidt større i denne analyse. På langt sigt (målt i 2100) forøges den korrigerede forsørgerbrøk med 1,9 procentpoint. I situationen, hvor indvandrerne kom fra både mere og mindre udviklede lande, var den langsigtede forøgelse på 0,4 procentpoint. Udviklingen i såvel den demografiske som den korrigerede forsørgerbrøk i både hovedforløbet og alternativet er vist i Figur 40.

Betragtes den demografiske forsørgerbrøk i Figur 40, ses, at niveauet for denne først påvirkes efter 2030. Det skyldes, at indvandrerne består såvel af børn som voksne. Umiddelbart kommer der ikke nogen forbedring, fordi indvandrernes børn betyder, at også antallet af personer, der ikke er i den erhvervsaktive alder, vokser. Først når børnene begynder at nå den erhvervsdygtige alder, ses en større forbedring af den demografiske forsørgerbrøk. I år 2100 er den demografiske forsørgerbrøk 1,1 procentpoint lavere end i hovedforløbet.

Fordi antallet af indvandrere og deres efterkommere vokser betydeligt mere i dette alternativ end i alternativet, hvor indvandrerne kommer fra både mere og mindre udviklede lande, er effekten på antallet af personer i arbejdsstyrken større i dette alternativ, selvom indvandrere fra mindre udviklede lande har en lavere erhvervsfrekvens end indvandrere fra mere udviklede lande. Ved udgangen af århundredet er arbejdsstyrken steget med ca. 286 tusinde personer i forhold til hovedforløbet mod ca. 166.000 i alternativet med indvandrere fra både mere og mindre udviklede lande. Udviklingen i arbejdsstyrken i både hovedforløbet og forløbet med ekstra indvandring fra mindre udviklede lande er vist i Figur 41.

Figur 41. Udviklingen i arbejdsstyrken i alternativt forløb med øget indvandring fra mindre udviklede lande.

Den forøgede indvandring fra mindre udviklede landes betydning for arbejdsstyrke og antallet af modtagere af de forskellige typer af overførselsindkomster er vist i Tabel 53. I 2040 er befolkningen steget med 202 tusinde personer, hvilket er 79 tusinde mere end i alternativet med ekstra indvandring fra både mere og mindre udviklede lande. Af stigningen er godt 75 tusinde i arbejdsstyrken, eller 23 tusinde flere end i alternativet med indvandring fra både mere og mindre udviklede lande. Stigningen i Øvrige uden for arbejdsstyrken er på 81 tusinde (36 tusinde flere), mens stigningen i antal personer på overførselsindkomst er på knap 57 tusinde (24 tusinde flere). Blandt overførselsindkomst kategorierne er det især antallet af studerende, aktiverede, førtidspensionister, kontanthjælpsmodtagere uden for arbejdsstyrken og folkepensionister, der er vokset i år 2040.

Tabel 58. Ændring i antal personer i befolkningen, arbejdsstyrken og antal overførselsindkomstmodtagere som følge af den ekstra indvandring fra mindre udviklede lande (1000 personer)

Aldersinterval: 0-120 år	2006	2010	2020	2040	2060	2100
Befolkningen i alt	2.5	22.8	76.9	202.3	350.3	671.4
- heraf indvandrere, mindre udv.	2.5	21.5	63.0	133.7	193.0	250.7
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.2	0.5	1.3
- heraf efterkommere	0.0	1.2	12.1	58.5	111.0	207.8
Arbejdsstyrken	0.3	4.1	20.7	75.4	142.0	286.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.3	4.1	20.7	62.4	83.6	92.4
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.1	0.3	0.7
- heraf efterkommere	0.0	0.0	-0.0	11.0	48.0	95.7
Folkepension	0.0	0.2	1.1	6.1	25.1	91.1
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.2	1.1	6.1	25.0	61.6
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	25.0
Efterløn	0.0	0.0	0.0	2.2	6.1	13.1
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	2.2	6.1	8.8
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	3.0
Overgangsydelse	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Førtidspension	0.0	0.1	1.5	7.8	16.6	31.7
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.1	1.5	7.6	14.8	18.8
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.1	1.7	8.7
Kontanthjælp	0.0	0.0	3.0	7.4	11.1	14.9
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	3.0	6.8	9.2	10.6
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	-0.0	0.5	1.7	2.8
Aktivering	0.2	2.2	6.1	10.6	14.3	19.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.2	2.2	6.1	10.1	12.3	13.8
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1
- heraf efterkommere	0.0	0.0	-0.0	0.4	1.7	2.8
Sygedagpenge	0.0	0.1	0.4	1.8	3.2	5.8
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.1	0.4	1.7	2.4	2.7
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.1	0.6	1.6
Arbejdsmarkedsorlov	0.0	0.0	0.1	0.4	0.6	1.0
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.0	0.1	0.4	0.4	0.4
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.2	0.3
Barselsdagpenge	0.0	0.1	0.6	1.9	3.1	5.3
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.1	0.6	1.6	1.7	1.8
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.3	1.2	1.5
Studerende	0.0	0.7	4.3	14.3	24.4	43.5
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.0	0.7	4.3	7.9	8.3	8.5
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	5.5	12.7	14.9
Introduktionsydelse / starthjælp	0.1	2.3	3.8	4.3	5.0	5.7
- heraf indvandrere, mindre udv.	0.1	2.3	3.8	4.3	5.0	5.7
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
- heraf efterkommere	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0	0.0
Øvrige uden for arbejdsstyrken	1.9	13.5	38.0	81.0	118.8	195.5
- heraf indvandrere, mindre udv.	1.9	12.1	24.2	29.1	32.2	34.7
- heraf indvandrere, mere udv.	0.0	0.0	0.0	0.0	0.1	0.2
- heraf efterkommere	0.0	1.2	12.1	44.1	52.6	66.6

Tabel 59 viser den makroøkonomiske udvikling målt relativt til hovedforløbet. Produktionen målt ved BFI vokser med 10,3 procent relativt til hovedforløbet frem til 2100. Dvs. 4,1 procent mere end i alternativet

med indvandring fra både mere og mindre udviklede lande. Beskæftigelse og privat forbrug stiger nogenlunde tilsvarende.

Tabel 59. Makroøkonomisk udvikling i alternativt forløb med øget indvandring fra mindre udviklede lande.

	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Indeks, hovedforløb=100</i>					
Privat forbrug	100	100.3	100.8	102.4	104.7	110.3
BFI real	100	100.2	100.6	102.2	104.8	110.3
Arbejdsløshed	100	100.4	101.8	105.9	107.3	106.9
Beskæftigelse	100	100.1	100.6	102.3	105.0	110.8
Øvrig private	100	100.5	100.8	102.4	105.2	111.0
Byggeri	100	100.6	101.1	103.2	106.1	110.5
Offentlig	100	98.9	99.8	102.0	104.6	110.5
Kapitalapparat						
Øvrig private	100	100.4	100.8	102.2	104.7	110.0
Byggeri	100	100.4	101.1	102.9	105.5	109.4
Offentlig	100	99.0	99.8	101.9	104.5	110.3
Fordringer på udlandet*	-13.8	9.0	38.7	69.0	80.7	57.1

* *Indekset er fordringerne som pct. af BNP*

De større stigninger på langt sigt i dette eksperiment hænger alene sammen med, at befolkningen vokser betydeligt mere end i alternativet med indvandring fra både mere og mindre udviklede lande. Befolkningen er vokset med 12,9 procent i år 2100 målt i forhold til hovedforløbet. Det betyder, at produktion og privatforbrug pr. capita er lavere i dette alternativ end i alternativet med indvandring fra både mere og mindre udviklede lande. Det større fald i produktionen pr. capita skyldes primært, at indvandrere fra mindre udviklede lande har lavere erhvervsfrekvenser og lavere produktivitet end indvandrere fra mere udviklede lande.

Udviklingen i de offentlige udgifter og indtægter i procent af BNP er vist i Tabel 60. Denne kan sammenholdes med den tilsvarende tabel for hovedforløbet, Tabel 6, og for alternativforløbet, hvor den øgede indvandring består af såvel indvandrere fra mere som fra mindre udviklede lande, Tabel 53. Også i dette tilfælde er forskellene til hovedforløbet meget begrænsede. Der er dog i dette tilfælde tale om en lidt større forværring af den finanspolitiske holdbarhed, idet den nødvendige besparelse fra 2006 er på 2,47 procent af BNP mod 2,13 procent i hovedforløbet og 2,21 i alternativet med øget indvandring fra både mere og mindre udviklede lande. I år 2006 svarer den nødvendige besparelse til ca. 36,4 mia. kr. i 2000-priser, hvilket er 5,0 mia. kr. mere end i hovedforløbet. Forklaringen på, at der i dette alternativ er en lidt større forværring af den finanspolitiske holdbarhed, er, at indvandrerne i dette tilfælde modtager et højere gennemsnitligt beløb i overførselsindkomster og betaler et lavere gennemsnitligt beløb i skat. Effekten modificeres af, at indvandrerne får flere børn, der over tid bidrager til at forbedre den finanspolitiske holdbarhed.

Tabel 60. Offentlige udgifter og indtægter i alternativt forløb med øget indvandring fra mindre udviklede lande.

	2000	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>		<i>Pct. af BNP</i>				
Udgifter	634.26	49.52	48.98	52.14	56.85	57.11	56.45
Off. overførselsindkomster	222.81	17.40	18.91	20.89	22.81	22.51	21.71
- til indiv. fra mindre udv. lande	9.91	0.77	1.16	1.73	3.04	3.92	4.35
- til indiv. fra mere udv. lande	7.27	0.57	0.67	0.78	0.93	1.01	0.95
- til efterkommere	1.78	0.14	0.24	0.40	0.84	1.46	2.30
Individuelt offentligt forbrug	224.95	17.56	18.12	18.86	21.54	22.10	22.15
- til indiv. fra mindre udv. lande	4.60	0.36	0.51	0.76	1.28	1.76	2.14
- til indiv. fra mere udv. lande	4.88	0.38	0.42	0.48	0.59	0.65	0.64
- til efterkommere	5.38	0.42	0.67	0.98	1.57	2.02	2.70
Kollektivt offentligt forbrug	98.87	7.72	5.12	5.12	5.12	5.12	5.12
Andre udgifter	87.64	6.84	6.82	7.27	7.38	7.38	7.48
Indtægter	689.26	53.82	52.32	52.95	55.16	55.42	54.96
Primært budgetoverskud	54.99	4.29	3.35	0.81	-1.69	-1.69	-1.49
Renteudgifter netto	23.31	1.82	-0.04	-1.76	-2.86	-3.17	-2.90
Nettogæld	160.52	12.53	-17.42	-36.89	-44.93	-50.86	-46.65
BNP i 2000-priser	1280.79	1280.79	1472.23	1673.30	2131.02	2811.77	5289.21

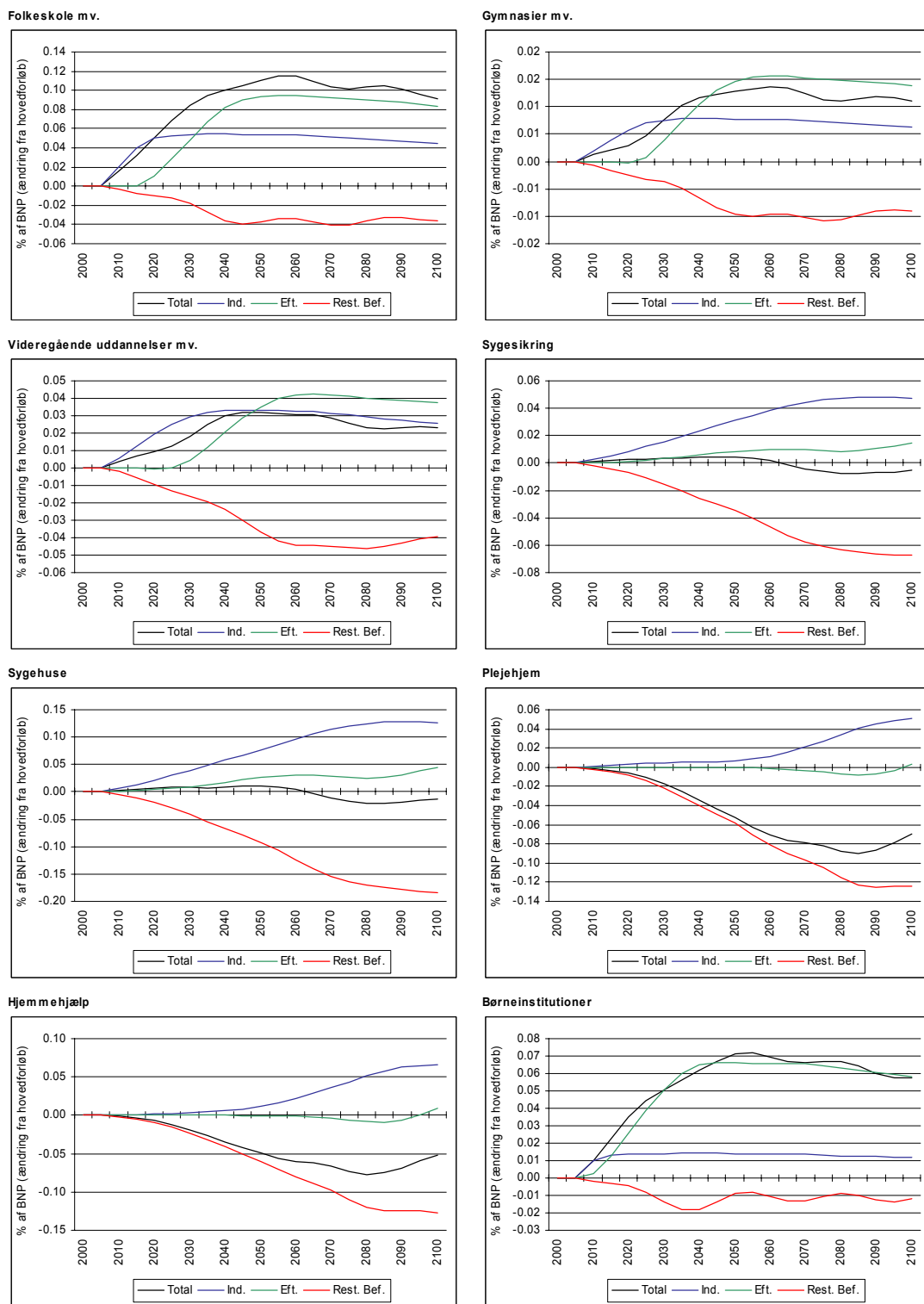
Konklusionen er, at regulering af antallet af indvandrere fra mindre udviklede lande har en endnu større effekt på befolkningsudviklingen og dermed på den samlede aktivitet i den danske økonomi, end hvad der fandtes i alternativet med indvandring fra både mere og mindre udviklede lande. Effekten på BFI pr. capita er fortsat begrænset, om end mere negativ end i alternativet med indvandrere fra både mere og mindre udviklede lande. Der er ligeledes en negativ effekt på den finanspolitiske holdbarhed. Resultaterne er betinget af, at de ekstra fremtidige indvandrere har en adfærd, der svarer til gennemsnittet af bestanden af eksisterende indvandrere fra samme gruppe af oprindelseslande med samme opholdstid i Danmark.

9.2.2 Øget indvandring fra mindre udviklede landes betydning for centrale offentlige serviceudgifter

I forhold til hovedforløbet giver den yderligere indvandring anledning til en stigning i udgifterne til de udvalgte individuelle offentlige serviceydelser på 0,05 procent af BNP i år 2100 (mod 0,03 procent af BNP i forløbet, hvor indvandringen er sammensat af personer fra begge grupper af oprindelseslande). I perioden fra år 2040 til 2050, hvor forskellen i udgifterne til hovedforløbet er størst, andrager udgiftsstigningen 0,15 procent af BNP, hvilket kan sammenlignes med en udgiftsstigning på 0,02 procent af BNP i forløbet, hvor indvandringen er sammensat. Figur 42 viser ændringerne fra hovedforløbet i udgifterne til udvalgte offentlige individuelle tjenesteydelser målt i procent af BNP.

Den relativt store forskel på den samlede udgiftsstigning til de udvalgte individuelle offentlige ydelser i de to indvandringsforløb forklares først og fremmest ved, at befolkningsændringen i dette alternativ med indvandrere fra mindre udviklede lande er meget større end i alternativet med indvandrere fra både mere og mindre udviklede lande. Hertil kommer, at BNP-væksten pr. indvandrer er lavere i situationen med indvandrere fra mindre udviklede lande, fordi disse indvandrere har lavere erhvervsfrekvens, højere ledighed og lavere produktivitet end indvandrere fra mere udviklede lande. Endelig er udgiftsstigningen også påvirket af, at indvandrere fra mindre udviklede lande har en lavere udvandrings sandsynlighed, hvilket betyder, at der gradvist bliver relativt flere ældre, som trækker på social- og sundhedsudgifterne.

Figur 42. Effekten af yderligere 5000 indvandrere fra mindre udviklede lande på udgifterne til udvalgte individuelle offentlige serviceydelser. Effekterne måles som ændringen i forhold til hovedforløbet i procent af BNP

Kvalitativt er billedet af udviklingen i de enkelte udgiftstyper helt det samme som i alternativet med øget indvandring fra såvel mere som mindre udviklede lande, jf. Figur 39. Udgiftsanden til børneinstitutioner

stiger først og fremmest på grund af det øgede antal efterkommere. Udgiftsandelene til folkeskole, gymnasier og videregående uddannelse stiger først som følge af, at flere indvandrere benytter disse servicesydelser, efter 30 til 40 år kommer der en tilsvarende stigning i udgiftsandelen til efterkommere, og stigningerne for disse to befolkningsgrupper dominerer faldet i udgiftsandelene for Resterende befolkning.

For de øvrige udgifter, der består af social- og sundhedsudgifter, gælder, at der er en tendens til, at den samlede udgiftsandel falder som følge af indvandringen. Faldet er dog mindre end i alternativet med indvandrere fra såvel mere som mindre udviklede lande. Udviklingen i de enkelte udgiftsandeale er vist i Figur 42.

9.2.3 Øget indvandring fra mindre udviklede landes betydning for de offentlige delsektorer

Fordelingen på stat, amter og kommuner fremgår af Tabel 61. I 2040 er udgifterne til det individuelle offentlige forbrug i såvel kommuner som stat 0,1 procent af BNP større end i hovedforløbet. Staten sparer 0,4 procent af BNP på det kollektive offentlige forbrug. Kommunerne har forholdsvis flere udgifter til overførselsindkomster (0,2 procent af BNP) og staten samtidig en merudgift til refusion af disse over for kommunerne. Dette medfører en tilsvarende indtægt til kommunerne på indtægtssiden, men i 2040 er det primære budget for såvel kommuner som amter forværret med henholdsvis 0,2 og 0,1 procent af BNP, mens staten har fået en lille forbedring som følge af besparelserne på det kollektive forbrug. I 2100 er forværringen af kommunernes og amternes primære budgetter vokset til henholdsvis 0,3 og 0,2 procent af BNP, og statens stilling er nu den samme som i hovedforløbet. Holdbarhedsoverførslen er i dette tilfælde på 1,26 procent af BNP til kommunerne. Det er en stigning på 0,12 procent af BNP i forhold til hovedforløbet. Amternes holdbarhedsoverførsel er på 0,88 procent af BNP, hvilket er en stigning på 0,05 procent af BNP i forhold til hovedforløbet. Tilsammen bærer kommuner og amter således en forværring af deres holdbarhed på 0,17 procent af BNP, hvilket svarer til 50 procent af den samlede forværring af holdbarheden.

9.2.4 Øget indvandring fra mindre udviklede landes betydning for befolkningsgrupperegnskabet

Den forøgede indvandring fra mindre udviklede lande betyder, at bestanden af indvandrere fra mindre udviklede lande og efterkommere fra mindre udviklede lande vokser i forhold til hovedforløbet. Da begge befolkningsgrupper har negative nettobidrag til den offentlige sektor, betyder den øgede indvandring, at nettoudgifterne for den offentlige sektor til disse grupper vokser. I Tabel 62 ses, at den årlige gennemsnitsudgift til indvandrere fra mindre udviklede lande vokser med 2,1 mia. kr. i faste priser. Samtidig vokser den offentlige nettoudgift til efterkommere fra mindre udviklede lande med 1,0 mia. kr. i faste priser om året.

Da udgifterne finansieres ved reduktion i det kollektive offentlige forbrug, betyder det, at nettobidragene fra de øvrige befolkningsgrupper stiger proportionalt med deres befolkningsandel. Det betyder, at Resterende befolkning får forøgede nettobidrag til den offentlige sektor på 2,8 mia. kr. i faste priser om året, mens indvandrere fra mere udviklede lande får forøget deres nettobidrag med 0,2 mia. kr. pr. år i faste priser.

Tabel 61. Offentlige delsektorer i alternativet med 5000 flere indvandrere fra mindre udviklede lande

	2000	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>	<i>Procent af BNP</i>					
Udgifter							
Individuelt forbrug							
Kommuner	111.611	8.7	9.1	9.0	11.0	11.4	11.4
Amter	75.562	5.9	6.2	6.7	7.4	7.5	7.4
Stat	37.773	2.9	2.9	3.2	3.1	3.2	3.3
Kollektivt forbrug							
Kommuner	33.017	2.6	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5
Amter	7.292	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Stat	58.557	4.6	2.0	2.0	2.0	2.0	2.0
Overførsler til hush.							
Kommuner	141.916	11.1	12.2	13.6	15.5	15.1	14.5
Amter	0.944	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
Stat	79.950	6.2	6.6	7.1	7.2	7.4	7.2
Andre udgifter							
Kommuner	20.445	1.6	1.6	1.8	1.9	1.9	2.0
Amter	8.615	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8
Stat	223.366	17.4	18.8	20.3	22.4	22.0	21.3
Udgifter i alt							
Kommuner	306.989	24.0	25.4	27.0	31.0	30.9	30.4
Amter	92.413	7.2	7.5	8.1	8.9	8.9	8.8
Stat	399.646	31.2	30.3	32.7	34.7	34.7	33.9
Indtægter							
Skatteindtægter							
Kommuner	146.002	11.4	11.0	11.3	12.0	12.2	12.0
Amter	64.582	5.0	5.0	5.2	5.5	5.6	5.5
Stat	388.155	30.3	29.6	29.9	30.8	30.8	30.7
Andre indtægter							
Kommuner	162.400	12.7	13.9	15.2	17.3	16.9	16.3
Amter	26.594	2.1	2.2	2.2	2.3	2.3	2.2
Stat	66.302	5.2	4.9	4.9	5.0	5.0	5.0
Indtægter i alt							
Kommuner	308.402	24.1	24.9	26.5	29.3	29.1	28.2
Amter	91.176	7.1	7.2	7.3	7.8	7.9	7.7
Stat	454.457	35.5	34.6	34.7	35.8	35.8	35.6
Primært budget							
Kommuner	1.413	0.1	-0.6	-0.5	-1.7	-1.8	-2.2
Amter	-1.237	-0.1	-0.4	-0.8	-1.1	-1.0	-1.1
Stat	54.811	4.3	4.3	2.1	1.1	1.1	1.8

Tabel 62. Ændringen i de gennemsnitlige årlige nettobidrag fordelt på offentlige delsektorer for nuværende og fremtidige generationer fordelt på befolkningsgrupper og køn som følge af en øget indvandring fra mindre udviklede lande på 5000 personer (mia. kr. i faste priser)

Staten			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	1.2	1.4	2.5
Indv. mindre udv. lande	-0.1	-0.6	-0.8
Indv. mere udv. lande	0.0	0.1	0.1
Efterk. mindre udv. lande	0.2	-0.2	0.0
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	1.2	0.6	1.9

Amter			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	-0.1	-0.1	-0.2
Indv. mindre udv. lande	0.1	-0.3	-0.2
Indv. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
Efterk. mindre udv. lande	0.0	-0.1	-0.1
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	0.0	-0.6	-0.6

Kommuner			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	0.2	0.3	0.5
Indv. mindre udv. lande	-0.2	-0.8	-1.0
Indv. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
Efterk. mindre udv. lande	-0.3	-0.5	-0.8
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	-0.3	-1.0	-1.3

I alt			
	Mænd	Kvinder	i alt
Resterende bef.	1.3	1.5	2.8
Indv. mindre udv. lande	-0.3	-1.8	-2.1
Indv. mere udv. lande	0.1	0.1	0.2
Efterk. mindre udv. lande	-0.2	-0.8	-1.0
Efterk. mere udv. lande	0.0	0.0	0.0
I alt	1.0	-1.0	0.0

9.2.5 Lavere erhvervsfrekvens for efterkommere

Også i dette alternativ er det undersøgt, i hvilket omfang en lavere erhvervsfrekvens for efterkommere efter indvandrere fra mindre udviklede lande vil påvirke resultaterne. I dette tilfælde er stigningen i beskæftigelsen 0,8 procentpoint lavere i år 2040 end i hovedforløbet. Den nødvendige ekstra stramning i finanspolitikken som følge af mer-indvandringen stiger i så fald fra 0,34 procent af BNP med standardforudsætningerne til 0,64 procent af BNP med forudsætningerne bag risikoscenariet. Det svarer til 9,4 mia. kr. i faste priser i år 2006.

En forværring af holdbarheden med 0,65 procent af BNP må vurderes som ret betydelig. Det skal i denne sammenhæng erindres, at antagelserne om efterkommernes erhvervsfrekvenser i dette scenario er relativt pessimistiske.

Tabel 63. Offentlige delsektorer i alternativet med 5000 flere indvandrere fra mindre udviklede lande og reducerede erhvervsfrekvenser

	2000	2000	2010	2020	2040	2060	2100
	<i>Niveau mia. kr</i>	<i>Procent af BNP</i>					
Udgifter							
Individuelt forbrug							
Kommuner	111.611	8.7	9.1	9.0	11.1	11.5	11.6
Amter	75.562	5.9	6.2	6.7	7.5	7.6	7.5
Stat	37.773	2.9	2.9	3.2	3.1	3.3	3.4
Kollektivt forbrug							
Kommuner	33.017	2.6	2.5	2.5	2.5	2.5	2.5
Amter	7.292	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6	0.6
Stat	58.557	4.6	1.7	1.7	1.7	1.7	1.7
Overførsler til hush.							
Kommuner	141.916	11.1	12.2	13.7	15.8	15.6	15.2
Amter	0.944	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0	0.0
Stat	79.950	6.2	6.6	7.1	7.3	7.5	7.3
Andre udgifter							
Kommuner	20.445	1.6	1.6	1.8	1.9	1.9	2.0
Amter	8.615	0.7	0.7	0.8	0.8	0.8	0.8
Stat	223.366	17.4	18.8	20.4	22.6	22.5	22.1
Udgifter i alt							
Kommuner	306.989	24.0	25.4	27.0	31.3	31.6	31.3
Amter	92.413	7.2	7.5	8.1	8.9	9.0	8.9
Stat	399.646	31.2	29.9	32.4	34.7	35.0	34.5
Indtægter							
Skatteindtægter							
Kommuner	146.002	11.4	10.9	11.3	12.1	12.3	12.1
Amter	64.582	5.0	5.0	5.2	5.5	5.7	5.6
Stat	388.155	30.3	29.6	29.9	30.8	30.9	30.8
Andre indtægter							
Kommuner	162.400	12.7	13.9	15.2	17.5	17.4	17.0
Amter	26.594	2.1	2.2	2.2	2.3	2.3	2.2
Stat	66.302	5.2	4.9	4.8	5.0	5.0	5.0
Indtægter i alt							
Kommuner	308.402	24.1	24.8	26.5	29.6	29.7	29.1
Amter	91.176	7.1	7.2	7.3	7.8	8.0	7.8
Stat	454.457	35.5	34.5	34.7	35.8	35.9	35.8
Primært budget							
Kommuner	1.413	0.1	-0.6	-0.5	-1.7	-1.9	-2.2
Amter	-1.237	-0.1	-0.4	-0.8	-1.1	-1.0	-1.1
Stat	54.811	4.3	4.6	2.3	1.1	0.9	1.3

Af Tabel 63 fremgår det, at kommunernes primære budgetter i 2040 er marginalt forværret som følge af den nye antagelse om reducerede erhvervsfrekvenser. Det dækker over især øgede kommunale udgifter til transfereringer, som opvejes af de større refusioner fra staten. Sammenlignes statens primære budget i dette tilfælde med udviklingen, hvor efterkommere fra mindre udviklede lande har samme erhvervsfrekvens som i hovedforløbet, jf. Tabel 61, ses, at den større stramning i finanspolitikken i situationen med

lavere erhvervsfrekvenser forbedrer statens primære budget i starten, mens det langsigtede overskud er lavere i dette tilfælde. I 2040 rammes det samme primære overskud på 1,1 procent af BNP.

Holdbarhedsoverførslen til kommunerne stiger kun med 0,02 procent af BNP (målt i forhold til situationen med højere erhvervsfrekvenser for efterkommere) til 1,28 procent af BNP. Holdbarhedsoverførslen til amterne stiger ligeledes med 0,02 procent af BNP til 0,90 procent af BNP. Det er derfor staten, der dækker stort set hele forværringen af holdbarheden som følge af de lavere erhvervsfrekvenser for efterkommere fra mindre udviklede lande. Som i det tidligere risikoscenario skyldes dette, at stort set hele forværringen i holdbarheden skyldes øgede overførselsindkomster, som direkte eller indirekte dækkes af staten.

Befolkningsgrupperegnskabet for efterkommere fra mindre udviklede lande påvirkes således, at forøgelsen af nettoudgifterne for den offentlige sektor til denne befolkningsgruppe bliver betydeligt større end i situationen, hvor den øgede indvandring måles i forhold til hovedforløbet. I dette alternativ stiger de offentlige nettoudgifter til denne befolkningsgruppe med 3,3 mia. kr. pr. år i faste priser. I situationen hvor indvandringen fra mindre udviklede lande blev målt i forhold til hovedforløbet var stigningen på 1,0 mia. kr.

Den forøgede stigning finansieres af de øvrige befolkningsgrupper, hovedsageligt Resterende befolkning, som får forøget nettobidragene til den offentlige sektor med 4,8 mia. kr. pr. år i faste priser som følge af merindvandringen fra mindre udviklede lande i dette alternativ. Målt i forhold til hovedforløbet var stigningen i nettobidraget som følge af merindvandringen på 2,8 mia. kr. pr. år i faste priser.

Litteraturliste

- Andersen, M. & L. H. Pedersen (2002): "Fiscal Sustainability, Aggregate Savings, and Occupational Pensions", Working Paper DREAM.
- Arendt, J. N., E. B. Hansen & T. K. Thrane (2002): "Kan forbedringer i ældres levevilkår lette forsørgerbyrden", *Nationaløkonomisk Tidsskrift* 2002, bd. 140, nr. 3.
- Auerbach, A. & L. Kottlikoff (1982): "*Dynamic Fiscal Policy*", Cambridge University Press.
- Cai, D. S., T. Markeprand & L. H. Pedersen (2001): "Demografiske forsørgerbrøker i perioden 1900 - 2100". Papir udarbejdet til Teknologirådet af DREAM. Findes på www.tekno.dk/pdf/projekter/p01_DAS-DK-stat.pdf.
- Dansk Arbejdsgiverforening (2001): "*Integration og Arbejdsmarkedet*", redigeret af L. M. Jensen.
- Dansk Arbejdsgiverforening (2002): "*Arbejdsmarkedsrapport 2002*", redigeret af E. Simonsen.
- Finansministeriet (2002): "*Finansredegørelse 2002*", Schultz Information.
- Jensen, S. E. H., U. Nødgaard & L. H. Pedersen (2002): "Fiscal Sustainability and Generational Burden Sharing in Denmark", *Nordic Journal of Political Economy* vol. 28, no. 1, 43-60 Working paper version findes på www.dreammodel.dk.
- Jägers, T & B. Raffelhüschen (1999): "Generational Accounting in Europe: an overview" i EU Commission: *European Economy, Generational Accounting in Europe*.
- Markeprand, T., P. Stephensen & L. H. Pedersen (2003): "DREAMs disaggregerede befolkningsfremskrivning til 2100", Dokumentation DREAM. Findes på www.dreammodel.dk.
- Nielsen, S. & O. Risager (2001): "Stock Returns and Bond Yields in Denmark, 1922 - 1999", *Scandinavian Economic History Review*, vol XLIX no. 1.
- Pedersen, L. H. (2002): "*Befolkningsudvikling, integration og økonomisk politik*", Danish Rational Economic Agents Model, Schultz information.
- Pedersen, L. H., M. B. Knudsen & A. D. Madsen: "Indvandrere, offentlige udgifter og finanspolitisk holdbarhed", Arbejdspapir DREAM. Findes på www.dreammodel.dk.
- Pedersen, L. H. & M. Rasmussen (2001): "Langsigtsegenskaber i ADAM og DREAM - en sammenlignende analyse", *Nationaløkonomisk Tidsskrift* vol. 139 (2001) 147-165.
- Pedersen, L. H., P. Stephensen & P. Trier (1999): "A CGE Analysis of the Danish Ageing Problem" Working Paper, Statistics Denmark. Findes på www.dreammodel.dk.
- Pedersen, L. H. & P. Trier (2000): "Har vi råd til velfærdsstaten?", Economic Modelling Working paper series no. 2000:4, Statistics Denmark. Findes på www.dreammodel.dk.
- Razin, A. & E. Sadka (1999a): "Migration and Pension with International Capital Mobility", *Journal of Public Economics* vol. 74, 141-150.
- Razin, A. & E. Sadka (1999b): "Unskilled Migration: A Burden or a Boon for the Welfare State", NBER Working Paper 7013.
- Schultz-Nielsen, M. L. (2000): "Integrationen på arbejdsmarkedet - de samfundsøkonomiske forholds betydning" kapitel 3 i Mogensen, G. V. & P. C. Matthiessen (red.): *Integrationen i Danmark omkring årtusindeskiftet*, Rockwool Fondens Forskningsenhed, Aarhus Universitetsforlag.
- Stephensen, P. & L. H. Pedersen (2002): "DREAMs disaggregerede befolkningsfremskrivning til 2100", Dokumentation DREAM. Findes på www.dreammodel.dk.
- Storesletten, K. (2000): "Sustaining Fiscal Policy through Immigration", *Journal of Political Economy*, vol. 108 no. 2, 300-323.
- Tænketanken (2002): "*Befolkningsudviklingen 2001-2021*", Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, Schultz Information.

Wadensjö, E. & H. Orrje (2002): *"Immigration and the Public Sector in Denmark"*, Rockwool Fondens Forskningsenhed, Aarhus Universitetsforlag.

Økonomiministeriet (1997): *"Økonomisk oversigt december 1997"*, Schultz information.